

Flori Bruqi

Diademë letrare

(Kritikë, gjuhësi, pikëpamje, poezi)

RUGOVA ART

FLORI BRUQI

DIADEMË LETRARE

(KRITIKË, GJUHËSI, PIKËPAMJE, POEZI)

RUGOVA ART

Prishtinë, 2014

BIBLIOTEKA:

Feniksi

REDAKTOR:

Naim KERMENDI

RECENSENT:

Prof.Dr. Eshref YMERI

Prof.Dr.Rasim BEBO

Zef PËRGEKA

BALLINA DHE DIZAJNI:

Çajup KAJTAZI

SHTËPIA BOTUESE

RUGOVA ART

PRISHTINË

2014

FLORI BRUQI

DIADEMË LETRARE

(KRITIKË, GJUHËSI, PIKËPAMJE, POEZI)

**Babait tim Maxhun Bruqit, mësimdhënës, që tërë jetën
e vet intelektuale e atdhetare ia kushtoi gjeografisë kombëtare...**

AUTORI

MES SHKULMAVE TË NGROHTËSISË SË NJË SHPIRTI HUMANIST

*“Një kirurg i mirë e di se kur thika e tij është duke prekur nervin.
Edhe një kritik i mirë e ndien po ashtu lëvizjen e penës së vet”.*

Bernard Shou

Me librin e ri “Diademë letrare”, autori Flori Bruqi, i mirënjohur për krijimtarinë e tij të begatë në shumë fusha të dijes, vë në dorën e lexuesve një tjetër vepër interesante, në të cilën pasqyrohen ngjarje të vrragshme në jetën e kombit shqiptar, probleme të gjuhës shqipe, përsiatje në fushën e kritikës letrare, vlerësime mjaft të gjetura për veprimtarinë krijuese të autorëve të ndryshëm, nisur gjithmonë nga objektiviteti shkencor që është produkt i formimit të tij të admirueshëm intelektual. Ai bën interpretime dhe shpreh këndvështrime për vepra letrare nga pikëpamja e aktualitetit, duke i lidhur ato me problemet e mprehta të jetës shoqërore dhe shpirtërore të popullit shqiptar dhe duke nxjerrë në pah tërthorazi edhe bindjet e veta si kritik, të mbështetura mbi një truall të shëndoshë kombëtar.

Tek po e lexoja me kureshti çdo faqe të këtij libri mjaft tërheqës, më erdhi ndër mend një shprehje e bukur e Oskar Uajldit (Oscar Fingal O’Flahertie Ėills Ėilde - 1854-1900), filozof, estetik, shkrimtar dhe poet anglez me origjinë irlandeze, njëri nga dramaturgët më të njohur të periudhës së vonë viktoriane, i cili thoshte:

“Kritika kërkon më shumë kulturë sesa krijimtaria”.

Dhe me të vërtetë: vlerësimi kritik i krijimtarisë artistike kërkon formim të gjerë kulturor, i cili përfaqëson në vetvete një “fletëhyrje”, një “lejekalim” për çdo vepër letrare, që kjo të çajë drejt zemrës së lexuesve. Prandaj Flori Bruqi, me formimin e tij, si një intelektual erudit, nxjerr në pah dhe konfirmon parimet krijuese që përvijohen në veprat e shumë autorëve në botën e letrave shqipe, ushtron ndikim të ndjeshëm mbi procesin letrar, si edhe mbi kristalizimin e drejtpërdrejtë të vetëdijes shoqërore. Vlerësimet e tij herë-herë mbartin një karakter

publicistik, duke u pleksur me gazetarinë, si edhe një natyrë të mprehtë nga sfera politikës së ditës. Por ato, në të njëjtën kohë, janë të lidhura ngushtë edhe me shkenca të pranëdhodhura (fqinjësore), si historia, gjuhësia dhe politologjia.

Shumë interesante janë përsiatjet e autorit për letërsinë dhe për psikologjinë. Aty ai ndalet në figurën e Frojdit, i cili njeriun e vë në qendër të psikanalizës. Në qendër të doktrinës psikanalistike frojdiane për njeriun, qëndron fakti se njeriu përfaqëson në vetvete një sistem energjetik.

Sipas Frojdit, njeriu, në këmbënguljen e tij të padiskutueshme për kënaqësi, hyn në konflikt me shoqërinë dhe me qytetërimin. Njerëzit, sipas tij, veprojnë në përputhje me parimin e kënaqësisë, me pikësynimin për t'i përmbushur dëshirat e veta pa kurrfarë kufizimi.

Duke ballafaquar Frojdin me Marksën në vlerësimin e individit, autori ndalet në atë që mund të quhet antropologjia filozofike e Marksit. Të mirën dhe të keqen në natyrën e njeriut, dashurinë apo egoizmin, në dallim nga Frojdi, Marksi e shpjegon jo me vetë natyrën në fjalë, jo me ndonjë sistem energjetik, por me rrethanat shoqërore. Këtë ai e shpjegon me faktin se njeriu apo individët i krijojnë vetë rrethanat shoqërore në ecurinë e zëvendësimit të breznive.

Mjaft interes ngjallin ballafaqimet që bën autori për gjuhën shqipe dhe sidomos për lashtësinë e saj, duke sjellë brenda thurimës së lëndës pikëpamjet e mjaft shkencëtarëve të shquar të albanologjisë, nga hapësirat evropiane dhe nga trojet amtare. Atë e dëshpëron fakti që historianët, përgjithësisht, i trajtojnë kulturat që kanë krijuar popuj të ndryshëm të periudhave parahistorike apo historike, por kur është fjala për etni konkrete, ata ose flasin pak ose heshtin fare për popujt që i kanë krijuar qytetërimet përkatëse.

Duhet pranuar se historianët e huaj kanë heshtur qëllimisht për etninë shqiptare se lashtësia e saj ka ngjallur xhelozinë e tyre, veçanërisht lashtësia e gjuhës shqipe.

Fakti që Plini Plaku (Gaius Plinius Secundus (23-79 e.r.), nartyralist i shquar romak, në veprën me titull “Naturalis Historiae” (Historia e Natyrës), në vëllimin VII, shkruan : “Ilirët (arbërit) kanë krijuar të parin

alfabet dhe romakët shkrimin e tyre e morën nga ilirët”, fakti që, pas Plini Prakit, historiani i lashtë romak Apiani (Аппианос Александрѣус - 95-170), me prejardhje greke dhe që ka shkruar në greqishten e vjetër, autor i veprës “Historia e Romës”, ka përsëritur të njëjtën gjë, fakti që profesori hungarez Imre Toth, specialist i sllavistikës, në librin e vet kushtuar Kirilit dhe Metodit, dy krijuesve të alfabetit të sllavishtes së vjetër, thotë se, ndër burimet që ata shfrytëzuan për krijimin e alfabetit në fjalë, ishte edhe shkrimi i vjetër shqip, janë dëshmi të pastra se gjuha shqipe qëndron në themelin e të gjitha gjuhëve evropiane. Madje Engelsi, për Apianin, në veprën “Ludvig Fojerbahu dhe fundit i filozofisë klasike gjermane”, shkruan:

“Nga historianët e lashtë, të cilët kanë përshkruar luftën që është zhvilluar në gjirin e Republikës Romake, vetëm Apiani është ai që na flet qartë dhe shkoqur...”.

Një hapësirë boll të mjaftueshme në librin në fjalë autori ia ka kushtuar shkrimtarit racist serb Dobrica Qosiç, filozofisë së urrejtjes të të cilit ndaj kombit shqiptar ai ia ka çjerrë maskën me vet fjalët e këtij shovinisti të regjur, sipas të cilit, në raport me etninë shqiptare, populli serb na qenka, demek, populli më demokratik, më i civilizuar dhe më i arsimuar i Ballkanit!

Me ditarin e vet me titull “Koha e gjarpërinjve”, të cilin e pati shkruar në periudhën 21 mars 1999 - 1 janar 2000, Dobrica Qosiç, në qëndrimin racist ndaj etnisë shqiptare, zë kryet e vendit, përkrah kryeministrit serb të vitit 1913 Vladan Gjorgjeviç, shkrimtarit Ivo Andriç, akademikut Çubrilloviç, kryepeshkopit Pavle që prehet në atë botë dhe kryepeshkopit të tanishëm Irinej, si edhe të shumë ...viçëve të tjerë antishqiptarë. Por Flori Bruqi, me elegancën intelektuale që e karakterizon, është sqimatar në leksikun që përdor për të nxjerrë në pah mlllefet e Qosiçit kundër popullit shqiptar të Kosovës, mllefe këto që, në të vërtetë, zbulojnë antivlerat e tij intelektuale. “Ekranizimi” që Flori i bën në këtë vepër racizmit të Qosiçit, më kujton një letër shumë interesante që shkrimtari i shquar francez Romen Rolan (1866-1944), laureat i Çmimit Nobel në vitin 1915 për veprën me titull “Për idealizmin e lartë të veprave letrare, për simpatinë dhe për dashurinë për të vërtetën”, ia dërgonte

një kolegu të tij gjerman në vitin 1914, edhe ky laureat i Çmimit Nobel për vitin 1912. Shkak për atë letër ishte bërë sulmi i trupave gjermane kundër Belgjikës.

Letra në fjalë i drejtohej dramaturgut të njohur Gerhart Hauptman(1862-1946) më 29 gusht 1914 dhe qe botuar më 2 shtator 1914 në “Journal de Geneve”. Në të ai shkruante:

“Lufta është fryt i dobësisë së popujve dhe i budallallëkut të tyre... Unë... e pashë se si trupat tuaja po shkelin neutralitetin e Belgjikës fisnike. Ky është një veprim i pandershëm që ngjall përbuzje në çdo vetëdije të ndershme dhe është pjesë e traditës politike të mbretërve tuaj prusianë”.

Pra, Flori Bruqi, në analizën e kthjellët që i bën racizmit të Dobrica Qosiçit, hedh dritë mbi një traditë tashmë të konsoliduar gjatë një periudhe mbinjëshekullore të një racizmi mbarëkombëtar serb, të cilin vargani i mbretërve, njerëzit e letrave, bota akademike dhe politika e ushqyer prej tyre, ia kanë kultivuar mbarë kombit serb në çdo pore të tij. Kësisoj Flori Bruqi, me një qetësi “patriciane”, e zhvlerëson tërësisht deklaratën butaforike të Qosiçit për popullin serb, si më “demokratiku”, më “i civilizuari” dhe më i “arsimuari” i gadishullit tonë!

Me taktin e një kritiku gjakftohtë, Flori i lë të kuptojë lexuesit se kombi serb dhe mbarë intelektualët që e përfaqësojnë, pa qenë nevoja të hyjë në mendësinë e kampeve politike që nuk ia vlen të hetohet, vuajnë nga një sëmundje mbarëkombëtare, siç është mungesa e së vërtetës, e cila, që në zanafillë të zbritjes së tribuve sllave drejt Ballkanit, u përzu dhunshëm për gjetiu, meqenëse vendin e saj e zunë mitet dhe legendat që u sajuan pa pasur kurrfarë trualli konkret. Dhe subvencionimi për krijimin e tyre nuk ka njohur kurrfarë kufijsh. Madje ky subvencionim, që para nje shekulli, arriti deri aty, saqë kryeministri Vladan Gjorgjeviçi, në vitin 1913, botoi librin me titull “Shqipëria dhe Fuqitë e Mëdha”, në të cilin shqiptarët i paraqit si njerëz me bisht që i kujtuakeshin pararendësit gjysmë të egër të lashtësisë. Pikërisht ky libër, i mbushur me mite dhe me shpifje serbe, u qe servirur në tryezë përfaqësuesve të gjashtë Fuqive të Mëdha në Konferencën famëkeqe të Londrës të vitit 1913 që kishin mprehur thikat për copëtimin e trojeve etnike shqiptare.

Me analizën e vet intelektuale, Flori Bruqi argumenton tërthorazi se e vërteta mbetet një e mërguar e përjetshme e Serbisë, sepse mitologjia dhe shpifografia janë shndërruar për të në “shpendë grabitqarë” që nuk e lënë t’u afrohet absolutisht hapësirave serbe. Madje kulti i mitologjisë dhe i shpifografisë serbe ka arritur deri në atë pikë, sa që kohët e fundit edhe Kardinali Ëallter Kasper, për të përditshmen katolike Kathpress, deklaroi se Vatikani nuk do ta njohë pavarësinë e Kosovës se Kosova na qenka “djepi” i kishës ortodokse serbe! Kjo deklaratë e këtij përfaqësuesi të lartë të Vatikanit të bën të hamendësosh se ai ose është një klerik me formim të mangët intelektual, ose ka marrë përsipër rolin e tellallit të Serbisë. Sepse siç dihet tashmë, politeizmi ilir filloi t’ia lëshonte vendin me kohë krishterimit, i cili, që me Ediktin e Milanos, në vitin 313, u shpall fe zyrtare, institucionale, shtetërore. Për më tepër, kisha katolike shqiptare në Dardani është përhapur që në shekullin e parë pas Krishtit, ndërkohë që sllavët zbritën në gadishullin tonë në shek. VII.

Kur cek problemin e së vërtetës, Dekarti thotë:

“Për të gjetur të vërtetën, gjithsekush duhet që, të paktën, një herë në jetën e tij, të çlirohet nga paragjykimet e grumbulluara me kohë dhe ta ndërtojë krejtësisht nga fillimi sitemin e bindjeve të veta”.

Me sa duket, kjo thënie e artë nuk gjen kurrfarë trualli në hapësirat serbe.

Në librin e vet Flori Bruqi është ndalur posaçërisht në krijimtarinë e mjaft autorëve shqiptarë, në veprat e të cilëve, në njërën ose tjetrën mënyrë, gjen pasqyrim çështja kombëtare shqiptare, një çështje që vazhdon të përcjellë rënkatën e një shekulli të tërë për një padrejtësi të rëndë që i është bërë etnisë shqiptare, në pritje për të gjetur zgjidhjen e vet përfundimtare. Në analizat e tij del në pah Flori kritik dhe Flori artist, krijues. Por në rastin konkret, forca gjykuese, forca analizuese merr sipërinë mbi forcën krijuese. Çështjet me rëndësi jetësore, jeta me të fshehtat e saj, plagët e saj të hapura janë më afër organizimit mbresëlënës të botës së kritikut që mbështetet mbi truallin e shëndetshëm të organizimit krijues të artistit. Në analizat e Florit që burojnë nga honet një shpirti të ngrohtë mes shkulmash dashamirësie për kolegët e tij krijues, qoftë caqet e një kritike thjesht estetike që përmbledhen

Flori Bruqi

në kërkesën për një interpretim dhe takt poetik, qoftë caqet e kritikës historike, vijnë e përcaktohen nga ndjenja e fuqishme e atdhedashurisë. Në vlerësimet e tij kritike kapen lehtë zërat e gjallë të jetës shqiptare në një përthyerje artistike, zbulohen të fshehtat e mëdha të shpirtit shqiptar dhe të organizimit të tij të brendshëm. Në këtë mënyrë, në analizat kritike të Florit, vetë jeta shqiptare përvijohet para lexuesit si një përndritje hyjnore. Në penën e Florit, arti dhe kritika përbëjnë një tërësi organike në të kuptuarit e ideale.

Me këtë vepër, Flori ka ngritur një panteon amfiteatror në nderim të shumë figurave të nderuara të letrave shqipe, mes të cilave nuk mund të rri pa përmendur disidentin e shquar, poetin martir Havzi Nela, gurrës poetike të të cilit ia mbylli grykën litari i kriminelëve komunistë, pikërisht atëherë kur sistemi i tyre ishte në grahmat e fundit.

Prof.dr. Eshref Ymeri

*Santa Barbara, Kaliforni
11 nëntor 2013*

NJË MOZAIK NË LETËRSI

Mr.Sci.Flori Bruqi, morri rrugën dhe ndaloi te zalli i lumit, këtu ulur filloi të zgjedh një e nga një gurë: të vegjël, të bukur, të shndritshëm, që të kthejnë spektrin e diellit në fytyrë dhe të verbojnë aty për aty.

I radhit në një mozaik të ngjashëm me atë të stërgjyshit tonë pellazg, që ndërtoi të parin në botë, këtu e mbi 4000 vjet më pare, Nekropolin e Athinës, të zbukuruar me gurë të vegjël të lumit, dyshemetë dhe muret.

Prej këndeje në të gjithë perandorinë pellazge, që shtrihej në tre kontinente: nga Azia e vogël te Priami i madh, në Afrikën e Veriut, duke dalë në Europë te Baskët, dhe deri në veri përgjatë rrjedhës së lumit Danub me kufi.

E gjejmë kudo këtë mozaik, dhe sidomos te Tempulli i famshëm i Dodonës, në Budrint, Durrës, Apolloni, Trojë, në Gjenevë të Zvicrës, si na e vë në dijeni Prof. Dr. Agim shehu, dhe në shumë vende të tjera.

Kur i shikoj këto mozaikë tej bukurisë. që pasqyrojnë artin e mrekullueshëm të stërgjyshërve dhe gjyshërve tonë, ne mahnitemi që toka nënë - Demetra - i ruan për mijëra vjet.

Syri ynë i përmbledh me një të parë. Mirëpo mozaiku i të nderuarit Bruqi, është bërë, në vend të gurëve të zgjedhur të lumit, ai radhit gërmat e trashëguar të gjuhës shqipe, të konfirmuara nga Pema e 63 gjuhëve dhe nga pema që pasqyron Mr.Sci.Flori Bruqi të 47 gjuhëve, që për vjetërsi i kalon të gjitha gjuhët e botës mbi 9.000 vjet përpara.

Kështu kemi të bëjmë me këtë mozaik libër, “DIADEMA LETRARE”, që përmbledh: kritikë, gjuhësi, pikëpamje, poezi.

Mozaiku libër, që mund ta quaj, të Mr.Sci.Flori Bruqit, nuk mund ta përmbledhim me një ose dy të parë, por duhet kohë për ta lexuar dhe studiuar. Ky grumbullim material i përgatitur nga autori, zë vendin e Akademisë së Skencave Shqiptare në Prishtinë, Shkup dhe Tiranë. Sot ato janë në shërbim të kursit sllavo-ruso-greke. Ndërsa, Shqipëria është nën drejtimin e Këshilltarit, Kolonelit, Akademikut, të asfalisë (sigurimit) grek, Janullatos.

Elita e kulturës së këtyre vendeve janë të heshtur, të korruptuar, të

politizuar, të frikësuar dhe bëjnë: “Gjumin më të rëndë dhe më të gjatë, si murgjit e pergameve, që janë mësuar me dhomat e errëta”. (Z. Prenga). Duke shfletuar “Diademën letrare” në faqen e parë shikojmë reshtat, që i dedikon babës së tij. “Babajt tim MAXHUN BRUQI, mësimdhënës, që tërë jetën e vet intelektuale e atdhetare ia kushtoi gjeografisë kombëtare”.

Ai e gjeti shkabën dykrenëshe në themelin e shtëpisë të bërë blozë.

Bregu i detit dhe Mesapliku i këndojnë Shqiponjës. Shkab’e madhe kasaba, / me dy krahë të mëdha, / nuk u dhe dhe nuk u fale.

Flori Bruqi të zgjon historinë e Dodonës. Ndër 1800 objektet e zhgroposura në Dodonë më 1875-1877, gjithçka (ndërtesa, monumente, dhurata si (ex-voto) etj. drejtpërdrejt, lidhen me mbretin e perëndive pellazge- ZEUSIN.

Këtu u gjetën shumë shkaba dykrenëshe, që janë përhapur në Perandorinë Pellazge. Një ndër ato mund të jetë dhe ajo që gjeti Prof. Maxhuni.

Dodona ndodhet 16 km. në J. P. të Janinës në Çamëri. Të gjithë autorët e lashtë si Homeri, Hesiodi, Hekateu, Akusilao, Hellaniko, Herodoti, Tukididi etj., si na i përmend eruditi Flori, na bëjnë të ditur se, para mbërritjes së grekëve në shek e VII p.e.s. vendi banohej nga Pellazgët Hyjnor.

Dodona ishte vendi i kultit apo vendi i Shënjtë parahelen, më i lashti dhe i vetmi vend i njohur. Zeusin e trajtonin, jo vetëm si pellazg, por e cilësonin më tepër si dodonas.

Dodona është bërë disa herë blozë. Dodona u rrafshua në vitin 219 p.e.s. nga gjeneraili etolas, Dorimahu. U rindërtua nga pasardhësit e Burrit të Ledhezës, Pirro.

Qëndroi e tillë deri në vitin 167 p.e.s, kur vërshuan lukunitë e Paul Emilit. Dodona Pellazge pësoi edhe një rrënim tjetër vdekjeprurës në motin 88-87 p.e.s, prej trakasve aleatë të Mitridatit... Më 435 e.j. perandori i lindjes, Teodori urdhëroi “shuarjen e përhershme të Dodonës Pellazge, si zjarrishte pagane dhe shndërrimin e saj në një nyje të krishtere më 475 e.j. Kur fillimisht vandalët dhe më pas (551), Totila me barbarët ostrogotë, të pasuar nga saraqenët e bullgarët etj., e fshinë përjetë të jetës nga faqia e dheut Dodonën, kryeqendrën europiane të pellazgëve,

- populli më i lashtë në kontinent. (Dhimitër Pilika “Pellazgët”, f. 161). Flori Bruqi të jep dhe të hap rrugë për të thelluar në “Kujtimet” e Ismail Qemali, që thotë: se, “Në vitin 1866, kur isha këshilltar politik i valiut të Janinës, gjatë një vizite tek pronat e një miku tim në fshatin Melingus, kisha dalluar disa rrënoja, që i lidha me tempullin antik të Dodonës. Dhjetë vjet më vonë ia tregova mikut tim në Vlorë Karapanos”.

Ky filloi menjëherë gërmimet në Dodonë pas 1460 vjetësh, duke nxjerrë në dritë një sasi thesaresh arkeologjike me vlerë të jashtëzakonshme. (P. xh. “Ilirira”, 6-2-2006, f. 24). Karapano, vllaho-grek, i shkathët, shumë nga këto thesare të Dodonës ua fali si dhuratë delegatëve të Anglisë dhe të Francës, që ishin anëtarë të Kongresit Berlinit. Me qëllim, për të përkrahur kërkesat e qeverisë greke në këtë Kongres.

Mr.Sci.Flori Bruqi, hyn në plejadën e njerëzve më të shquar të kombit shqiptar. Ai është trim , i papolitizuar, nacionalist i pastërt, me pak fjalë, të hap horizont për t’u futur thellë në ngjarjet historike.

E gjeti shkabën dykrenëshe në themelin e shtëpisë të bërë blözë.

Ashtu si Dodona u bë disa herë blözë, por prapë u ngjall, se, “fara shqiptare nuk është delikate dhe që goditet lehtë, e cila rrezikon të zhduket. Është e fuqishme, e ashpër, luftarake, që nuk mund t’iu nënshtrohet të tjerëve.

Ajo i jep rëndësi kombit, ekzistenca e saj e mposht edhe kohën. Ajo mbizotëron aty, ku popujt e tjerë dështojnë. (A. Kola “Arvanitasit” f. 166). Një ndër plagët e mëdha është Shqipëria Londineze, që eruditi Flori e përmend dhe analizon shpesh në librat e tij të shumta. Prof. Dr. Eshref Ymeri thotë: se, Shqipëria nuk ka qënë 116.000 km², por 134.000 km², e marrë nga enciklopedia ruse.

Lexuesin e cyt Flori për të thelluar në problemet kardinale të popullit tone, që ka kaluar në luftra me pëllgje gjaku.

Kryengritja e madhe e vitit 1913, që kishte përfshirë gjithë trojet shqiptare, që e ktheu vendin në shkatërrim dhe mjerim me pëllgje gjaku?

A. Baleta shkruan: “Kryengritjet shqiptare, që u bënë në Kosovë më 1908 – 1910 – 1912, praktikisht ia shtrinë rrugën Sërbisë, u harxhuan, u grinë forcat me Turqinë. Sot nuk kemi të drejtë të mos i vlerësojmë

ngjarjet si duhet, që të mos i bëjmë të njëjtat gabime.

Është fakt i njohur tashmë se përplasja shqiptaro-osmane e viteve 1911-1912, dobësoi ndjeshëm potencialet dypalëshe. Pikërisht pak javë pas mbarimit të kësaj lufte.

Më 18 gusht po të vitit 1912, filloi sulmi ndaj territoreve shqiptare nga Mali i Zi, Serbia dhe Greqia. Nëse lufta e shqiptarëve do të përqëndrohej kundër këtyre agresorëve, padyshim që dhe harta e sotme e Shqipërisë do të ishte ndryshe. Në faqen e parë të këtij “Mozaiku Letrar”, Kur Maxhuni gjeti shkabën dykrenore në themelin e shtëpisë bërë blozë të padëmtuar, e pastruan nga bloza dhe e vendosën te këndi si më parë.

Shfletojmë librin më tej dhe shikojmë një fotografi familjare me tre breza dhe me 14 veta të grumbulluar si një tufë trandafilash, që pasqyron një familje shtet brenda shtetit. Sa bukur, gjyshërit, fëmijët e tyre dhe nipër e mbesa, të ulur dhe në këmbë me çiltërsi. Kjo është familja, Kosova sot e gjallë, dinamike, e lulëzuar, që e përshkruan biri i saj Flori Bruqi. Jo më larg se 14 vjet, Flori Bruqi përshkruan: Populli i Kosovës – UÇK-ja dhe NATO = Liria e Kosovës.

Të ngjethet mishtë kur dëgjon dhe shikon kasaphanën serbe, Gazeta “Iliria” shkruante në atë kohë: Kur shkova në zyrë, thotë Magdalena Ollbrajt dhe pashë mbi tavolinë gazetën, me fotot e masakrave serbe në Kosovë, u trondita dhe mora Klintonin në telefon, NATO duhet të filloi sulmin për të ndalur këtë gjakderdhje të këtij populli trim të përmendur në histori.

Presidenti Amerikan Bill Klinton shprehej në qershor të vitit 2002 se: “Nënë Tereza ishte e para që më bëri ta dua kombin shqiptar dhe tani ndihem shumë krenar që plotësova një detyrë morale ndaj saj, atë të vlerave të lirisë”. Fjala është për shpalljen e Kosovës të pavarur. (Prof. Dr. Saimir Lojla “Bota sot” 19-10-2004)

Tani vimë te fundi i shekullit që shkoj, të përshkrimi i luftës së Kosovës nga Mr.Sci.Flori Bruqi : ‘Lufta filloi më 12 shkurt 1998 deri në 23 mars 1999.

Më 12 qershor 1999 hyri NATO në Kosovë. Në këtë luftë u dëbuan 800.000 shqiptarë, u vranë 15.000 persona, nga këta 2400 luftëtarë të UÇK, janë zhdukur rreth 5000 njerëz, janë përdhunuar afër 20.000

femra, janë rrëmbyer mbi 3000 shqiptarë, akoma nuk u dihet fati i 2087 të tjerëve, kanë djegur 1.100 vende banimi, kanë plaçkitur djegur e shkatërruar mbi 200.000 shtëpi, banesa, objekte kulture, shkencore, fetare. Ky përshkrim do të mbetet si pjesë e kristomacisë historike për ta përdorur çdo person i kulturuar dhe sidomos çdo historian për referencë. Kosova fitoi Lirinë.

Me ardhjen e titos së vogël në Shqipëri, Miladin Popoviçi, si udhëheqës suprem mbi Enver hoxhën, po ta zëje në gojë Kosovën dhe Çamërinë, të jipnin karamelen e plumbit pas kokës. Grekët Çamërinë e vranë, e therën, e dogjën, e përdhunan dhe e dëbuan, pa patur asnjë ndihmë nga shteti amë vetëm sabotim dhe diskriminim. Kosovën e tradhëtuan vetë udhëheqësia shqiptare. Djemtë e Shaban Palluzhës, rreth 40-50 mijë frymë, dorëzoheshin te vllau shqiptar, dhe ky vlla tradhtar, ja dorëzonte serbëve, që i asgjësonte në masë, si në masakrën e Tivarit etj.

Te gjitha këto ngjarje pikëllimi i gjen te libri “Diadema Letrare”, te përshkruara në art.

Ndërsa, Çamëria u tradhëtua nga qeveria shqiptare dhe Akademia e Shkencave, greku e shpalli Çamerinë, që nuk ekziston, duke njoftuar institucionet ndërkombëtare për ta ligjëruar dhe u ligjërua. Arrinë, që Ministri i jashtëm grek deklaroi serbes, pa u trembur fare se, “Çamërinë unë nuk e njoh” dhe qeveria shqiptare hesht, se është bërë Tirana më keq se Athina për kombin shqiptar

Pikërisht për këtë historian sllav në Maqedoni, arriti të nxjerrë nga goja se maqedonasit e sotshëm ishin stërnipërit e Lekës së Madh dhe më tej, “Prof. Pollajanski” tha se, Skënderbeu nuk ishte shqiptar.

Ne e pyetëm: Profesor, për cilën Maqedoni flisni, sepse për ne historianët, në kohën e Aleksandrit të Madh, bridhnit ende në stepat e Rusisë, kurse në viset e Aleksandrit të Madh, ju keni ardhur 10 shekuj më vonë. Pollajanski u përgjigj ...

“Ne, -tha ai,- maqedonët, me të vërtetë kemi ardhur shekuj më vonë, por për derisa u vendosëm në trojet e maqedonëve të lashtë, ne jemi pasardhësit e tyre, jo vetëm pasardhësit e tyre kulturor, por edhe gjenetik. Sot akademikët sllavë të Shkupit, nuk duan të dinë fare për saktësitë historike.

Për ta sllavo-maqedonët e ditëve tona, vëllezërit e bullgarëve dhe të serbëve, kur e do puna, janë sllavë, kur nuk e do puna nuk janë sllavë, por pasardhësit e maqedonëve të Aleksandrit të Madh. Ndërsa, shqiptarët i quajnë disa “ashkla”, që kanë shpëtuar pa u zhdukur. (N. Muhameti “Maqedonia...”, bot. 2009, f. 415). Te “DIADEMË LETRARE” shikojmë Flori Bruqin erudit, i prozës dhe i vargut, duke i zgjedhur gurët dhe duke i radhitur, si nacionalist në plejadën e njerëzve më të shquar të kombit shqiptar.

ÇABEJ thotë: “Nuk mundet të shkëputet kërkimi gjuhësor pa patur parasysh faktorët historikë. Flori Bruqi, me Diademën Letrare, zë vendin e Çabejt që ka vdekur, duke kritikuar “hartën e kulturës indoeuropiane, pa e ditur tani se si do të konsiderohemi, në çfarë konteksti si gjuhë e humbur, e rregjuar, a po etni a popull i zhdukur.

Flori Bruqi, zuri vendin e dhjetërave profesorëve, që punojnë në Akademinë e Shkencave, për të vënë pikën mbi “I”, duke i argumentuar me duzina libra dhe tema të ndryshme të tij, dhe duke grumbulluar shumë shkrime nga autorë të ngjashëm si veten e tij. Ai thotë: “Të gjitha veprat e mia kanë si lajtmotiv çështjen shqiptare.

Nuk është e rëndësishme çfarë mendon Qosiqi?!

Mr.Sci.Flori Bruqi shkruan: “Kam lexuar, po, e ç’ nuk kam lexuar, madje ç’të lexuar se (!), nga autorë serbë, beogradas dhe jo vetëm, opinione nga më të neveritshmet dhe më përçmueset, nga më përdhosëset dhe më poshtërueset, nga më të përdalat dhe më të përçartat dhe jo vetëm, që të mos them edhe raciste - kundër shqiptarëve.

Më vjen ndot edhe t’i kujtoj, e pale më t’i shkruaj a citoj, gjithçka u fol e u ç’përfol, gjithçka u shkrua e u nënshkrua, gjithçka u botua e u stërbotua, “nashke”, e jo pak edhe në gjuhë të huaja, që s’i zë ngoje asnjë i çmendur. Dhe as i ka edhe fjalori më i zi me sharje e fyerje, me poshtërime e ofendime, me mallkime e stërmallkime.

S’është nevoja të përbaltesh e të pisërohesh me andriqët e çubrilloviqët, sepse balta të baltëron, e pisi të pisëron. Mjafton të ndyesh gojën vetëm me një e të vetmin emër e mbiemër, me atë më “aktualin” dhe më të ziun nga aq të zinj, “babanë e kombit serb” – Dobrica Qosiqin”. Akoma më shumë: Kriminelët serbë kanë bërë llamba me kafka

shqiptarësh të vdekur, ia kanë prerë kokën, ia kanë zier në tenxhere, i hoqën katër dhëmbë ari, kafkën e kanë ngjyrosur e kanë bërë llambë tavoline ka thënë S. Stojanoviç. Ata u vranë për Kosovën e lirë... Flori Bruqi shkruan: “Tridhjetë e një vjet më parë, në rrethin e Shtutgartit në Gjermani, Lëvizja politike për çlirim kombëtar mori një goditje të rëndë në atentatin kundër Jusuf Gërvallës, Kadri Zekës dhe Bardhosh Gërvallës, tri figurave të rëndësishme politike dhe organizative të lëvizjes kombëtare në emigracion. 17 janari 1982 ishte datë që tronditi zemrat e bashkëkombasëve të tyre, si në trojet shqiptare, ashtu edhe në shtetet perëndimore, ku jetonte dhe vepronte një komunitet i tërë politik”.

Dy vjet para të quajturës demokraci dhe 17 vjet para atentatit kundër tre djemve kosovarë, dënohet me varje në litar për t’i këputur vargun politik, Havzi Nela, nga presidenti Ramiz Alia i komunizmit, që kalon president i demokracisë me fjalën: “Enver Hoxha ka vetëm ditëlindje”.

Prof.dr.Rasim Bebo

Addison ,Chikago, nëntor 2013

AGU E FRESKON BALLIN NË KROJET POETIKE TË FLORI BRUQIT

Kohë më parë një mik i imi në Tiranë, fisnik deri në thelb të shpirtit, penë e zgjuar dhe e talentuar e fjalës shqipe, më shkruante: “Të lutem falënderojë mikun tënd Flori Bruqi, për shkrimet që më dërgon. Nëpërmjet tij i them çdo ditë mirëmengjes Kosovës, i them poezisë së tij, më fladitë dhe më çelë sytë, i them përkushtimit të tij, se ku e merr këtë vullnet kaq të fortë...!”

Sa më tepër kalojnë vitet mbi rrudhat e ballit të njeriut, krojet e shpirtit gurrojnë dhe e ndezin motivin për të parë gurët e trojeve të të parëve. E mbi të gjitha, për t’i rënë në gjunjë lotit të gurit, që vajton pa britma.

Kështu më ndodhi në vitin 1998, ku pashë muret e rrënuara të kalasë “Bassania” të stërgjyshit të lisit të fshatit tim. Ishte koha kur të rinjtë e fshatit luanin me simite të bardha të demokracisë e shkullonin coca-cola e mua më duhej me detyrim të dhunshëm të largohesha për në Amerikë. Lumi i fshatit nënqeshi dhe guri heshti, kur ia ktheva shpinën Kodrës “Pleshe”, ku i ka themelet kalaja e njëhershme me Lissusit e lashtë. Prej olimpit të një guri të madh me mbishkrime të quditshme u ngrit një fjalë e moçme e më lëshoj zë, kur po freskohesha në ujin e kthjellët të lumit Mat. “Në rrënojat e thella të gurëve, kërko se aty ka kroje të bardha dhe kyçen me shekujt e ndryshkur pavionet e lashta të historisë tonë!” Më tingëlloi kjo fjalë, sikur donte të thoshte se nuk duhej t’ua ktheja shpinën.

Thonë se edhe pisha e ka shtatin e drejtë se me rrënjët e thella të saj në nëndheun e tokës kërkon burime, por Maxhun Bruqi, i cili në pëllëmbën e Shqipërisë Etnike dhe në follenë e gurëve të rëndë e shqiti dritën, që venitej nën pushtetin e territ të thundrave të shkelësit. Ai, kur rëndi gjeografisë së vendit të tij me kalin e bardhë të zanave, mbolli kudo filiza të njomë dhe i vishte me shajakun e kostumit tonë kombëtar, që t’i mbronte nga baroti djegës. Ata janë shenjat e tokës së vet në vend të piramidave.

Poeti i lirisë së tokës martire të Kosovës, Naim Kelmendi në prag të 101 vjetorit të pavarësisë më dërgon një kartolinë. Në pasqyrën e saj janë

disa njerëz që mbajnë mbiemrin e një trungu. Të duket një legjendë e kohës së re, që dritën e të vjetrës e përcjellë mes gjetheve të gjelbërimit, e Maxhuni i ka rrethur me dejet e pemës, anëtarët e familjes Bruqi.

Në rrënjët e tyre ka një buzëqeshje familjare, por ka edhe kroje vargësh, të cilat Flori Bruqi i ka mbledhur në kuvendin e madh të shekullit të shqiptarëve me shaminë e një ore mali, që e takoi për herë të parë në një krua të fshatit, kur vashat e tjera ishin larguar, e ajo e kishte pritur... ndaj familja e tij është e nderuar në gurin e fisit shqiptar.

Flori Bruqi vjen në letërsinë tonë kombëtare me krojet e kulluara të flirtit të shpirtit të tij. Kam vënë re se ai nuk bën kompromis me askënd që ka vënë firmën në balada, në mite, në legjenda, për t'u dukur baloz mbi detin e fjalës shqipe të valës tonë të kripur ëmbëlsisht, as me heronjtë e shpallur rrejshëm nëpër podiume, por ai si misionari i fjalës së lotit të qiririt, i pashuar dhe i patretur e ka projeksionin lart në qiellin e lirë në vlerën e të vërtetës. Aty poeti Bruqi frymëzohet, për njeriun, për nderimin, si dorë e besës së bashkimit, e në penën e tij, rrjedh krijimi me një shporte dhuratash me metafora.

E lexova me ëndje, si çdo krijim tjetër, librin e ri në botim të Flori Bruqit "Diademë Letrare",-(kritikë, gjuhësi, pikëpamje, poezi...)e shumë më shumë se kaq. Në krojet poetike të Flori Bruqit agu i parë e freskon ballin, për t'ia gëzuar ditën njeriut. Në këtë libër autori Bruqi shfaqet si vreshtar me shumëllojshmëri drurësh frurorë, që i krasit në mënyrë tradicionale, që shëndeti t'u kalojë mesazheve poetike. Flori është një aristokrat i kulturuar në kancelarinë e tij të studimeve, të denja për referenca shkencore, në krahasime e analiza të ndryshme. Shpirti i guximit të Flori Bruqit i shtron rrugët e së resë, duke rritur krenarisht gjeneratat që vijnë pas, për t'u përfshirë pa hezitim në maratonën krijuese.

Një libër që na vjen në dorë e të mahnit me logjikën dhe argumentin shkencor, që e zbukuron kurorën e festës së letrave shqipe. Shembull pozitiv, bre bac, i lëmë për llogore mbrojtëse të kombit të tij dhe njëherësh i gatshëm dhe me zë të fortë të jetë tribun në katedrën e kulturës...e bash të afërt i ka Naimët aty ku këmba e ditës së re prek shqimet.

Flori Bruqi

S' ka më bukur, kur librin Flori ia kushton babait, kopshtarit të gjeografisë, duke na kujtuar se bota e vargut rrotullohet rreth vetes dhe kurorës së shenjtë të kombit.

Zef PËRGEGA

Detroit, 20 nëntor, 2013

Familja Bruqi

ME ZEMËR E SHPIRT PËR ATDHEUN

(Babait tim prof. Maxhun Bruqit, me rastin e 84 vjetorit të lindjes)

E gjeti shkabën dykrenshe në themelin e shpisë të bërë blozë
Gjithë jetën, me laps në dorë edukoi breznitë e kohës,
Fëmijëve jua mësojë gjeografinë e atdheut...

...

Hartat e Shqipërisë Etnike ua mësoi tinëzisht
Ndër breze -duke qorruar sytë e yjeve polar
në retinën e tij delikate
Me shkumës nxënësve ua shpjegonte të padukshmen e dritës,
Në mundimin e madh në kohë të pa kohë,

Foli për shpirtin e dëlirë të fëmijëve, për Ariun e vogël,
kishte emission dijen me fytyrë të qeshur
E sytë e tij kurrë nuk ishin të përlurur në kohë
Kishte dhimbjen e vet për Atdheun e ndarë pikë e pesë ...
E shijoi Rilindjen e Kombit

Flori Bruqi

Kërkoi nëpër hapësira qiejsh e resh, Alpet e lira shqiptare
Të veshura me kostum njëshekullor
E gjeti shkabën dykrenshe në themelin e shpisë të bërë blozë
Dhe e bëri të pavdekshëm rininë e vet...
i rijësuar në mote...

Prishtinë, 25 dhjetor 2012

POPULLI I KOSOVËS – UÇK-ja DHE NATO = LIRIA E KOSOVËS

Hyrja e ushtrisë së NATO-s në Kosovë - Qershor 1999

12 Qershori i vitit 1999, dita kur NATO ka hyrë në Kosovë, paraqet një rëndësi prej datave më të rëndësishme në historinë e shtetit të Kosovës, vlerësojnë qytetarët dhe zyrtarët e Kosovës.

Sipas tyre, ndërhyrja e NATO-s paraqet kurorëzimin e aspiratave shekullore të Kosovës për liri dhe pavarësi.

Ndërhyrja e NATO-s dhe shtrirja e trupave të KFOR-it kanë bërë që Kosova sot të jetë e lirë dhe e pavarur, vlerësojnë udhëheqësit dhe përfaqësuesit politikë në Prishtinë.

Sipas tyre, trupat e NATO-s i duhen Kosovës edhe sot, kur ajo është një shtet i pavarur.

Kjo prani vlerësohet të jetë në funksion të stabilitetit rajonal dhe në

harmoni me ambiciet e Kosovës për të qenë pjesë e Aleancës Veri-Atlantike.

Lufta e Kosovës filloi me 28 shkurt të vitit 1998, pas sulmit jugosllav në fshatrat Likoshan dhe Qirez në Drenicë të Kosovës.

Lufta nga 28 shkurt 1998 e deri më 23 mars 1999, u zhvillua mes Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe forcave jugosllave.

Ndërsa nga 24 mars 1999 e deri më 10 qershor 1999, Aleanca Veri-Atlantike NATO me bombardime të përditshme në caqet ushtarake jugosllave, me përkrahjen tokësore të UÇK-së detyroi forcat serbomalazeze dhe kasapin e Ballkanit Slllobodan Millosheviqin të nënshkruajë kapitullimin në Kumanovë.

Në këtë luftë u dëbuan 800,000 mijë shqiptarë, u vranë 15,000 persona, nga të cilët 2,400 luftëtar të UÇK-së e të tjerët civilë.

Tre vjet më parë, Kosova u shpall shtet i pavarur.

Gjatë luftës janë zhdukur rreth 5,000 njerëz, fati i shumicës prej tyre është zbardhur deri në vitin 2007, por i madh ka mbetur numri i rasteve

të pasqaruara. Vlerësohet, se gjatë luftës në Kosovë (1998-1999), forcat militare dhe paramilitare serbe kanë vrarë, ekzekutuar apo masakruar në forma më mizore, rreth 15 mijë shqiptarë, ku 90% prej tyre qenë civilë të pa armatosur. Në këtë periudhë kohore janë përdhunuar afër 20 mijë femra shqiptare. Gjithashtu, mësohet për rrëmbimin e mbi 3 mijë shqiptarëve, ku pas luftës një pjesë e tyre u gjetën nëpër varrezat masive në Serbi, ndërsa akoma nuk dihet për fatin e 2087 të tjerëve. Sipas një përllogaritje, gjatë periudhës kohore mars 1998 - qershor 1999, njësitë kriminale dhe artileria e rendë serbe kanë shkatërruar dhe djegur pjesërisht ose tërësisht rreth 1.100 vendbanime shqiptare, kanë plaçkitur, djegur e shkatërruar mbi 200.000 shtëpi, banesa, lokale afariste, punëtori zejtare, fabrika, shkolla, biblioteka, monumente kulturore-historike, objekte kulturore, shkencore, fetare etj.

Tre vjet më parë, Kosova u shpall shtet i pavarur.

Që të arrihej deri në këtë ditë të ëndërruar, në vitet 1997-1999, u desh të ndërmerrej një luftë e përgjakshme ndaj regjimit okupator serb.

Në luftën për çlirimin e Kosovës dhanë kontributin e tyre shqiptarë nga të gjitha trevat shqipfolëse, apo edhe emigrantë të çdolloj kohe në shtete të ndryshme të botës.

Mes kontributit të përgjithshëm, një ndihmë shumë të çmuar në këtë luftë kanë dhënë edhe shqiptarët e shtetit amë, Shqipërisë.

Për konjuktura të detyruara të politikës, historitë e këtyre vullnetarëve nga trojet amë, janë mbajtur të fshehta apo edhe gjysmë të fshehta.

Lufta e Kosovës, kontribut edhe i Shqipërisë (VIDEO)

Në specialen që kohë më parë e pamë (e përgatitur nga gazetari i ABC-së Ferdinand Dervishi), për herë të parë u zbuluan historitë personale të disa dëshmorëve, por edhe të disa drejtuesve të kësaj lufte, që ishin vullnetarë nga shteti amë...

LETËRSIA DHE PSIKOLOGJIA

...As që kam ndërmend të marr gjithsecilin shkrimtar emër për emër dhe të shqyrtoj ndikimin e Frojdit tek ta. Dua vetëm t'ju rrëfej se cili është thelbi i mësimave të Frojdit; kësodore lexuesi mund të gjykojë vetë për këtë. Po i rendis çështjet më të rëndësishme sa më shkurt të jetë e mundur.

1. Forca e brendshme në të gjitha format e jetës është instiktive: libidoja, që në vetvete është e pandryshueshme dhe e pamoralshme, “fara e çdo veprimi dhe e çdo vetie që meriton të ndëshkohet”.

2. Gjendjet zanafillore të kësaj force gjatë aktivitetit krijues janë në kuptimin e zakonshëm të fjalës, fizike. Qelizat bashkohen dhe ndahen. Marrëdhënia më e rëndësishme dhe e dukshme mes individëve është marrëdhënia seksuale.

3. Me shtimin e rëndësisë së sistemit nervor qendror me më shumë kontroll qendror se sa periferik, numri i formave të kënaqësisë me të cilat libidoja përshtatet, bëhet kryekrejt më i madh.

4. Njeriu ndryshon nga pjesa tjetër e botës organike në faktin se evolucioni i tij nuk ka përfunduar.

5. Njohja e vetëdijes shënoi një hap të madh në evolucion dhe gjithçka që shënjojmë si të keqe dhe mëkate, është rrjedhojë e kësaj. Frojdi ndryshon nga të dy, Rusoi, i cili mohonte Rënien, duke ua mvëshur të keqen rrethanave fizike (Rusoi mendonte se njerëzit janë të këqinj për kah natyra. Ai e shihte të keqen tek ta dhe bënte një jetë vetmitarësh.) dhe po ashtu prej doktrinës teologjike, që e quan Rënien, rezultat të një zgjedhjeje të paramenduar, duke e bërë njeriun kësisoj moralisht përgjegjës.

6. Rezultat i Rënies, që një ndërgjegje e ndarë në vend të ndërgjegjes në nivelin e kafshës, që përbëhej më së paku prej tre pjesësh: e pandërgjegjshmja, nëndërgjegja e vetëdijshme, nëndërgjegja e vetëdijshme, gjithë çka e moralshmja dhe shoqëria kërkon e që duhet harruar dhe të mos shprehet.

7. Doktrina e shekullit XIX për progresin evolucionist të njerëzores që mposht kafshëroren dhe shuan instinktët shtazore është më së shumti

e gënjeshtërt. Paraardhësit filogjenetikë të njeriut ishin të përunjur dhe socialë, ndërkohë që egërsia, dhuna, lufta, të gjitha të ashtuquajturat instinkte parake nuk shfaqen derisa qytetërimi të ketë arritur një nivel të lartë. Një epokë e artë po të flasim në mënyrë përqasëse (ndërsa kërkimet antropologjike priren drejt kësaj), është një fakt historik.

8. Ajo çka quajmë të keqe ishte dikur e mirë ose është tejkaluar dhe nuk u çua më tej nga mendja e ndërgjegjshme me idetë e saj morale. Është kjo çështje e Frojdit që shtjelloi D.H.Lavrenc-i dhe së cilës i kushtoi jetën e tij: Njeriu është imoral ngase ka mendjen dhe kurrësi nuk e pranon këtë të vërtetë. Më e rrezikshmja në shkrimet e Lavrenc-it është lehtësia me të cilën mësimet e tij për të pandërgjegjshmen, me çka kupton nëndërgjegjen e pavetëdijshme, mund të interpretohet si domethënëse që “duhet lënë ndërgjegja jote e vetëdijshme të shprehë veten”, si akte gratuite e Andre Zhidit. Në marrëdhëniet njerëzore kjo në vetvete mund të ketë një efekt çlirues për individin. Nëse i marri do të këmbëngulte në marrëzinë e tij, do të bëhej i mençur. Porse marrëzia marrëzi mbetet sidoqoftë dhe një këshillë e llojit “Zemërimi është i drejtë - drejtësia kurrë nuk është e tillë”, e cila në jetën private është një kërkesë për ndershmëri emocionale, përbën një këshillë politike të dale boje, kur kjo do të thotë “bjeru atyre që të kundërshtojnë”. Po kështu, qëndrimi i Lavrenc-it në faktin se nëse doni të dini se çfarë është njeriu, duhet të këqyrni jetën e tij seksuale, fare mirë mund të bëjë të besojnë shumë syresh që përmbushja e nevojës seksuale është i vetmi aktivitet i nevojshëm.

9. Jo vetëm çfarë ne njohim si mëkat ose krim, por të gjitha sëmundjet janë të qëllimshme. Janë një përpjekje për t’u kuruar.

10. Gjithë ndryshimi, si ai paravajtës, si prapavajtës, shkaktohet prej frustrimit ose tensioneve. Po të ishte kënaqësia seksuale krejtësisht e mjaftueshme, evolucioni njerëzor s’do të kishte ndodhur kurrë. Sëmundja dhe aktiviteti intelektual janë të dyja reagime kundrejt së njëjtës gjë, por jo të barazvlershme.

11. Natyra e ideve tona morale varet nga natyra e marrëdhënieve me prindërit tanë.

12. Në zanafillë të të gjitha ndjenjave dhe mëkatit është një ndjenjë

faji. 13. Kurimi përqendrohet në heqjen e kësaj ndjenje faji, në faljen e mëkateve nëpërmjet rrëfimit, rijetimin e përvojës dhe faljen, kuptimin e domethënies së saj.

14. Detyra e psikologjisë ose artit në lidhje me sa u përmend më sipër, nuk është t'u tregojë njerëzve se si të sillen, por të tërheqë vëmendjen e tyre te ajo çka ndërjegjja e pavetëdijshme rreket t'u kumtojë dhe duke zgjeruar njohuritë e tyre për të mirën e të keqen, t'i bëjë më të zotë të zgjedhin, që të mund të jenë shumë herë më tepër të përgjegjshëm moralisht për fatin e tyre.

15. Për këtë arsye, Psikologjia u kundërvihet të gjitha përgjithësimeve. I bën njerëzit t'i përmbahen vetëm një përgjithësimi dhe padyshim do të vijë një kohë kur gjërat të rrjedhin asisoj që ai të mos mund të zbatohet. Atëherë ose do të përforcojë përgjithësimin, situatën, ndrydhjen, kur t'u fanitet, ose do të përfaqësojë pikëpamjen e kundërt. Vlera e këshillës varet krejtësisht nga konteksti. Ju nuk mund t'u tregoni njerëzve se ç'duhet të bëjnë, mundeni vetëm t'u rrëfeni parabola: dhe kjo është ajo që mund të quhet me të vërtetë art, histori të veçanta për njerëz dhe përvoja të veçanta e në varësi të nevojave të ngutshme e specifike ai mund të nxjerrë përfundimet e veta.

16. Të dy, Marksi dhe Frojdi, nisen nga dështimet e qytetërimeve, njëri nga të varfrit, tjetri nga të sëmurët. Të dy e shohin sjelljen njerëzore të determinuar, në mënyrë të pandërgjegjshme, nga nevojat instiktive, uria dhe dashuria. Të dy duan një botë ku zgjedhja racionale dhe vetëdeterminimi janë të mundshëm. Ndryshimi mes tyre është në mënyrë të pashmangshme ndryshim mes njeriut që studion turmat në rrugë dhe njeriut që sheh pacientin, ose të paktën familjen në klinikën private. Marksi e sheh kahjen e marrëdhënieve mes botës së jashtme dhe të brendshme pa të fshehta, Frojdi anasjelltas. Kështu, të dy janë dyshimtarë kundrejt njëri-tjetrit.

Socialistët akuzojnë psikologët për prishje të status quo-së, ndërsa përpiqen t'i përshtatin neurotikën sistemit social, duke e privuar atë nga një revolucion i mundshëm. Psikologët kundërpërgjigjen se socialistët përpiqen t'i japin pikë vetes me terma që as vetë nuk i kuptojnë, ose me faktin që etja për para është forma e vetme e etjes për pushtet - kështu

që pasi të kenë marrë pushtetin me revolucion, do të rikrijojnë të njëjtat kushte. Të dy kanë të drejtë. Për atë që qytetërimi mbetet siç numri i pacientëve që mund të shërojë psikologu është shumë i vogël, dhe sapo socializmi të marrë pushtetin, duhet të mësojë të drejtojë energjinë e tij të brendshme, pra do të ketë nevojën e psikologut. Përmbyllje: Frojdi ka patur ndikime të dukshme teknike në letërsi posaçërisht në shtjellimin e kohës dhe hapësirës dhe përdorimin e fjalëve më shumë me vijueshmëri asociative sesa logjike. Ai e drejtoi vëmendjen e shkrimtarit kah materiale të tilla si ëndrrat dhe neurozat, gjer më tash të shpërfillura; kah marrëdhënie që gjer më tani nuk janë marrë parasysh sikundër është marrëdhënia mes njerëzve që luajnë tenis; ai e ka rishikuar kultin e njeriut hero. Ai është përvetësuar nga irracionalistët e etur për t'u ikur ndërgjegjes së tyre. Porse këto nuk qenë... shqetësimi ynë.

Unë u rreka të rrëfej se çfarë drite hodhi Frojdi mbi gjenezën e artistit, rendit dhe funksionit të tij në shoqëri dhe çfarë kërkesash ka ai për shkrimtarin serioz. Duhet të ekzistojnë gjithmonë dy lloj artesh: arti - arratiak ngase njeriu do të ikë ndërsa ka nevojë për ushqim dhe gjumë të thellë; dhe arti - parabolë, ai art që duhet t'i mësojë njeriut si të çmësoj urrejtjen dhe të mësojë dashurinë...

MUNGESA E SHQIPES NË HARTËN E PËRDITËSUAR TË ENCIKLOPEDIË SË KULTURËS INDOEVROPIANE

(Gjuhësia shqiptare, vazhdoi edhe në vitet '90-të të ishte e izoluar)

Nga Flori Bruqi, Teuta Llalla dhe Elena Kocaqi

Familja -Europiane e gjuhës është më e studiuar, ndonëse përpjekjet për të caktuar vendodhjen fillestare të saj kanë çuar në përfundime mjaft të ndryshme. Shkencëtarët arrijnë në përfundimin se përhapja e gjuhëve Indo-Europiane përputhet me fillimin e përhapjes së bujqësisë 9'500-10'000 vjet më parë. Duke u nisur nga metoda dhe në kohë të ndryshme, shkencëtarët arritën në të njëjtën pemë të të 63 gjuhëve Indo-Europiane, e cila paraqitet në Figurën 2 ku boshti i poshtëm tregon vitet. Në mënyrë të qartë shihet se gjuha Shqipe është më e vjetra dhe i përket kohës së fillimit të përhapjes së bujqësisë. (Sqarohet lexuesi se ar-bërës = ar-banas = arbëresh është emri i vërtetë i bujqëve që diskutohen nga shkencëtarët joshqiptarë. Rrjedhimisht dhe lehtësisht kuptohet se çfarë gjuhe kanë folur ato bujq të stërlashtë dhe ato para e pas tyre. – shënimi i Flori Bruqi).

Figura 2 edhe një herë ripohon lidhjen që egziston ndërmjet biologjisë dhe gjuhësisë. Biles Çarls Darvini në librin e tij Origjina e Llojeve pat shprehur në mënyrë të kthjellët se në qoftë se dihej pema biologjike e prejardhjes së grupeve njerëzore, atëhere mund të nxirrej pema përkatëse gjuhësore. Një përpjekje e tillë nuk u bë deri në vitin 1988, kur Prof. Luigji dhe shkencëtarë të tjerë vërtetuan lidhjen që egziston ndërmjet gjeneve, popujve dhe gjuhëve vetëm pasi ato ndërlidhën të dhënat botërore të grumbulluara në gjenetikë, arkeologji dhe gjuhësi. Pikërisht mozaiku gjenetiko-gjuhësor i zbuluar shpreh qartë shkëmbimet dhe pasojat e zgjerimeve të shumta që kanë ndodhur në historinë njerëzore.

Gjuha shqipe hiqet nga skema qindravjeçare e Schleicher-it, e njohur me emrin Stammbaumen. Dy skemat që shihni të botuar, për herë

të parë në një media shqiptare, i takojnë hartës së Enciklopedisë së Kulturës Indoevropiane që përditësohet gati çdo dekadë. Skema e parë, që i takon vitit 1985, gjuha shqipe (albanian), siç shihet zë një vend të qartë. Ndërsa në skemën e dytë, të përditësuar, që është publikuar në vitin 1997, gjuha shqipe nuk është shënuar më, mungon.

1.

Në një auditor albanologësh, të mbledhur për herë të parë si në një rast homazhi, gjuhëtarja Ledi Shamku-Shkreli ka treguar se në kontakt të vazhdueshëm me përditësimet linguistike evropiane dhe në këtë rast me ndryshimin e bërë në hartën e Enciklopedisë së Kulturës Indoevropiane, është përballur me faktin rrënues për gjuhën shqipe.

Ndërkohë që në dy shekujt e fundit, indoevropianistët ngulmojnë në skicimin dhe riskicimin e dinamikës së jetës së gjuhëve, që kanë ekzistuar në të njëjtin territor, kur disa rriteshin, e të tjera zhdukeshin në kohë, ndonjëherë shoqëruar këto dhe me etnitë dhe popujt që e flisnin, me shqipen qysh prej humbjes së gjuhëtarit Eqerem Çabej asnjëra nuk ka ndodhur.

Kur albanologu amerikan, 88-vjeçari Eric Hamp, që ia kishte kushtuar jetën gjuhësisë së krahasuar dhe ndër to dhe shqipes, tha në një tryezë albanologësh se tani e beson lidhjen e shqipes së vjetër me ilirishten-entuziazmi është pak më i sigurtë për të gjithë studiuesit.

2.

Gjuhëtarja Ledi Shamku-Shkreli sensibilizimin e saj e adreson jo vetëm në kontributin shkencor të Çabejt, por në vakuumin që u krijua nga humbja e tij, që u ndje menjëherë.

“Pas viteve ’70-të shqipja nuk e kish më misionarin që përçonte kohë pas kohe imazhin e saj të përditësuar duke i siguruar asaj një vend të qenësishëm në laboratorët e përbashkëta ku studiohen marrëdhëniet dhe integritet e gjuhëve e të kulturave. E meqë po flitet për njërin nga kontributet e tij të mëdha, atë si indoevropianist, le të vërehet një e

dhënë sa e trishtë, aq domethënëse”.

Pas vitit 1985, disa vjet pas largimit nga jeta e gjuhëtarit, Eqerem Çabej, indoevropianisti i njohur James P. Mallory e modernizoi Stammbaumen-in. Ai e riformulon skemën e tij të 1985 duke u thënë se “kjo skemë sërish në trajtë peme, paraqitet më e plotë, më e përditësuar si dhe është fryt i një pjekurie më të lartë hulumtimesh, pasi për hartimin teorik të saj janë pasur parasysh edhe studimet mbi variacionet e brendshme diasistematike për secilën gjuhë” (skema e dytë).

Në këtë pemë të përditësuar, që studiuesja Shamku e ka bërë të ditur një auditor albanologësh, gjuha shqipe, pra mungon. Gjuhëtarja vëren se Mallory në punimin e tij ka mundur t’i përcaktojë më mirë vendndodhjet e tij simbolike të gjuhëve në këtë skemë, falë të dhënave studimore historiko-krahasuese që ka vjelë për secilën syresh nga studimet e fundit e më të përditësuara (skema e parë).

“Merret me mend se nuk është fjala për një lajthitje apo ndonjë pandehmë të gabuar të këtij shkencëtari, pasi Mallory vijon të mbetet sot një nga indoevropianistët më me autoritet. Madje ai, sikundër edhe Çabej vetë, i takon atij brezi indoevropianistësh, të cilët strukturalizmi sosyrian në gjuhësi i shtyu të marrin në konsideratë qoftë “studimin e një stadi gjuhësor në vetvete dhe për vetveten”, qoftë edhe ndjekjen e rrjedhës evolutive stad pas stadi, duke krahasuar të dhënat strukturore që ofronte çdo prerje sinkronike”, - tërheq vëmendjen Shamku.

Mungesa e shqipes në hartën e përditësuar të Enciklopedisë së Kulturës Indoevropiane; gjuhësia shqiptare, vazhdoi edhe në vitet ’90-të të ishte e izoluar.

“Dhe s’kishte si të ndodhte ndryshe; Sosyr thotë se “objekti e përcakton metodën”. Objekti studimor i gjuhësisë shqiptare nuk ish më as “shqipja në familjen e gjuhëve”, sikundër u mundua ta shqyrtonte Çabej e as shqipja e përbashkët si repertor i përdorimeve të diktura nga bashkësia jonë social-kulturore. Periskopi i veshur i kësaj nëndetëseje që nuk lëvizte më, kish mbetur i drejtuar vetëm andej nga hamendej të ishte varieteti standard i shqipes”.

Për pasojë, thotë Shamku përfundimet e izoluara, e njëdrejtimëshe të studimeve tona gjuhësore e humbën koherencën krahasuar me zhvillimet

bashkëkohore, humbën atë koherencë që kish karakterizuar punën e një shkencëtari mendjehapur, objektiv e largpamës si Çabej.

Faktet që sjell gjuhëtarja si të mjaftueshme për të kuptuar pse shqipja ekziston deri në '85 në hartën e kulturës indoevropiane, lidhen me rezultatet shkencore të Çabejt që gjenden të cituara si vlera referuese në shumë vepra të rëndësishme të gjuhësisë së krahasuar si te “Origini delle lingue neolatine”, të C. Tagliavinit, apo në punimet e G. Svanes, G. Devotos, të M. Bartolit etj.

Në një vështrim të përgjithshëm të gjuhëtares, atlas i verbër fillestar me të dhëna e përfundime të pranueshme që vinin nga një sërë gjuhësh, Indoevropianistikja, nga teori hipotetike munda të shndërrohej në shkencë të mirëfilltë; nisur me skemën e thjeshtë Stammbaumen të Schleicherit, ajo kish mbërritur deri te opusi madhor “L’Europe linguistique”, që u botua nga A. Dauzat në vitin 1953. Më pas punimet vijuan mbi truallin e qëndrueshëm dhe harta plotësohej e përsosej dora-dorës.

“Sikundër thotë edhe Çabej në këto leksione, shkolla e Sosyrit hapi rrugë të reja në gjuhësi të përgjithshme po sidomos në Indoevropianistikë”.

Humbjen e Çabejt, gjuhëtarja e lidh me problemin themelor, arsyen, pse shqipja mungon në këtë hartë të kulturës indoevropiane, por dhe në krejt pjesën më të madhe të netëork-ut gjuhësor ndërkombëtar, e pa ditur tani se si do konsiderohemi, në çfarë konteksti si gjuhë e humbur, e rrëgjuar, apo etni a popull i zhdukur.

“Duke u kthyer te Çabej, mund të themi se mënyra e tij e studimit të shqipes, si trashëgimi historike e njëherësh si mjet realitetformues, i garantoj për sa mundej gjuhësisë sonë që rezultatet e saj në këtë fushë të merreshin në konsideratë nga gjuhësia ndërkombëtare- gjithë në përpjekjet e saj për të skicuar përsosur mbi bazë të dhënash serioze hartën e përgjithshme të familjes së gjuhëve. Tash po bëhen gati tri dekada që Çabej ka reshtur së trokituri në “veshin e rënduar” të gjuhësisë shqiptare pastaj, duket se kurrkush nuk ka mundur të dialogojë “alla pari” - nëpërmjet prurjes e përfundimesh të përditësuar në lëmë të shqipes – me zhvillimet dinamike të gjuhësisë botërore”.

Prejardhja e gjuhëve indo-europiane

Prejardhja indo-europiane e familjeve të gjuhëve paraqet njërën prej çështjeve kryesore të arkeologjisë dhe linguistikës. Një biolog i evolucionit nga Zelanda e Re shfaqet me një hipotezë interesante mbi prejardhjen gjuhëve, përfshirë këtu edhe shqipen.

Këto familje të gjuhëve përfshijnë gjuhën persishte, hinduse, shqipe, greke, armene, si dhe disa gjuhë tjera europiane. Një studim i sapo përfunduar i biologut të evolucionit, Quentin Atkinson, nga Universiteti Auckland, në Zelandën e Re, dhe i botuar në revistën prestigjioze ‘Science’, hedh dritë mbi misterin e origjinës së gjuhëve me prejardhje indo-europiane.

Atkinson, dhe kolegët e tij, shfrytëzuan metoda statistikore për shqyrtimin e fjalëve të 103 gjuhëve me prejardhje indo-europiane, të cilat nuk pësuan ndryshime gjatë kalimit të kohës. Në linguistikë, fjalët që kanë prejardhje të përbashkët nga gjuha amë, dhe të cilat nuk ndryshojnë gjatë kohës, quhen konjate. Këtu përfshihen fjalët si “nënë”, “madre” (ital.), “madar” (pers.), “mother” (angl.), “mutter” (gjerm.) etj., të cilat prejardhjen e kanë nga fjala indo-europiane për nënën, “mehter”.

Rezultatet e studimit të Atkinson sugjerojnë se origjina e gjuhëve daton rreth 9,000 vite më parë, nga Anatolia, në Turqinë perëndimore.

Kjo hipotezë është në kundërshtim me hipotezën e mëparshme, sipas së cilës, origjina e gjuhëve indo-europiane ndërlidhet me stepat mbi Detin e Zi dhe Detin Kaspik, ku folësit e parë proto-indo-europianë ishin pastoralë, dhe të cilët pastaj u shpërndanë në Europë dhe Azi, diku rreth 4,000 vite më parë.

Veç kësaj, studimi i botuar në muajin nëntor, në revistën ‘Science’, merret edhe me prejardhjen e gjuhës shqipe. Po t’i referohemi të dhënave të fundit, gjuha shqipe duket se ka origjinë nga një popullatë blegtorësh proto-indo-europian që jetonte në Anatoli, dhe e cila gjuhën dhe kulturën e saj e përhapi përgjatë Europës dhe Azisë, dikur rreth 9,000 vite më parë.

Origjina pellazge e gjuhës ilire e shqipe

Në librin “Shqiptarët...” autori francez Edvin Zhak, nxjerr lidhjen që ekziston ndërmjet gjuhës shqipe dhe asaj pellazge. Gjë të cilën, fatkeqësisht, studjuesit shqiptarë, njerëzit e gjuhësisë, me tituj dhe grada, nuk e pranojnë madje ironizojnë kur autorë të tjerë nxjerrin këtë fakt tashmë i studjuar dhe i konkluduar nga shumë burime. Se cili është qëndrimi i gjuhëtarëve shqiptarë, mjafton të shikojë reagimin e zotit Mancaku në emisionin Top-Shoë, për katragjyshët e shqiptarëve. Ai kundërshtoi zotin Aref, autorin franko-shqiptar që ka bërë një libër për prejardhjen e shqiptarëve, për konkluzionet e tij për lidhjen shqiptaro-pellazge, që autori e ka nxjerrë pas një studimi 30 vjeçar, por që historianët e lashtësisë e kanë thënë me kohë dhe mjafton vullneti dhe dëshira për t’i lexuar dhe interpretuar drejt faktet e thëna për të kuptuar historinë reale. Zoti Mancaku kundërshton faktin se kuptimi i fjalës Athina është i lidhur me shqipen dhe studjues të huaj i japin kuptim at-thëna etj. Sipas studjuesve shqiptarë janë tabu studimet e deritanishme të bëra për historinë dhe gjuhësinë shqiptare nga studjues të izoluar dhe çdo tezë e hedhur ndryshe bën reaksion. Duket që shqipen e shikojnë të influencuar nga latinishtja dhe që kuptohet greqishtja është më e vjetër dhe gjuha e Homerit është ajo greke. Këtyre studjuesve nuk u ka rënë fare në vesh fakti se vetë emri i Homerit spjegohet nga shqipja, apo që studjues të ndryshëm dhe vetë babai i historisë Herodoti e konsideron Homerin si pellazg që unifikoi gjuhën dhe kulturën pellazge. Se interesimi i tij për pellazgët vjen nga fakti se ai vetë ishte i tillë. Se Homeri i këndon një periudhe kur grekët as që ishin në Ballkan. Por të gjitha këto janë të huaja për studiuesit shqiptarë. Lexoni autorin francez që t’u vijë turp për studiuesit shqiptarë.

Pellazgët

Termi i vjetër “pellazgë” vazhdon të mbetet më i mistershëm se kurrë, pasi studiuesit e kanë ende të vështirë të gjejnë kuptimin e tij të saktë. Për këtë arsye, shumë gjuhëtarë të njohur preferojnë ta zëvendësojnë

atë me termin “parahelen”, kur flasin për gjuhën e popullit që ishte më i hershëm se grekët në Ballkan. Megjithatë, Herodoti dhe Straboni kanë lënë dorëshkrime të shumta rreth pellazgëve. Po kështu edhe Tuqididi, Dionisi i Halikarnasit, Plini Plak, Hesiodi, Homeri, Eskili, Sofokliu, Europidi, Virgjili e shumë të tjerë. Duke qenë se jetuan shumë më afër asaj periudhe të historisë njerëzore, dëshmia e tyre për pellazgët duhet të ketë më shumë peshë. Pellazgët erdhën në Ballkan në kohët parahistorike para ilirëve dhe quhen nga Korkuti “paleoindoevropianë”. Ata ishin pararendës të ilirëve, që më pas u bënë pararendës të shqiptarëve. Sipas shkrimtarëve të hershëm, pellazgët banonin të shpërndarë në rajonin Ballkano-Egjeas, duke përfshirë këtu të gjithë Ballkanin, bregdetin Egje të Azisë së Vogël dhe Kretën. Gjuha e tyre pellazge cilësohej si “barbare”, d.m.th. jogreke. Studimet gjuhësore tregojnë se ky popull la gjurmët e tij në Ballkan nëpërmjet terminologjisë paragreke të emrave të njerëzve, vendeve dhe hyjnive - emra, që nuk kanë asnjë lidhje me greqishten, por që mund të shpjegohen nëpërmjet ilirishtes dhe shqipes.

Lidhjet e shqiptarëve me pellazgët

Studiuesi i parë i kohës sonë, që i përcaktoi shqiptarët e sotëm si pasardhës të pellazgëve, ishte Johan fon Han, i cili i vazhdoi kërkimet e veta historike e gjuhësore gjatë 40 vjetëve që shërbeu si konsull i Austrisë në Janinë. Poeti dhe studiuesi arbëresh në Itali, Jeronim De Rada, mbrojti të njëjtën tezë, duke provuar se toponimet pellazge mund të shpjegohen vetëm nëpërmjet gjuhës shqipe. Më 1879, një vit pasi Kongresi i Berlinit mohoi legjitimitetin e Shqipërisë, Pashko Vasa e mbështeti këtë argument, duke botuar në Paris dhe në Berlin, në gjuhën frënge e shqipe, veprën e tij të njohur E vërteta për Shqipërinë dhe Shqiptarët. Ai vuri në dukje se, kur njerëzit janë të detyruar të shpërngulen, ata i emërtojnë vendet e reja sipas atyre të vjetrave, të cilat u duhej t’i braktisnin. Kështu, emri i lashtë i Maqedonisë ishte Emathia (shqip: e madhja) dhe pellazgët, të detyruar të shpërngulen në drejtim të trevave të sotme shqiptare, e emërtuan krahinën malore Matia ose

Mat. Virgjili pohon se heronjtë e mundur të Trojës bënë të njëjtën gjë kur u shpërngulën në Butrint; po kështu edhe arbëreshët kur mbërritën në Italinë e Jugut.

Studiuesi J.Thomopullos radhiti një numër emërtimelesh të tilla dhe, veç kësaj, tregoi se si fjalët etruske kishin të njëjtën rrënjë me përgjegjëset e tyre në shqip. Një tjetër studiues modern, Spiro Konda, vuri në dukje shembuj nga Odiseja e Homerit, ku emrat e maleve janë kompozita të përbëra nga një emër shqiptar me prejardhje nga banorët vendas pellazgë dhe nga përgjegjësi i tij në gjuhën e banorëve grekë, që erdhën në vend të tyre. Kështu, mund të përmendim kompozitën Gyropetra, të përbërë nga fjala shqipe gur dhe ajo greke petra, e cila do të thotë gjithashtu “gur”. Po kështu, ndeshet edhe fjala Megallopétras Gyres, një kombinim i “gur i madh” në greqisht dhe “gur” në shqip. Veç kësaj, ka shumë variante të fjalës shqipe mal dhe përgjegjëses së saj greke oros, si p.sh., Maleiaon oros. Duke vënë në dukje përhapjen e gjerë të gjuhës dhe të popullit pellazg, ai vërejti një kompozitë të ngjashme edhe në emërtimin e malit Maliagy, afër Budapestit, ku mal është në gjuhën shqipe dhe egy është përgjegjësi i tij në hungarisht. Një tjetër studiues, Xhaxhiu, ka vënë në dukje, gjithashtu, variantet e shumta të fjalës shqipe pyll, të gjetura në ishullin pellazg të Lesbos dhe në Epir. Ai është shprehur si më poshtë: “Fakti që pellazgët, të sulmuar nga farefisi i tyre grek, u detyruan të tërhiqeshin nga ultësirat për në pyje dhe në male, shpjegon përdorimin e gjerë të emrave të vendeve, që kanë rrënjët shqipe pyll, mal dhe gur.”

Studiuesit vënë në dukje se gjuhët e vdekura zakonisht lënë gjurmë nëpërmjet emërtimeve të lumenjve, të maleve dhe të dukurive të tjera të qëndrueshme të natyrës, ashtu siç ka ndodhur me emërtimet e indianëve të Amerikës. Një emërtim i tillë është Larisa, fjala pellazge për “kala”, që përdorej gjerësisht në botën e lashtë për të shënuar një qytet të fortifikuar. Kjo fjalë, që ndeshet ende nëpër harta, vërteton përhapjen e gjerë të popullsisë pellazge. Atlasi i Botës Klasike i Sheperdit paraqet njëmbëdhjetë qytete apo vendbanime me emrin “Larisa”. Një Larisë e tillë ndodhet në Asiri, në bregun e lumit Tiger, dhe shumë të tjera në Azinë e Vogël. Njëra prej tyre, që ndodhet afër Trojës, përmendet nga

Homeri si shtëpia e “pellazgëve të ashpër nga fushat e pasura, pjellore të Larisës”. Qytetet e Ballkanit, që mbanin një emër të tillë, ishin: njëri në lumin Peneus, në viset e Argosit pellazg, në Thesalinë Qëndrore; një Larisa Kremaste, në pjesën jugore të Akeia-Ftiotis, dhe një tjetër, që sot quhet Tekos, pranë lumit Larisos, i cili derdhet në Detin Jon, poshtë kepit veriperëndimor të Gjirit të Korintit, në Elia të Akeas. Kjo mund të na ndihmojë të vlerësojmë pohimin e rëndësishëm të albanologut Otto Blau, se mbishkrimet e lashta mbi pllakat e gurit, të zbuluara në Kretë e Lemnos më 1897-99 dhe për një kohë të gjatë të padeshifrueshme, mund të deshifrohen nëpërmjet gjuhës shqipe.

Veç këtyre që thamë më lart, del edhe problemi i gjuhës së mistershme të etruskëve të lashtë në Italinë Qëndrore. Për një kohë të gjatë mendohej se ajo nuk ka patur asnjë lidhje me gjuhë të tjera të njohura. Megjithatë, vitet e fundit, një studiues italian, Filipo Koareli, në shkrimet e tij rreth Qyteteve Etruske të Italisë, deklaroi se gjuha misterioze e etruskëve ishte ngushtësisht “e lidhur me gjuhën parahelene të Lemnosit”. Lemnosi është një ishull pellazg në perëndim të Trojës pellazge. Studiuesja bashkëkohëse me origjinë shqiptare, Nermin Vlora Falaski, është autore e një studimi të dytë rreth qytetërimit evro-mesdhetar, të titulluar Gjuha Etruske, një gjuhë e gjallë. Duke shfrytëzuar veprat e studiuesve të tjerë, që nga lashtësia deri në ditët e sotme, dhe duke analizuar epigrafet e shumta etruske, ajo arriti në përfundimin se etruskët ishin pasardhës të drejtpërdrejtë të pellazgëve, që populluan pjesën më të madhe të trevave mesdhetare. Teksti prej 176 faqesh, në italisht dhe anglisht, është ilustruar me 49 fotografi me ngjyra dhe 53 riprodhime origjinale të mbishkrimeve etruske. Gjithashtu, jepet edhe një transkriptim me shkronja latine i çdo fjale etruske, përgjegjëset e saj në italisht, anglisht e shqip, si edhe një pasqyrë e alfabeve të përkatëse. Teza e saj mjaft bindëse pretendon se këto mbishkrime etruske mund të interpretohen vetëm nëpërmjet idiomës pellazgo-ilire, të ruajtur në gjuhën shqipe. Studiuesit shqiptarë mund të mos jenë shumë objektivë, por fakti është se, pas studimit të epitafeve mbi varret, kolonat dhe qeramikën etruske, të gjetura në Peruxhia e gjetkë në Toskanë, ata mund ta krahasonin këtë gjuhë vetëm me dialektin toskë të shqipes. Edhe vetë

emërtimi italian për këtë trevë etruske është Toskana, vendi i Toskëve, emër ky identik me atë të shqiptarëve të jugut. Megjithatë, kjo çështje u takon specialistëve. Sidoqoftë, mund të thuhet se, padyshim, këtu nuk bëhet fjalë për një koincidencë të rastit.

Hulumtimi i fjalorit karakteristik të këtij populli parahelen bëri që studiuesi francez Luis Benlov të arrinte të njëjtin përfundim në librin e tij *La Grèce avant les Grecs* (Greqia para grekëve), të botuar në Paris më 1877. Ai vërejtë se “shumë emra vendesh, malesh, lumenjsh e figurash legjendare, të cilat nuk mund të shpjegohen nga etimologjia e fjalëve greke, mund të shpjegohen fare mirë nëpërmjet një gjuhe jogreke. Deri më sot vetëm një gjuhë është e aftë të hedhë dritë mbi këto emra: kjo është gjuha shqipe. Prandaj autori i këtij punimi është i detyruar të mbështesë tezën se shqiptarët e sotëm janë pasardhës të popullsisë, e cila jetonte para ardhjes së grekëve në trevat përgjatë Adriatikut e deri në Halis” (x,xi). Halis ishte një lumë në lindje të Azisë së Vogël.

Verifikimi i alfabetit pellazg

Shkrimi i një gjuhe të folur përbën një histori mjaft interesante. Alfabeti pellazg, me sa duket, ka ardhur te ne nëpërmjet fenikasve. Pasi, ashtu siç e perfeksionuan zejtarët fenikas zejtarinë egjiptiane, në atë masë sa mbreti Solomon i thirri për të ndërtuar tempullin e tij në Jerusalemin, po në atë mënyrë fenikasit zëvendësuan hieroglifet e ndërlikuara egjiptiane me alfabetin e parë, në të cilin çdo tingull shprehej me anë të një simboli të thjeshtë. Madje, edhe mallrat e tyre më të çmuara prej metali, qelqi e fildishi nuk ishin aq të rëndësishme sa ky sistem shkrimi, që u përhap nga tregtarët e tyre anëmbanë pellgut të Mesdheut. Shumë nga popujt që huazuan simbolet fenikase, i modifikuan ato në mënyrë që të shprehnin tinguj të ndryshëm të gjuhës së tyre. Në të vërtetë është pohuar se “çdo alfabet i botës së qytetëruar e ka prejardhjen nga alfabeti fenikas”. Karakteret apo simbolet pellazge nuk kanë mbijetuar në dorëshkrime, por ato janë gjetur në mbishkrime mbi gur, qeramikë e, më vonë, në monedha. Alfabetet e ndryshme, gradualisht, u bënë shenja dalluese të kulturave apo qytetesh të ndryshme. Për rrjedhojë, kur kolonitë

greke e rrethuan pellgun mesdhetar e, madje, kaluan edhe përtej tij, secila prej tyre përdorte shkrimin karakteristik të shtetit nga e kishte prejardhjen. Kështu, p.sh., shkrimi kalkidik, i përdorur në Kumae dhe Neapolis, në Kampinia të Italisë së Jugut, ishte ai i qytetit të origjinës, Kalkis, në ishullin grek të Eubeas. Shkrimi dorik, i gjetur në Korkyrë (Korfuz) dhe Sirakuzë, ishte nga qyteti i origjinës, Korinti. Mirëpo, këto alfabetë të ndryshme shpeshherë shtonin ose humbisnin simbole gjatë përshtatjes së tyre me dialektet vendase. Edhe alfabeti etrusk nuk u zbulua nga mbishkrimet nëpër vazo, të importuara nga Athina e Korinti dhe të gjetura në varret etruske, por nga ato në varret e monumentet e tyre prej guri. Këto mbishkrime, sipas autoriteteve shkencore, përcaktojnë origjinën e alfabetit etrusk nga Kalkisi i Eubeas.

Tabelat krahasuese dëshmojnë për origjinën e njëjtë të alfabetit etrusk dhe të katër alfabeve të tjera italice: latin, faliskan, umbrian dhe oskan. Nga krahasimi i ngjashmërive dhe i ndryshimeve të këtyre katër alfabeve, Isak Tejlor pati mundësi të rindërtonte alfabetin amë, të përdorur nga kolonët e parë në Itali, dhe e cilësoi atë si “pellazg”. Alfabeti pellazg i rindërtuar është krahasuar me atë etrusk dhe katër të tjerët në të njëjtën tabelë. Veç kësaj, monedhat e prera në Kalkis përmbajnë shkronja, nga të cilat mund të rindërtohet edhe alfabeti i tyre. Tejlorigi pohon se një krahasim midis dy rindërtimeve përcakton përfundimisht se alfabeti pellazg i Italisë e kishte prejardhjen nga alfabeti primitiv i Kalkisit. Ky përfundim mbështetet, gjithashtu, nga fakti se monedhat e hershme etruske ndoqën standartet e peshës dhe format numizmatike të monedhave eubease, kur mbishkrimet përdornin të njëjtin alfabet. Nga ky studim krahasues i disa alfabeve të lashtë shohim se grekët dhe romakët i bazuan alfabetet e tyre në atë fenikas dhe, veç kësaj, përfitojmë alfabetin pellazg të rindërtuar. Gjithashtu, përcaktojmë origjinën pellazge të popullsisë etruske në Itali, gjë që mbështet shkencërisht pohimet e Tuqididit, Dionisit, Virgjilit e të tjerëve.

Fjalori dhe gjuha pellazge

A.J. Van Vindekens, profesor në Universitetin e Luvenit, në Belgjikë, ka shkruar rreth një gjuhe të lashtë indoevropiane, të cilën e quan pellazge. Ai nguli këmbë se shumë fjalë në greqishte mund të shpjegohen si të prejardhura nga një gjuhë parahelene, të cilën e quajti pellazge. Struktura morfologjike e emrave të përveçëm dhe e toponimeve përkon me një gjuhë paragreke. Ata që u vendosën të parët në pellgun e Egjeut, para ardhjes së grekëve, i quan “proto-indoevropianë”. Pjesa e parë e punimit të tij përfshin studimin fonetik të zanoreve dhe të bashkëtingëlloreve pellazge. Pjesa e dytë merret me formimin e emrave, në mënyrë të veçantë me prapashtesimin, emrat e përveçëm dhe toponimet. Emrin e perëndeshës Athina, për shembull, e shpjegon si të prejardhur nga fjala at (baba), e gjetur në shqipe e në gjuhë të tjera indoevropiane, por me një prapashtesë femërore, që e bën atë nënë. Van Vindekens vërejti se toponimet pellazge gjenden të përhapura nga Azia e Vogël e deri në Itali, por veçanërisht në Iliri dhe në Greqinë e sotme. Këto emra vendesh ndeshen në Greqi më me shumicë se në çdo vend tjetër, kurse emrat pellazgë të njerëzve dhe të hyjnive gjenden vetëm në greqishte. Kjo e bëri Van Vindekensin të besonte se popullsia më e dendur, që fliste gjuhën pellazge, ndodhej në Greqi. Më tej, ai shtoi se gjuha ilire ishte zhdukur, duke lënë pas vetëm disa emra të përveçëm, të cilët gjenden në dorëshkrimet greke e latine. Sikur gjuha ilire të ishte ruajtur si greqishtja, ai besonte se numri i emrave të përveçëm dhe i fjalëve të tjera do të dëshmonin se popullsia pellazge në Iliri do të kishte po atë dendësi të madhe si në Greqi.

Grekët, ilirët dhe italianët gjetën në brigjet mesdhetare një gjuhë, nga e cila huazuan një numër të madh fjalësh që shënonin sende të njohura e të panjohura. Ata e asimiluan qytetërimin pellazg, duke e pasqyruar këtë në fjalorin e huazuar. Janë identifikuar shumë fjalë pellazge, që përdoren për të shënuar kafshë të tilla si: gomar, derr, pëllumb, salamandër e hardhucë, si edhe fjalë të tjera që shënojnë bimë, minerale, vegla muzikore, lojëra, lundrim, tregti, ndërtim, artin e luftës, gjueti, familje, shoqëri e besim. Prania e kaq shumë huazimeve dëshmon se

grekët, ilirët dhe italianët as e zhdukën dhe as e dëbuan menjëherë popullsinë pellazge, të cilën e gjetën në ato treva. Pushtuesit duhet të kenë bashkëjetuar me vite të tëra me pellazgët, duke huazuar, kështu, një pjesë të mirë të fjalorit të tyre.

Van Vindekens arriti në përfundimin se grekët, ilirët dhe italianët nuk mund të kenë qenë indoevropianët e parë, që u vendosën në Evropën Jugore dhe në Azinë e Vogël. Ata janë paraprirë nga pellazgët. Ndonëse nuk e datoi ardhjen e pellazgëve, ai ishte i sigurt se ata u vendosën në gadishull para ardhjes së fiseve helene të Jonëve, aty midis viteve 2000 e 1600 p.e.s. Vetëm atëherë kur pakica jone u përforcua me ardhjen e eolëve dhe akejve, rreth vitit 1500 p.e.s., si edhe me dorët luftëtarë, rreth vitit 1000 p.e.s., ata ishin në gjendje të nënshtronin pellazgët e të zëvendësonin qytetërimin e tyre. Autori është i bindur se pellazgët u larguan nga djepi i tyre indoevropian në të njëjtën kohë me hititët, shpërngulja e të cilëve sigurisht që i paraprin asaj të grekëve.

Origjina indoevropiane e gjuhëve pellazge, ilire dhe shqipe

Familjet e gjuhëve

Studiuesit e gjuhësisë vënë në dukje se gjuhët moderne nuk janë të izoluara, por i takojnë një familjeje të veçantë gjuhësh simotra, disave prej të cilave mund t'u gjendet edhe gjuha amë e përbashkët. Duke shkuar sa më thellë në këtë proces rindërtimi historik, del e qartë se shumë prej këtyre gjuhëve amë e kanë prejardhjen nga një gjuhë e pashkruar, edhe më e lashtë, të cilën studiuesit e quajnë “indoevropiane”. Një diagramë skematike, që pasqyron marrëdhëniet midis gjuhëve të ndryshme indoevropiane, tregon, për shembull, se gjuhët marathi, urdu, hindu dhe bengali bëjnë pjesë në familjen sanskrite, ndonëse vetë kjo e fundit tani ka dalë jashtë përdorimit. Por sanskritishtja ishte pjesëtare e familjes indike dhe, së bashku me iranishten, formonin grupin indo-iranian, i cili, nga ana e tij, e kishte prejardhjen nga një bazë indoevropiane. Çuditërisht, ky diagram tregon se ndër 47 gjuhë moderne me bazë indoevropiane vetëm dy prej tyre, shqipja dhe armenishtja, kanë një

prejardhje të drejtpërdrejtë nga indoevropianishtja, pa ndonjë prind të ndërmjetëm gjuhësor. Aspektet teknike të kësaj çështjeje u takojnë specialistëve. Mirëpo duket i pakundërshtueshëm fakti që shqipja është një nga gjuhët më të vjetra indoevropiane dhe shqiptarët janë ndër popujt më të vjetër indoevropianë.

Karakteristikat e familjes indoevropiane

Gjuhët indoevropiane, pra, përbëjnë një familje gjuhësh, disa të gjalla e disa të vdekura, të cilat kanë lidhje farefisnie me njëra-tjetrën dhe paraqesin ngjashmëri midis tyre. Gjuhët indoevropiane kanë disa shkallë ngjashmërie në fjalorin e tyre, në sistemin fonetik e në strukturën gramatikore, sigurisht me ndryshimet përkatëse si rezultat i evolucionit shekullor. Strukturat e tyre gramatikore, për shembull, karakterizohet nga sistemi i gjinisë, i numrit dhe i rasave për emrat, përemrat e mbiemrat, si edhe nga sistemi i zgjedhimit për foljet. Fondi indoevropian ka kontribuar, gjithashtu, për fjalorin e pasur të gjuhëve simotra, duke përfshirë edhe shqipen. Fatkeqësisht, ky fond nuk arriti të merrte kurrë trajtën e një gjuhe të shkruar. Por specialistët e gjuhësisë nuk e kanë ndërprerë punën e tyre të madhe hulumtuese. Ata janë të bindur se, duke krahasuar një fjalë në disa gjuhë simotra, shpesh mund të arrihet të një rrënjë e përbashkët. Prapashtesat dhe mbaresat e ndryshme, që i shtohen rrënjës, dëshmojnë se këto gjuhë simotra kanë një sistem të zhvilluar lakimi apo zgjedhimi, ashtu si greqishtja e vjetër dhe latinishtja, ose edhe shqipja e sotme. Në këtë mënyrë, studiuesit kanë zbuluar me qindra fjalë të parme, të cilat mendojnë se e kanë origjinën në një gjuhë të përbashkët. Disa prej këtyre fjalëve në shqipe janë: ditë, natë, dimër, i lehtë, i thellë, punë, zemër, ujk, ujë, i rëndë, jam, kam, bie, ha, pi e shumë të tjera. Ky fond i trashëguar arrin në më shumë se 2000 fjalë të parme, që nuk janë pak po të kemi parasysh se prej tyre janë formuar fjalë të tjera të përbëra, si p.sh., nga “punë” kemi: punëtor, punonjës, punim, punishte, mbipunë, punëtori, punëdore, ditë-punë e shumë të tjera. Për shkak se fjalë të tilla të parme gjenden në gjuhët e folura nga Evropa Veriore gjer në Indi, atëherë gjuha e përbashkët hipotetike është quajtur indoevropiane.

Zbulimi i vendit të origjinës

Ku e ka burimin fondi indoevropian? Zbulimi gradual i këtij fjalori indoevropian u ka dhënë dorë shkencëtarëve të rindërtojnë mënyrën indoevropiane të jetës dhe të përfytyrojnë mjedisin e tyre. Ekzistenca e një rrënje të përbashkët për fjalët fushë, kalë, shtëpi dhe mjaltë etj., dëshmon për njohjen e objekteve të tilla jo vetëm nga përdoruesit e sotëm të këtyre gjuhëve, por edhe nga ata të kohës parahistorike indoevropiane. Në të kundërt, mungesa e një rrënje të përbashkët për disa fjalë të përshkrimit të mjedisit mund të jetë me domethënie të madhe. Indoevropianishtja duket se ka një rrënjë të përbashkët për fjalë të tilla si: borë, ujë dhe lis; ndërkohë, një rrënjë e tillë mungon për fjalët det, ishull, për pemët e kafshët tropikale si, palma, arra e kokosit, tigri e deveja. Kjo i bëri studiuesit që, logjikisht, ta përcaktonin qendrën ose bazën indoevropiane përreth maleve të Kaukazit apo Uraleve. Megjithatë, mungesa e dorëshkrimeve e bën të vështirë një përcaktim më të saktë e më dogmatik.

Përcaktimi i kohës së shpërbërjes

Kur filloi gjuha amë indoevropiane të degëzohej e të shpërbëhej në gjuhë të tjera të vjetra të mëvonshme, prej të cilave do të zhvilloheshin gjuhët e sotme simotra? Pranohet përgjithësisht se gjuha ka tendencën e ndryshimit me kalimin e shekujve. Për shembull, gjuha angleze e katër shekujve më parë, e përdorur në dramën e Shekspirit, tani është arkaike, por ende e kuptueshme; kurse anglishtja e vjetër e 12 shekujve më parë, që ndeshim te Beovulfi, është fare e pakuptueshme. Njohja e ritmit të këtyre ndryshimeve gjuhësore e pajis studiuesin me një mjet matës të përafërt, me anë të të cilit ai mund të përcaktojë kohën që duhet për kalimin nga një gjuhë në një tjetër. Gjuhët më të vjetra indoevropiane të shkruara, të dëshmuara rreth vitit 1400 p.e.s., ishin hititishtja, sanskritishtja, gjuha mikenase dhe greqishtja. Këto gjuhë tashmë kishin ndryshuar shumë nga njëra-tjetra. Gjuhëtarët llogaritin se duhet të jetë dashur nga 2000 deri në 3500 vjet që një gjuhë amë të

mernte forma të ndryshme. Kjo do të thotë se indoevropianët, si folës të një gjuhe të përbashkët, datohen rreth vitit 4000 ose 5000 p.e.s.

Shihet qartë se gjuhësia hedh edhe dritë edhe hije në kërkimin tonë për origjinën parahistorike të popullit shqiptar dhe të gjuhës së tij. Prandaj, në këtë pikë, edhe ne po ua lëmë specialistëve që të merren me misterin e kësaj çështjeje. Por duhet theksuar se bashkëpërkimi i përgjithshëm i mendimeve shkencore është se populli shqiptar dhe gjuha shqipe janë pasardhësit modernë më të afërt të ilirëve, pellazgëve dhe fillesave indoevropiane. Kjo e bën edhe më të qartë arsyen përse ky popull i vjetër është mbajtur i patundur pas gjuhës dhe kulturës së tij të lashtë. Ndonëse atdheu i tyre është pushtuar shpesh nga grekët, romakët, sllavët e turqit dhe ndonëse ata shpesh kanë përdorur gjuhëra tregtie, të importuara gjatë, njerëzit, që sot njihen si shqiptarë, kanë ruajtur me vendosmëri e sukses gjuhën, zakonet, traditat dhe identitetin e tyre të lashtë, pellazg e ilir.

*Edëin Jacques “Shqiptarët Historia e popullit shqiptar nga lashtësia deri në ditët e sotme” faqe 43-50

Roli pellazgo-ilir në krijimin e kombeve dhe gjuhëve evropiane

Historianët flasin dhe shkruajnë për kulturat e krijuara nga popuj parahistorik dhe historik, por në lidhje me etninë e popujve që krijuan këto qytetërime, ata flasin pak ose aspak. Me ose pa qëllim ata e trajtojnë problemin e etnisë së këtyre popujve si çështje jo parësore. Duke lënë pasdore një temë të tillë, shpesh janë bërë edhe gabime trashanike në histori, pasi nuk është studiuar kultura dhe gjuha e kombeve, që janë pasardhës direkt të këtyre popujve antik, me qëllim që të nxirret në pah e vërteta historike.

Historianët shqiptarë nuk shkojnë përtej ilirëve?!

Kanë qenë historianët e huaj dhe veçanërisht austriakët, gjermanët dhe së fundmi amerikanët, që i kanë mëshuar me të drejtë rolit të etnisë

më të vjetër evropiane. Kjo çështje fatkeqësisht nuk është parë fare nga historiografia shqiptare, pasi historianët shqiptarë janë marrë më tepër me vërtetësinë se shqiptarët janë pasardhësit e ilirëve, gjë që nuk diskutohet fare nga qarqet e historisë botërore, duke lënë pasdore shtrirjen dhe rolin etnik pellazgo-ilir dhe kulturën e tyre.

Historianët shqiptar duhet të jenë të parët që të shkruajnë, pasi një mangësi e historianëve të huaj është mosnjohja e gjuhës shqipe, e cila është çelësi i zbërthimit të kësaj historie. Historianët dhe specialistët e huaj edhe nëse ata do të dinin shqipen, nuk do njihnin dot dialektet dhe nëndialektet e saj të cilat edhe unë që jam shqiptarë, nuk i njoh në nivelin e duhur. Sigurisht që historianët dhe gjuhëtarët e huaj, nuk dinë se shqipja gjendet në të gjitha gjuhët e Evropës dhe në të dy gjuhët klasike antike, të cilat pa shqipen shpesh nuk kanë kuptim. Kjo gjetje e shqipes në këto gjuhë është justifikuar nga disa historianë që nuk dinë asnjë fjalë shqip, si huazim që ka bërë shqipja dhe në mënyrë tepër naive edhe gjuhëtarët e Shqipërisë, vazhdojnë t'u mbajnë këngën duke mos bërë asnjë studim serioz në lidhje me këtë çështje.

Fakti që shqipja, ndodhet në të gjitha gjuhët evropiane dhe në të gjitha gjuhët e quajtura nga studiuesit si indo-evropiane, tregon se është gjuha mëmë e tyre. Ajo gjendet kudo dhe ka rolin shpjegues të kuptimit të këtyre gjuhëve, të emrave të vendeve, maleve dhe lumenjve. Të dhënat arkeologjike kanë treguar se kultura e bronzit në Evropë ka qenë uniforme. Varrimi me tuma dhe sëpata dyteheshe dhe shumë materiale arkeologjike, gjenden në të gjithë Evropën dhe Azinë Qendrore, madje gjurmë të tyre janë gjetur deri në kontinentet amerikane dhe aziatike. Sipas të gjitha të dhënave historike, arkeologjike, gjuhësore dhe antropologjike, popullsia që krijoi këtë kulturë të bronzit ishte e etnicitetit pellazgo-ilir.

Edhe në Bibël thuhet për një popull që lundron të gjitha detet e botës dhe që lidhet me një popullsi të racës evropiane, e thënë më qartë atë pellazgo-ilire, që themeloi edhe kulturën më të vjetër evropiane. Pa frikë mund të thuhet se epoka e bronzit, ishte periudha e dominimit të kësaj popullsie në të gjithë territoret e zhvilluara të botës antike, nga Gjibraltari deri në Indi e ndoshta më tej. Ata janë krijuesit e qytetërimeve

të para etnike evropiane si atij të Kretës, Trojës, Mikenës dhe Etrusk. Të dhënat tregojnë se janë ata që kanë themeluar dhe ngritur qytetërimet e para në Egjipt dhe Mesopotami, pasi antropologjia, arkeologjia dhe historia, tregojnë për praninë e kësaj popullsie në këto vende.

Fal maleve dhe krenarisë shqiptare, sot bota ka të gjallë gjuhën substrat

Pothuajse të gjitha kombet antike evropiane janë me origjinë nga substrakti pellazgo-ilir. Këtu, nuk bën përjashtim as Greqia e Roma, pasi të dhënat tregojnë se popullsia paragreke, por edhe ajo antike greke, ka një prejardhje pellazgo-ilire, po ashtu dhe ajo romake. Qytetërimi greko-romak, do ishte më drejtë që të quhej një nga fazat e zhvillimit të qytetërimit pellazgo-ilir. Ai nuk është gjë tjetër, veç fundi i këtij qytetërimi mijëravjeçar. Njihet qytetërimi antik, pasi ai ishte më afër historisë dhe kështu të gjitha mrekullitë e një kulture mijëra vjeçare etnike evropiane, me pa të drejtë mbështillen në një epokë, në atë greko-romake.

Ajo që kam trajtuar në këtë studim, është roli i ilirëve në krijimin e kombeve të Evropës, si dhe roli i gjuhës shqipe në lindjen e gjuhëve evropiane.

Pra katër janë tezat që kam si qëllim të vërtetoj:

Substrakti pellazgo-ilir i Evropës parahistorike dhe antike. Origjina pellazgo-ilire e kombeve antike evropiane duke përfshirë atë romake dhe atë para-greke dhe antike-greke. Origjina ilire e shumë kombeve moderne evropiane. Shqipja apo dialektet e saj, ka qenë gjuha që ka folur ky substrat evropian, nga u krijuan gjuhët moderne.

Për të vërtetuar këto teza kam shfrytëzuar të gjitha burimet historike që vijnë nga antikiteti si dhe kronikat mesjetare. Jam mbështetur dhe në të dhënat arkeologjike dhe antropologjike, për të nxjerrë ngjashmëritë kulturore dhe antropologjike. Risia e këtij studimi është fakti se kam analizuar edhe gjuhët më kryesore evropiane antike dhe moderne për të nxjerrë në pah, ngjashmëritë që ato kanë me shqipen dhe kam shpjeguar kuptimin e fjalëve të tyre me anë të shqipes. Këto përkime dhe përkthime gjuhësore i kam realizuar nga gjuhët letrare aktuale të këtyre kombeve, se nëse do të njihja dialektet e tyre pa frikë mund të

thuhej se nga ato mund të dilnin thesare. Siç do e shikojmë, shqipja luan rol kryesor në formimin e këtyre gjuhëve, pasi ajo është pasardhësja direkte e substraktit pellazgo-ilir të Evropës. Fal maleve dhe krenarisë së shqiptarit, sot bota ka të gjallë gjuhën substrat, që mendon se është zhdukur, por që për shumë gjuhëtar dhe historianë, ashtu si dhe për mua, ajo është e gjallë dhe ruhet tek gjuha shqipe dhe atyre që dyshojnë iu themi ta mësojnë shqipen dhe pastaj të flasin. Manjani e quan shqipen si: "... ajo gjuha e mrekullueshme që i përngjan një vendburimi të pasur, mbi të cilin mjafton të përkulesh dhe të mbledhësh kokrriza ari filologjik"

Kombet antike evropiane, janë krijuar mbi bazën e këtij substrakti pellazgo-ilir, nga lëvizjet e fiseve të njëjta etnikisht brenda këtij territori, gjatë epokës së bronzit, por edhe të hekurit. Nga Atlantiku deri në Kaukaz, Evropa e bronzit ka folur një gjuhë pellazgo-ilire, nga trugu i së cilës do krijoheshin dialekte dhe më pas gjuhë dhe kombe. Ky substrakt ka luajtur rol vendimtar në krijimin e kombeve moderne evropiane. Emigrimi në masë, i popullsisë ilire, drejt perëndimit, njihet në histori me emrin dyndjet gjermanike. Territoret që popullsia ilirike u detyrua të lë bosh, u mbushën nga dyndjet e popullsisë iraniano-mongoliane, të cilat janë quajtur si avare, sllave, turke dhe që përfunduan në pjesën lindore të Evropës vetëm në shekujt XIII.(Elena Kocaqi).

Shqipja (e vjetër) - si trashëgimi e gjuhëve të vdekura

Qendra për studime dhe projekte "Austrian Science Fund FĖF", ka për qëllim të hulumtojë dhe studiojë gjuhën e vjetër shqipe, e cila është konsideruar si e rëndësishme për zhvillimin e shumë gjuhëve të Ballkanit. Për të konfirmuar këtë teori janë bërë studime të shumta. Njohuritë dhe hulumtimet e pakta, të cilat janë bërë për këtë gjuhë të vjetër janë kryer para se të krahasohen me gjuhët e tjera të Ballkanit. Rezultatet e hulumtimeve dhe të studimeve do të ofrohen nga leksiku i shqipes dhe sistemi foljor i vjetër i saj.

Gjuhët e ndryshme në Ballkan kanë një shtrirje të njëjte gjeografike, të cilat, shpesh janë të caktuara si të ngjashme pavarësisht nga

origjina dhe dëshmitë që ofrojnë. Ky fenomen është njohur me termin “Sprachbund”, në regjionin e Ballkanit, i cili është paraqitur si nga fjalët dhe strukturat e tyre gjuhësore në shqipen, greqishten, maqedonishten dhe rumanishten. Pyetja është se këto gjuhë kanë pasur influencë nga ndonjëra prej tyre ose një gjuhë e veçantë, specifike ka qenë kryesore në formimin e gjuhëve të tjera?

Departamenti i gjuhësisë në Vjene ka bërë një projekt për hulumtim dhe studim të shqipes se vjetër, (për qëllim të saktësisë) e cila ishte me më ndikim në gjuhët e Ballkanit. Gjuhëtari dr. Stefan Schumacher dhe kolegu i tij dr. Joachim Matzinger janë duke studiuar dhe hulumtuar në dy fusha kryesore. Në periudhën fillestare hulumtojnë dhe studiojnë për shqipen e vjetër.

Mirëpo, ky hulumtim është jashtëzakonisht i rëndësishme edhe për shqipen moderne. Sistemi foljore i shqipes se vjetër ishte burimi i shkrimit apo studimit të parë të natyrës religjioze. Në fazën e dytë të hulumtimit janë bërë krahasime në sistemin foljor të gjuhëve të tjera, të cilat kanë ngjashmëri ndërmjet gjuhëve në Ballkan.

Ndikimet nga gjuha shqipe

Udhëheqësi i projektit dr. Schumacher në hulumtimin e bërë ofron shpjegime dhe është duke ofruar rezultate në këtë fushë: “ Kështu që, deri me tani nga puna e bërë dhe njohurit e arritura të shqipes se vjetër janë rezultate të krahasuara nga njohurit ekzistuese dhe nga studimet e arritura me parë. Ne kemi zbuluar gjithashtu një sistem shumë të gjerë foljor, i cili tashmë konsiderohen si element gjuhësor i vjetër ose kanë qenë i humbur përmes ristrukturimit të tyre. Andaj, deri me tani elementet gjuhësore kanë qenë të klasifikuara gabimisht.”

Forma foljore e historisë së gjuhësisë shqiptare është vendimtare për përdorimin e saj të brendshëm. Sidoqoftë, elementet e gjuhës mund të hedhin në dritë një marrëveshje të re. Ndjekja e hulumtimeve nga studiuesit na siguron se gjuha shqipe ka luajtur rolin kryesor në të ashtu quajturën “Sprachbund” të Ballkanit.

Gjuha shqipe ka afërsi me parashtesat dhe nyjën e shquar më rumanishten,

bullgarishten dhe maqedonishten, mirëpo elementet gjuhësore në fjalë kanë qenë të shqipes se vjetër.

Norbert Jokli e kishte kuptuar rëndësinë e pasurisë se gjuhës te pastudiuar të shqipes

Ky projekt është bazuar në tërë boshtin e literaturës se shqipes se vjetër të shekullit XVI dhe XVIII. Studimi i bërë nga studimet dhe studiuesi i vjetër të përfshirë deri në 1.500 faqet të teksteve, prej të cilave janë analizuar, studiuar dhe me kujdes të shtuar nga Dr Matzinger, i cili ka dëshmuar se: “Deri më tani, shumë pak hulumtime apo studime janë kryer në tekstet e vjetra, siç kemi të bëjmë pothuajse ekskluzivisht me literaturë të fesë krishtere, e cila fillimisht ishte harruar dhe më vonë, në kohën e komunizmit është bërë “tabu” se studiuar.

Projekti i FËF ka si rol kryesor hulumtimin dhe mbështetjen e rezultateve nga tekstet e vjetra. Andaj, Profesori austriak Norbert Jokli, vërtetë e kishte kuptuar rëndësinë e pasurisë se gjuhës te pastudiuar të shqipes, i cili ishte vrarë nga nazistet dhe njëherësh është i njohur si baba i albanologjisë.

Jokli si edhe studiues të tjerë pa dyshim që do të kishin qenë krenar po të kishin apo ishin paraqitur si të parët e studimit të sistemin foljor të shqipes se vjetër dhe si e tillë në një tërësi të studimeve të gjera indo-europiane.

(a. Dr. Stefan Schumacher, University of Vienna; b. Mag. Stefan Bernhardt , Austrian Science Fund FËF; c. Copy Editing & Distribution, PR&D - Public Relations for Research & Education . Përkthim më përshtatje nga anglishtja: Shkëlqim Millaku).

Shqipja, gjuha që lindi gjuhët indo-europiane...

Nga pellazgjishtia në ilirishte dhe pastaj në shqipe u shtrashëgua dhe u ruajt gjuha më e vjetër e Europës. Është vërtetuar me argumenta të forta se gjuha shqipe është gjuha mëmë indoeuropiane dhe në ndihmë për të vërtetuar vjetërsinë e gjuhës dhe historisë vijne shkencat e gjuhësive dhe arkeologjisë.

Po pse nuk u shkruajt gjuha shqipe ashtu si latinishtja dhe greqishtja? Edhe kjo nuk është e vertete, sepse ka dokumenta të shkruajtura të mbetura nga djegjet porse nuk janë zbuluar akoma dhe se gjuha shqipe është shkruajtur edhe me germat “latine” edhe ato “greke”. Në lashtësi letrarëve dhe klerikëve u interesonte latinishtja dhe greqishtja sepse ato ishin gjuhët administrative apo zyrtare. Kështu që dijetarët e lashtë grekë dhe romakë shkruajtën për ato ngjarje të kohës që ata mund t’i vërtetonin dhe t’i ruanin për brezat e tyre të ardhshëm.

Shkencëtarët e gjuhës na kanë bërë të njohim të fshehtat e gjuhëve, sepse analiza gjuhësore mund të ndjekë një gjuhë të shkruar që nga fillesat e saj më të herëshme dhe të zbulojmë lidhjet e saj me gjuhët e tjera dhe me burimin familjar të përbashkët. Pra gjuha njihet si një nga tiparet etnike themelore të një populli. Fjala “Gjuhësi” është përkufizuar si studim i ligjërrimit njerzor. Pjesë të rëndësishme të një studimi gjuhësor janë: klasifikimi i tingujve të gjuhës së folur, fjalë formimi, duke përfshirë gjininë, rrënjën, kompozimi, përkufizimi i saktë i fjalëve, renditja e duhur e fjalëve brenda një fjalie, gjurmimi i prejardhjes së një fjalie në gjuhën e origjinës, zhvillimi dhe ndryshimi i fjalës nëpërmes viteve, si dhe transmetimi i fjalës nga një gjuhë në tjetrën. Në këtë drejtim, studimi historik i një gjuhe në procesin e ndryshimit nëpër vite e zgjidh arkeologjia duke hedhur dritë mbi një kulturë parahistorike.

Ashtu si në arkeologji edhe në kërkimet shkencore të gjuhës shqipe u morrën të huajt dhe jo vetë shqiptarët. Sepse shqiptarve u duhet të mbroheshin nga pushtuesit e ndryshëm që nuk e linin të diturohej. Në shekujt XIX dhe XX shkenca e gjuhësisë krahasuese bëri të mundur që studiuesit të përcaktonin origjinën e gjuhës shqipe dhe lidhjet e saj me gjuhët e tjera indoeuropjane. Shkencëtarë që bene emër në këtë drejtim permenden:

Gotfrik Lajbnik 1646-1717, ishte filolog dhe deklaroi se gjuha shqipe rrjedh nga ilirishtja.

Hans Tunman 1746-1778, historian suedez profesor në Universitetin e Halles të Gjermanisë, ishte albanologji i parë që studioi shkencërisht

origjininën e gjuhës së popullit shqiptar. Ai bëri kërkime në burimet greke, latine, bizante dhe studioi fjalorin tre gjuhësh sllav-grek-shqip të Theodhor Kavaliotit të vitit 1770.

Hans Tunman arriti në përfundimin se shqiptarët janë vazhdues autokton të popullsisë së lashtë ilire, që as u romanizuan e as u asimiluan nga dyndjet e mëvonshme.

Johan Fon Han 1811-1869, austriak i diplomuar për drejtësi në Universitetin e Haidelbergut, i cili shërbeu si gjykatës i shtetit të ri grek, dhe më vonë si nënkonsull në Janinë, Johani iu fut studimeve të gjuhës shqipe bashkë me të ndriturin gjuhëtarin shqiptar Kostandin Kristoforidhin. Botoi tre vëllime ‘Studime shqiptare mbi kulturën, gjuhën dhe historinë’ dhe nxorri përfundimin se shqipja rrjedh nga ilirishtja dhe ilirishtja nga pellazgjishtja.

Franc Bop 1791-1867, profesor i Universitetit të Berlinit dhe themeluesi kryesor i gjuhësisë së krahasuar historike indoeuropjane. Botoi në vitin 1854 veprën e tij dhe nxorri përfundimin se shqipja bënë pjesë në familjen indoeuropjane dhe është gjuhë e veçantë pa simotër gjuhë tjetër.

Dhimitër Kamarda filolog italian me origjinë shqiptare botoi veprën ‘Një ese e gramatikës krahasuese rreth gjuhës shqipe’ më 1864, vërtetoi me dokumenta lashtësinë e gjuhës shqipe. Si një gjuhë ndër më të vjetra në botë.

Gustav Majer 1850-1900, profesor austriak në Universitetin e Gracit, antar i akademisë së shkencave të Vjenës, i cili u specializua në fushën e studimit të gjuhëve shqipe, greke dhe turke. Botoi librin ‘Mbi pozitën e gjuhës shqipe në rrethin e gjuhëve indoeuropjane’ në vitin 1883, që më vonë u pasua me 8 vëllime shkencore mbi historinë, gjuhën, poezinë, përrallat popullore shqipe dhe ngulmimet e arbëreshëve në Itali dhe Greqi.

Eduard Shnajder një studiues francez që shërbeu në qeverinë osmane të Shkodrës, shtoi në librin e tij për ‘Pellazgjët dhe pasardhësit e tyre’ më 1894 një leksion i hollësishëm teknik, ku gjuha shqipe paraqitet si ‘tingëllimi më i pastër e më besnik i gjuhës pellazgje’.

Holder Pedersen 1867-1953, danez i cili punoi 35 vjet si profesor i

gjuhësisë së krahasuese indoeuropjane në Universitetin e Kopenhagës. Për 35 vjet me rradhë botoi një varg punimesh shkencore mbi gjuhën shqipe, duke dhënë analiza të vleshme. Gjithashtu mblodhi e botoi folklorin shqiptar.

Norbert Jokli 1887-1942, gjuhëtar austriak me origjinë gjermano-çifute, bibliotekar në Universitetin e Vjenës i kushtoi gjithë jetën studimeve të gjuhës shqipe. Para se të fillonte lufta e dytë botërore, atë e ftuan tu mësonte albanologjinë studiuesve shqiptar, mirëpo vdekja e tij në një kamp përqëndrimi nazist e privoi Shqipninë nga shërbimet e këtij studiuesi të madh.

Zef Skiroi 1865-1927, filolog i shquar italian me origjinë shqiptare bashkë me, Joklin dhe danezin Pedersen, janë cilësuar si tre albanologjët më të shquar. Studimet e profesor Skiroi nxorrën në dritë librin e tij "Gjuha shqipe" në Romë më 1932.

Mbas studimeve të shkencëtarëve të huaj rreth gjuhës dhe historis të shqiptarëve dolën dhe studiuesit e parë shqiptarë në drejtim të gjuhës shqipe si De Rada, Pashko Vasa, Kostandin Çekrezi, Kristo Dako, Profesori i madh dhe i shquar Eqerem Çabej, Androkli Kostallari, Aleks Buda, Shaban Demiraj, Mahir Domi, etj.

Kështu mbas shumë studimesh duke u bindur mbi një varg argumentesh, shkencëtarë apo gjuhëtarë të huaj dhe shqiptarë nxorrën përfundimin se populli shqiptar dhe gjuha shqipe e tij e kanë prejardhjen nga ilirët dhe ilirët nga pellazgët parahistorik. Në krahasimin gjuhësor midis shqipes, greqishtes dhe latinishtes së vjetër, është vërtetuar se shqipja si gjuhë është formuar më herët se këto të dy gjuhë të vjetra. Nje vertetim i pamohushem per vjetersin e gjuhes shqipe jane emertimet e qyteteve, maleve dhe lumenjeve qe jane trasheguar deri me sot duke iu qendruar edhe pushtimeve te gjata nga popujt e tjere, si p.sh; SCUPI-SHKUPI, SCODRA-SHKODRA, LISSUS-LEZHA, DURRACKIUM-DURRAS, MATHI-MATI, lumi DRINUS-DRINI, mali TOMORRIS-TOMORRI etj. Trashegiminë nga pellazgjishtja ne ilirishte dhe me pas ne shqipe e kemi dhe nga emrat e vjeter qe jane edhe sot tek emertimi i njerezve si; HEKTOR, ALKET, TOMOR, DRINI, ILIR, TEUTA, GENTI, BARDHYLI etj. Te tilla emra jane mbi 800, qe ka mbledhur

studiuesi Mahir Domi.

Po t'i hedhim një vështrim të shpejtë hartës të Europës, do të vëmë re se shumë qytete dhe krahina kanë emërtime të kuptimit në gjuhën shqipe dhe vetëm në gjuhën shqipe si per shembull:

Toskana në Itali që e ka marrë këtë emër prej banorëve të saj, se ata ishin toskë të njejte me ato të Shqipërisë.

Brindizi lexohet në shqip: bri ndezur.

Kryeqyteti i Francës Parisi është në shqip: i pari ose si i pari.

Marrsiella, qytet i Francës e ka marrë këtë emër nga shqiptarët në lashtësi sepse ai ka qenë dhe është qytet bregdetar tregëtar, pra marr dhe sjell.

Po të vërejmë emërtimet e qyteteve të lashta greke edhe këta kanë emra të kuptimit shqiptar, per shembull, Athina – a thënë, Edessa – e desha, Thiva - theva.

Poashtu Homeri rrjedh nga fjalë shqipe, duke patur parasysh që ai ishte i verbër, pellazgjikët i vunë emrin i Mjerë, Homer. Veprat e tij Iliada dhe Odisea (Udhë sheh) janë legjenda pellazgje ose shqiptare, që u shkruajtën nga Homeri dhe gjatë shekujve u përvetësuan nga shkruesit e mëvonshëm bizantine. Tek Iliada, të gjithë kryetarët e fiseve, pjesmarrës në betejën e Trojës dhe vendet nga vinin kanë emra të kuptimit në shqip, per shembull:

Mikena - mik kena/kemi, mbret ishte Agamenoni..

Menelao - mendja e la, ishte mbret i Spartës, vëllai i Agamemnonit.

Mirmidonët - mirditorët, kishin mbret Aqilean ose Akilin, që do të thotë-aq i lehtë.

Elena - e lanë mend.

Priami – i parë jam ose prij jam, mbreti i Trojës.

Paridi - i pari që di, etj.

Në të gjitha kohërat bizantinët kanë pasur maninë për të përshtatur fjalet jo-greke në fjale greke. Kjo mënyrë veprimi ka ndryshuar deridiku dhe mënyrën e shqiptimit të fjaleve ose emrave. Megjithatë, po të shohim perendite e lashta të Olimpikut ku besonin greket në lashtësi, do vërejmë se ato perendi lexohen apo kuptohen vetëm në gjuhën shqipe

si pershembul: Zeus - Zë, është perendia me e fuqishme që kishte për grua perendin Hera - Era. Perendia tjetër Letos – Leton. Zeusi me vone u martua me perendeshen Mentis - mend dhe linden Athinane. Marsi, ishte perendia e luftes dhe shume here nxiste grindje midis njerezve prandaj e pat marre emrin nga shqipja “i marrë”. Perendia Apollon mendoj se e ka marre kete emer nga shqipja, apo-loni, dhe vertet Apolloni ishte perendi i muzikes, poezise dhe harqeve, dhe çfar bente Apolloni! Luante muzik, i ndryshonte drejtimin shigjetave. Loja me e dashur për të luajtur për femijet ishte shigjeta. Perendia e detit quhej Tetis, që shume lehte në shqipe T zevendesohet me D.

Po të shohim ditën e javës në gjuhën shqipe vërejmë se kanë një kuptim të plotë shqiptar dhe të perëndive ku besonin pellazgjët. E Diela, është dita që përfaqson Diellin ngaqë e Diela është dita më me shumë diell. E Hëna përfaqson Hënën. E Marta është dita e Marsit dhe quhet si ditë e marrë. E Mërkura është dita e Mërkurit. E Enjta nuk është zbuluar akoma. E Premtja është dita e zezë, të pren, e prenë. E Shtuna përfaqson Saturnin.

Nderkohë, grekët bizantinë ditët e javës i emërtojnë kështu: e diela përfaqson Zotin, e hëna është dyshi, e marta, është treshi, e mërkura, është katra, e enjtia, është e pesta, e premtja, është dita e shën Mërisë, te shtunën e kanë marrë nga hebrejtë.

Siç shihet shqiptarët emërtimin e ditëve të javës e kanë më të vjetër se grekët, gjë që tregon se shqiptarët janë më të vjetër si popull në Ballkan. Edhe betimin pellazgjët e bënë për kokën e nënës, babait, ashtu si betohen dhe shqipëtarët sot, për kokën e nënës dhe të babait. Pellazgjët me zakonet, muzikën, veshjen dhe veçanërisht me gjuhën e tyre shqipe, i kanë qëndruar kohës në tokat e tyre.

Shumë të dhëna historike greke, latine përmendin rastësisht ndonjë kontakt ushtarak, diplomat, tregëtar dhe fetar me shqiptarët. Më vonë udhëtarë europianë, dijetar, aventurier shkruajtën për ashpërsinë malore të vendit, për luftëtarët krenarë apo për veshjet karakteristike. Uliam Shekspir nuk e pat vizituar kurrë Shqipërinë, por ai vendosi komedinë e tij “Nata e Dymbëdhjetë” në Iliri, pra në Shqipëri. Lordi Bajron ngeli kaq i gëzuar dhe i lumtur në takimet me shqiptarët, sa që

i shkruante nënës së tij se do të blinte një kostum shqiptar dhe do ta vishte; fatkeqësisht kjo veshje u përvetësua nga grekërit dhe njihet sot si kostumi kombëtar grek (!?)

Përrallat, legjendat dhe trimëria shqiptare do arrinin deri në Filipine, ku historia e dashurisë diku në mbretërinë e Shqipërisë me titull “FLORANT AT LAURA” do të shkruet në gjuhën tagaloge nga autori filipinas Leonard Tugjy. Legjenda e heroit kombëtar Skënderbeut, tregohet nga çifuti spanjoll në veprën e Leongfellow me titull “Përrallat e hanit buzë rrugës”.

Në përfundim duhet theksuar se mendimi i përgjithshëm shkencor është se populli shqiptar dhe gjuha shqipe janë pasardhësit modernë të Ilirve dhe Pellazgjikëve, dhe fillesave indoeuropjane. Kjo e bën edhe më të qartë arsyjen përse populli shqiptar i vjetër është mbajtur i patundur pas gjuhës dhe kulturës së tij të lashtë. Ndonëse atdheu i ynë është pushtuar shpesh nga grekërit, romakët, sllavët dhe turqit, edhe ndonëse shpesh kemi përdorur gjuhëra tregëtie, të ardhura nga larg, njerzit që sot njihen si shqiptarë kanë ruajtur me vendosmëri e sukses, zakonet, traditat dhe dallimin tonë të lashtë Ilir e Pellazgjik. Por që të ruhen edhe në të ardhmen duhet që shqiptarët të kujdesen sa me shume për zhvillimin e më tejshëm arsimor-shkencor, të ndërtojnë institucione, universitete të tyre kombëtare dhe t’i ruajnë me fanatizëm nga armiqtë shekullor të popullit shqiptar.

Për këtë studim u shfrytëzuan libri “Enigma” i autorit francez Robert D’Angly; libri i autorit amerikan Edvin E. Zhak “Shqiptarët”; librat e autorit arvanitas Aristidh Kolia “Arvanitët dhe preardhja e grekëve” dhe “Gjuha e Zotit”; revista “Ekskluzive” botim i Prishtinës; libri “Iliada” i autorit Homeri; biblioteka e at Antonio Bellushit dhe revista italiane-greke-shqiptare “Lidhja” 1980-2003, organ i “Lidhjes së Arbëreshëve të Italis së Jugut”.(Teuta Llalla

NGJASHMËRITË E SHQIPES ME GJUHËT INDO-EVROPIANE

Gjuha shqipe sot flitet në Shqipëri dhe jashtë kufijve të saj në Kosovë, në territorin ndërmjet Shkupit, Gostivarit, Tetovës dhe Di-brës, në Preshevë, në Bujanovc dhe në Medvegjë, në Krajë, në Ulqin me rrethina deri në Tivar dhe në Çamëri. Shqipja, pra, flitet në viset perëndimore të Ballkanit, aty ku kryqëzohen rrugët që lidhin lindjen me perëndimin, pikërisht në atë rajon që ka qenë djepi i qytetërimit antik evropian.

Gjithashtu, shqipja flitet edhe në diasporë (në Itali, në Greqi, në Bullgari, në Ukrainë), edhe në shumë vende të tjera të kontinentit tonë dhe më gjerë, në Amerikë, në Azi dhe në Australi nga shqiptarë të vendosur atje në kohë më të hershme ose më të vonshme.

Gjuha shqipe i përket familjes së gjuhëve indoevropiane. Rreth dy mijë fjalë të shqipes janë me origjinë indoevropiane: kokë, ditë, natë, dimër, ujë, ha, pi, jam, kam, zog, dem, elb etj. Shqipja formon një de-gë më vete në familjen e gjuhëve indoevropiane. Gjuha shqipe pra nuk ka lidhje birërie me asnjërën nga gjuhët e sotme indoevropiane.

Territori shqiptar ka qenë i banuar që nga paleolitiku i mesëm (100000 - 40000 vjet para erës sonë). Gjurmët e para të rëndësishme të qytetërimit i përkasin neolitit (6000-2000 vjet para erës sonë).

Në fillimet e kohës së bronzit fiset ilire shfaqen në një territor të gjerë që shtrihej nga gadishulli i Istrias në veri deri në gjirin e Artës në jug. Në lindje, kufiri i tyre shtrihej afërsisht deri te lumenjtë Vardari e Morava. Popullsia ilire është formuar nga popullsi autokto-ne të epokës së neolitit, pas ardhjes së popullsisë indoevropiane aty nga fundi i mijëvjeçarit të tretë para erës sonë. Pra, Ilirët përbënin një popullsi shumë të vjetër të vendosur në perëndim të Ballkanit. Emrat e dy fiseve ilire, Pajonëve dhe Thesprotëve, i gjejmë tek “Iliada” dhe “Odiseja” e Homerit.

Kjo popullsi del me këtë emër në shekullin e pestë para erës sonë. Në rrethinat e Durrachium-it (Durrësi i sotëm) u formua nyja e Shtetit të parë Ilir. Gjuha e kësaj popullsie ishte ilirishtja.

Shqiptarët janë pasardhës të ilirëve dhe gjuha shqipe pasardhëse e ilirishtes.

Nga kjo gjuhë nuk kanë mbetur veçse pak fjalë të cilat mund të shpjegohen me gjuhën shqipe dhe konkretisht sika = thika, peli = pleq, aspetos = i shpejtë. Edhe disa emra gjeografikë dhe emra personash ilirë mund të shpjegohen me fjalë të shqipes. Kështu p.sh. Dardania është shpjeguar me shqipen dardhë, Dalmatia me shqipen del me, dele, Ulkin me shqipen ulk, ujk, Dimalum me shqipen di mal dy male, Bardhul me shqipen i bardhë, Daz me shqipen dash..

Në vitin 168 para erës sonë, Iliria u pushtua nga romakët. Filloi kështu një periudhë pushtimi që zgjati për më shumë se pesë shekuj.

Në shekullin e VII Shqipëria u pushtua nga sllavët, kurse në shekullin XV nga turqit otomanë. Pushtimi otoman vazhdoi pesë shekuj deri më 28 nëntor 1912.

Në Mesjetë, popullsia e territoreve të populluara nga fiset ilire, quhej Albanoi dhe vendi Albanon, prej nga ka dalë forma popullore Arbënesh ose Arbëresh.

Emrat e sotëm Shqipëri, shqiptar, shqip janë shfaqur në shekullin XVII.

Gjatë kësaj periudhe të gjatë pushtimi, gjuha dhe kultura shqiptare kanë qenë nën ndikimin e gjuhës e të kulturës latine, greko-bizantine, sllave e turke. Gjenden në shqipe fjalë me origjinë nga greqishtja e vjetër, latinishtja, greqishtja bizantine, sllavishtja, turqishtja etj.

Nga greqishtja e vjetër kanë hyrë fjalë të tilla si: drapër, lakër, qer-shi, shpellë; nga latinishtja: arë, kalë, mbret, furkë, ungj,- nga greqi-shtja bizantine: fis, ikonë, kollogjer, manastir; nga sllavishtja: gjobë, lopatë, pushkë, opingë, rob, si edhe toponime: Berat (bel+grad), Dropull (Drino+polje), Konispol (kon+polje), Velipojë (veliko+polje), Zadrinë (za+Drin), Zagori (za+gor); nga turqishtja: tepsi, pazar, cohë, bahçe, oxhak, sobë, jastëk, ilaç etj.

Është e vërtetë që shqipja ka pësuar ndikime nga gjuhët e huaja, sidomos në leksik, po është po kaq e vërtetë që ajo ka shfaqur aftësi për t'i asimiluar dhe ndryshuar sipas modelit të vet huazimet, duke treguar forcën dhe gjallërinë e saj. Kështu fjalët e greqishtes së vjetër drapanon, kersasia, spileon në shqip dalin drapër, qershi, shpellë,- në latinisht arvum, vicinium, impertorem në shqip arë, fqinj, mbret,- në

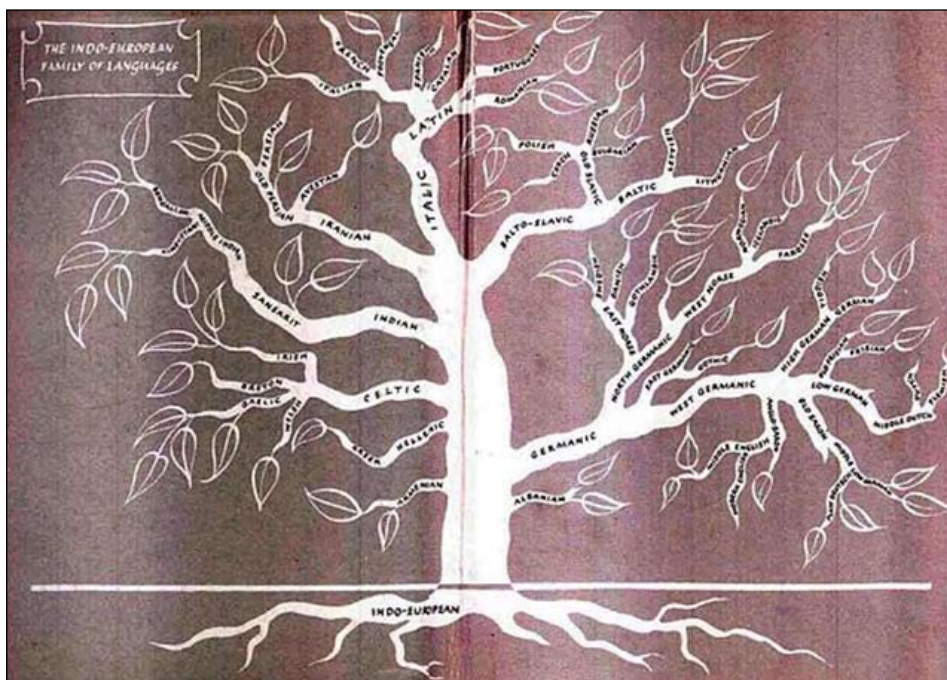
sllavisht glob, opanak, ravnica në shqip gjobë, opingë, rrafshë. Gjithsesi gjatë periudhës që vendi ynë, kultura jonë, gjuha jonë ishin nën influencën e kulturës e të gjuhës latine, greko-bizantine, sllave e turke, gjuha shqipe ka ruajtur origjinalitetin e saj si gjuhë indoevropiane me strukturë fonetike, gramatikore e leksikore të veçantë.

Në historinë e Shqipërisë dhe të shqiptarëve Rilindaj shqiptare (XIX-XX) zë një vend të veçantë. Gjatë kësaj periudhe, problemet e gjuhës u bënë pjesë përbërëse e programit të Rilindjes shqiptare, e cila, me alfabetin e Shoqërisë së Stambollit (1878) hodhi bazat për zgjidhjen e problemit të alfabetit të gjuhës shqipe, i cili përfundimisht u zgjidh në Kongresin e Manastirit më 1908. Në bazë të alfabetit të gjuhës shqipe është alfabeti latin.

Dokumentet e para të shkruara të shqipes i përkasin shekullit XIV. Libri i parë i shkruar është “Meshari” i Gjon Buzikut që i përket gjysmës së dytë të shek. XVI (1555). Ka mundësi që tradita e shkrimit të shqipes të ketë qenë më e vjetër. Shqipja është shkruar në dy dialekte kryesore, në gegërisht dhe në toskërisht. Vepra e parë toskërisht është “E mbësuar e krishterë”, shkruar nga Lukë Matrënga dhe botuar në Romë më 1592. Shqipja ka vazhduar të shkruhet në dy dialekte deri më 1972, kur toskërishtja letrare u shpall gjuhë letrare kombëtare ose gjuhë letrare e njësuar.

Pema e gjuhëve indo-evropiane

Në gjuhësi me Gjuhë indo-evropiane, quhet një familje (grup) gjuhësh dhe dialektesh me prejardhje të përbashkët, të cilat fliten sot në pjesën më të madhe të botës, si në Evropë, Azinë jugperëndimore, Azinë qendrore, dhe Azinë jugore. Gjuhë të veçanta të kësaj familjeje gjuhësh fliten nga më shumë se 100 milionë folës a amtarë, si për shembull hindi, spanjisht, anglisht, portugalisht, bengali, Gjuha Shqipe rusisht, frëngjisht, gjermanisht dhe punxhabi. Sot gjuhët indo-evropiane kanë numrin më të madh të folësve në botë në krahasim me familjet e gjuhëve të tjera. Këto gjuhë fliten prej rreth 3 miliardë folësash amtarë. Gjuhët Indo-Iraniane formojnë nëndegën më të madhe të gjuhëve indo-

evropiane.

Gjuhët ndahen përgjithësisht në grupe të mëdha, por dallimësia më e rëndësishme i përket ndryshimit mes gjuhëve të quajtura satem (p.sh. gjuhët indo-iraniane dhe gjuhët sllave) dhe atyre të quajtura centum (p.sh. latinishtja, greqishtja, keltishtja) kundërshti që i ndan pastër, përjashtim bëhet për gjuhët e shuara tokarike (Turkistani kinez).

Gjuhët indo-evropiane në botë.

Portokall: vende ku shumica e folësve janë indo-evropianë.

Verdhë: vende me një pakicë gjuhësore indo-evropiane të njohur zyrtarisht.

Grupi sllav

Gjuha sllave e përbashkët*
Lindore
Rusishtja (Rusishtja e madhe)
Biellorusishtja (Rusishtja e bardhë)
Ukrainishtja (Rusishtja e vogël)
Ruthene
Perëndimore
Çekishtja
Moraviane
Sllovakishtja
Serbo-lusaziane (e epërme dhe e poshtme)
Gjuhët lekitike
Polonishtja
Polabishtja*
Kashubishtja
Sllovince*
Jugore
Bullgarishtja
Boshnjakishtja
Kroatishtja
Maqedonishtja
Malazezishtja
Serbishtja
Sllavishtja e lashte kishtare
Sllovenishtja

Grupi gjermanik

Gjuhët gjermanike
Gjermanikja veriore
Nordikja e lashtë (Norron)
Nordikja moderne (Gjuhët skandinave)

Perëndimore
Islandishtja
Faroezja
Norn
Gjuha norvegjeze (Nynorsk)
Lindore
Danishtja
Gjuha norvegjeze (Bokmål)
Skanikja
Suedishtja
Gutnikja
Gjermanike lindore
Gotikja*
Burgunde*
Longobarde**
Gjermanike perëndimore
Gjermanishtja
Gjermanishte e vjetër
Gjermanisht
Gjermanishtja e mesme
Gjermanishtja standarte ose Hochdeutsch (Hohdojç)
Luksemburgishtja
Gjermanishte e vjetër
Alemane (schëyzertütsch)
Bavareze
Jiddish
Gjermanishte e Ulët
Frankone e Ulët
Hollandishtja
Hollandishtja
Flame
Afrikaansja
Limburgeja
Saksone e Ulët

Gjuha gjermane e ulët lindore
Anglo-frizone ose Gjermanike ishullore
Frizonishtja
Anglishtja
Anglishtja britanike
Gjuha skoceze (lallans)
Gjuha merikane

Grupi keltik

Keltike
Kontinentale
Gaelike*
Lepontike*
Galate*
Keltiberike*
Ishullore
Bretone
Galishtja
Kornikja*
Bretonishtja
Goidelikja
Gaelike skoceze
Manezja (manx)*
Gaelike irlandeze

Grupi italik

Italike
Venedikja (Paleoveneto)*
Umbre
Të folme (dialekte) sabelike
Oske (Sanite)
Latino-falisko

Faliske*
Latine
Latine e lashtë*
Latinishtja klasike*
Latinoe vulgare*
Romake
Ishullore
Sardo logudoreze (shiko Gjuha sarde)
Sardo kampidaneze (shiko Gjuha sarde)
Sardo sasareze (shiko Gjuha sarde)
Lindore
Italomake
Italishtja
Sardo galureze (shiko Gjuha sarde)
Korso çismontane (vedi Gjuha corse)
Korso oltremontane (vedi Gjuha corse)
Dakoromake
Rumanishtja (Dakorumene)
Istrorumene
Meglenorumene
Arumene (Maqedorumene)
Dalmate
Perëndimore
Galoromake
Jugore (Oqitanike)
Oqitane
Provencale
Alverniate
Gjuha doqiane
Guaskone
Katalanishtja
Katalanishtja veriore
Valenciane
Balearike

Veriore (Oitanike)
Françane ose Frëngjishtja
Pitavine
Normane (Normando)
Pikardo
Galó
Champenois
Lorenece
Valonishtja
Arpitane ose Frankoprovençalja
Galoitalike
Perëndimore
Piemontezja
Lombardja
Emiliana-Romanjole
Ligure
Venete
Retoromance
Romanço
Ladine
Friulane
Iberoromanco
Spanjolle
Kastiljane
Estremenje
Andaluzishtja
Aragonezishtja
Asturiane
Mirandezja
Portugishtja
Lusitanja
Galiciane
Braziliane
Jugore

Mocarabe*
Latinishte e vonë*
Latinshte humanistike

Grupi trako-frigjian

Trak*
Frigjian*
Dak*

Grupi balltik

Gjuhët balltike perëndimore

Prusishte e lashtë*
Sudoviane apo Jatvingje*
gjuhet balltike lindore
Lituanishtja edhe dialekti Samogitianisht
Letonishtja
Kurlandeze apo Kuroniane*
Semigale*
Seloniane*

Grupi grek

Greqishtja
Ionike
Atike*
Greqishte moderne
Dorike
Zakonike
Eolike*

Grupi ilirik

Ilirishtja
Shqipja
Gegishtja
Toskishtja
Arbërishtja
Arvanitishtja

Grupi anadollik

Hititja*
Palaikja*
Lidi*
Karie*
Luvike (apo Arcavane)*
Liçe*
Milikja*
Pisidikja*
Sidetikja*

Grupi iranik

Kurde
Osete
Persishte e lashtë (Avestike)*
Persishte e mesme*
Persishtja moderne (pârsi/fârsi)

Grupi indoarik

Gjuha Indiane
Sanskritja*
Hindi

Urdu
Panxhabi
Bengali

Grupi armenik

Armenishtja

Grupi tokarik

Tokarishtja
Tokarike A*
Tokarike B*

Gjuhë të tjera indoevropiane të veçuara

Maqedonishtja e lashtë*
Peonikja*
Lusitane*
Ligure e lashtë*

Gjuha shqipe është gjuhë indoevropiane që flitet në Shqipëri, Kosovë, Republikën e Maqedonisë, Serbinë jugore dhe nga shqiptarët etnikë në pjesë të tjera të Ballkanit jugor. Gjuha shqipe flitet gjithashtu edhe përgjatë bregdetit lindor të Italisë dhe në Sicili, në jug të Greqisë si dhe në Gjermani, Suedi, Shtetet e Bashkuara, Kanada, Ukrainë dhe Belgjikë. Shqipja është një ndër gjuhët moderne që përfaqëson një degë më vete në familjen e gjuhëve indoevropiane.

Faqe nga Meshari, libri i parë shqip, 1555

Dy dialektet kryesore të gjuhës shqipe janë Gegë në veri dhe Toskë në jug, të ndara afërsisht nga Lumi Shkumbin. Gegërishtja dhe Toskërishtja janë degëzuar për së paku një mijëvjeçar[citim i duhur], dhe format e

tyre më pak ekstreme janë ndërsjellash të kuptueshme. Gegërishtja ka nën-variantet më të dallueshme, prerjet të cilat janë lloje më veriore dhe lindore, që përfshinë ato të qyteteve të Shkodrës, rajonin e Ish Republikës Jugosllave të Maqedonisë verilindore, Kosovën, Malin e Zi, Serbinë, dhe fshatin e izoluar Arbanasi (jashtë Zarës) të bregut të Kroacisë, Dalmacisë. “Arbanasi” i themeluar në fillimin e shekullin XVIII nga refugjatët nga rajoni rreth qytetit bregdetar të Malit të Zi, Tivarit, ka rreth 2.000 folës të gjuhës shqipe.

Toskërishtja dhe Gegërishtja kanë dallime fonetike, morfologjike apo dallime në fjalor. Dallimet fonetike janë të pakta dhe disa nga to janë: â hundore e gegërishtes me ë-në e Toskërishtes (nâna - nëna ; bâni - bëri) n-ja e Gegërishtes me r-në e Toskërishtes (syni - syri)etj. Ato morfologjike Tosk - Gegë: të punoj - me punue etj. Disa nga dallimet në fjalor Toskërisht- Gegërisht janë: dhelpër - skile, gjalpë - tlyn, fshat - katund etj.

Të gjitha dialektet e folura shqipe në enklavat italiane dhe greke janë variantet e toskërishtes dhe duket se janë të lidhura më së afërmi me dialektin e Çamërisë dhe të Bregdetit në jugun e Shqipërisë. Enklavat Italiane - rreth 50 fshatra të shpërndarë - me siguri janë gjetur nga emigrantët nga sundimi i Turqisë në Greqi. Disa dialekte të largëta dhe të izoluara të origjinës jugore të Toskërishtes fliten në Bullgari dhe Trakinë Turke por nuk ka të dhëna të sakta. Gjuha ende përdoret në Madritsa, Bullgari, në kufirin afër Edirnesë, dhe në përfundim të këtij fshati që po mbijeton në Mandres, afër Kilkis në Greqi, që daton nga Lufta Ballkanike. Një enklavë Toskërisht afër Melitopolit në Ukrainë shfaqet vendosja e fundme nga Bullgaria. Dialektet Shqiptare nga Istria, për të cilin ekziston një tekst, dhe nga Sreim, për të cilin nuk ekziston asnjë tekst janë zhdukur.

Tradita shkrimore

Gjuha zyrtare, e shkruar me germa latine dhe që u përvetësua në vitin 1909, ishte e bazuar në dialektin e Gegërishtes Jugore të qytetit të

Elbasanit nga fillimi i shtetit të Shqipërisë deri në Luftën e dytë botërore. Deri në vitin 1968 shqiptarët e Kosovës, Ish Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe Malit të Zi përdorën gjuhën letrare shqipe të dialektit gegë si gjuhë zyrtare. Në Shqipëri pas Luftës së Dytë Botërore dialekti gegë u mënjana prej vitit 1945 deri në vitin 1967 dhe de-fakto prej vitit 1972 deri sot Gjuha e sotme zyrtare shqipe jo vetëm që bazohet në toskërisht, por edhe fjalët e shprehjet që huazohen prej gegërishtes kthehen në morfologjinë, fonologjinë dhe sintaksën e të folmes toskë. Shqiptarët që jetojnë edhe sot nën administrimin e sllavëve e pruan dialektin toskë si nivel të gjuhës zyrtare shqipe. Ky vendim politik i marrë në Prishtinë në vitin 1968 sot po sfidohet nga shkrimtarë, gazetarë dhe sidomos rinia që shkruan në internet si jo frutdhënës dhe diskriminues ndaj folësve të dialektit gegë, në veçanti ndaj kosovarëve të cilët tingëllojnë si emigrantë kur flasin gjuhën standarde shqipe.

Libri i parë në gjuhën shqipe i gjetur deri më sot është Meshari i Gjon Buzukut i shkruar nga data 20 mars 1554 deri më 5 janar 1555. Vetëm disa të dhëna të shkruara shkurt janë ruajtur nga shekulli i 15-të. E para ishte një formulë pagëzimi e vitit 1462. Shpërndarja e librave të prodhuar nga shekujt 16 dhe 17 kanë buruar shumë në zonën e gegërishtes (shpesh në gegërishten Shkodrane veriore) dhe pasqyruan veprimtaritë misionare të Katolicizmit Romak. Një rrymë shumë më e vogël e literaturës në shekullin e 19-të ishte prodhuar nga mërgimtarët. Ndoshta punimet e letërsisë më të hershme dhe të pastër të çfarëdo niveli është poezia e shekullit të 18-të të Jul Varibobës, të enklavave në S. Giorgio në Kalabri. Disa prodhime letrare vazhduan në shekullin e 19-të në enklavat italiane, por asnjë veprimtari e ngjashme nuk është ruajtur në zonat e Greqisë. Të gjitha këto dokumente të hershme historike tregojnë për një gjuhë e cila dallon pak nga gjuha e tanishme, sepse këto dokumente nga krahina dhe kohë të ndryshme paraqesin karakteristikat e shënuara të dialektit. Sidoqoftë, ato shpesh kanë një vlerë për studimet e gjuhësisë dhe janë shumë më të rëndësishme për vlerën e tyre letrare.

Klasifikimi

Që shqipja është qartë me prejardhje indo-evropiane ishte e njohur nga filologu gjerman Franz Bopp në 1854; hollësitë e ngjashmërive kryesore të shqipes me gjuhët indo-evropiane ishin përpunuar nga një filolog tjetër gjerman, Gustav Meyer, në vitet e 1880-1890. Përmirësimet e mëtejme gjuhësore ishin paraqitur nga gjuhëtari danez Holger Pedersen dhe Norbert Jokl nga Austria.

Etimologjitë në vazhdim e ilustrojnë lidhjen e shqipes me gjuhët indo-evropiane (një yll që i paraprin fjalës tregon të pavërtetuarat, fjala burimore indo-evropiane hipotetike) :

pesë (nga Geg. i lashtë pansë nga *pénk□e)

zjarr, zjarre (nga *xherma nga *g□□ermós)

natë (nga *nóktis)

dhëndër (nga *xandor nga *□omh□-ter-)

gjarpër (nga *sérpeno)

bjer (nga *b□ere)

djeg (nga *d□ég□□o)

kam (nga *kagmi)

pata (nga *pót-)

pjek (nga *pék□o)

thom, thotë (nga *cāmi, *cāte nga *□éh□mi, *□éh□te)

Sistemi i foljes përfshin shumë tipare arkaike, si ruajtja e aktive e dallueshme dhe përfundimet mesatare personale (si në greqisht) dhe ndryshimi i zanores rrënjë “e” në të tanishmen në “o” në kohën e shkuar, një tipar i ndarë me gjuhët baltike. Për shembull, ekziston mbledh (kalimtare) dhe po ashtu mblidhet (jokalimtare), në kohën e shkuar, dhe mblodha me një “o” në të shkuarën. Për shkak të ndryshimeve sipërfaqësore në formën fonetike të gjuhës gjatë 2.000 vjetëve dhe për shkak të huazimit të fjalëve nga vendet fqinjë, vazhdimësia e trashëgimisë së indoevropianishtes në shqip ka qenë e nënvlerësuar.

Krahasimi me gjuhët tjera indo-evropiane

Flori Bruqi

Shqip	muaj	i ri / e re	nënë	motër	natë	hund ë	tre	i zi /e zezë	i kuq / e kuqe	i/e gjelbër/bl ertë	i/e verdh ë	ujk
Tjera Gjuhë indo-evropiane s												
SANSKRIT	māsa	nava	māṭṛ	svaṣṭ	nakt i	nasa	tri	kāla	rudhir a	hari	pīta	vṛka
PERSISHT	māh	nou	mādar	xāhar	shab	dam āg	se	siāh	sorkh	sabz	zard	gorg
ANGLISHT	month	neë	mother	sister	nigh t	nose	thr ee	blac k	red	green	yello ë	ëolf
FRËNGJISHT	mois	nouve au	mère	soeur	nuit	nez	troi s	noir	rouge	vert	jaune	loup
LATINISHT Latin isht	mēnsis	novus	māter	soror	nox	nasu s	trēs	āter, nige r	ruber	viridis	flāvu s, gilvu s	lupus
RUMANISHT Ru manisht	luna	nou/n oi	mamă	soră	noap te	nas	trei	negr u	roșu	verde	galbe n	lup
ITALISHT	mese	nuovo	madre/ma mma	sorella	nott e	nasu	tre	nero	rosso	verde	giallo	lupo
IRLANDISHT	mí	nua	máthair	deirfiúr	oich e	srón	trí	dub h	dearg	glas, uaine	buí	mac tíre, faolc hú
VALIZISHT	mis	neëyd d	mam	chëaer	nos	trëyn	tri	du (/di/)	coch, rhudd	gëyrdd, glas	mely n	blaid d
LETONISHT	mēnesis	jauns	māte	māsa	nakt s	degu ns	trīs	mel ns	sarka ns	zaļš	dzelte ns	vilks
GREQISHTJA ANTIKE	μήν mēn	νέος néos	μήτηρ mētēr	ἀδελφή adelph ë	νύξ núx	ῥίς rhís	τρεῖς treĩ s	μέλας mél as	ἐρυθρός eruthr ós	χλωρός khlōrós	ξανθός xanth ós	λύκος lúkos
BULLGARISHT	месец mesec	нов nov	майка majka	сестра sestra	нощ nošt	нос nos	три tri	чер en čere n	черве n červen	зелен zelen	жълт žált	вълк vǎlk
SERBISHT	месец mesec	нов nov	мајка majka	сестра sestra	ноћ noć	нос nos	три tri	црн crn	црве n crven	зелен zelen	жут žut	вук vuk
KROATISHT	mjesec	nov	majka	sestra	noć	nos	tri	crn	crven	zelen	žut	vuk
LITUANISHT	mėnesis/m ėnuo	nauja s	mama	sesuo/s esė	nakt is	nosis	try s	juoda	raudo na	žalia	gelto na	vilka s

Sanskrit, fillimisht, “fjalimi i rafinuar”) është një nga gjuhët më të lashta indoevropiane. Ajo është një gjuhë Indo-Ariane me rendesi historik, gjuha liturgjike kryesor i hinduizmit dhe një gjuhë letrare dhe shkollare në Budizëm dhe Jainism.

Ne ditët e sotme, ajo është e shënuar si një nga 22 gjuhët e Indisë dhe është një gjuhë zyrtare e shtetit të Uttarakhand, një shtet në pjesën veriore të Indisë. Sanskrit mban një pozitë të shquar në shqyrtimin e familjes gjuhë indo-evropiane.

Gjuha angleze apo anglishtja (anglisht English language) është gjuhë e përmasave botërore si dhe gjuha dominuese në Britaninë e Madhe, Shtetet e Bashkuara, Kanada, Irlandë, Australi, Zelandën e Re e një numër vendesh tjera. Përgjithësisht përdoret si gjuhë e dytë dhe si gjuhë zyrtare në shumë shtete të botës. Është gjuha që mësohet dhe kuptohet më së shumti në botë, shpesh e njohur me epitelin “gjuha e tregtisë, arsimit, shkencës dhe diplomacisë”.

Anglishtja i takon familjes së gjuhëve INDO-EVROPIANE dhe degës së gjuhëve gjermanike. Rrjedh nga gjuha e vjetër e anglo-saksonëve, paraardhësve të anglezëve, që u dyndën në Gadishullin Britanik në mesjetën e hershme. Mirëpo gjatë historisë është ndikuar nga një numër i madh i fjalëve latine e frënge dhe është thjeshtuar në gramatikë duke dalluar nga gjuhët e tjera gjermanike që flitet në Evropën kontinentale. Gjuha frënge (frëngjishtja) (Frëngjisht: Français [lɑ̃ fʁɑ̃sɛ] [lɑ̃ fʁɑ̃sɛ]) është një gjuhë INDO-EVROPIANE e familjes së gjuhëve romane. Ajo është një gjuhë e folur nga 128 milion folës. Ajo është gjuhë zyrtare në 29 vende si: Franca, Madagaskari, Kameruni, etj. Kjo gjuhë shquhet për delikatesën dhe ëmbëlsinë me të cilën flitet. Ajo është një nga gjuhët më të folura në botë. Gjuha frënge shkruhet me shkronja latine. Ajo është një gjuhë INDO-EVROPIANE . Frëngjishtja ka lidhje me gjuhë si Italishtja, Spanjishtja, etj.

Gjuha latine ose latinishtja është një gjuhë e lashtë INDO-EVROPIANE e cila fillimisht është folur në rajonin romak të quajtur Latium. Kjo gjuhë fitoi rëndësi të madhe si gjuha zyrtare e Perandorisë Romake. Gjithë gjuhët romake e kanë origjinën tek latinishtja dhe fjalë me prejardhje nga kjo gjuhë gjenden edhe sot në gjuhët moderne si Anglishtja , italishtja,

frëngjishtja, spanjishtja, rumanishtja, etj. Mendohet se 80% e fjalëve zyrtare të gjuhës angleze rrjedhin nga gjuha latine. Për më tepër që në botën perëndimore latinishtja vazhdon të jetë gjuha ndërkombëtare në shkencë dhe politikë që prej 1000 vjetësh. Gjuha latine mbetet gjuha zyrtare e Kishës Katolike, çka e bën atë gjuhën zyrtare të Vatikanit.

Latinishtja bën pjesë në grupin e gjuhëve italiane.

Pas lindjes dhe lulëzimit të saj në rrjedhën e të paktën 2.200 vjetëve, latinishtja filloi ngadalë të vdesë rreth qindvjeçarit të XVI.

Para përhapjes së kulturës romake në vendet të tjera të Evropës, Latinishtja ishte folur vetëm në qytetin e Romës dhe në rajonin e saj (Latium). Më vonë gjuha latine u zgjerua në të gjithë perandorinë romake. Bashkë me Greqishten e lashtë latinishtja ishte gjuha zyrtare në shtetin e Romës së lashtë. Latinishtja standarde është për tu dalluar nga Latinishtja e popullit. Kjo formë e gjuhës latine ishte shumë më e lehtë, se standardja. Sidomos ushtarët e Romës (Legjionarët) e kishin folur këtë Latinishten e popullit. Filologu gjerman Ëilfried Stroh thotë, që Gjuha standarde latine ishte vdekur madje pas disa shekuj pas Lindjes e Krishtit.[1]. Fakt është, që konkurenti më i madh në atë kohë kishte qenë gjuha greke e lashtë. Sidoqoftë Latinishtja ka qene Lingua Franca e Evropës në atë kohë.

Normalisht gjuha latine ishte shkruar në formën scriptio continua, do më thonë së ndër fjalëve nuk ka pasur donjë largësi. Shkronja të vogla dhe shenja pikësim nuk ka patur. Kështu që tekstet latine janë shumë të vështira për t'i lexuar.

Gjuha rumune (limba română) ose rumunishtja është gjuha që flitet nga rreth 25 milionë njerëz dhe gëzon status zyrtar në Rumani, Moldovi, dhe Vojvodinë.

Gjuha rumune është mbiquajtur dhe Limba lui Eminescu sipas Mihai Eminescu poetit të famshëm në Rumani dhe Moldavi.

Gjuha italiane (italishtja) është një gjuhë e familjes romake... Ajo flitet në Itali, Zvicër, Brazil, etj.

Gjuha irlandeze (Irlandishtja) është gjuha që flitet në Irlandë nga rreth 60000 folës.

Greqishtja (ελληνικά elinika - helenisht) është një gjuhë indoevropiane

që flitet në Greqi dhe në Qipro, dhe nga grekë etnikë në Shqipëri, në Turqi, në Itali, dhe në vende të tjera. Gjuha greke ka një histori të dokumentuar prej 400 vjetësh dhe shkruhet në alfabetin e greqishtes.

Gjuhabullgare(български език[б б л рски зик])(bullgarishtja) është gjuhë INDO-EVROPIANE i takon familjes së gjuhëve sllave. Bullgarishtja është gjuha zyrtare në Bullgari. Atje e flasin si gjuhë të nënës për rreth 12 milion njerëz. Për më shumë disa studiues përcaktojnë gjuhën maqedone si dialekt të bullgarishtes.

Bullgarishten e shkruajnë me germa sllave (cirilike) dhe alfabeti i tyre përmban tridhjetë shkronja.

Gjuha serbe apo serbishtja (serbisht српски, srpski) është njëri nga versionet e gjuhës së sllavëve të jugut, grupit qendror, që përfshin edhe kroatishten dhe boshnjakishten. Flitet nga serbët në Serbi, Bosnjë e Hercegovinë, Mal të Zi, Kosovë e vende të tjera. Është gjuhë zyrtare e të gjitha shteteve të lartpërmendura.

Serbishtja shkruhet me dy alfabete: atë cirilik serb (српска ћирилица) dhe atë latin (srpska latinica).

Gjuha Kroate (kroacishtja), (kroacisht: hrvatski jezik), është një vend në jug të pjesës qendrore të Kroacia, Evropa, buzë Detit Adriatik.

Gjuha lituane (lituanishtja) është gjuhë zyrtare e Lituaniës dhe flitet nga 4 milion folës. Emri lituan për gjuhën është : lietuvių kalba.

Gramatika

Kategoritë e gramatikës së shqipes janë shumë të afërme me gjuhët e tjera evropiane. Emrat tregojnë dukshëm gjininë, numrin, dhe pesë rasa. Një tipar i pazakonshëm është që emrat ndryshohen më tutje me prapashtesa për të treguar domethënien e caktuar apo pacaktuar: bukë, buka. Mbiemrat-përveç numëror dhe disa shprehje të caktuara sasi-dhe emrat e varur përcjellin emrin të cilin e modifikojnë; dhe ata janë të shquar në kërkimin e pjesëzës që i përcjell ata që pajtohen me emrin. Andaj, në “një burrë i madh, modifikohet nga i madh, i cili paraprihet nga i, i cili pajtohet me termin për “njeri”; gjithashtu në “dy burra të mëdhenj”, mëdhenj, forma mashkullore e shumës nga i madh, përcjellë

emrin burra dhe paraprihet nga një pjesëz që pajtohet me emrin. Foljet kanë numrin dhe një llojllojshmëri të formave të gjetura në Frëngjisht apo Italisht dhe janë mjaft të parregullta në formimin e rrënjëve të tyre. Shumësat e emrit po ashtu janë të dukshëm për parregullsitë në një numër të madh të tyre. Kur të përcaktohet një emër apo një i marrur si i njohur është kundrinori i drejtë, një përemër në rastin e vërtetë që përsëritë këtë informacion po ashtu duhet të futet në shprehjen e foljes; p.sh. I-a dhashë librin atij drejtpërdrejtë është “him-it I-gave the-book to-him, e cila në anglishten standarde do të ishte “I gave the book to him.” Në përgjithësi, gramatika dhe dallimet formale të shqipes na kujtojnë greqishten moderne dhe gjuhët romane, veçanërisht ajo rumune. Tingujt sugjerojnë hungarishten apo greqishten, por gegërishtja me zanoreve hundore tingëllon më karakteristike. Gramatika e gjuhës shqipe është mjaft e komplikuar në krahasim me gjuhët e tjera Indoevropiane. Gjuha shqipe ka 6 ose 5 rase, emërore, gjinore, dhanore, kallëzore, rrjedhore dhe që thirrore, e cila është hequr. Foljet janë mjaft të parregullta. Disa folje si “jap” e “ha”, në kohën e shkuar dhe në pjesore ndryshojnë plotësisht në “dhënë” dhe “ngrënë”. Foljet e cila mbarojnë me “t” në vetën e tretë njëjës, të kohës së kryer të thjeshtë, marrin dy “tt” p.sh ai “hesht” bëhet “ai heshte”, që shpesh gabimisht shkruhet “heshte”. Fjalët në gjuhën shqipe ndiqen nga nyje të shumta, gjë që e bën të komplikuar edhe për folësit e gjuhës shqipe. Ka 27 forma të shumësit. Shumësi i emrave ndiqet nga prapashtesat por, edhe nga ndryshie brenda emrit, p.sh dash-desh, kal-kuaj, djalë-djemë etj. Disa emra asnjëjës nuk ndryshojnë fare, si p.sh nxënës-nxënës, fëmijë-fëmijë etj.

Fonetika

Transkriptimin në pasoj të përdorimit e Alfabetit Fonetik Ndërkombëtar

Alfabeti Fonetik Ndërkombëtar apo Alfabeti Fonetik Internacional (shk.: IPA / shk. sq: AFI / AFN) është një alfabet fonetik, një marrëveshje ndërkombëtare për mbledhjen e shenjave fonetike. Me ndihmën e tij

mund të përshkruhen saktë tingujt e të gjitha gjuhëve njerëzore. Parimi mbi të cilin mbështetet IPA është paraqitja me një simbol të veçantë e një foneme ose varianti fonematik. Pra, çdo tingull njerëzor paraqitet me një simbol të veçantë grafik.

Tabela e shenjave të IPA përdor pjesërisht shkronja të modifikuara dhe të plotësuara të alfabetit latin dhe alfabetit grek. Këto shkronja speciale janë marrë te Unicode në zonën U+0250 deri U+02AF.

IPA nuk duhet ngatërruar me Shoqatën Ndërkombëtare Fonetike, IPA, e cila e ka krijuar IPA-n.

Fjalori dhe kontaktet me gjuhët e tjera

Edhe pse shqipja ka pranuar huazime nga fqinjët, po ashtu tregon jashtëzakonisht disa dëshmi të kontaktit me Greqishten e lashtë; Si e tillë është Gegërisht mokën (Toskërisht mokër), nga Greqishtja mekhane'. Kontaktet e afërta me Romakët japin shumë huazime latine - mik nga Latinishtja amicus, këndoj nga cantare. Përveç kësaj, huazimet e tilla të fjalëve në Shqip vërtetohen nga ngjashmëritë në zhvillimin e Latinishtes së folur në Ballkan dhe Rumani, një gjuhë e Romantizmit Ballkanik. Për shembull, Latinisht paludem u kthye në padulem dhe pastaj padure në Rumani dhe pastaj pyll në Shqip, të dyja me kuptim të modifikuar. Anasjelltas, rumanishtja po ashtu i ndan disa terma vendorë jo-latinishte me Shqipen—p.sh. Rumanisht brad, Shqip bredh. Andaj këto dy gjuhë reflektojnë kontakte të veçanta historike të kohëve të hershme. Komunikimet e hershme me barbarët me sa duket kontribuan fjalën “tirq” (nga bashkimi i vjetër “thigh-breech), përderisa huazimet me kontaktet e hershme Sllave mund të atribuojnë në kontaktet kulturore gjatë 500 viteve të kaluara me Venedikasit, Osmanët, Grekët (deri në jug), dhe Sllavët (deri në lindje).

Një numër i favorshëm i tipareve - p.sh. formimi i kohës së ardhshme dhe shprehjes së emrit – janë të ndara nga gjuhët tjera të Ballkanit por kanë një origjinë dhe zhvillim të pakuptueshëm, ku ndoshta ne te ardhmen mund të nxirët sekreti kodik i ndërtimit të tyre ; Shqipja apo forma e sajë e hershme, shumë lehtë mund të jetë burimi për të

zbërthyer mënyrën e ndërtimit të gjuhës së pare universale para çarjeve të mëdha dialektore dhe me vone shendrimet të tyre në gjuhë të veçanta. Studimi i tipareve të tilla regjionale në Ballkan është bërë një rast klasik për hulumtimi mbi fenomenin e përhapjes së gjuhës.

Alfabeti

Alfabeti shqip ka tridhjetë e gjashtë shkronja dhe nga to shtatë zanore: A, E, Ë, I, O, U, Y, dhe 29 bashkëtingëllore: B, C, Ç, D, Dh, F, G, Gj, H, J, K, L, Ll, M, N, Nj, P, Q, R, Rr, S, Sh, T, Th, V, X, Xh, Z, Zh.

Rreshtat e mësipërme i përkasin versionit zyrtar të përkufizimit të Alfabetit Shqip. Versioni i saktë është dhe duhet të jetë ky: Alfabeti shqip ka 27 shkronja dhe 9 grupshkronja (digrafi) bashkëtingëllorese që së bashku përbëjnë 36 tingujt e Gjuhës Shqipe të folur. Ndahen në: shtatë zanore: A, E, Ë, I, O, U, Y, në 20 bashkëtingëllore: B, C, Ç, D, F, G, H, J, K, L, M, N, P, Q, R, S, T, V, X, Z, dhe në 9 tinguj: Dh, Gj, Ll, Nj, Rr, Sh, Th, Xh, Zh. Këta 36 tinguj studiohen së bashku në Shkollën Fillore dhe njihen gjithshmërisht që aty e tutje si Alfabeti shqip.

Alfabeti modern, i vendosur në Kongresin e Manastirit në vitin 1908, është i bazuar në atë Latin.

Dëgjoni shqiptimin e alfabetit (Skedar në formatin Ogg Vorbis, madhësia 146KB)

Shqipja standarde

Gazeta “Albania”, botim i tetor, 1899

Formimi i gjuhës letrare kombëtare të njësuar (gjuha standarde), si varianti më i përpunuar i gjuhës së popullit shqiptar, ka qenë një proces i gjatë, që ka filluar që në shekujt XVI-XVIII, por përpunimi i saj hyri në një periudhë të re, në shekullin XIX, gjatë Rilindjes Kombëtare.

Në vitin 1824 Naum Veqilharxhi filloi punën për të krijuar alfabetin shqip dhe në vitin 1844 dhe 1845 u botua “Evetar”-i. Vaqilharxhi ishte

i pari që shprehu qëllimet e Rilindjes Kombëtare Shqiptare nëpërmjet traktatit të tij, parathënies së “Evetar”-it të parë dhe shumë shkrimeve të tjera.

Në programin e Rilindjes, mësimi dhe lëvrimi i gjuhës amtare, përpjekjet për pasurimin e saj dhe pastrimin nga fjalët e huaja dhe të panevojshme, zinin një vend qendror. Gjatë kësaj periudhe, u zhvillua një veprimtari e gjerë letrare, kulturore dhe gjuhësore.

Në vitin 1879, u krijua “Shoqata e të shtypurit shkronja shqip”, që i dha një shtysë të re kësaj veprimtarie. U hartuan gramatikat e para me synime normative dhe u bë hapi i parë për hartimin e një fjalori kombëtar i gjuhës shqipe, që është “Fjalori i Gjuhës Shqipe” i Kostandin Kristoforidhit, i botuar pas vdekjes së autorit, më 1904. Gjatë periudhës së Rilindjes Kombëtare, u përvijuan dy variante letrare të kombit shqiptar, varianti letrar jugor dhe varianti letrar verior. U bënë gjithashtu, përpjekje për afrimin e këtyre varianteve dhe për njësimin e gjuhës letrare. Detyra e parë që duhej zgjidhur, ishte njësimi i alfabetit. Deri atëherë, shqipja ishte shkruar në disa alfabete: alfabeti latin, alfabeti grek, alfabeti turko-arab dhe alfabete të veçanta. Këtë detyrë e zgjidhi Kongresi i Manastirit, i mbledhur më 14 deri më 22 nëntor të vitit 1908, në qytetin e Manastirit, që sot ndodhet në Maqedoni. Në këtë Kongres, pas shumë diskutimesh, u vendos që të përdorej një alfabet i ri, i mbështetur tërësisht në alfabetin latin, i plotësuar me nëntë digrame (dh, gj, ll, nj, rr, sh, th, xh, zh), dhe me dy shkronja me shenja diakritike (ç, ë), është alfabeti që ka edhe sot në përdorim gjuha shqipe. Kongresi e la të lire edhe përdorimin e alfabetit të Stambollit, që kishte mjaft përhapje, por koha ja lëshoi vendin alfabetit të ri, që u paraqit në Kongres, pra alfabetit të sotëm.

Një hap tjetër për njësimin e gjuhës letrare shqipe, bëri “Komisioni letrar shqip”, që u mbledh në Shkodër në vitin 1916. Komisioni nënvizoi si detyrë themelore lëvrimin e gjuhës letrare shqipe dhe zhvillimin e letërsisë shqiptare. Ky komision gjuhëtarësh e shkrimtarësh, krijuar për të ndihmuar në formimin e një gjuhe letrare të përbashkët përmes afrimit të dy varianteve letrare në përdorim, vlerësoi variantin letrar të mesëm, si një urë në mes toskërishtes dhe gegërishtes dhe përcaktoi disa

rregulla për drejtshkrimin e tij, të cilat ndikuan në njësimin e shqipes së shkruar.

Vendimet e Komisionit letrar shqip për gjuhën letrare e për drejtshkrimin e saj, u miratuan më vonë edhe nga Kongresi Arsimor i Lushnjës (1920) dhe vijuan të zbatoheshin deri në Luftën e Dytë Botërore.

Pas Luftës së dytë Botërore, puna për njësimin e gjuhës letrare kombëtare (gjuhës standarde) dhe të drejtshkrimit të saj, nisi të organizohet nga Instituti i Shkencave. U krijuan komisione të posaçme për hartimin e projekteve të drejtshkrimit. Kështu, u hartuan disa projekte në vitet 1948, 1951, 1953 e 1956. U organizuan gjithashtu, dy konferenca shkencore në vitin 1952, për të diskutuar për problemin e gjuhës letrare.

Më 1967, u botua nga Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, projekti i ri “Rregullat e drejtshkrimit të shqipes”. Ky projekt filloi të zbatohet në të gjithë hapësirën shqiptare, në Republikën e Shqipërisë, në Kosovë dhe në Mal të Zi. Ndërkohë, përpjekje për njësimin e gjuhës letrare dhe të drejtshkrimit të saj, bëheshin edhe në Kosovë.

Në vitin 1968, u mbledh Konsulta Gjuhësore e Prishtinës, e cila, e udhëhequr nga parimi “një komb-një gjuhë letrare”, vendosi që projekti i ortografisë i vitit 1968, posa të miratohej e të merrte formën zyrtare në Republikën e Shqipërisë, do të zbatohet edhe në Kosovë. Vendimet e kësaj Konsulte kanë qenë me rëndësi të jashtëzakonshme për njësimin e gjuhës letrare kombëtare shqipe.

Projekti “Rregullat e drejtshkrimit të shqipes” i vitit 1967, pas një diskutimi publik, ai u paraqit për diskutim në Kongresin e Drejtshkrimit të Shqipes, që u mbledh në Tiranë, në vitin 1972, i cili ka hyrë në historinë e gjuhës shqipe dhe të kulturës shqiptare, si Kongresi i njësimimit të gjuhës letrare kombëtare. Kongresi i Drejtshkrimit të Shqipes, në të cilin morën pjesë delegatë nga të gjitha rrethet e Shqipërisë, nga Kosova, nga Maqedonia dhe nga Mali i Zi dhe nga arbëreshët e Italisë, pasi analizoi të gjithë punën e bërë deri atëherë për njësimin e gjuhës letrare, miratoi një rezolutë, në të cilën përveç të tjerash, pohohet se “populli shqiptar ka tashmë një gjuhë letrare të njësuar”.

Gjuha letrare kombëtare e njësuar (gjuha standarde), mbështetet

kryesisht në variantin letrar të jugut, sidomos në sistemin fonetik por në të janë integruar edhe elemente të variantit letrar të veriut. Pas Kongresit të Drejtshkrimit, janë botuar një varg vepra të rëndësishme, që përcaktojnë normat e gjuhës standarde, siç janë “Drejtshkrimi i gjuhës shqipe” (1973), “Fjalori i gjuhës së sotme letrare” (1980), “Fjalori i shqipes së sotme” (1984), “Fjalori Drejtshkrimor i gjuhës shqipe” (1976), “Gramatika e gjuhës së sotme shqipe, I Morfologjia” (1995), “Gramatika e gjuhës së sotme shqipe, II Sintaksa” (1997).

Veçori tipologjike të shqipes së sotme standarde

Nga ana strukturore, paraqitet sot si një gjuhë sintetiko-analitike, me një mbizotërim të tipareve sintetike dhe me një prirje drejt analitizmit. Një pjesë e mirë e tipareve të saj fonetike dhe gramatikore, janë të trashëguara nga një periudhë e lashtë indoevropiane, një pjesë tjetër janë zhvillime të mëvonshme. Shqipja ka sot një sistem fonologjik të vetin, që përbëhet nga shtatë fonema zanore dhe 29 fonema bashkëtingëllore. Shkruhet me alfabet latin të caktuar në vitin 1908 në Kongresin e Manastirit.

Alfabeti i shqipes ka 36 shkronja, nga të cilat 25 janë të thjeshta (a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, x, y, , 9 janë bigrame (dh, gj, ll, nj, rr, sh, th, xh, zh) dhe 2 me shkronja diakritike (ë, ç).

Shqipja ka theks intensiteti dhe përgjithësisht të palëvizshëm gjate fleksionit. Në shumicën e rasteve, sidomos në sistemin emëror, theksi bie në rrokjen e parafundit.

Shqipja ka një sistem të zhvilluar (të pasur) formash gramatikore, ka një sistem lakimi binar: lakimin e shquar dhe të pashquar, ruan ende mirë format rasore (ka pesë rasa), sistemin prej tri gjinish (mashkullorë, femërore dhe asnjansë), kjo e fundit po shkon drejt zhdukjes, mbahet vetëm në një kategori të veçantë emrash foljorë, të tipit: të shkruarit, të menduarit, etj.

Sistemi emëror ka trajtë të shquar dhe të pashquar dhe për pasojë, edhe lakim të shquar e të pashquar; nyja shquese është e prapavendosur si në rumanisht dhe në bullgarisht ; ka nyje të përparme të emrat në rasën

gjinore (i, e malit) dhe te mbiemrat e nyjshëm (i mirë, i vogël, etj)., te emrat asnjans të tipit të folurit, etj. Përvec fleksionit me mbaresa të veçanta, shqipja njih edhe fleksionin e brendshëm (dash ~ desh, marr ~ merr); ka dy tipe strukturorë mbiemrash të ngjashëm (i madh, i ndershëm) dhe të panyjshëm (trim, besnik). Te numërorët përdor kryesisht sistemin decimal (dhjetë, tridhjetë, pesëdhjetë), por ruan edhe sistemin vigezimal (njëzet, dyzet); numërorët e përberë nga 11-19, formohen duke vënë numrin e njësheve përpara, parafjalën mbë dhe pastaj dhjetëshet (njëmbëdhjetë, dymbëdhjetë, etj) si në rumanisht dhe në gjuhët sllave.

Sistemi foljor paraqitet mjaft i larmishëm. Shqipja ka një sistem të pasur formash mënyrore dhe kohore, një pjesë të e cilave janë të trashëguara nga një periudhë e hershme, një pjesë janë kryer gjatë evolucionit të saj historik. Folja ka gjashtë mënyra; (dëftore, lidhore, kushtore, habitore, dëshirore, urdhërore) dhe tri forma të pashtjelluara (pjesore, paskajore dhe përcjellore). Koha e ardhshme ndërtohet në mënyre analitike, me dy forma: me do (forma e foljes dua) + lidhore (do të punoj) dhe me foljen ndihmëse kam + paskajore (kam për të punuar).

Rendi i fjalëve në fjali është përgjithësisht i lirë, por më i zakonshëm është rendi kryefjalë+folje+objekt.

Leksiku përbëhet nga fjalë me preardhje vendase e nga fjalë të huazuara. Fjalët me burim vendas trashëgohen nga periudha e lashtë indoevropiane (ditë, natë, dimër, motër, jani, etj.), ose janë formuara më vonë, me mjete të shqipes (ditor, dimëror, i përnatshëm).

Për fjalët e huazuara që disa mendojnë vijnë nga gjuhët e popujve me të cilët shqiptarët kanë pasur marrëdhënie gjatë shekujve, greqishtja e vjetër dhe e re, latinishtja e gjuhët romane, gjuhët sllave, turqishtja, frëngjishtja, është një proces i gjatë në diskutim dhe analizim. Kjo për arsien e thjeshtë sepse burimi i parë i tyre dyshohet se është përsëri gjuha shqipe e folur. Metodot e krahasimit në shkencën e Entomologjisë nuk janë akoma në nivelin e saktësisë së duhur përderisa nuk arrihet të zëbërthet në njësinë minimale kuptimi logjik i simbolo-shkronjave të alfabetit grek dhe atij latin.

Përhapja e gjuhës shqipe

Shqipja flitet sot nga më se gjashtë milionë vetë në Republikën e Shqipërisë, në Kosovë, në viset shqiptare të Maqedonisë, të Malit të Zi, të Serbisë jugore, si dhe në viset e Çamërisë në Greqi. Shqipja flitet gjithashtu, në ngulimet shqiptare në Itali, në Greqi, në Bullgari, në Ukrainë, si dhe në shqiptarë të mërguar në viset e ndryshme të botës para Luftës së Dytë Botërore dhe në këtë dhjetëvjeçar in e fundit.

Gjuha shqipe mësohet dhe studiohet në disa universitete dhe qendra albanologjike në bote, si në Paris, Romë, Napoli, Kozencë, Palermo, Shën Pjetërburg (Leningrad), Pekin, München, Bukuresht, Selanik, Sofie, etj.

Studimet për gjuhën shqipe

Gjuha dhe kultura e shqiptarëve, lashtësia dhe karakteri origjinal i tyre, kanë tërhequr prej kohësh vëmendjen e studiuesve të huaj dhe shqiptarë që në shekullin XVIII dhe më parë. Në mënyrë të veçantë, gjuha, historia dhe kultura e shqiptarëve, tërhoqi vëmendjen e botës gjermane. Me të u mor edhe një filozof i madh, siç ishte Gotfrid Vilhelm Lerbntz, që punoi një shekull para lindjes së gjuhësisë krahasimtare. Ai mendonte, se studimi krahasues i gjuhëve ishte themelor për të ndërtuar një histori universale të botës, për ta kuptuar dhe për ta shpjeguar atë. Në disa letra, që ai i shkruante një bibliotekari të Bibliotekës Mbretërore të Berlinit, në fillim të shekullit XVIII, shprehet edhe për natyrën dhe prejardhjen e gjuhës shqipe dhe pas disa luhatjeve, arriti në përfundimin, se shqipja është gjuha e ilirëve të lashtë.

Megjithatë, studimet shkencore për gjuhën shqipe, si dhe për shumë gjuhë të tjera, nisën pas lindjes së gjuhësisë historike-krahasuese nga mesi i shekullit XIX. Një nga themeluesit e kësaj gjuhësie, dijetari gjerman Franz Bopp, arriti të provonte që në vitin 1854, se shqipja bënte pjesë në familjen e gjuhëve indoevropiane dhe se zinte një vend të veçantë në këtë familje gjuhësore. Pas tij, studiues të tjerë, si G. Meyer, H. Pedersen, N. Jokli, studiuuan aspekte të ndryshme të leksikut dhe të

strukturës gramatikore të gjuhës shqipe. G. Meyer do të hartonte që në vitin 1891 një Fjalor etimologjik të Gjuhës shqipe (*Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strasburg 1891), i pari fjalor i këtij lloji për shqipen. Përveç këtyre, një varg i madh gjuhëtarësh të huaj, si F. Miclosich, G. Ēeigand, C. Tagliavini, St. Man, E. Hamp, A. Desnickaja, H. Ölberg, H. Mihaescu, Ē. Fredler, O. Bucholtz, M. Huld, G. B. Pellegrini, etj. kanë dhënë kontribute të shēnuara për studimin e historisë së gjuhës shqipe, të problemeve që lidhen me prejardhjen e saj, me etimologjinē, fonetikēn dhe gramatikēn historike, si edhe në studimin e gjendjes së sotme të shqipes.

Ndērkohē, krahas studimeve për gjuhēn shqipe të albanologēve të huaj, lindi dhe u zhvillua edhe gjuhēsia shqiptare. Ajo i ka fillimet e saj që në shekullin XVII, kur Frang Bardhi botoi të parin fjalor të gjuhës shqipe “*Dictionarium Latino-Epiroticum*” (1635). Gjatē Rilindjes Kombētare u botuan disa gramatika të gjuhës shqipe. Kēshtu, në vitin 1864, Dhimitēr Kamarda, një nga arbēreshēt e Italisē, botoi veprēn “*Laggio della grammatica comparata sulla lingua albanese*”, Livorno 1864, vēll.II “*L’Apendice al saggio dalla gramatica comparata sulla lingua albanese*”, Prato 1866. Mē 1882, Kostandin Kristoforidhi botoi “*Gramatikēn e gjuhës shqipe*” dhe mē 1806, Sami Frashēri botoi “*Shkronjētoeren e gjuhës shqipe*”, dy vepra gjuhēsore të rēndēsishme të shekullit XIX për gramatologjinē e gjuhës shqipe. Nga fundi i shekullit XIX, Kostandin Kristoforidhi pērgatiti edhe një “*Fjalor të gjuhës shqipe*”, i cili u botua në vitin 1904 dhe pērbēn veprēn mē të rēndēsishme të leksikografisë shqiptare, që u botua para Luftēs se Dytē Botērore. Në vitin 1909, botohet Fjalori i shoqērisē “*Bashkimi*”.

Pas shpalljes së Pavarēsisē, u botuan një varg gramatikash dhe fjalorē dygjuhēsh, për të plotēsuar nevojat e shkollēs dhe të kulturēs kombētare. Në fushēn e gramatikēs u shqua sidomos Prof. Dr.Aleksandēr Xhuvani. Aleksandēr Xhuvani (1880-1961) kreu studimet e larta në Universitetin e Athinēs. Veprimtaria e tij për studimin e gjuhës shqipe dhe arsimin kombētar, e nisi që gjatē periudhēs së Rilindjes Kombētare. Bēri një punē të madhe për pajisjen e shkollēs sonē me tekste të gjuhës shqipe, të letērsisë, të pedagogjisē dhe të psikologjisē. Drejtoi e punoi për

hartimin e udhëzuesve drejtshkrimorë në vitet 1949, 1951, 1954, 1956. Pati një veprimtari të gjerë në fushën e pastërtisë së gjuhës shqipe e të pasurimit të saj dhe botoi veprën “Për pastërtinë e gjuhës shqipe” (1956). Bashkëpunoi me profesorin Eqerem Çabej, për hartimin e veprave “Parashtesat” (1956) dhe “Prapashtesat e gjuhës shqipe” (1962), trajtesa themelore në fushën e fjalëformimit të gjuhës shqipe. Botoi dhe një varg punimesh monografike për pjesoren, paskajoren dhe para-fjalët e gjuhës shqipe.

Ai ishte njohës i mirë dhe mbledhës i pasionuar i visarit leksikor të gjuhës së popullit. Fjalët dhe shprehjet e mbledhura, u botuan pjesërisht pas vdekjes, në formën e një fjalori. Përgatiti një botim të dytë të “Fjalorit të gjuhës shqipe” të Kristoforidhit (1961). Vepra e plotë e tij, e projektuar në disa vëllime, ende nuk është botuar. Në vitin 1980 është botuar vëllimi i parë.

Një zhvillim më të madh njohu gjuhësia shqiptare në gjysmën e dytë të shekullit XX, kur u krijuan edhe institucione shkencore të specializuara, si Universiteti i Tiranës, Universiteti i Prishtinës dhe Akademia e Shkencave, Universiteti i Shkodrës, më vonë, Universiteti i Elbasanit, Universiteti i Gjirokastrës, Universiteti i Vlorës, Universiteti i Tetovës, etj. Gjatë kësaj periudhe, u hartuan një varg veprash përgjithësuese nga fusha të ndryshme të gjuhësisë. Në fushën e leksikologjisë dhe të leksikografisë, përveç studime leksikologjike, u hartuan edhe një varg fjalorësh të gjuhës shqipe dhe fjalori dygjuhësh, nga të cilët, më kryesorët janë: “Fjalori i gjuhës shqipe” (1954), “Fjalori i gjuhës së sotme shqipe” (1980), “Fjalori i shqipes së sotme” (1984), “Fjalori drejtshkrimor i gjuhës shqipe” (1976), “Drejtshkrimi i gjuhës shqipe” (1973), etj. Kohët e fundit kanë dalë edhe “Fjalor frazeologjik i gjuhës shqipe” (2000) dhe “Fjalor frazeologjik ballkanik” (1999).

Në fushën e dialektologjisë është bërë përshkrimi e studimi i të gjithë të folurave të shqipes dhe është hartuar “Atlasi dialektologjik i gjuhës shqipe”, një vepër madhore që pritet të dalë së shpejti nga shtypi. Është bërë gjithashtu, studimi i fonetikës dhe i strukturave gramatikore të gjuhës shqipe përmes studimeve të veçanta dhe përmes gramatikave të ndryshme, niveleve të ndryshme, nga të cilat, më e plotë është

“Gramatika e gjuhës shqipe” I Morfologjia (1995), II Sintaksa (1997), hartuar nga Akademia e Shkencave, në bashkëpunim me Universitetin e Tiranës, me kryeredaktor Mahir Domin.

Një vend të gjerë në studimet gjuhësore të këtij gjysmëshekulli, kanë zënë problemet e historisë së gjuhës shqipe, problemet e etnogjenezës së popullit shqiptar e të gjuhës shqipe, të etimologjisë, të fonetikës dhe të gramatikës historike, etj. Disa nga veprat themelore në këto fusha janë: “Studime etimologjike në fushë të shqipes” në 7 vëllime, nga E.Çabej; “Meshari” i Gjon Buzikut (E.Çabej); “Gramatika historike e gjuhës shqipe” (Sh. Demiraj); “Fonologjia historike e gjuhës shqipe” (Sh. Demiraj); “Gjuhësia ballkanike” (Sh. Demiraj), etj. Eqerem Cabej (1908-1980). Studiuesi më i shquar i historisë së gjuhës shqipe dhe një nga personalitetet më në zë të kulturës shqiptare.

Pasi bëri studimet e para në vendlindje (Gjirokastrë), studimet e larta i kreu në Austri, në fushën e gjuhësisë së krahasuar indoevropiane. Pas mbarimit të studimeve, kthehet në atdhe dhe fillon veprimtarinë shkencore e arsimore në vitet ’30 të këtij shekulli dhe punoi në këto fusha për një gjysëm shekulli, duke lënë një trashëgimi të pasur shkencore.

Eqerem Çabej solli dhe zbatoi në gjuhësinë shqiptare metodat dhe arritjet shkencore të gjuhësisë evropiane, duke kontribuar shumë në ngritjen e nivelit shkencor të studimeve gjuhësore shqiptare. Eqerem Cabej punoi shumë në disa fusha të dijes, por u shqua sidomos në fushën e historisë së gjuhës, në trajtimin e problemeve të origjinës së gjuhës shqipe, të autoktonisë së shqiptarëve e të etimologjisë dhe të filologjisë së teksteve të vjetra.

Veprat themelore të tij janë: “Studime etimologjike në fushë të shqipes”, në shtatë vëllime, I “Hyrje në historinë e gjuhës shqipe”, II “Fonetikë historike” (1958), “Meshari i Gjon Buzikut” (1968), “Shqiptarët midis perëndimit dhe lindjes” (1944).

Ai është bashkautor edhe në një varg veprash në fushën e gjuhës së sotme, siç janë: “Fjalor i gjuhës shqipe” (1954), “Rregullat e drejtshkrimit të gjuhës shqipe” (1972), “Fjalori drejtshkrimor”.

Përveç veprave, ai ka botuar një varg studimesh në revista shkencore brenda e jashtë vendit dhe ka mbajtur dhjetëra referate e kumtesa në

kongrese e konferenca kombëtare e ndërkombëtare, të cilat kanë bërë të njohura arritjet e gjuhësisë shqiptare në botë, duke rritur kështu prestigjin e saj.

Veprat e prof. Eqerem Cabej janë botuar në tetë vëllime, në Prishtinë, me titullin “Studime gjuhësore”. Me veprimtarinë e shumanshme shkencore e me nivel të lartë, Eqerem Cabej ndriçoi shumë probleme të gjuhës shqipe dhe të kulturës shqiptare, duke argumentuar lashtësinë dhe origjinën ilire të saj, vitalitetin e saj ndër shekuj dhe marrëdhëniet me gjuhët dhe kulturat e popujve të tjerë.

Gjatë kësaj periudhe, gjuhësia shqiptare zgjidhi edhe problemin e gjuhës shqipe letrare kombëtare, të njësuar me çështjet teorike të së cilës është marrë veçanërisht prof. Androkli Kostallari. Në kuadrin e punës që është bërë në fushën e gjuhësisë normative dhe të kulturës së gjuhës, janë hartuar dhe një numër i madh fjalorësh terminologjikë për degë të ndryshme të shkencës e të teknikës.

Përveç veprave të shumta që janë botuar në fushën e gjuhësisë, veprimtaria e gjuhësisë studimore e studiuesve shqiptarë pasqyrohet në botimin e disa revistave shkencore, nga të cilat më kryesoret sot, janë: “Studime filologjike” (Tiranë); “Gjuha shqipe” (Prishtinë); “Studia albanica” (Tiranë); “Jehona” (Shkup); etj.

Studime të rëndësishme mbi gjuhën shqipe janë bërë nga gjuhëtarë në Kosovë, Maqedoni, Mal i Zi, ku janë botuar një numër i konsiderueshëm veprash mbi historinë e gjuhës shqipe, fonetikën, gramatikën, leksikun etj. Prof. Idriz Ajeti shquhet për kontributin e veçantë që ka dhënë në këtë fushë.

Kontribut të veçantë për gjuhën shqipe kanë dhënë edhe shqiptarët e vendosur në Itali, të njohur si “Arbëresh”. Disa nga figurat më të shquara të gjuhësisë shqiptare të këtyre dy shekujve të fundit, janë : Dhimitër Kamarda (arbëresh i Italisë), Kostandin Kristoforidhi, Sami Frashëri, Aleksandër Xhuvani, Eqerem Çabej, Selman Riza, Kostaq Cipo, Mahir Domi, Shaban Demiraj, Androkli Kostallari, Idriz Ajeti, Gjovalin Shkurtaj etj.

Posted by AGJENCIONI FLORIPRESS at Tuesday, August 06, 2013

Dokumentet e hershme të shqipes

Profesorët Stefan Schumacher dhe Joachim Matzinger nga Akademia e Shkencave Austriake kanë arritur të zbulojnë një dokument që mendohet t'i përkasë shekullit të XIV, ku shkruhet një shqipe me gërma latine. Dy profesorët në studimin e tyre kanë arritur në përfundimin se një pjesë e gjuhëve si latinisht, gjermanisht dhe thuajse pjesa më e madhe e gjuhëve të Ballkanit, kanë elementë të rëndësishëm të gjuhës shqipe.

Janë përsëri ata, austriakët, të dashuruarit e përjetshëm me shqipen, që këtë radhë na befasojnë me një tjetër zbulim. Bëhet fjalë për një dokument që mund të hedhë dritë për shkrimin më të hershëm të gjuhës shqipe. Profesorët Stefan Schumacher dhe Joachim Matzinger nga Akademia e Shkencave Austriake kanë arritur të zbulojnë një dokument që mendohet t'i përkasë shekullit të XIV, ku shkruhet një shqipe me gërma latine.

Studimi ka si qëllim zbulimin e ndikimit të gjuhës shqipe në të gjithë gjuhët e rajonit, por edhe në gjuhët e vdekura.

Joachim Matzinger

Dy profesorët në studimin e tyre kanë arritur në përfundimin se një pjesë e gjuhëve si latinisht, gjermanisht dhe thuajse pjesa më e madhe e gjuhëve të Ballkanit, kanë elementë të rëndësishëm të gjuhës shqipe. Fakti se një pjesë e foljeve kryesore të shqipes gjenden në këto gjuhë, e vërteton më së miri këtë gjë. Dy profesorët kanë paraqitur fletën e një libri të Biblës që dokumenton gjuhën shqipe të shkruar në fillim të shekullit të XVI. Nëse do të vërtetohet origjinaliteti i këtij dokumenti, atëherë kemi të bëjmë me një libër më të hershëm se “Meshari” i cili daton në mes të shekullit të XVI.

Zbulimi

Nuk dihet nëse kemi të bëjmë me një zbulim të mirëfillt shkencor apo jo.

Dokumenti që publikohet në ëeb-in zyrtar të Akademisë së Shkencave të Austrisë pretendon se bëhet fjalë për shqipe të shkruar rreth shekullit XIV.

Përcaktimi më i saktë i datës do të shërbente për të vërtetuar nëse “Meshari”* i Gjon Buzukut është i pari libër i shkruar në shqip apo më në fund gjuhësia ka arritur të gjejë dokumente të tjerë që e vërtetojnë këtë gjë. Në foto jepet fleta e një libri fetar, i shkruar në italisht dhe në shqip.

“Scala I. Ligierata VI. Si e krijoi Zoti Adamne et Evene. Të parët tanë print”, që kuptohet. “Ligjërta e VI. Si e krijoi Zoti Adamin dhe Evën, prindërit tanë të parë”.

Në gjurmët e Norbert Jokl*

Dy profesorët austriakë kanë përdorur materialet dhe dokumentet e themeluesit të shkencës së Albanologjisë, Norbert Jokl. Jokl ka lindur në 25 shkurt 1887 dhe është vrarë nga nazistët në maj 1942. Edhe pse me një formim juridik, Jokl iu përkushtua gjuhësisë dhe kryesisht studioi gjuhët indo-evropiane, gjuhët sllave dhe gjuhët romane. Një vëmendje të veçantë i ka kushtuar gjuhës shqipe. Në moshën 30-vjeçare mësoi gjuhën shqipe. Është autor i librave “Studime mbi etimologjinë dhe fjalëformimin e shqipes” dhe “Kërkime gjuhësore - kulturore historike nga fusha e shqipes”.

DOKUMENTET E HERSHME TË SHQIPES

Deri më sot tre cilësohen si dokumentet më të hershme të shqipes. Edhe pse gjithë gjuhëtarët pranojnë se shqipja duhet të jetë shkruar shumë kohë më parë, dokumenti i parë që e dëshmon këtë është “Formula e pagëzimit”, e shkruar nga kryepeshkopi i Durrësit, Pal Ëngjelli, gjatë një vizite në dioqezën e Matit në 8 nëntor 1462. Dokumenti i dytë është fjalori i Von Harfit, i vitit 1497. Dokumenti që përmban një numër fjalësh dhe shprehjesh që i duheshin udhëtarit gjerman gjatë kalimit të tij në Shqipëri në Durrës dhe në Ulqin. Të së njëjtës rëndësi, gjuhëtarët rendisin dhe “Perikopeja e Ungjillit të Pashkës”. Një dokument i shkruar në greqisht, që mendohet se i përket shekullit XV ose fillimit të shekullit XVI.

Ky dokument përbëhet nga 2 pjesë të vogla Bible në gjuhën shqipe, që u gjetën në një dorëshkrim greqisht të shekullit XIV. Por si dokumenti më i rëndësishëm deri më sot mbahet “Meshari” i Gjon Buzukut, i pari libër në gjuhën shqipe. “Meshari” i përket vitit 1555.

Por të gjithë studiuesit janë të një mendimi kur flasin për dokumentet më të hershme. Këtë e dëshmon dhe Arqipeshkvi francez i Tivarit me emrin Brokard, që ka udhëtuar në Shqipëri. Në një relacion latinisht të vitit 1332, ai shkruan: “Sado që shqiptarët kanë një gjuhë fare të ndryshme nga gjuha latine, prapë ata kanë në përdorim edhe në tërë librat e tyre shkronjën latine”. Një gjë mund të thuhet me siguri: Nëse dokumentet shqipe ekzistojnë, zbulimin e tyre mbetet ta presim gjithmonë nga të huajt.

Formula e Pagëzimit 1462*

Dokumenti i parë i vërtetuar i shqipes i përket datës 8 nëntor 1462. Është shkruar nga Kryepeshkopi i Durrësit, Pal Ëngjelli, gjatë një vizite në dioqezën e Matit.

Duke parë mangësitë në ushtrimin e fesë, Pal Ëngjelli lëshon një qarkore latinisht, ku lejon që në kohë lufte fëmijët të pagëzoheshin në shqip. Formula është: “Un të pagëzonj pr’emen’t Atit e t’birit e t’shpirtit shenjt” shqip .

Fjalori i Arnold Fon Harfit (1497)

Janë 26 fjalë shqip, 8 shprehje dhe numrat nga 1 deri 10 dhe 100 e 1000. Fjalori modest i udhëtarit Arnold Fon Harfit ka një rëndësi të madhe për gjuhën shqipe, duke qenë është i pari dokument i shprehjeve dhe numrave. Fjalori është zbuluar në vitin 1860, Fon Harvi udhëtoi në Durrës dhe në Ulqin.

“Meshari” i Buzukut 1555

Është i pari libër i gjuhës shqipe që është gjendur deri më sot. “Meshari” përbëhet nga 110 fletë ose 220 faqe. Origjinali i librit që ka arritur të gjendet përbëhet nga 94 fletë. Libri është kishtar dhe është shkruar në gjuhën latine, ka 154 000 fjalë. Është në dialekt verior dhe origjinali gjendet në Arkivat e Vatikanit

*Gjon Buzuku është autori i parë i njohur deri më sot i letërsisë shqiptare. Për autorin, nga ishte, ku punoi, mbi ç’baza arriti ta shkruante e ta botonte librin e vet, janë pyetje që ende nuk kanë gjetur një përgjigje të plotë. Ndonjë gjë të paktë që dimë për jetën e autorit, për vështirësinë që hasi, për punën, qëllimin dhe kohën kur e shkroi ose e botoi veprën e vet, e mësojmë vetëm nga parathënia e librit dhe gjuha e tekstit.”u Doni Gjoni, i biri i Bdek Buzuku”

Gjon Buzuku ishte një prift katolik i Malësisë së Mbishkodrës, mendohet të ketë qenë nga Kraja.

Ku u gjet e kush e gjeti, ku ndodhet sot vepra origjinale?

Që nga botimi e deri me 1740, gadi dy shekuj, “Meshari” ishte një vepër e humbur, një vepër e panjohur.

Më 1740 atë e zbuloi ne Bibliotekën e Propaganda Fides, afër Romës , Gjon Nikolle Kazazi nga Gjakova, që ishte arqipeshkv i Shkupit. Gjithë gëzim për këtë gjetje, ai njoftoi Gjergj Guxetën në Palermo të cilit i dërgoi një faqe.

Libri mendohet tue jetë shtypur në Venedik me alfabetin latin, duke shtuar disa shenja cirilike për tingujt në shqip.

Ky zbulim bëri bujë të madhe, sepse është libri i parë në gjuhën shqipe. Ky zbulim mbeti ne heshtje për më tepër se një shekull, deri më 1909, kur e rizbuloi arbëreshi Pal Skiroi, në Bibliotekën e Vatikanit në Romë, ku gjendet edhe sot.

Më 1932 libri u fotokopjua në tri kopje, njëra nga të cilat gjendet ne Bibliotekën Kombëtare Shqiptare ne Tirane.

Me 1968, gjuhëtari i shquar shqiptar Eqerem Cabej, botoi studimin shkencor te veprës së Buzukut të shoqëruar me studimin për gjuhën dhe meritat e autorit.

Ashtu siç është sot, ka 188 faqe, i mungojnë 16 faqet e para, por edhe disa të tjera në mes. Kështu që, duke mos pasur as kopertinë, as faqen e parë, nuk dimë as titullin e tij të vërtetë dhe as vendin e botimit etj. Është kjo fatkeqësi apo fatmirësi, s'mund ta themi dot. Ndoshta po ta kishte kopertinën ose faqen e parë, libri mund të ishte zhdukur, sepse, me sa duket, ka qënë ne listën e atyre librave që kanë qënë ndaluar. Kështu që janë zhdukur nga qarkullimi të gjitha kopjet e tij dhe mbeti vetem kjo që është e gjymtuar. Kjo ndoshta, është arsyeja që ajo sot gjendet vetëm në dy kopje, të fshehura e të harruara që i ka shpëtuar syrit të inkuizicionit. Kopja që gjendet me sa duket ka qënë përdorur shumë. Veç fletëve të grisura, në shumë faqe anash ka shënime e emra priftërinjsh që, me sa duket, e kanë pasur nëpër duar.

Historia e shkrimit të veprës

Veprat në gjuhën shqipe gjatë shekujve të parë të pushtimit osman janë të pakta.

Më e vjetra prej tyre që ka mbërrite deri në ditët tona, është “Meshari” i Gjon Buzukut (1555).

Vepren e filloi më 20 mars 1554 dhe e mbaroi me 5 janar 1555. Është kjo koha që punoi për shqipërimin, ose për botimin e saj, nuk del e qartë.

Me veprën e Buzukut kemi një vazhdimësi të kulturës shqiptare edhe në kushtet e vështira të pushtimit osman, kulturë që në humanistët u përfaqësua me vepra kryesisht në gjuhën latine, që ishte gjuha e kulturës e kohës dhe që u pasurua më vonë me veprat e Budit, Bardhit, Bogdanit etj. në gjuhën shqipe.

Studime e botime mbi veprën

“Meshari i Gjon Buzukut” (1555) , Tiranë 1968.

Ky është botimi i plotë i vepres se Gjon Buzukut, i transliteruar dhe i transkriptuar nga Eqerem Cabej, i cili ka shkruar studimin hyres.

Namik Resuli, “Il Messale di giovanni Buzuku, Vaticano - 1958, eshte po ashtu botimi i plotë dhe me transkriptim.

Përmbajtja e veprës

Libri ka 188 faqe, i mungojnë 16 faqet e para, por edhe disa të tjera në mes. Kështu që, duke mos pasur as kopertinë, as faqen e parë, nuk dimë as titullin e tij të vërtetë dhe as vendin e botimit etj

Përmban Librin e Orëve dhe Librin e Meshës, prandaj dhe është quajtur “Meshar”

Është shkruar në shqipen e asaj kohe. Gjuha e veprës është ajo e dialektit të Shqipërisë Veriore e Perëndimore. Për disa tinguj të shqipes si: q, gj, th, dh, z, x, etj; që nuk i përkasin gjuhës latine, autori përdor pesë shkronja që kanë përngjasim me disa shkronja të alfabetit cirilik. Këtë alfabet do ta përdorin edhe autorë pas tij, me ndonjë ndryshim të vogël.

Përmbajtja e veprës dëshmon për përdorimin e shqipes në shërbesat fetare. Kryesisht ka pjesë liturgjike, pjesë që lexohen e rilexohen vetëm prej klerikëve në shërbesat kishtare, përkthim i një libri latinisht i shkruar me alfabetin latin.

Për ilustrim po sjellim një pjesë nga kjo vepër:

“... Ndë vjetët 1554 njëzet dit ndë mars zuna nfill, e mbarova ndë vjetët 1555, ndë kallënduor 5 ditë. E se për fat në keshë kun mbë ndonjë vend fëjyem, u duo tuk të jetë fajtë, aj qi të jetë ma i ditëshim se u, ata faj e lus ta trajtojnë ndë e mirë...Përse nukë çuditim se në paça fëjyem, këjo tue klenë ma e para vepërë e fort e fështirë për të vepruom ndë gluhët tanë...”

(... Ne vitin 1554 njëzet ditë të marsit e fillova dhe e mbarova në vitin 1555, në dhjetor 5 ditë. E në se, për fat, do të kem gabuar kund më ndonjë vend, unë dua, ku të jetë gabimi, ai që të jetë më i ditur se unë,

atë gabim e lus ta ndreq. Sepse nuk çuditem në paça gabuar, duke qenë kjo vepër e parë e fort e vështirë për t'u punuar në gjuhën tonë).

Ne kohën e protestantizmit në Europë - kërkesa kryesore e kesaj lëvizje ishte që shërbesat kishtare të bëhen në gjuhen amtare.

I ndikuar nga idetë e kësaj lëvizje, Buzuku për t'u krijuar mundësi besimtarëve katolikë shqiptarë të merrnin drejtpërdrejt në gjuhen amtare shkrimin e shenjtë.

Puna e tij nuk shërbente vetëm për degjimin e kuptimin e përmbajtjeve të disa ceremonive fetare por edhe pikënisje për shkrimin e gjuhës. Me veprën e tij ai mundohet të afirmonte individualitetin shqiptar. Vepra e Buzukut nuk ka vetëm meritë letrare, por edhe një hap i guximshëm kulturor, që bën pjesë në luftën e popullit shqiptar për çlirim e përparim.

Ai shkruan në pasthenie:

“..u Doni Gjoni, i biri i Bdek Buzukut, tue u kujtuom shumë herë se gjuha jonë nukë kish gjo të të ndigluom (që të jetë dëgjuar) në shkruomit shenjtë, nse dashunit në botësë, sanë, desha me u dedigunë përsa mujta me ditunë, me zbritunë (me ndriçue) pak mendetë e atyne që ndiglonjinë..”.

Të ndriçojmë mendjet e njerëzve, pra ky ka qenë edhe njëri nga qëllimet për të cilin e shqipëroi dhe botoi Buzuku veprën e tij. Madje Buzuku ecën edhe më përpara.

Në “Meshar” gjendet edhe kjo lutje që nuk gjendet ne asnjë meshar të botës:

“Gjithë popullsinë e krishtenë ndër Arbanit ata n'mortajet largo, ty të lusmë. O Zot. Te Arbëria, pra aty i rreh zemra Buzukut.”

Vepra është dëshmi e një tradite të mëparshme shkrimi të shqipes kishtare, traditë që rrebeshet e kohërave të vështira që kaloi Shqipëria e kanë marrë me vete. Gjuha e veprës e ka bazën në të folmen e Shqipërisë Verilindore.

*Norbert Jokli (25 shkurt 1887 - maj 1942) ishte albanolog austriak me prejardhje hebreje. Njihet si një ndër themeluesit e albanologjisë.

Lindi në Bzenec (asokohe Bisenz), Moravia e Jugut, sot Republika Çeke si biri i vetëm i një tregtari hebre. Përfundoi shkollën e lartë me

nota të shkëlqyera dhe hyri në fakultetin e drejtësisë në Universitetin e Vjenës. Mori këtu gradën e doktorit të drejtësisë *summa cum laude* më 23 qershor, 1901. Disa kohë veproi si stazhist ligjor, por më vonë vendosi t'i përkushtohej gjuhësisë. Studioi gjuhët indo-evropiane te P. Kretschmer, gjuhët sllave te V. Vagic dhe gjuhët romane te G. Meyer-Lübke; u gradua me lavdërim në këto lëme. Në vjeshtën e vitit 1903, ai u bë stazhist në bibliotekën e Universitetit të Vjenës ku punoi deri në vitin 1938. Në moshën 30 vjeçare, mësoi gjuhën shqipe, e cila gjer në atë kohë kishte qenë shumë pak e studiuar. Mësoi shqipen duke ndjekur kursin që asokohe udhëhiqej nga Dr. Gjergj Pekmezi, i cili ishte lektori i parë i shqipes në Universitetin e Vjenës. Më pas forcoi njohuritë si autodidakt më ndihmën e studentëve dhe shqiptarëve të atëhershëm në Vjenë[1]. Në prill të 1933, paleontologu dhe albanologu Franz Nopcsa (Ferenc Nopcsa) vrau sekretaren dhe veten e tij. Ai i la trashëgim Norbert Joklit punën e tij albanologjike. Është autor i librave *Studime mbi etimologjinë dhe fjalëformimin e shqipes* dhe *Kërkime gjuhësore - kulturore historike nga fusha e shqipes*. Kishte lidhje të ngushta me intelektualë shqiptarë të asaj kohe si Faik Konica, Aleksandër Xhuvani, Ernest Koliqi dhe Gjergj Fishta, si edhe pati nxënës shqiptarë. Thuhet se në vitin 1937 kishte vizituar një herë të vetme Shqipërinë ku me rastin e 25-vjetorit të shpalljes së pavarësisë, u prit me nderime dhe u nderua me çmimin “Urdhni i Skënderbeut”. Nën terrorin e Hitlerit, Shqipëria shihej si vend i shpëtimit të tij për shkak të origjinës hebraike. Për këtë dihet që intelektualët shqiptarë bënë të pamundurën ta ndihmonin. Në tetor 1941, Ernest Koliqi iu drejtua me një letër konsullit shqiptar Nikollë Rrota në Vjenë ku e njoftonte se kishte angazhuar profesor Joklin si organizator të bibliotekave të Shqipërisë me një rrogë mujore prej 600 frangash ari. Albanologu mendonte të shkonte në Shqipëri e të merrte me vete edhe bibliotekën e tij personale. Nga një letër e Fishtës drejtuar Jakomonit mësojmë se Shqipëria ishte vërtet vendi që u tregua i gatshëm ta strehonte, por Jokli kërkonte të nisej drejt Amerikës. Letra drejtuar Jakomonit, e nisur nga Shkodra, është e datës 23 shtator 1939. Shqipëria ishte pushtuar në 7 prill 1939 nga Italia fashiste. Në 12 prill 1939, Viktor Emanueli III]] u shpall mbret i Shqipërisë dhe shqiptarëve dhe Francesco Jacomoni (ish ambasador i Italisë në Shqipëri) u bë mëkëmbës i tij me

të cilin qeveria e re shqiptare nën drejtimin e Shefqet Vërlacit, nënshkroi një sërë marrëveshesh. Kjo ishte situata në vend kur kërkohet shpëtimi i Jokl. Fundi i jetës së tij është tragjik. Norbert Jokli u arrestua nga Gestapoja në 4 mars 1942 në banesën e tij Vjenë. Po ky vit shënohet si vit i vdekjes së albanologut. Me 29 prill 1982 Senati i Universitetit të Vjenës vendosi të rradhisë emrin e Norbert Joklit në tabelën e nderit të universitetit.

Vepra

Mbas një pune të zellshme dhe të pandërprerë i shkoi për dore të botojë veprën më titull “Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung” (Studime mbi etimologjinë dhe fjalëformimin e shqipes). Në këto studime i kushton një rëndësi të posaçme leksikut të trashëguar të shqipes: në 101 faqe trajton fjalët burimore shqipe, ndërsa 13 faqe ua kushton huazimeve të saj. Këtu dëshmon për burimsinë e një numri të madh fjalësh, që G. Meyer i merr për huazime të shqipes. Kjo vepër merret si arritja më e rëndësishme në fushë të shqipes pas fjalorit etimologjik të Meyerit. Etimologjia zë vendin e parë në gjurmimet e tij në fushë të leksikut të shqipes, kjo që lëmia ku edhe kontribuoi më shumë, por një rëndësi të tillë i kushtoi edhe morfologjisë dhe fjalëformimit, kurse në fushë të fonetikës për periudhën parahistorike ai hapi shtigje të reja në punë të apofonisë dhe në konsonantizëm.

*Më i hershmi dokument i gjuhës shqipe i gjetur deri më sot, është “Formula e Pagëzimit” e vitit 1462. Ajo është një frazë e shkurtër shqipe, përfshirë në tekstin e një qarkoreje latinisht, që kryepeshkopi i Durrësit, Pal Engjëlli, këshilltari i Skënderbeut i dërgonte nga Mati vartësve të tij. Ky dokument i parë i njohur i gjuhës sonë jo vetëm që u lexua apo u formulua në një kishë në Mat, por edhe është formuluar në dialektin vendor, në dialektin që përdoret sot në Mat: “Unë të pagëzoj për emër t’atit e t’birit e t’shpirtit shenjtë”.

Gjuhëtari ynë i shquar, Eqerem Çabej, duke analizuar dialektin e origjinalit të kësaj formule siç është paraqitur në vitin 1462, ku fjala “shpirt” është shkruar “shpert” ashtu siç shqiptohet në krahinën tonë,

arrin në përfundimin se “Formula e Pagëzimit” është shkruar e lexuar në Mat. Ai jep këtë shpjegim: “Të shpertit, më fort se një shkrim gabim një lapsus kalemi në “shpirtit” do menduar se kemi të bëjmë me një trajtë reale, një trajtë e shqiptimit krahinor, sikundër flitet edhe sot në anët e Matit e të Lumës. Atje përdoret fjala “shpert” si në shprehjen “më dulë shperti”. Prandaj, do të mendohet që shkruesi i parë i këtij dokumenti ka qenë prifti i atyre anëve.

“I pari dokument, -thuhet në një gazetë të kohës,- i datueshëm i gjuhës shqipe, “Formula e Pagëzimit” e vitit 1462, pra e epokës së Skënderbeut, në pajtim me rrethanat e kohës, rinon një tipar dialektor të dallueshëm “shpertit” për “shpirtit” të ligjërimin të Matit. Fshatarët e zonës së Prellit, Shëlliut, Macukullit e Derjani edhe sot thonë “shpert”, tamam si shkruhet në formulë, komplet fjalia është shkruar në formën dialektore të Pullit dhe nga dora e ndonjë prifti lokal po të kësaj zone. Edhe sot, matjanë të zonave të tjera nuk i shkruajnë fjalët me aq korrektesë ashtu siç thuhet gojarisht në zonën e Pullit. E folmja e kësaj krahine ka disa veçori: lidhëzat i merr ngjitur me fjalën pasardhëse pa e theksuar mirë, për shembull: “...këta ishin parot e Sulës e t’Aliut e t’Shabanit e t’Hysenit...”.”Formula e pagëzimit” përfshihet në dokumentet e të parit Kuvend Kishtar shqiptar që u mbajt në Mat në vitin 1462. Çabej na thotë se formula që përdoret në pagëzim, ka qenë lashtësisht në përdorim të kishës e në gojë të popullit dhe shkruesi i Kuvendit të Matit nuk bëri gjë tjetër veçse nguliti me shkrim një traditë të trashëguar brez pas brezi, e me një trajtë pothuaj të ndryshuar”. Çfarë ishte ky Kuvend i Matit, i pari Kuvend Kishtar mbarëkombëtar? I filloi punimet më 8 nëntor 1462, në një fazë relativisht të qetë të luftërave shqiptaro-turke, me nismën e prelatit Pal Engjëlli.

Përcaktimi: “Në Kishën e Trinisë së Shenjtë të Matit, Ecelesia Sancte Trinitatis de Emathia”, të bën të mendosh se kemi të bëjmë me një kishë të njohur të kësaj krahine, dhe pikërisht pranë fshatit Shëlli, ku zakonisht mblidheshin deri vonë edhe kuvendet e malësorëve matjanë.

Eqerem Çabej thotë se ky sinod i kishës u mbajt pranë Manastirit të Shëndertaut, në Mat, në një vend të kësaj treve që sot për sot nuk mund të lokalizohet më saktë. Në këtë mbledhje, përveç ipeshkvit Andrea (me seli në Kishën e Trinisë së Shenjtë të Matit, në vitin e zotit 1462, indiktin e dhjetë, ditën e hënë, me tetë të muajit nëndor” (Paulus Angelus Miseratiane divina Archiepiscopus Dirrachiensis et Illirica e Regionis... in Ecclesia sancte Trinitatis de Emathia Anno Dni M.çce. Lxij, Indictione Decima Die Vero Lune actava mensis novembris.)

Një shumicë klerikësh të Shqipërisë së Mesme e veriore morën pjesë në Kuvend. Gjithashtu morën pjesë edhe paria e vendit dhe një pjesë fshatarësh vendorë. Kuvendi mbledhet në periudhën e vështirë të historisë shqiptare. Jemi në vjetët e fundit të jetës së heroit kombëtar, dhe jemi në pragun e pushtimit të plotë nga ana e osmanëve... Kuvendi i Matit mbahet në një kohë kur sapo kishte nisur të depërtonte ndikimi turk dhe mishëron përpjekjet për t’i bërë ballë sadopak vërshimit të kësaj vale. Këto nuk janë vetëm sinade kishtare. Janë mbledhje fetaropolitike ku krerët e kishës, bashkë me parësinë e vendit, bisedojnë e marrin vendime për të shpëtuar çfarë mund të shpëtohet nga visari etik “fe` e Atdhe”, koncept që për atë kohë përbëjnë një njësi të pandarë. Mbi këto koncepte synonin në thelb edhe shkrimtarët, siç janë: Gjon Buzuku, Pjetër Budi, Frang Bardhi, Pjetër Bogdani e të tjerë, e në një farë mase edhe ato të kolonive, siç është Lekë Matranga i Sicilisë.

Në këto rrethana, nuk është çudi të mendohet që prapa Kuvendit të Matit të ketë qëndruar vetë Skënderbeu, ashtu sikurse për Kuvendin e Mirditës dha shtysë Papa Klementi i XI-të, i cili kishte gjak shqiptarësh në dejet e tij. Dhe pikërisht zgjedhja e Matit, si vend mbledhjeje, një krahinë relativisht e lirë në atë kohë dhe vatra e derës së Kastriotëve, mbase nuk është gjë e rastit në këtë mes: Prandaj cilësohet si “Locum ad celebrandum idoncum”. Shën Trinitatis de Emanthia, ku mbahet ky kuvend. Natyrisht që kuvendi mori disa vendime që kishin të bënin me përmirësimin e gjendjes nëpër famullitë e Matit.

Dokumentet e Kuvendit u studiuan nga shumë shkencëtarë të Evropës. Njëri prej tyre, Nikolla Jorga, botuesi i shumë vëllimeve me dokumente historike, bashkë me nxjerrjen në dritë të fondeve dhe vendimeve të këtij kuvendi në bibliotekën Laurentina në Firence të Italisë, nxori në dritë dhe “Formulën e Pagëzimit” në shqip, që u gjet në këtë fond. Për Kuvendin Kishtar të Matit jepet data e saktë, madje dhe dita e hënë. Thuhet se u mbajt në Kishën e Trinisë së Shenjtë të Matit. Po në cilin vend pikërisht ishte kisha nuk thuhet, se është lënë si e ditur. Mirëpo, në atë kohë në Mat kishte shumë kisha. Prandaj, na mbetet të gjykojmë duke u nisur nga ato të dhëna që kanë arritur të dalin në dritë deri më sot. Në Mesjetë krahina e Matit, nga pikëpamja administrative kishtare organizohej në një dioqezë më vete, në shkallë Peshkopate, me seli në Lis (sot fshat në Mat) dhe varej nga Kryepeshkopata e Durrësit. Nga Kisha e Lisit vareshin të gjitha famullitë e rektorët e manastireve të krahinës. Duke parë edhe sot vendet ku kanë qenë kishat, mund të kuptohet lehtë se për çdo kishë, kishte një ose dy manastire. Kisha e madhe e Lisit ka qenë vendosur pikërisht aty ku sot është Xhamia. Më në veri të Kishës së Lizës ishin edhe dy kisha të mëdha: ajo e Stefanisë, në fshatin Shqefën të sotëm; dhe një kishëmë emadhe në vendin e quajtur sot Qafa e Shën Kollit, në mes të fshatrave Dukagjin, Macukull e Urxallë, ku në vitin 1602 u mbajt Kuvendi i madh i Matit. Përcaktimi në Kishën e Trinisë së Shenjtë të Matit (In Ecclesia Sancte Trinitatis de Emathia), të bën të mendosh se kemi të bëjmë me një kishë të njohur të kësaj krahine, siç ishte Shën Trinia e Shëlliut. Disa studiues vendin e kësaj kishe e caktojnë në mes të fshatrave Shëlli dhe Macukull, në vendin e quajtur Tresat e Ballës, dhe kjo kishë kishte një manastir në vendin e quajtur kisha e Daznjanëve edhe sot shkëmbi i stërzgjatur në fshatin Shëlli, quhet shkëmbi i Shëndërtaut, nga ku ka marrë emrin edhe manastiri me këtë emër. Në dokumentet e kuvendit, në një nga vendimet përcaktohej se si prifti të pagëzojë fëmijën, duke thënë vetëm një herë në latinisht “ego te baptizo, in nomine, patris et filijet spiritus sancti”, jo tri herë, si bënim më parë. Në rast... me qëllim që foshnjat të mos vdisnin pa marrë pagëzimin para se t’i binin në kishë, të urdhëroheshin banorët besimtarë që ta thonin në gjuhën popullore në shqip (in vulgari

albania). “Unte paghezant premenit Atit, Birit et Shpertit senit”. Kjo është formula e famshme e pagëzimit, e cila duhet lexuar “Për emër të Atit, të Birit e të shpirtit të shenjtë”

Të shpertit (të shpirtit) do menduar se kemi të bëjmë me një trajtë reale të shqiptimit krahinor, sikundër flitet sot në anët e Matit e të Lurës, ku thonë pikërisht “Shpert” për “Shpirt”; “Më duel shperti”, prandaj thotë Çabej, do menduar se i pari i këtij dokumenti ka qenë ndonjë prift i atyre anëve. Formula e Pagëzimit që nepërkujtojmë sot e 545 vjet të shkuara, ka një rëndësi të jashtëzakonshme monumentale. Jo vetëm për arsyen se na tregon se gjuha shqipe ka qenë shkruar që në kohën e Skënderbeut e më parë, por se ajo ka pak ndryshim me gjuhën tonë të sotme. Gjithashtu rëndësi ka se formula është shkruar nga prelati Pal Engjëlli, Kryepeshkop i të gjithave dioqezave arbërore dhe në prezencën e Heroit tonë Kombëtar, bashkëluftëtarit Gjergj Kastrioti Skënderbeu.

NUK ËSHTË E RËNDËSISHME ÇFARË MENDON QOSIQI?!

Kam lexuar, po, e ç' nuk kam lexuar, madje ç'të lexuar se (!), nga autorë serbë, beogradas dhe jo vetëm, opinione nga më të neveritshmet dhe më përçmueset, nga më përdhosëset dhe më poshtërueset, nga më të përdalat dhe më të përçartat dhe jo vetëm, që të mos them edhe raciste - kundër shqiptarëve.

Më vjen ndot edhe t'i kujtoj, e pale më t'i shkruaj a citoj, gjithçka u fol e u ç'përfol, gjithçka u shkrua e u nënshkrua, gjithçka u botua e u stërbotua, "nashke", e jo pak edhe në gjuhë të huaja, që s'i zë ngoje asnjë i çmendur. Dhe as i ka edhe fjalori më i zi me sharje e fyerje, me poshtërime e ofendime, me mallkime e stërmallkime. S'është nevoja të përbaltesh e të pisërohesh me andriqët e çubrilloviqët, sepse balta të baltëron, e pisi të pisëron. Mjafton të ndyesh gojën vetëm me një e të vetmin emër e mbiemër, me atë më "aktualin" dhe më të ziun nga aq të zinj, "babanë e kombit serb" – Dobrica Qosiqin (i lindur në Velika Drenova, Serbi 29.12.1921-)

Shkrimtari serb, i njohur për nacionalizmin e tij ekstrem, Dobrica Qosiq, zyrtarisht është kandidat për çmimin Nobel për letërsi, bën të ditur RTS-ja.

Kandidaturën e Qosiqit e kanë mbështetur edhe nacionalistë të tjerë serbë, madje Matija Beqković, Dragan Nedelković dhe personalitete të tjera publike, si dhe Shoqata e Shkrimtarëve të Serbisë dhe Universiteti i Beogradit, njoftojnë mediet serbe. Tash për tash, kandidaturën e Dobrica Qosiqit për këtë çmim thuhet se nuk e ka mbështetur Akademia Serbe e Shkencës, seksioni i së cilës për gjuhë dhe letërsi thuhet se do të mbështetet kandidaturën e Qosiqit kur ai të hyjë në rrethin e kandidatëve seriozë për këtë çmim, thotë RTS-ja.

Pas fitores së ushtrisë së marshalit jugosllavë Josip Broz Titos, e tëra u fundos. Sepse disa, megjithatë, ishin më të barabartë se të tjerët.

Dy dekada pas 1945-s, pas rënies së shefit të Policisë Jugosllave, Aleksandër Ranković, u zbuluan masat represive, që po ata

kozmpolitanë komunistë i kishin ndërmarrë nëpër Kosovë: ku një kohë të gjatë ishte zhvilluar terrori më i pështirë bolshevik mbi pakicën shqiptare” ..

Dhe jo vetëm, por edhe: “Qysh në terrorin e shefit të policisë figuronte motivi i njëjtë: ajo “bajgë shqiptare” dëshiron të bëhet zot i tokës së lashtë serbe në Kosovë, ku janë manastiret dhe kishat mesjetare ortodokse...”.

Dhe jo vetëm kaq, por edhe, sidomos: “Pak kush e merrte parasysh se njerëzit shqiptarë të atyre viseve kishin prejardhje nga fiset shumë më të lashta në atë territor, nga ilirët. Pastaj shpejtë u rrit numri i tyre, thuajse ndodhi revolucioni demografik atje...

Ditë më parë dy organizata joqeveritare në Beograd kanë bërë kallëzim penal në gjykatë kundër Qosiqit.

Komiteti i Juristëve për të Drejtat e Njeriut dhe Këshilli i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut në Serbi kanë paditur Dobrica Qosiqin për shkak të “nxitjes së urrejtjes nacionale, racore dhe fetare dhe mosdurimit”, sepse në librin e tij “Kohë e gjarpërinjve” ka paraqitur një sërë fyerjesh në llogari të popullit shqiptar

Shkrimtari i njohur nacionalist serb, Dobrica Qosiq ka deklaruar se nuk ka ndërmend që të mbrojë në gjyq librat e tij dhe as që të angazhojë avokatë, pas akuzave për nxitje të urrejtjes racore, nacionale dhe fetare ndaj shqiptarëve.

Në një deklaratë me shkrim të shpërndarë mbrëmë mediave serbe, Dobrica Qosiq thotë se nuk ka ndërmend që të mbrojë veprat e tij para gjykatës, duke thënë se lexuesit janë gjykatës dhe avokatë të vetëm të librave të tij.

Linguisti dhe intelektual i njohur amerikan Noam Çomski, i cili mban letërkëmbim me shkrimtarin e njohur serb Dobrica Qosiq, pohon se ndarja e Kosovës tani është e pamundur. Edhe Qosiq, në përgjigjen e tij drejtuar Çomskit pajtohet se tashmë është vonë të shqyrtohet propozimi i tij për ndarjen e Kosovës.

Në një letër që e boton gazeta “Veçernje novosti”, Çomski i shkruan shkrimtari serb se me rastin e shpalljes së pavarësisë së Kosovës dhe situatës së re nuk ka shumë çfarë të thotë. Ndërsa në lidhje me idenë

e Qosiqit për ndarjen e Kosovës, Çomski shkruan: “Propozimi juaj ka pasur shumë kuptim, por tani është i pamundur. SHBA-të kanë investuar së tepërmi në Kosovë, si në aspektin gjeostrategjik ashtu edhe ideologjik”. Ndërkaq në përgjigjen e tij Qosiq i shkruan Çomskit se është dakord me të se është vonë të shqyrtohet propozimi i tij “për ndarjen e Kosovës dhe për mbrojtjen nga aneksimi shqiptar të territorit etnik serb”.

“Unë “Nobel”-in as nuk mund ta fitoj, as do të duhej ta merrja dhe as që më intereson”, thotë Dobrica Qosiq

Akademiku serb, Dobrica Qosiq, i cili i ka shkruar pas Titos, Millosheviqit, Koshtunicës dhe tash edhe Tadiqit, në librin e tij të fundit sërish shpërthen në shovinizëm ndaj shqiptarëve. Por, analistët në Beograd thonë se kjo është faza e zhgënjimit përfundimtar të Qosiqit.

Shkrimtari serb dhe ish-presidenti jugosllav, Dobrica Qosiq, në një intervistë për gazetën prestigjioze gjermane “Speigel”, ka thënë se është bërë gabim historik pse të gjitha shtetet trashëgimtare të ish-Jugosllavisë nuk janë pranuar njëkohësisht në Bashkimin Evropian.

Dobrica Qosiq po ashtu ka vlerësuar se situata në të cilën gjendet sot Serbia është “katastrofave”, ndërsa lidhur me pavarësimin e Kosovës ai ka thënë se është i vetëdijshëm për “fuqinë e separatizmit shqiptar...”

Qosiq, që njihet si ithtari kryesor i ndarjes së Kosovës – ka vlerësuar se shqiptarët kanë pasur të drejtë të kenë shtetin e tyre, mirëpo sipas tij, “sot ata nuk kanë të drejtë të shkatërrojnë trashëgiminë kulturore serbe në Kosovë”.

Revista e famshme gjermane po ashtu transmeton fjalët e Qosiqit, sipas të cilit, gjatë bisedave sekrete që ishin zhvilluar me amerikanët, ata i kishin ofruar Serbisë një të tretën e Kosovës, mirëpo ky propozim ishte refuzuar atëherë nga Slllobodan Millosheviq. Ai është shprehur “realist” sa i përket pavarësisë së Kosovës, mirëpo ka

kërkuar nga Evropa që t'i ndihmojë serbët në “këtë situatë të ndërlikuar” që veriu i Kosovës, i banuar me serbë, t'i bashkohet Serbisë.

Qosiq po ashtu ka kërkuar edhe status special ligjor për pesë manastire në Kosovë...

Akademiku serb Dobrica Qosiq zyrtarisht është kandidat për shpërblimin Nobël për letërsi pasi që Akademia Suedeze formalisht kishte vërtetuar se ka marrë atë propozim – tingëllonte seriozisht.

Për dallim nga disa paralajmërime të mëhershme për mundësinë që që Qosiq ta fitoj çmimin Nobël, të cilat ishin hedhur si një shaka, fjala “zyrtarisht” ka ngritur pak më shumë pluhur.

Se diçka është kontestuese e vërteton edhe vetë Qosiq me fjalët: “Ndjem pak keq, sepse, pse të zvarritete emri im nëpër gazeta për një idea që të madhe, kur unë nuk jam për të.”

“Unë atë shpërblim as nuk mund ta fitoj, dhe as nuk do të duhej ta fitoja, e as që jam i interesuar”, tha kohë më parë për meediat serbe akademiku serb Dobrica Qosiq.

“Vetëm po baltosem, njerëzit shqetësohen, ndërsa lexuesit e mi rrejtshëm – apo sqerisht - gëzohen, ndërsa ata që nuk pëlqejnë librat e mi, kënaqen. Ndjem keq dhe jam i shtanguar që është publikuar diçka e tillë. Unë nuk kam asnjë lidhje me këtë dhe thellë jam i bindur që kjo është një zhurmë e panevojshme.

Unë nuk mund ta fitoj atë çmim, dhe kurrfarë kushtesh për një gjë të tillë nuk ekzistojnë”, është i prerë Qosiq. Tërë iniciativën për paraqitjen e kandidaturës së Qosiqit për shpërblimin më të rëndësishëm letrar në botë, e ka inicuar profesori nga Novi Sadi, Svetislav Jariq, i cili edhe përkundër reagimeve të Dobrica Qosiqit nuk heq dorë nga kjo iniciativë.

Akademiku serb, Dobrica Qosiq, që ka shkuar pas marshalit jugosllavë Josip Broz Titos, Slobodan Millosheviqit, Vojislav Koshtunicës e tash dhe Ljubomir Ljuba Tadiqit, në librin e fundit të tij sërish shpërthen në shovinizëm ndaj shqiptarëve. Analistët thonë se kjo është faza e zhgënjimit përfundimtar të Dobrica Qosiqit.

Akademiku serb, Dobrica Qosiq, ka deklaruar këto ditë se Serbia duhet të dalë me propozime për një marrëveshje me shqiptarët dhe ka

përsëritur qëndrimin e mëhershëm se copëtimi i Kosovës do të ishte zgjidhja më e mirë për shqiptarët dhe serbët.

Në librin “Koha e gjarpërinjve”, Dobrica Qosiq paraqet pikëpamjet e tij gjatë kohës së intervenimeve të NATO-s në ish-Jugosllavi. Në këtë libër, siç pohon shtypi beogradas, ka edhe qëndrime shoviniste.

Shkrimtari Vidosav Stevanoviq thotë se Dobrica Qosiq, gjatë jetës së tij, disa herë ka ndryshuar qëndrimet politike, por në fund është përcaktuar për panserbizmin, për të cilin angazhohet tash 30 vjet.

“Sa më shumë dëme që ka bërë politika e tij, aq më e vlerësuar ka qenë. Mjerisht, edhe politikanët që dolën në skenë pas Millosheviqit, kanë përvetësuar një pjesë të qëndrimeve të tij, duke bërë dëm të madh deri në ditët e sotme”, thotë Stevanoviq, i cili Dobrica Qosiqin e cilëson intelektual oportunist.

Libri “Koha e gjarpërinjve”

“Qosiqi është njeri që i përshtatet çastit dhe që miraton ato ide që i duken më popullore. Ky njeri është i interesuar vetëm për pushtet dhe asgjë tjetër”, thotë Stevanoviq.

Një shkrimtar tjetër nga Serbia, Filip David, thotë se Qosiqi në rrugën e vet politike ka qenë i afërt me Titon, Millosheviqin, Koshtunicën, ndërsa tash edhe me Tadiqin.

“Ajo që është më bizarja në gjithë këtë rrëfim, qëndron në faktin se atë e mbështet njësoj si e majta, ashtu edhe e djathta. Esenca e kësaj politike, flas për Qosiqin si politikan, është shumë tradicionaliste dhe anti-reformiste, dhe kjo i shkon për shtati një pjese të konsiderueshme të popullit serb, që mashtron veten se gjithë bota na urren. Por, kjo politikë u konvenon edhe qarqeve të pushtetit”, konkludon Filip David.

Libri “Koha e Gjarpërinjve” është një ditar i Dobrica Qosiqit, që përfshin periudhën nga 21 marsi i vitit 1999, deri më 1 janar të vitit 2000.

Në libër, siç pohon edhe shtypi beogradas, ka qëndrime shoviniste

Për shembull, kur flet për dallimin e kodit etnik shqiptar dhe serb, Dobrica Qosiq pohon se “kjo shtresë sociale, politike, morale dhe barbare e Ballkanit bëhet aleat i Amerikës dhe BE-së në luftën kundër popullit më demokratik, më të civilizuar dhe më të arsimuar të Ballkanit - popullit serb”.

Analisti politik, Slobodan Antoniq, pohon se kohëve të fundit hetohet zhgënjim te Qosiqi.

“Kemi të bëjmë me një Qosiq të lodhur, të zhgënjyer, madje edhe fatalist, një Qosiq që konsideron se të gjitha idetë e tij kanë vdekur dhe se në vepër është diskontinuiteti ndërmjet asaj për çka është angazhuar dhe asaj që tani ekziston në Serbi”, konkludon analisti Slobodan Antoniq.

Racisti Dobrica Qosiq

Grindja absurde mbi të drejtën e “atij që ka lindur i pari” në Kosovë, e cila zhvillohet mes historianëve serbë dhe shqiptarë, nga ana e Qosiqit vazhdohet me këmbëngulje. Historianët serbë përfaqësojnë tezën se fiset malore shqiptare u shpërngulën në Kosovë tek në shekullin e 17-të në rrjedhën e fushatave pushtuese të turqve. Historianë shqiptarë, por edhe studiues ndërkombëtarë, kundërpërgjigjen se serbët kanë populluar Ballkanin (dhe Kosovën) në shekullin e 6-të dhe të 7-të. Shqiptarët e konsiderojnë veten pasardhës të ilirëve, të cilët në lashtësi mendohet të kenë jetuar në Kosovën dhe në Shqipërinë e sotme - para marshimit të sllavëve. Meqë burimet historike janë të errëta dhe dëshmitë shkrimore mungojnë, të dy palët e interpretojnë historinë në favor të tyre, duke propaganduar të drejtën paraprake për sundim në Kosovë.

Për këtë qëllim edhe gënjeshttrat më të tmerrshme ngriten në argumente. Kështu kryeministri serb Vlada Gjorgjeviq në trajtesën e tij raciste “Shqiptarët dhe Fuqitë e Mëdha” (Leipzig, 1913) shkroi se shqiptarët atij ia kujtonin “njerëzit e lashtë, të cilët flinin në degë lisash, ku mbaheshin me bishtat e tyre”. Gjatë evolucionit, kur njeriu zbriti nga lisat, bishti i tij u rrudh, “kështu që njerëzve të sotëm u ka mbetur vetëm një gjurmë

e vogël prapa. Vetëm në mesin e shqiptarëve duket që në shekullin e 19-të të ketë pasur njerëz me bisht”.

Në këtë traditë shkruan edhe Dobrica Qosiq. Në librin e tij ai nënvizon se ndarja etnike e Kosovës është e detyrueshme, sepse shqiptarët paskëshin “veçori antropologjike”. Po ashtu, sipas tij, Kosova, për shkak të islamizimit të shpejtë, na qenkësh bazë për rekrutimin e luftëtarëve të “Al-Kaidës”. Fakt, ndërkaq, është se në shoqërinë shqiptare të Kosovës feja islame luan një rol të dorës së dytë. Kryengritja e armatosur e UÇK-së kundër shtetit shtypës serb nuk ka qenë e motivuar nga feja. Ideologjinë e saj UÇK e ushqente nga nacionalizmi etnik. Edhe një argument tjetër: rreth 30 për qind e 6 milionë shqiptarëve në Ballkan janë të krishterë ortodoksë dhe katolikë.

I përkëdheluri i marshalit jugosllav, Josip Broz Titos

Që teoritë e komplotit, të cilat i tjerr Dobrica Qosiq, ende kanë mbështetës në Serbi, këtë e tregon vëmendja që u kushtohet librit të tij në Beograd. Sapo u botua vepra e Qosiqit, disa politikanë serbë, mes tyre edhe ish-kryeministri Zoran Zhivković, u shprehën për ndarjen e Kosovës. Qeveria e kryeministrit Vojislav Koshtunica së paku zyrtarisht këmbëngul në një plan decentralizimi për Kosovën, i cili faktikisht synon ndarjen territoriale.

Shkrimtari Dorica Qosiq ende e sheh veten si “baba të kombit serb”. Pas romaneve të para, ku ai përshkruante luftën partizane dhe luftën e tmerrshme vëllavrasëse të çetnikëve nacionalistë serbë me komunistët, autori më i lexuar i Serbisë përkëdhelej nga Lidhja Komuniste si poet laureatus. Diktatori jugosllav Josip Broz Tito me qejf e merrte komunistin e zjarrtë në udhëtimet e tij me anije nëpër Adriatik.

Kur në fund të viteve 1960 marshali jugosllavë Josip Broz Tito dënoi represionin serb në Kosovë dhe i largoi nga puna disa përgjegjës - mes tyre edhe ministrin e brendshëm Aleksander Ranković, Dobrica Qosiq u largua nga partia komuniste jugosllave.

Nën maskën e disidentit ai u bë burim nocionesh për nacionalistët. Kështu në vitin 1977 Dobrica Qosiq deklaroi: “Ky popull ka një

ekzistencë tragjike, sepse ka luftuar për bashkim dhe ka përjetuar ndarjen; ka luftuar për republikën dhe ka fituar monarkinë; ka synuar lirinë dhe ka përfunduar në diktaturë; ka luftuar për vlerat europiane dhe për përparim dhe ka mbetur njëri ndër popujt më të prapambetur në Ballkan”.

Ky mesazh arriti efektin. Në ambientet e tymosura të hotelit “Moskva” në Beograd dhe në rezidencën e Akademisë Serbe të Shkencave dhe Arteve (SANU) në rrugën Knez Mihajlova shumë intelektualë mendonin dhe skiconin kufijtë për Serbinë e Madhe. “Serbët fitojnë të gjitha luftërat dhe humbin përherë në paqe”, - ishte ankuar Akademi Dobrica Qosiq.

Përmes një indiskrecioni në vitin 1986 në media kishte depërtuar Memorandumi i Akademisë mbi gjendjen e popullit serb. Manifesti nationalist i shërbeu liderit të ri të komunistëve Slobodan Milosheviq si doracak për politikën e tij agresive në vitet 1990 kundër popujve të tjerë të Jugosllavisë.

Dobrica Qosiq, i cili konsiderohet si udhërrëfyes i luftërave në Kroaci dhe Bosnjë, është njëri nga autorët e Memorandumit dhe e shihte Milosheviqin si shpëtimtar të kombit serb.

Sharmet e diktatorëve serbosllavë

Në pranverë 1992 Qosiq u ligështua nga sharmi i Milosheviqit dhe u zgjodh president i Jugosllavisë së cunguar. Një vit më vonë Milosheviqi e përzuri “Tolstoin serb” - gjoja për shkak të planeve për puç. Atë kohë Qosiq bëri një parashikim profetik: “Sot Milosheviqi është një dukuri anakronike. Frikësohem se misioni i tij do të përfundojë tragjikisht, si në pikëpamje nacionale ashtu dhe në atë personale”.

Në vitet 1990 Dobrica Qosiq u përpoq t’i pastrojë njollat nga biografia e tij. Ai u bë anëtar i lëvizjes studentore “Otpor”, e cila ndikoi dukshëm në rrëzimin e diktaturës së Slobodan Milosheviqit, kritikoi regjimin dhe mbështeti opozitën. Edhe sot në moshë të thyer Qosiq mban kontakte të ngushta me përfaqësuesit më të lartë të shtetit.

Kur në fillim të korrikut u bë inaugurimi i presidentit të ri serb prof.

dr.Borislav Tadiq, Dobrica Qosiq ishte në rendin e parë të mysafirëve. Me Akademik prof.dr. Lubomir Tadiqin, babain e kryetarit të tanishëm të Serbisë, Akademik Dobrica Qosiq ,Akademik Antonije Isakoviq i takon rrethit të ideologëve të çështjes serbe.

“Qosiqi është njeri që i përshtatet çastit dhe që miraton ato ide që i duken më popullore. Ky njeri është i interesuar vetëm për pushtet dhe asgjë tjetër”, thotë Stevanoviq.

Një shkrimtar tjetër nga Serbia, Filip David, thotë se Qosiqi në rrugën e vet politike ka qenë i afërt me Titon, Millosheviqin, Koshtunicën, ndërsa tash edhe me Tadiqin.

“Ajo që është më bizarja në gjithë këtë rrëfim, qëndron në faktin se atë e mbështet njësoj si e majta, ashtu edhe e djathta. Esenca e kësaj politike, flas për Qosiqin si politikan, është shumë tradicionaliste dhe anti-reformiste, dhe kjo i shkon për shtati një pjese të konsiderueshme të popullit serb, që mashtron veten se gjithë bota na urren. Por, kjo politikë u konvenon edhe qarqeve të pushtetit”, konkludon serbi Filip David.

Libri “Koha e Gjarpërinjve” është një ditar i Dobrica Qosiqit, që përfshin periudhën nga 21 marsi i vitit 1999, deri më 1 janar të vitit 2000.

Pse gënjejnë veten serbët?

Deputetja e pavarur dhe sociologia Vesna Peshiq konsideron se Partia Demokratike duhet ta përjashtojë liderin e Partisë Socialiste të Serbisë, Ivica Daçiqin, përkatësisht, siç e quan ajo, “Sllobën e Vogël” nga bisedimet për formimin e qeverisë së re të Serbisë.

“Daçiq mendon se pa të nuk mund të formohet koalicioni dhe për këtë nga të dy palët (Partia Demokratike dhe nga Partia Përparimtare e Serbisë)kërkon që të jetë kryesori.

Konsideroj se Daçiq sillet kështu sepse prapa tij janë rusët dhe shefja e tij Mira Markoviq. Për këtë aryse duhet përjashtuar atë Sllobën e Vogël”, ka thënë Peshiq për televizionin serb B92.

Daçiq sipas saj, i ka kthyer kuadrot e vjetra të Partisë Socialiste të Serbisë.

“Nëse dëshirojmë që të lirohem nga e kaluara, duhet të lirohem nga Daçiqi”, ka thënë ajo.

Ndërsa flitet për negociata të ardhshme politike mbi Kosovën, qeveria e re e Serbisë synon që për hapat e ardhshëm të sigurojë konsensus kombëtar dhe disa deklaratatë të presidentit të ri serb paralajmërojnë një shkallë më të madhe të bashkëpunimit.

Në ditët e fundit, ndërkaq, u shfaqën lojtarët nga “adresat e mëdha” nga Kisha Ortodokse Serbe, patriarku Irinej dhe nga Akademia Serbe e Shkencave Dobrica Qosiq.

Duke reaguar ndaj shkrimeve në shtypin beogradas, se ‘babai i kombit’ Dobrica Qosiq është angazhuar për një njohje të civilizuar të Kosovës, akademiku dhe patriarku ishin unikë në qëndrimet e tyre.

“Kurrë nuk kam shkruar se Kosova duhet të jepet në mënyrë të civilizuar”, ka thënë Qosiq, duke shtuar se “nuk kam tregtuar me Kosovën. Kurrë nuk do ta dorëzoja atë, as në mënyrë të civilizuar as me luftë”.

Ngjashëm tha patriarku Irinej:

“Kisha Serbe, e cila ka qenë gjithnjë pranë popullit, kurrë nuk do të japë pëlqimin për atë që po lexohet sot në shtyp - në dorëzimin e civilizuar të Kosovës”.

Normalisht, të dy reagimet gjendeshin në tekstin e njëjtë në gazeta, ndërsa publikut i lihet të kuptojë se porositë janë dërguar në shumë adresa të rëndësishme. Në adresë të presidentit të Serbisë, të cilin e presin bisedime politike, ndërkaq kërkon konsensus kombëtar për këtë.

Oliver Ivanoviq, sekretar shtetëror për Kosovën në qeverinë e deritashme, thotë për Radion Evropë e Lirë, se nga këto adresa të rëndësishme nacionale presidentit Nikollqit i është dërguar porosi e qartë paralajmëruese.

“Në disa qarqe kjo politikë ndaj Kosovës dhe devijimi i vazhdueshëm, është parë si një prirje që do të çojë në vendim të dobët. Prandaj mendoj se për këtë çështje gjithnjë e më shumë do të flasin intelektualët e edhe patriarku dhe Kisha Ortodokse Serbe. Kjo tregon se ata ndiejnë një shqetësim të fortë,” tha Ivanoviq, duke shtuar se çdo ndryshim i qeverisë rrezikon që në ditët e para të sjellë lëvizjet e gabuara.

Publicisti Mirko Gjorgjeviq konsideron se disa deklarata të Tomisllav Nikoliqit, si për shembull se Serbia po e humb Kosovën çdo ditë, që ai nuk do të jetë kurrë president në Prishtinë, mund të shqetësojnë kundërshtarët e vijës së ashpër të pavarësisë dhe bashkë-autorët e asaj kohe të planit për heqjen e autonomisë së Kosovës e Vojvodinës.

“Ky është prelud në pranimin e civilizuar të pavarësisë së Kosovës, të cilën e kundërshton Kisha dhe një pjesë nacionaliste e mbledhur rreth Akademisë, rreth shoqatës së shkrimtarëve...por, gjithçka po shkon në drejtim të realitetit, i cili duhet të njihet. Sepse, në të kundërtën, Serbia mund të kërcënohet edhe nga Sanxhaku me të njëjtën kartë, ndërsa në jug të Serbisë ekzistojnë disa komuna me shumicë shqiptare”, thotë Gjorgjeviq. Gazetari i së përjavshmes “Vreme” Milan Milosheviq thotë se megjithëse ka pasur deklarata të Qosiqit mbi njohjen e civilizuar të Kosovës, ai nuk heq dorë nga ideja e ndarjes së Kosovës, ndërsa Patriarku ka përsëritur qëndrimin e njohur të Kishës mbi Kosovën.

“Nuk do të thosha se po përgatitet terreni për njohjen e Kosovës, por po përgatitet terreni për bisedime politike, që do të thoshin njohje të juridiksionit të Kosovës në tërë territorin, ndërsa, pala sebe përpiket të nxjerrë sa më shumë nga plani i Ahtisarit”, tha Millosheviq.

Çka nënkupton pranimi i formulës për njohjen e realitetit kosovar, për çka po këmbëngul Brukseli dhe Uashingtoni.

“Çështja është se si dhe kush e interpreton realitetin. Realitet është se Serbia nuk ka juridiksion në jug të Ibrit, ndërsa Prishtina nuk ka në veri.

Realiteti është se asnjë politikan serb nuk mund ta pranojë atë që kërkon administrata amerikane, sepse ai do t’i ekspozojë një ndjekjeje penale, sepse në Kushtetutë shkruhet se cili është statusi i Kosovës. Kjo nyje është e pazgjidhshme dhe e tillë do të mbetet”, tha Milan Millosheviq për Radion Evropa e Lirë.

Një tregues tjetër i pranimit të realitetit nga qeveria e re, mund të jetë fakti se as përparimtarët dhe as socialistët nuk e kanë përmendur asnjëherë se në qeverinë e re do të ekzistojë edhe më tej Ministria për Kosovën.

Pse akademiku serb Dobrica Qosiq u përpoq t'i pastrojë njollat nga biografia e tij

Dobrica Qosiq, i cili në qarqet intelektuale serbe quhet si “babai i kombit” në muajt e fundit është gjithnjë e më aktiv në promovimin e qëndrimit të tij se “Serbia duhet në mënyrë të civilizuar të dorëzojë Kosovën,” sepse ajo është kanceri më i madh i shoqërisë sonë në Sërbë, thotë Qosiq. Pozita e kryetarit të Serbisë, Tomislav Nikoliq që partitë parlamentare duhet të hartojnë një konsensus kombëtar për Kosovën, dhe deklarata e tij dje se “kurrë nuk do të jetë president në Prishtinë”, qarqet në Serbi interpretuan si një adaptim në temën “Kosova të dorëzohet në mënyrë të civilizuar”, propaganduar nga Dobrica Qosiq. Shkrimtari Dorica Qosiq ende e sheh veten si “baba të kombit serb”. Pas romaneve të para, ku ai përshkruante luftën partizane dhe luftën e

tmerrshme vëllavrasëse të çetnikëve nacionalistë serbë me komunistët, autori më i lexuar i Serbisë përkëdhelej nga Lidhja Komuniste si poet laureatus. Diktatori jugosllav Josip Broz Tito me qejf e merrte komunistin e zjarhtë në udhëtimet e tij me anije nëpër Adriatik.

Kur në fund të viteve 1960 marshali jugosllavë Josip Broz Tito dënoi represionin serb në Kosovë dhe i largoi nga puna disa përgjegjës - mes tyre edhe ministrin e Brendshëm Aleksander Ranković, Dobrica Qosiq u largua nga partia komuniste jugosllave.

Dobrica Qosiq, i cili konsiderohet si udhërrëfyes i luftërave në Kroaci dhe Bosnjë, është njëri nga autorët e Memorandumit dhe e shihte Milosheviqin si shpëtimtar të kombit serb.

ATA U VRANË PËR KOSOVËN E LIRË...

Tridhjetë e një vjet më parë, në rrethin e Shtutgartit në Gjermani, Lëvizja politike për çlirim kombëtar mori një goditje të rëndë në atentatin kundër Jusuf Gërvallës, Kadri Zekës dhe Bardhosh Gërvallës, tri figurave të rëndësishme politike dhe organizative të lëvizjes kombëtare në emigracion.

17 janari 1982 ishte datë që tronditi zemrat e bashkëkombasëve të tyre, si në trojet shqiptare, ashtu edhe në shtetet perëndimore, ku jetonte dhe vepronte një komunitet i tërë politik.

Jusufo Gërvalla, Kadri Zeka dhe Bardhosh Gërvalla, ishin në krye të një projekti politik të rëndësishëm, që kishte për qëllim avancimin në nivel më të lartë në dy drejtime:

1. Shtirirjen dhe forcimin e organizimit politik brenda në Kosovë dhe jashtë saj,
2. Ndërkombëtarizimin dhe afirmimin e çështjes së Kosovës në qarqet diplomatike perëndimore.

Secili prej tyre ishte profil original më vete, me një veprimtari paraprake politike dhe organizative.

Ata ishin tri profile të ndryshme me një qëllim të përbashkët.

Jusuf Gërvalla ishte intelektual i brezit të ri, i emancipuar dhe i edukuar në shkollën kombëtare të mendimit dhe veprimit politik.

Ai ishte një artist i gjithanshëm: poet, gazetar, publicist, prozator e dramaturg, i cili talentin e tij e kishte shkrirë me ndjenjën kombëtare dhe linte gjurmët origjinale kudo që shkruante dhe ngado që vepronte. Gjatë qëndrimit në Kosovë, si gazetar i kulturës, në shkrimet dhe artin e tij kishte dalë hapur në shesh simpatia ndaj kulturës kombëtare përgjithësisht, dhe veçanërisht dashamirësia ndaj veprave të artit, ansambleve muzikore, ekspozitave të krijuesve nga Tirana, që vizitonin Kosovën.

Jusufi ishte i rrezikuar nga segmentet e aparatit represiv në Kosovë, ku edhe arratiset në Gjermani, dhe nis një fazë të re të veprimtarisë.

Ai merret intensivisht me organizim politik, duke influencuar në ilegalen e Kosovës, përmes shtypit, artikujve dhe gazetave revistave që silleshin në Kosovë dhe lexoheshin ilegalisht.

Pas demonstratave të viti 1981 dhe burgosjes së krerëve të lëvizjes ilegale patriotike në Kosovë, Jusuf Gërvalla kishte kuptuar domosdoshmërinë e bashkimit, koordinimit dhe shkrirjes së grupeve të shumta që vepronin në Kosovë, por edhe në botën Perëndimore.

Kjo logjikë vizionare dhe unifikuese bëri që të takoheshin dhe bashkëvepronte me veprimtarin tjetër, Kadri Zeka, i cili kishte përjetuar të njëjtin fat, arratisjen në Zvicër, në vend të burgosjes.

Kadri Zeka, gazetar dhe veprimtar ilegal i viteve të 1970-ta, ishte një profil tjetër, i shquar për përkushtimin ndaj organizimit politik, për natyrën integruese dhe krijimit e klimës për bashkimin e grupeve, si kusht i ngritjes cilësore të lëvizjes politike për çlirimin e Kosovës.

Po ashtu, veprimtari tjetër, Bardhosh Gërvalla kishte treguar aftësitë të veçanta në komunikim me publikun dhe krijimin e raporteve me qarqe diplomatike.

Jusuf Gërvalla, Kadri Zeka dhe Bardhosh Gërvalla, janë trinom i shqiptarisë që shënon idenë e bashkimit politik të forcave të organizuara pas demonstratave të vitit 1981.

Pikërisht kjo filozofi dhe ky model veprimi, bëri që ata të bëhen pengesë serioze e segmenteve antishqiptare në Perëndim e kudo tjetër.

Ideja e krijimi të një fronti të përbashkët të forcave politike, si në Kosovë ashtu edhe në Perëndim, u konsiderua rrezikim serioz për qarqet politike dhe shërbimet sekrete të UDB-ës jugosllave, gjë që rezultoi me organizimin dhe kryerjen e atentatit mbi këta tre veprimtarë.

Ndonëse ende nuk është ndriçuar krimi politik, rënia e vëllezërve Jusuf -Bardhosh Gërvalla dhe e Kadri Zekës, pati jehonë të madhe.

Emri i tyre, vepra dhe rënia e tyre, për lëvizjen kombëtare, për të rinj e të reja, për një brez të tërë u bë frymëzim, udhërrëfyes dhe vendosmëri, për ta forcuar lëvizjen ilegale.

Kjo lëvizje nuk njohu asnjëherë shkëputje dhe ndërprerje, pavarësisht nga pengesat, rëniet e përkohshme, goditjet dhe vështirësitë në realizimin e qëllimit për çlirimin e Kosovës.

Lëvizja Popullore e Kosovës, duke kaluar nëpër faza pjekurie e sprova të vazhdueshme, angazhimit e saj nuk e ndali asnjë moment.

Nga kjo lëvizje u krijuan edhe formacionet ushtarake, respektivisht Ushtria Çlirimtare e Kosovës, projekti më i rëndësishëm, më serioz dhe më i suksesshëm politiko – ushtarak i lëvizjes sonë kombëtare.

Jusuf Gërvalla, Kadri Zeka dhe Bardhosh Gërvalla, janë pjesë e historisë moderne të kombit shqiptar. Ata meritojnë nderimet më të larta shtetërore dhe kombëtare.

Prishtinë, 15 janar 2013

NGA ILIRËT E DERI NË LUFTËN E KOSOVËS

Historia e Shqipërisë

Historia e Shqipërisë në të vërtetë nuk përfshinë vetëm të dhënat historike të hapësirës gjeografike mbi të cilën gjenden teritoret shqiptare por edhe hapsirat tjera të banuara me shqiptarë e që kanë mbetur jasht kufijve të shqipërisë së sotme e që në të kaluarën kan qenë një tërësi shqipëri.

Ilirët

Prejardhja e shqiptarëve nuk është e njohur përfundimisht, por të dhënat e nxjerra nga historia dhe nga gjuhësia, studimet arkeologjike dhe antropologjike na çojnë në përfundimin se Shqiptarët janë pasardhës të drejtpërdrejtë të Ilirëve të lashtë dhe këta të fundit ishin autoktonë në trojet e banuara prej tyre. Po ashtu edhe gjuha shqipe rrjedh nga gjuha e ilirëve, kalimi nga gjuha ilire në gjuhën shqipe me sa duket ndodhi midis shekujve të IV dhe VI. Disa studiues, megjithatë, i kundërshtojnë këto teza, duke arsyetuar se ilirët nuk ishin autoktonë dhe se shqipja rrjedh nga një dialekt i vdekur i gjuhës trake.

Mendohet se kultura ilire u zhvilluar nga koha e gurit dhe u shfaq në trojet e Shqipërisë rreth fillimit të kohës së bronzit, rreth 2000 p.e.s. Ilirët nuk përbënin një popullsi uniforme, por një përzierje të shumë fiseve që banonin në pjesën perëndimore të Ballkanit, nga çfarë sot është Sllovenia në veri-perëndim (dhe duke përfshirë) zonat e Epirit, i cili shtrihej thuajse deri në mes të Greqisë së sotme. Në përgjithësi, ilirët në zonat e larta të Shqipërisë ishin më të veçuar se ata në zonat e ulëta dhe kultura e tyre u zhvillua më ngadalë.

Shkrimtarë të lashtësisë rrëfejnë se Ilirët ishin njerëz të shoqërueshëm dhe mikpritës, të famshëm në guximin dhe trimërinë e tyre në luftë. Gratë Ilire kishin me drejtësi të drejta të barabarta në gjendjen me

burrat, edhe në çështjen e prijësit të bashkësisë fisnore. Në çështjet e fesë, ilirët ishin paganë (pa fe të mirëfilltë) që besonin në një jetë të përtejme dhe varrosnin të vdekurit tok me armë dhe sende të ndryshme të menduara për përdorim vetjak.

Toka e Ilirisë ishte e pasur në minerale hekuri, bakri, ari, argjendi dhe ilirët u bënë mjeshtra në nxjerrjen dhe përpunimin e metaleve. Ata ishin mjeshtra të mëdhenj në ndërtimin e anijeve dhe madje detarë shumë të aftë; në të vërtetë, galerat e tyre të lehta dhe të shpejta të njohura si “liburnae” ishin me një skicim aq të lartë saqë romakët i trupëzuan ata në floten e tyre si një lloj luftanije të quajtur “Liburnia”.

Helenët

Nga shekulli i VIII deri në atë të VI p.e.s. grekët themeluan një varg kolonish në truallin ilir, dy prej tyre nga më të spikaturit ishin Epidamnus (Durrësi i sotëm) dhe Apollonia (afër Vlorës së sotme). Prania e kolonive greke në dheun e tyre i solli ilirët në prekje me një qytetërim më të përparuar, i cili i ndihmoi ata të zhvillojnë kulturën e tyre, ndërsa nga ana e tyre ndikuan jetën ekonomike dhe politike të kolonive. Në shekullin e III p.e.s. filluan të dobësohen dhe u prishën përfundimisht.

Fuqimisht krahas me ngritjen e kolonive greke, fiset ilire filluan të zhvillohen politikisht përkatësisht nga njësi (qënie) të vogla e të thjeshta në më të mëdha e më të ndërlikuara. Në fillim ata krijuan lidhje (ushtarake) të përkohshme me njëri-tjetrin për qëllime mbrojtjeje dhe sulmimi, pastaj federative dhe ende më vonë, mbretëria. Prej tyre mbretëritë më të rëndësishme, të cilat lulëzuan nga shekulli i V deri në atë të II p.e.s., ishin ato të enkelajve, taulantëve, epirjotëve dhe të ardianëve.

Pas ndërluftimesh për pjesën më të mirë të shekullit IV p.e.s. kundër shtetit zgjerues Maqedon të Filipit II dhe Aleksandrit të Madh, ilirët u përballuan me një kërcënim më të madh nga fuqia rritëse e romakëve. Duke e parë truallin ilir si një urëlidhës për pushtimin në lindje të Adriatikut, Roma sulmoi dhe mundi Ilirët në vitin 229 p.e.s. të prirë

nga mbretëresha Teuta dhe nga viti 168 p.e.s. vendosi një mbikëqyrje të frytshme mbi Ilirinë.

Romakët

Romakët qeverisën Ilirinë, e cila u bë krahina Illyricum për gjashtë shekuj. Nën qeverisjen romake shoqëria ilire pësoi ndryshime të mëdha, veçanërisht në pamjen e saj të jashtme lëndore (sendore, materiale). Arti dhe kultura lulëzuan, veçanërisht në Apolloni, shkolla filozofike e së cilës u bë e mirënjohur në lashtësi. Pasi një shtrirje e madhe, megjithëse, ilirët i përballuan përngjasimit (përvetësimit) të kulturës romake. Kultura ilire mbijetoi, poashtu me gjuhën ilire, megjithëse shumë fjalë latine hynë në gjuhë dhe më vonë u bënë pjesë e gjuhës shqipe.

Krishterimi u shfaq në Iliri gjatë sundimit romak, rreth gjysmës së shekullit të I-rë. Në fillim fesë së re iu desh të ndeshej me kultet lindore (orientale), mes tyre atë të Mithra-s, perëndi persiane e dritës, e cila kishte hyrë në truallin ilir pas gjurmëve të rritjes ndërvepruese me zonat lindore të perandorisë. Për një kohë të gjatë iu desh të hahej me perëndi të adhuruara nga paganët ilirë. Rritja e qëndrueshme e bashkësisë së krishterë në Dyrrhachium (emri romak për Epidamnus) çoi në krijimin e një peshkopate këtu në vitin 58. Më vonë, qendra peshkopale u vendosën në Apollonia, Buthrotum (sot Butrint) dhe Scodra (Shkodra sot).

Me kalimin e kohës perandoria nisi të dobësohet, ilirët, duke përfituar nga një traditë e gjatë zakonesh dhe mjeshtresh (aftësish) ushtarake, fitoi ndikim të madh në udhëheqjen ushtarake romake. Në të vërtetë, disa syresh mundën prej aty të bëhen perandorë. Nga mesi i shekujve të III-të dhe të IV-të frerët e perandorisë ishin pothuajse vazhdimisht në duart e perandorëve me prejardhje ilire: Gaius Decius, Klaudius, Gotikus, Aureliani, Probusi, Diokleciani dhe Konstantini i Madh.

Bizantinët

Kur Perandoria Romake u nda në atë të Lindjes dhe atë të Perëndimit në vitin 395, trojet e Shqipërisë së sotme u bënë pjesë e Perandorisë Bizantine. Në kohën e Perandorisë Romake, disa ilirë u ngritën në poste të larta në perandorinë e re. Tre perandorët që mbrauajtën historinë e Bizantit (duke mbretëruar nga vitet 491 deri në vitet 565) ishin me prejardhje ilire: Anastasiusi I, Justini I dhe perandori më i njohur i Bizantit Justiniani I.

Në dhjetëvjeçarët e parë nën qeverisjen bizantine (deri në vitin 461), Iliria vuajti bastisjet shkatërruese të visgotëve, hunëve dhe ostrogotëve. Jo shumë kohë pasi këta pushtues barbarë fshikulluan nëpër Ballkan, u shfaqën sllavët. Midis shekullit VI-të dhe VII-të ata u ngujuan në trevat ilire dhe vazhduan të përvetësojnë fise ilire pak a shumë ku ndodhet tani Sllovenia, Kroacia, Bosnja dhe Hercegovina dhe Serbia. Fiset ilire të jugut, megjithkëtë përfshirë Shqipërinë e sotme, iu shmangën përvetësimit dhe ruajtën gjuhën e tyre amtare.

Me kalimin e disa qindvjeçarëve, nën përplasjen me romakët, bizantinët dhe kulturën sllave, fiset ilire të jugut pësuan një shndërrim dhe pasoi një kalim nga popullata e vjetër ilire në shqiptare të re. Si rrjedhojë, nga shekulli i VII-të deri në atë të XI-in, emri Iliri i hapi rrugë emrit, në fillim të përmendur në qindvjeçarin e 2-të nga gjeografi Ptolemeusi i Aleksandrisë, të fiseve Albanoi, të cilët banonin çfarë sot është qendra e Shqipërisë. Nga një fis i vetëm emri u përhap duke përfshirë pjesën e mbetur të vendit si Arbëri dhe, përfundimisht, Shqipëri (Albania). Zanafillat e kombëtarisë shqiptare duket ndodhën në atë kohë kur populli shqiptar vërejti se ata ndanin një truall të përbashket, emër, gjuhë, dhe trashëgimi kulturore. (Gjuhëtarët kanë përcaktuar se emri “Shqipëri” rrjedh nga ndajfolja “shqip”, në kuptimin “qartë” (në kuptimin “flas qartë”; tek Buzuku: vjen me e thashunë shqip). Ky emër ka zëvendësuar emrin e vjetër Arbëri gjatë shekujve XVI-të dhe XVII-të. Hipoteza e prejardhjes nga emri “shqipe”, ose “shqiponjë,” pra “Shqipëri” – “toka e shqiponjës” është një hipotezë romantike, që nuk përputhet me realitetin shkencor.

Shumë kohë përpara së të ndodhte kjo, krishterimi u bë fe e themeltë e Shqipërisë, duke zëvendësuar politeizmin ilir dhe errësuar pjesën më të madhe të pamjes së jashtme njerëzore botërore dhe institucionet e trashëguara nga qytetërimet greke e romake. Por, megjithëse vendi ishte nën zgjedhën e Bizantit, shqiptarët e krishterë do përçaheshin ndërmjet pushtetit të Papës së Romës deri në vitin 732 dhe Kostantinopojës. Në këtë vit perandori ikonathyes bizantin Leo III, i zemëruar nga disa shqiptarë sepse këta kishin përkrahur Romën në Zënkën Ikonë-thyerëse, e shkëputi kishën shqiptare nga Papa i Romës dhe e vuri atë nën patriarkun e Konstantinopojës. Kur kisha e krishterë u çlirua në vitin 1054 midis Lindjes dhe Romës, Shqipëria e Jugut mbajti lidhjen e saj me Konstantinopojën, ndërsa Shqipëria e Veriut iu rikthye pushtetit të Romës. Kjo çarje në kishën shqiptare shënoi thyerjen e parë fetare më të rëndësishme të vendit.

Kultura mesjetare

Në pjesën e mëvonshme të mesjetës, shoqëria qytetare shqiptare arriti një pikë të lartë të zhvillimit. Tregu i jashtëm lulëzoi në një shtrirje të atillë sa që tregtarë të mëdhenj shqiptarë kishin agjensitë e veta në Venedik, Raguzë (Dubrovniku i sotëm, Kroaci) dhe Selanik, Greqi. Mbrothësimi i qyteteve nxiti gjithashtu zhvillimin e edukimit dhe arteve.

Shqipja, megjithkëtë, nuk ishte gjuha e përdorur nëpër shkollë, kisha dhe ndërveprimet zyrtare qeveritare. Në vend të saj, greqishtja dhe latinishtja, të cilat kishin mbështetjen e fuqishme të shtetit dhe të kishës, ishin gjuha zyrtare e kulturës dhe literaturës.

Sistemi i ri drejtues i çështjeve, ose krahinat ushtarake të krijuara nga Perandoria Bizantine, ndihmuan në mundësinë e ngritjes së feudalizmit në Shqipëri, kur ushtarët katundarë që u shërbyen zotave ushtarakë u bënë bujqrobër në pronat e tokave të tyre. Midis familjeve prijëse fisnike feudale shqiptare qenë Topiajt, Ballshajt, Shpatët, Muzakët, Arianitët, Dukagjinët, dhe Kastriotët. Tre të parët prej këtyre u ngritën të bëhen sundimtarë të principatave që ishin praktikisht të pamvarura nga Bizanti.

Perëndimi i bizantit

Duke zotëruar pjesërisht, dobësinë e Perandorisë Bizante Shqipërinë, duke nisur nga qindvjeçari i 9-të, Shqipëria ra nën zotërim të plotë ose të pjesët të një vargu fuqish të huaja si: kryqtarët Bullgarë, Normanë, Angjevinët e Italisë së jugut, Serbët, dhe Venedikasit. Pushtimi përfundimtar i vendit në vitin 1347 nga Serbët, të prirë nga Stefan Dushan, shkaktoi shpërngulje masive të shqiptarëve jashtë shtetit, veçanërisht në Greqi dhe në ishujt e Egjeut. Nga mesi i shekullit të XIV-të, sundimi Bizantin mori fund në Shqipëri, pas gati 1.000 vjetësh.

Pak dhjetëvjeçarë më vonë vendi u përball me një kërcënim të ri, atë të Turqve, të cilët në këtë pikë ishin duke shtrirë fuqinë e tyre në Ballkan. Turqit osmanë pushtuan Shqipërinë në vitin 1388 dhe plotësuan pushtimin e vendit rreth katërdhjetë vjet më vonë (1430). Por pas vitit 1443 një shqiptar i gjenisë ushtarake – Gjergj Kastrioti (1405-1468), i njohur si Skënderbeu, bashkoi rreth vetes princat shqiptarë dhe arriti të shporrte pushtuesit nga vendi. Për 25 vjetët e tjerë, duke vepruar jashtë fortesës së tij në qytetin malor të Krujës, Skënderbeu fshikulloi çdo përpjekje të turqve të rimarrin Shqipërinë, të cilën ata e parashikuan si një trampolinë për një pushtim të Italisë dhe Evropës Perëndimore. Lufta e tij e pabarabartë kundër fuqisë më të fortë të asaj kohe fitoi vlerësimin e Evropës, si edhe disa përkrahje në formë parash dhe ndihme ushtarake nga Napoli, Papa i Romës, Venediku, dhe Ragusa. Pas vdekjes së tij, qëndresa shqiptare ra pak nga pak, duke aftësuar turqit të ripushtojnë vendin nga viti 1506.

Lufta e gjatë e Skënderbeut të mbante Shqipërinë të lirë u bë shumë domethënëse për shqiptarët, sepse fuqizoi njëqëndësinë (unitetin) e tyre, i bëri ata më të ndërgjegjshëm mbi ngjashmërinë e tyre kombëtare, dhe shërbeu më vonë si një burim i madh frymëzimi në luftën e tyre për bashkim kombëtar, liri dhe pamvarësi.

PERANDORIA OTOMANE

Rilindja kombëtare

Nga mesi i shekullit të XIX-të Turqia ishte në grahamat e “Çështjes Lindore”, në kohën që ballkanasit, duke përfshirë edhe shqipëtarët, kërkonin të plotësonin ëndrrën e tyre kombëtare. Për të mbrojtur dhe përkrahur interesat e tyre kombëtare, shqiptarët u mbledhën në Prizren, një qytet i Kosovës, në vitin 1878 dhe krijuan Lidhjen Shqiptare të Prizrenit. Lidhja kishte dy qëllime kryesore, atë politike dhe atë kulturore. Së pari, u përpoq (pasukses) të bashkonte të gjitha trojet shqiptare – atë kohe të ndara ndër katër vilajete, ose krahina, e Kosovës, e Shkodrës, e Manastirit, e Janinës – në një shtet vetqeverisës brenda sistemit të Perandorisë Osmane. Së dyti, mprehi një lëvizje për zhvillimin e gjuhës shqipe, letërsisë, arsimimit, dhe kulturës. Në vijë me programin e dytë, në vitin 1908 udhëheqësit shqiptarë u takuan në qytetin e Manastirit (tani Maqedoni) dhe përshtatën një alfabet kombëtar. Ai bazohej më së shumti në shkrimin latin, ky zëvendësoi disa alfabetë të tjera, duke përfshirë alfabetin arab dhe grek, që ishin gjer në atë kohë në përdorim.

Lidhja Shqiptare, nën tryshninë e fuqive evropiane, u shtyp nga turqit në vitin 1881. Këtë e bëri Evropa për ta penguar krijimin e një shteti të ri të proveniencës muslimane në Evropë, me shumicë fetare muslimane. Këtë Evropa e shpjegoi me gjoja alarmimin e Turqisë nga synimi i fuqishëm kombëtar brenda Lidhjes Shqiptare. Që atëherë, megjithkëtë, lidhja u bë një simbol i zgjimit kombëtar të Shqipërisë, dhe idetë dhe qëllimet e saja ushqyen shtysën që kulminoi më vonë në pavarësinë kombëtare.

Kur Turqit e Rinj (Gjon Turqit), që kishin marre pushtetin në Stamboll në vitin 1908 shpërfillen zotimet e tyre të bëra shqiptarëve të bëjnë reforma demokratike dhe dhënies së vetëvendosjes (autonomisë), shqiptarët u hodhën në luftë të armatosur, e cila, në fund të tre vjetësh (1910-1912), detyroi turqit për pasojë, t’u plotësonin kërkesat e tyre. Të alarmuar nga ardhmëria e autonomisë shqiptare, fqinjët ballkanas

të Shqipërisë, që kishin bërë tashmë plane për copëtimin e vendit, i shpallën luftë Turqisë në tetor 1912, dhe ushtritë greke, serbe dhe malazeze përparuan në trevat shqiptare.

Për të shmangur asgjësimin e vendit, të dërguarit e kombit u takuan në një kongres në Vlorë. Ata udhëhiqeshin nga Ismail Qemali, një shqiptar që kishte pasur pozita të larta në qeverinë osmane. Me 28 nëntor 1912, kongresi nxori thirrjen, e cila shpalli pavarësinë e Shqipërisë.

PAVARËSIA E SHQIPËRISË

Krijimi i shtetit të ri

Pak kohë pas mundjes së turqve nga lidhja ballkanike, në dhjetor të vitit 1912 u thirr në Londër një konferencë ambasadorësh të Fuqive të Mëdha (Britanisë, Gjermanisë, Rusisë, Austro-Hungarisë, Francës dhe Italisë) për të vendosur mbi daljen e çështjeve të ngritura nga konflikti (lufta). Me mbështetjen e dhënë shqiptarëve nga Austro-Hungaria dhe Italia, konferenca ra në ujdi të krijohej një shtet i pavarur shqiptar. Por, në vendosjen e kufinjve të shtetit të ri, duke pasur tryzni të forta nga fqinjët e Shqipërisë, Fuqitë e Mëdha nuk njohën gjerësisht realitetin demografik dhe dorëzuan rajonin e gjërë të Kosovës serbëve, ndërsa në jug, Greqisë iu dha pjesa më e madhe e Çamërisë, një pjesë e zonës së vjetër të Epirit me qendër në Lumin Thíamis. Shumë vëzhgimtarë dyshuan nëse shteti i ri do të ishte i zbatueshëm me rreth gjysmën e tokave dhe popullsisë shqiptare të lëna jashtë kufinjve të saj, veçanërisht meqenëse këto treva ishin më prodhimtare në drithëra dhe mbarëshimin e bagëtive. Nga ana tjetër, një bashkësi e vogël rreth 35.000 veta me kombësi greke u përfshinë brenda kufijve të Shqipërisë. (Megjithëkëtë, Greqia që numëronte të gjithë shqiptarët e besimit ortodoks – 20 përqind të popullsisë – si greke, pohonte se numri i popullsisë me kombësi greke ishte më i madh seç mendohej). Që atëherë e më pas, pakicat greke e kosovare mbeten tema shqetësuese në marrdhëniet Shqiptaro-Greke dhe Shqiptaro-Jugosllave.

Fuqitë e Mëdha po ashtu caktuan një princ gjerman, Eilhelm zu Eied

(Vilhelm cu Vid), si qeverisës të Shqipërisë. Vilhelmi mbërriti në Shqipëri në mars 1914, por mosnjohja e tij me Shqipërinë dhe problemet e saja, të përziera nga ndërlikimet e ngritura nga shpërthimi i Luftës së Parë Botërore, e çuan atë në lënien e Shqipërisë gjashtë muaj më vonë. Lufta e zhyti vendin në një krizë të re, kur ushtritë e Austro-Hungarisë, Francës, Italisë, Greqisë, Malit të Zi dhe Serbisë e zaptuan dhe pushtuan atë. E lënë pa ndonjë udhëheqje politike apo autoritative, vendi ra në kaos dhe fati i tij varej në fije të perit. Në Konferencën e Paqes të Parisit, pas luftës, shuarja e Shqipërisë u shmang kryesisht nga përpjekjet e presidentit të Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Ëoodroë Ëilson (Vudrou Uillson), i cili kundërshtoi një plan të Britanisë, Francës dhe Italisë, të ndarjes së Shqipërisë midis fqinjve të saj.

Një kongres kombëtar, i mbajtur në Lushnjë, në janar 1920, hodhi themelet e qeverisë së re. Në dhjetor të po këtij viti, Shqipëria këtë herë me ndihmën e Britanisë, u pranua në Lidhjen e Kombeve, kështu duke fituar për herë të parë njohjen ndërkombëtare si një shtet dhe komb vetëvendosës.

Peshkopi Fan S.Noli dhe Mbreti Ahmet Zogu

Në fillim të viteve të 20-ta shoqëria shqiptare ishte e ndarë midis dy grupimeve politike thellësisht opozitare. E para, përbehej prej klasës së bejlereve dhe agallarëve, pronarë të mëdhenj tokash, që mbas shpalljes së pavarësisë, u ishin veshur veprimtarisë politike dhe që në njëfarë mënyre përfaqësonin forcat e vjetra tradicionale shqiptare. Në ballë të tyre shquhej sidomos Ahmet Zogu, një feudal i vogël fisnor nga rrethi i Matit. Grupi i dytë përbëhej prej intelektualëve, tregtarëve progresistë dhe politikanëve me prirje demokratike, të cilët synonin modernizimin e Shqipërisë sipas standarteve të Evropës Perëndimore dhe amerikane. Ky grupim udhëhiqej prej Fan Stilian Nolit, një peshkop ortodoks i edukuar në Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Këto forca politike, krejtësisht të kundërta në program dhe përbërje, përfaqësonin në shkallë të vogël natyrën thellësisht kontradiktuese të politikës shqiptare në fund

të Luftës së Parë Botërore.

Në periudhën midis vitit 1920 dhe 1924 forcat liberale u fuqizuan së tepërmi dhe në vitin 1924 një kryengritje popullore e detyroi Ahmet Zogun të largohej nga Shqipëria për në Jugosllavi. Në pozitën e kryeministrit të qeverisë së re shqipatare, Noli iu përvesh një programi social, që synonte një reformë të plotë agrare dhe modernizimin e infrastrukturës administrative të vendit, sipas shembullit të demokracive perëndimore. Sidoqoftë, ky program hasi në kundërshtimin e klasës së bejlerëve të mëdhenj, të cilët nuk donin të humbisnin pozitën e tyre të lartë në drejtimin e shtetit. Qeveria e Nolit, gjithashtu, nuk arriti dot të sensibilizonte opinionin ndërkombtar në ndihmë të Shqipërisë. Qeveria e vetme, që e njohu Shqipërinë në arenën ndërkombëtare, ishte vetëm regjimi i ri sovjetik i Leninit. Për pasojë, qeveria e Nolit është konsideruar tepër idealiste dhe në menyrë përfundimtare, një eksperimentim i pafat në politikën shqiptare. Në krye të gjashtë muajve Noli ra nga fuqia dhe Zogu u rivendos si kryeministër i Shqipërisë me ndihmën tepër zemërgjërë të ushtrisë jugosllave.

Zogu rifilloi sundimin e tij katërmëdhjetëvjeçar në Shqipëri, në fillim si president i Shqipërisë (1925-1928), dhe më vonë si Zogu I, Mbret i Shqiptarëve. Revolucioni demokratik i Nolit i la një përshtypje të thellë Zogut, dhe ai e kuptoi që nëse Shqipëria kishte për të bërë përpara, atëherë ai duhej të ndërmerre disa reforma domethënëse. Si rezultat, Zogu ishte i sukseshëm në vendosjen e rregullit dhe rendit publik dhe hapi shumë shkolla fillore dhe disa të mesme (në analizë të fundit të pamjaftueshme, meqënëse Shqipëria ishte kryesisht analfabete deri në fund të Luftës së Dytë Botërore). Këto reforma kishin pamjen e një skllavërimi kombëtar, pasi në sigurimin e mjeteve financiare, Zogu e lidhi veten kokë e këmbë mbas Italisë. Financimet dhe traktatet e shumta, që ai ndërmori me qeverinë fashiste të Musolinit, e bënë Shqipërinë virtualisht një koloni Italiane, shumë kohë më parë se ardhja e ushtrisë italiane në Shqipëri. Në vitin 1939 Italia pushtoi Shqipërinë dhe e detyroi Zogun të largohet në fillim në Greqi dhe më vonë në Egjipt.

Baza mbështetëse e Zogut ishin bejlerët e Shqipërisë jugore dhe

bajraktarët e veriut. Duke shfrytëzuar këto lidhje dhe duke u mbështetur në ndihmat financiare të Italisë dhe në një xhandarmari të stërvitur dhe udhëhequr nga oficerë të huaj, Zogu solli njëfarë stabiliteti në Shqipëri. Ai vendosi autoritetin shtetëror në zonat e thella malore, uli kriminalitetin, hodhi themelet e sistemit të ri arsimor dhe ndërmori disa hapa në modernizimin e jetës sociale të vendit. Sidoqoftë sukseset ishin shumë më të vogla në numër nëqoftëse krahasohen me dështimet e tij. Ligjërisht, Zogu ishte një monark që i bindesh kushtetutes së vendit, kurse de facto ai ishte thjesht një diktator mondan. Zogu dështoi në zgjidhjen e promblemit më themelor shqiptar, atë të reformës agrare. Për eliminimin e urisë Zogu importonte drithra në shuma të kosiderueshme, por, sidoqoftë, fshatarësia përsëri ngeli në një gjendje të mjerueshme që detyroi masat e thjeshta popullore të emigronin jashtë shtetit. Për më tepër Zogu u mohoi shtetasve të tij të drejtat qytetare dhe civile, të cilat krijuan kushte të favorshme për kryengritje të shpeshta ndaj regjimit të tij. Ai neglizhoi klasat intelektuale dhe punëtore, përhap korupsion shtetror dhe persekutoi opozitën politike. Këto masa mundësuan krijimin e grupeve dhe celulave të para komuniste të Shqipërisë.

Lufta e Dytë Botërore

Në tetor të 1940 forcat italiane e përdorën Shqipërinë si një bazë ushtarake për të pushtuar Greqinë, por ata u zmbrapsen shpejt në Shqipëri. Pasi Gjermania naziste mundi Greqinë dhe Jugosllavinë në vitin 1941, krahinat e Kosovës dhe Çamërisë iu bashkangjitën Shqipërisë, duke krijuar kështu një shtet shqiptar të bashkuar kombësisht. Shteti i ri zgjati deri në nëntor 1944, kur gjermanet që kishin zëvendësuar forcat pushtuese italiane, duke ndjekur dorëzimin e Italisë u tërhoqën nga Shqipëria në vitin 1943. Kosova iu ritrupëzua pjesës serbe të Jugosllavisë dhe Çamëria Greqisë.

SHQIPËRIA SOCIALISTE

Shteti stalinist

Sunduesit e rinj të Shqipërisë trashëguan një vend jashtëzakonisht të varfër, të persekutuar nga analfabetizmi, gjakmarrja fisnore, shumllojshmëria e sëmundjeve epidemike dhe mungesa fantastike e të drejtave më themelore civile dhe qytetare. Për eliminimin e tyre komunistët ndërmorën një program radikal modernizimi që synonte pavarësinë sociale dhe ekonomike të Shqipërisë, si një suplementim të reformave të filluara qysh nga shpallja e pavarësisë në Vlorë, më 1912.

Akti i parë i qeverisë së re, ishte ajo e një reforme agrare pa kompromis. Tokat e bejlerëve dhe agallarëve u ndanë në ngastra më të vogla dhe iu dhanë atyre fshatarëve, që ose nuk kishin tokë, ose që deri në atë kohë, kishin shërbyer si sejmenë dhe bujkrobër. Kjo masë theu gjithashtu dhe bazën fuqimore të klasës së bejlerëve. Për më tepër, qeveria shtetëzoi industrinë, bankat dhe gjithë kapitalin tregtar dhe të huaj në vend. Pak kohë mbas reformës agrare, filloi kolektivizimi i tokës, proces i cili mbaroi në 1967. Si rezultat, fshatarësia humbi tokën që i'u dha në fund të Luftës së Dytë Botërore. Socializmi nën udhëheqjen e Enver Hoxhës, u përhap në zonat e thella malore, dhe për pasojë shkaterroi institucionin e vjetër tradicional të kanunit, lidhjet e ngurta fisnore dhe strukturën patriarkale të familjes.

Për sigurimin e mjeteve finaciare dhe teknologjike, si dhe për financime ushtarake dhe politike, Shqipëria aderoi në kampin komunist me Jugosllavinë (1944-48), BRSS (1948-61) dhe Kinën (1961-78). Ekonomikisht, Shqipëria përfitoi së tepërmi nga këto aleanca. Qindra milionë dollarë u investuan në industrinë e rëndë dhe mekanizmin e mjeteve të prodhimit. Me mijëra këshilltarë dhe specialistë erdhën në Shqipëri për të mbikëqyrur zhvillimin e ekonomisë. Për pasojë, popullsia shqiptare doli nga errësira shumëshekullore dhe për disa kohë mundi të gëzonte një standart relativisht të lartë jetese. Politikisht, Hoxha u zhgënjye me aleatët e tij komunistë, dhe u nda me secilin prej

tyre, duke i akuzuar për tradhti ideologjike ndaj kauzës së proletariatit dhe paqësim me Perëndimin kapitalist. E izoluar nga Perëndimi dhe Lindja së bashku, Shqipëria adoptoi kursin e ndërtimit të socializmit “me forcat e veta”, duke u pozicionuar si vendi i vetëm stalinist në gjithë bllokun komunist.

Programi enverist për modernizmin dhe transformimin e Shqipërisë, nga një vend i prapambetur në një shoqëri industriale të përparuar, ishte në një farë mënyre një sukses i jashtëzakonshëm dhe me të vërtetë brenda katër dekadash Shqipëria përparoi shumë në zhvillimin e bujqësisë, industrisë, arsimit, arteve dhe kulturës. Një arritje e veçantë ishte tharja e zonave moçalore bregdetare dhe kthimi i tyre nga zona malarike në toka bujqësore dhe industriale. Gjithashtu simbolik ishte edhe zyrtarizimi i dialektit toskë të shqipes dhe më pas Kongresi i Drejtëshkrimit.

Sidoqoftë shtypja politike i errësoi këto arritje kombëtare. Në kundërshtim me nenet e Kushtetutës, qeverisja e Hoxhës u karakterizua nga persekutimi policor i Drejtorisë së Sigurimit të Shtetit, i njohur thjesht si Sigurimi. Për eliminimin e pakënaqësisë, qeveria përdori shpesh (por jo përherë) persekutimin e udhëheqjes në rradhët e Partisë, dhe në mënyrë më pak të ndjeshme, atë të popullsisë në përgjithësi. Ata që kritikonin Partinë dhe drejtuesit e shtetit në veprat e tyre, qoftë kulturore, editoriale, ose thjesht propagandistike, përjashtoheshin nga puna, burgoseshin në kampe të punës së detyrueshme, ose thjesht ekzekutoheshin. Udhëtimi jashtë shtetit ishte i ndaluar për të gjithë, përveç atyreve që shkonin me punë ose sponsorizim shtetëror. Në 1967 praktikimi fetar u ndalua, pasi udhëheqja e shikonte fenë, si një institucion feudal mesjetar, që pengonte bashkimin dhe përparimin kombëtar. Vendet e kultit u mbyllën, dhe në shumë raste, ose u shkatërruan, ose u kthyen në shtëpi, për veprimtari rinore. Shpëtuan vetëm ato që përbënin pasuri kulturore, si Xhamia e Ethem Beut në qendër të Tiranës.

Rënia e komunizmit

Mbas vdekjes së Enver Hoxhës më 1985, zëvendësuesi i tij, Ramiz Alia, u përpoq ta ruante strukturën e sistemit ekzistues, por në të njëjtën kohë tentoi të implementonte reforma, në mënyrë që të revitalizonte ekonominë, që në atë kohë po bënte në vend numëro. Si rezultat ai lejoi investime nga firma të huaja në Shqipëri dhe shtoi marrëdhëniet diplomatike me vendet Perëndimore. Sidoqoftë, me rënien e komunizmit në Evropën Lindore, në vitin 1989, shumë segmente të shoqërise shqiptare filluan një aktivizim politik më të vendosur, dhe filluan agjitimin kundër qeverisë. Grupet më aktive ishin ato më të zhgënjyerat, intelektualët, proletariati dhe rinia studentore. Në përgjigje të kërkesave të tyre, Ramiz Alia u dha shqiptarëve të drejtën për udhëtim jashtë shtetit, zbuti fuqitë ekzekutive të Sigurimit, rivendosi liritë fetare dhe adoptoi disa masa të ekonomisë së lirë. Në dhjetor të 1990 Alia legalizoi krijimin e partive politike, kjo sinjalizoi fundin e monopolit komunist mbi ekzekutivin.

Masë mbas mase, kontrolli absolut i shtetit mbi shoqërinë shqiptare u dobësua. Pasiguria politike, ekonomike dhe shoqërore, solli rënien e shumë qeverive, midis 1990 dhe 1992. Në mars të vitit 1992, fitorja vendimtare e Partisë Demokratike, solli në fuqi Sali Berishën, presidentin e parë të zgjedhur në një skenë demokratike dhe elektorale, qysh prej Fan Nolit.

Përparimi shqiptar drejt reformës demokratike mundësoi pjesëmarrjen shqiptare në Konferencën për Sigurimin dhe Bashkëpunimin në Evropë, e cila solli fundin e izolimit makabër shqiptar. Përkjekjet për krijimin e një ekonomie të lire, sollën kriza të vazhdueshme, por gjithashtu mundësuan sjelljen e ndihmave humanitare në Shqipëri nga komuniteti ndërkombëtar. Në këtë mënyrë, Shqipëria filloi integrimin e politikës dhe institucioneve të saj me Perëndimin, pjesë e të cilit shqiptarët e kanë konsiduruar përherë veten.

Dështimi i shumë firmave piramidale investimi, shkaktuan rënien e ekonomisë, dhe më vonë të qeverisë, në fillim të vitit 1997. Rreth një e treta e popullsisë e gjetën vetën të varfër, sa hap e mbyll sytë.

Dhuna u shtua dhe turma popullore rrëmbyen armët, banda kriminale kontrollonin zona të tëra të vendit. Në përgjigje të kësaj, OKB dërgoi trupa paqëruajtëse në mars të atij viti. Partia socialiste fitoi zgjedhjet parlamentare në qershor 1997, dhe sekretari i partisë, Rexhep Mejdani, u zgjodh president i ri i Shqipërisë.

Në 1999 vendi mirëpriti rreth 450,000 shqiptarë të Kosovës, që i largoheshin dhunës serbe në Kosovë.

Lufta e Kosovës filloi me 28 shkurt të vitit 1998, pas sulmit jugosllav në fshatrat Likoshan dhe Qirez, në Drenicë të Kosovës.

Lufta nga 28 shkurt 1998 e deri më 23 mars 1999 u zhvillua mes Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe forcave jugosllave. Ndërsa nga 24 mars 1999 e deri më 10 qershor 1999, Aleanca Veriatlantike NATO, me bombardime të përditshme, në caqet ushtarake jugosllave, me përkrahjen tokësore të UÇK-së, detyroi forcat serbomalazeze dhe kasapin e Ballkanit, Slobodan Millosheviqin, të nënshkruajë kapitullimin në Kumanovë. Në këtë luftë u dëbuan 800,000 mijë shqiptarë, u vranë 15,000 persona, nga të cilët 2,400 luftëtar të UÇK-së e të tjerët civilë. Gjatë luftës janë zhdukur rreth 5,000 njerëz, fati i shumicës prej tyre është zbardhur deri në vitin 2007, por i madh ka mbetur numri i rasteve të pasqaruara.

Krimi gjatë luftës

Vlerësohet, se gjatë luftës në Kosovë (1998-1999), forcat militare dhe paramilitare serbe kanë vrarë, ekzekutuar apo masakruar në forma më mizore, rreth 15 mijë shqiptarë, ku 90% prej tyre qenë civilë të pa armatosur. Në këtë periudhë kohore janë përdhunuar afër 20 mijë femra shqiptare.

Gjithashtu, mësohet për rrëmbimin e mbi 3 mijë shqiptarëve, ku pas luftës një pjesë e tyre u gjetën nëpër varrezat masive në Serbi, ndërsa akoma nuk dihet për fatin e 2087 të tjerëve. Sipas një përlllogaritje, gjatë periudhës kohore mars 1998 - qershor 1999, njësitë kriminale dhe artileria e rendë serbe, kanë shkatërruar dhe djegur, pjesërisht ose

Flori Bruqi

tërësisht, rreth 1.100 vendbanime shqiptare, kanë plaçkitur, djegur e shkatërruar, mbi 200.000 shtëpi, banesa, lokale afariste, punëtori zejtare, fabrika, shkolla, biblioteka, monumente kulturore-historike, objekte kulturore, shkencore, fetare etj.

FILLIMET E LETËRSISË SHQIPTARE

Libri i parë shqip që njihet deri më sot është “Meshari” i Gjon Buzukut, i vitit 1555. Por ka të dhëna të drejtpërdrejta dhe të tërthorta që flasin se fillimet e shkrimit shqip e të letërsisë shqiptare duhet të jenë më të hershme se shek. XVI. Vetë trajta e ngulitur e shkrimit dhe e gjuhës në veprën e Gjon Buzukut dëshmon se ajo duhet të ketë trashëguar një traditë para saj. Një dëshmi tjetër e tërthortë vjen prej klerikut frëng Gulielmi i Adës (1270-1341), i cili shërbeu për shumë kohë (1324-1341) si kryepeshkop i Tivarit dhe e njohu nga afër jetën e banorëve të këtyre trojeve.

Në një relacion me titull “Directorium ad passagium faciendum ad terram sanctam”, dërguar mbretit të Francës, Filipi VI Valua, në vitin 1332, Gulielmi ndër të tjera shkruan: “Sado që arbrit kanë gjuhë të ndryshme nga latinishtja, prapëseprapë, ata kanë në përdorim dhe në tërë librat e tyre shkronjën latine”.

Po ashtu Marin Barleci në veprën e tij “Rrethimi i Shkodrës” (De obsidione Scodrensi), botuar në Venedik më 1505, thotë se ka pasur në dorë kronika që flasin për rindërtimin e atij qyteti, të shkruara, sipas tij, in vernacula lingua, d.m.th në gjuhën e vendit. Kurse historiani kalabrez Xhakomo Marafioti njofton më 1601 se në Kalabri arbëreshët i kanë arbërisht shërbesat fetare dhe as latinisht, as greqisht. Kuptohet se këtë traditë ata duhet ta kenë marrë me vete nga Shqipëria, sepse nuk mund ta krijojnë vetë aq shpejt në kushtet e mërgimit të tyre të rëndë.

Deri më sot njihen vetëm tri dokumente të shqipes së shkruar në shek. XV ose diçka më herët.

I pari dokument i shkruar në gjuhën shqipe është “Formula e pagëzimit” dhe i takon vitit 1462. Është një formulë e shkurtër fetare e shkruar shqip, brenda një teksti latinisht, të hartuar prej kryepeshkopit të Durrësit, Pal Engjëllit, bashkëpunëtor i ngushtë i Skënderbeut. Në qarkoren që u dërgon vartësve të tij të klerit katolik, ai lejon që prindërit shqiptarë, në rast nevojë, kur nuk mund t’i pagëzonin fëmijët në kishë, mund t’i pagëzonin vetë duke përdorur këtë formulë: Unte paghesont premenit Atit et birit et spertit senit. (Unë të pagëzoj në emër të Atit e të birit e

të shpirtit shenjtë). Kjo frazë është shkruar në alfabetin latin dhe në dialektin e veriut (gegërisht).

Dokumenti i dytë i shkruar në gjuhën shqipe është “Fjalorthi” i Arnold Von Harfit, i vitit 1496. Ky udhëtar gjerman, gjatë një udhëtimi në viset shqiptare, për nevoja praktike të rrugës shënoi 26 fjalë shqipe, 8 shprehje dhe numërorët 1 deri 10, dhe 100 e 1000, duke i shoqëruar me përkthimin gjermanisht.

I treti dokument i shqipes së shkruar që njihet me emrin “Perikopeja e ungjillit të pashkëve”, është gjetur në Bibliotekën Ambroziane të Milanos brenda një mbishkrimi greqisht të shek. XIV. Fragmentet shqip s’kanë lidhje me dorëshkrimin greqisht dhe dijetarët mendojnë se ky dorëshkrim mund të jetë i fundit të shek. XV ose i fillimit të shek. XVI. Ai është shkruar në dialektin e jugut dhe me alfabetin grek.

Shqipja dokumentohet kështu e shkruar që në shek. XV në dy dialektet e saj kryesore dhe me dy alfabete, me alfabetin latin dhe me alfabetin grek. Kjo është një dëshmi se kultura shqiptare dhe jeta shpirtërore konfesionale në Shqipëri zhvillohej nën ndikimin e kulturës latine-katolike, dhe të kulturës bizantine-ortodokse.

Letërsia e vjetër shqiptare

Letërsia e vjetër shqiptare lindi dhe u zhvillua në mesjetë, kur vendi ynë nën zgjedhën osmane, në kushtet e shoqërisë feudale, ku ideologjia sunduese ishte ideologjia fetare. Prandaj edhe përmbajtja e saj është kryesisht fetare. Të nisur nga qëllime atdhetare, shkrimtarët e kësaj periudhe shkruan edhe vepra mësimore e didaktike, si:

“Fjalori latinisht-shqip, i F. Bardhit, “Gramatika, e Andrea Bogdanit, madje edhe krijime tërësisht laike si ndonjë poezi e P.Budit, shumë vjersha të bejtexhinjve etj.

Atë që s’ mund ta bënte letërsia e shkruar, e bëri vetë populli me letërsinë gojore, me krijimet e bukura folklorike, që përbëjnë një monument kulture të pandërprerë gjatë gjithë qenies së tij, që nga kohët më të lashta.

Shkrimi më i vjetër shqip, që njohim deri më sot, i përket vitit 1462, dhe libri i shkruar në gjuhën shqipe, me sa dimë deri tani, është “Meshari,, i Gjon Buzukut, botuar më 1555. Ky është libri i parë i shkruar në gjuhën shqipe, por jo libri i parë i letërsisë shqiptare. Letërsi shqiptare të shkruar në gjuhë të tjera ka pasur edhe më parë.

Vepra më e rëndësishme e këtij lloji është “Historia e Skënderbeut,, e Marin Barletit, botuar rreth viteve 1508-1510.

Me letërsi të vjetër shqiptare kuptojmë letërsinë e tre shekujve. Në qoftë se në shekullin XVI u shkrua vetëm “Meshari”, në shekullin XVII ai ndiqet nga librat në gjuhën shqipe të Pjetër Budit, Frang Bardhit, Pjetër Bogdanit etj., në Veri.

Një grup tjetër përbën prodhimi letrar që u zhvillua në qendra të ndryshme të Shqipërisë së Jugut dhe të Shqipërisë së Mesme si: në Voskopojë, Elbasan, Gjirokastrë dhe Janinë.

Sidomos në shekullin e XVIII dhe në gjysmën e parë të shekullit të XIX, ky prodhim përfaqëson kryesisht shtresat e zanatçinjve, të tregtarëve dhe të fshatarësisë së lirë dhe lidhet me zhvillimin ekonomik e kulturor të qyteteve të këtyre anëve.

Kështu p.sh., Voskopoja gjatë viteve 1720-1770 ishte një qytet i begatshëm me rreth 20.000 banorë, një nga qendrat kryesore ekonomike dhe kulturore të vendit.

Këtu lulëzoi një veprimtari e gjerë arsimore, me kisha e shkolla të shumta; ndër to edhe një shkollë e nivelit të mesëm, e quajtur Akademia e Re, e ngritur nga Bushatllinjë e Shkodrës. Kishte, gjithashtu, një bibliotekë dhe një shtypshkronjë, të njohura për kohën. Rëndësi të veçantë jo vetëm politike, por edhe kulturore mori Janina sidomos në kohën e Ali Pashë Tepelenës.

Shkrimtarët kryesorë të këtij prodhimi janë Theodor Kavaljoti nga Voskopoja (sh.XVIII). Kostë Beratasi (nga fundi i shk.XVIII), Anonimi i Elbasanit (gjysma e parë e shekullit XVIII), trimi suliot Marco Boçari, peshkopi Grigor Gjirokastriti etj. Veprat e tyre kanë kryesisht karakter fetar ose mësimor, janë fjalorë disa gjuhësh ose përkthime. Ata vetë kanë një formim greko-bizantin , ndaj dhe në shkrimet e tyre përdorin kryesisht alfabetin grek, por pati edhe nga ata, si Anonimi

i Elbasanit, Kostë Beratasi, Theodhor Haxhifilipi e ndonjë tjetër, që krijuan edhe alfabetë të veçanta të shqipes, duke dashur të vënë në dukje individualitetin e gjuhës shqipe dhe dallimin e saj nga gjuhët e tjera.

Fakt i rëndësishëm i jetës letrare të shekullit të XVIII dhe fillimit të shekullit të XIX është krijimtaria e bejtexhinjve (letërsi shqiptare me alfabet arab) me përfaqësues kryesore: Hasan Zyko Kamberi nga Kolonja; Nezim Frakulla, nga Berati; Zenel Bastari nga Tirana; Muhamet Cami, nga Konispoli; Dalip e Shahin Frashëri, nga Frashëri; Salih Pata e Mulla Hysen Dobraci, nga Shkodra etj.

Një degëzim të veçantë të letërsisë së vjetër shqiptare përbënte letërsia arbëreshe, prodhim i shqiptarëve të emigruar në Itali para dhe pas vdekjes së Skënderbeut.

Kjo letërsi njohu një rrugë të gjatë zhvillimi, që nga shekulli XVI deri në ditët tona.

Ndër autorët e saj më të dëgjuar, mund të përmendim Lekë Matrënga (1560-1619); Niko Katalano (1637-1694); Nikolla Brankati (1675-1741); Nikollë Filja (1682-1769).

Një etapë të re në letërsinë e vjetër arbëreshe shënuan veprat e Jul Varibobës (shek XVIII), ku bie në sy jo vetëm origjinaliteti i trajtimit të materialit, por edhe cilësia e lartë artistike, traditë e që u çua pastaj me përpara nga shkrimtarët arbëreshë të Rilindjes Kombëtare (Jeronim De Rada, Dara (i riu), Santori, Serembe, Stratiko etj.).

Ndonëse e kufizuar në tematikë dhe e përfaqësuar me një numër të vogël veprash, rëndësia e letërsisë së vjetër qëndron, në radhë të parë, në faktin se ajo është shprehje e vitalitetit të popullit shqiptar, e qëndresës së tij kundër pushtuesit e kulturës së huaj. Nëpërmjet veprave të kësaj letërsie u ruajt e gjallë dashuria për gjuhën shqipe dhe tradita për shkrimin e saj.

Letërsia shqiptare e Rilindjes Kombëtare lindi dhe u zhvillua si pjesë e pandarë e lëvizjes politiko-shoqërore e kulturore për çlirimin e vendit nga zgjedha e huaj.

Kjo lëvizje, që nis nga mesi i shekullit 19 dhe arrin deri në vitin 1912, quhet Rilindje Kombëtare, prandaj edhe letërsia e kësaj periudhe quhet letërsi e Rilindjes Kombëtare.

Kjo është kryesisht një letërsi patriotike me frymë demokratike e popullore. Tema kryesore e saj ishte dashuria për atdheun dhe popullin, evokimi i së kaluarës heroike dhe lufta për çlirimin kombëtar e shoqëror.

Kushtet historike që përcaktuan zhvillimin e saj, ishin kryengritjet e vazhdueshme kundër pushtuesve osmane, lufta për pavarësi dhe për ruajtjen e tërësisë tokësore të vendit nga synimet grabitqare të imperialisteve dhe të qarqeve shoviniste fqinje.

Letërsia e Rilindjes pati një drejtim iluminist e në periudhën e fundit edhe vepra realiste, por në thelbin e vet ajo ishte një letërsi romantike. Në veprat më të mira të saj u shprehën ideale të larta kombëtare, malli dhe dashuria e zjarhtë për mëmëdheun, krenaria për të kaluarën e lavdishme të popullit shqiptar dhe ëndrra për ta parë Shqipërinë e lirë, të pavarur e të lulëzuar.

Figura më e shquar e kësaj periudhe është padyshim, Naim Frashëri, autor i poemës “Bagëti e Bujqësi”, i “Historisë së Skënderbeut”, dhe i shumë poezive të tjera patriotike, lirike e filozofike.

Figura të tjera të shquara janë Jeronim De Rada, A. Z. Çajupi, Gavril Dara i Riu, Ndre Mjeda, Asdreni etj.

Letërsia e Rilindjes shënon një etapë të re në historinë e letërsisë shqiptare. Ajo shënon kalimin nga letërsia me brendi fetare e karakter didaktik, në letërsinë e re shqiptare, në letërsinë e mirëfilltë artistike, duke hedhur në të njëjtën kohë edhe bazat e gjuhës sonë letrare kombëtare.

Letërsia shqiptare në Kosovë prej viteve 19 30-të deri në ditët e sotme

Pjesa e letërsisë shqiptare që zhvillohej në Kosovë, kishte afërsisht këto shenja paradalluese: e shkëputur nga letërsia amë dhe nga një pjesë e traditës letrare, ajo pothuajse nuk ishte fare në kontakt me të dhe nuk ishte e informuar për atë që ndodhte në fushën e letërsisë brenda kufirit të shtetit shqiptar. Edhe para luftës, në Kosovën letrare herë pas here ilegalisht, mbase edhe mund të depërtonte ndonjë vepër ose autor nga periudha e viteve 1930, kryesisht përmes atyre pak nxënësve që

shkolloheshin aso kohe në Shqipëri.

Pas luftës, në vitet 1950, krijuesit e parë të letërsisë shqiptare në Kosovë, për mbështetje kishin kryesisht letërsinë gojore (të pasur), fare pak vepra nga fondi letrar i traditës, si dhe përvojat e huaja letrare, në radhë të parë ato sllave.

Nga emrat e shkrimtarëve, të cilët e kishin filluar veprimtarinë e vet letrare para luftës, do të përmendim këtu vetëm Esat Mekulin dhe Hivzi Sulejmanin.

Dr.Esat Mekuli u shqua me lirikën e angazhuar shoqërore dhe kombëtare të shkruar gjatë viteve 1930, ndërsa i dyti solli përvojën e parë më serioze në llojin e prozës së gjatë me romanin dy vëllimesh “Njerëzit I” dhe “Njerëzit II”, si dhe “Fëmijët e lumit tim”. Para tyre Hivzi Sulejmani do të shkruante disa nga tregimet, që edhe sot tingëllojnë moderne.

Ishte poezia ajo që arriti majat e letërsisë shqiptare në Kosovë, duke filluar nga fundi i viteve 1950 dhe duke vazhduar më bujshëm në vitet 1970, 1980, e sidomos me emrat:Din Mehmeti, Fahredin Gunga, Rahman Dedaj, Enver Gjerqeku, Azem Shkreli, Ali Podrimja, Besim Bokshi, Eqrem Basha, Sabri Hamiti, Agim Vinca, Musa Ramadani, Beqir Musliu, Haxhi Vokshi, Qerim Ujkani, Naim Kelmendi, Ibrahim Berisha, Milazim Krasniqi, Basri Çapriqi, Salih Bashota, Ramadan Musliu, Flora Brovina, Blerina Rogova-Gaxha, Ragip Sylaj, Abdullah Konushevc, Kujtim Rrahmani, Kujtim Shala, Beqë Cufaj, Shefqet Dibrani etj.

Ndërsa në prozë dallohen: Anton Pashku, Ramiz Kelmendi, Azem Shkreli, Nazmi Rrahmani, Mark Krasniqi, Zejnullah Rrahmani, Rexhep Qosja, Mehmet Kraja, Mehmet Kajtazi, Iljaz Prokshi, Gani Gjafolli, Rifat Kukaj,Vehbi Kikaj, Rushit Ramabaja, Kadrush Radogoshi , Shyqri Galica, Xhavit Aliçkaj, etj.

Edhe në Kosovë shumë shkrimtarë patën fatin të burgosen, të persekutohen apo të arratisen e të jetojnë jashtë truallit të tyre. Pushteti serb ushtronte dhunën më të egër ndaj intelektualëve që me pushtetin

e fjalës përpiqeshin të afirmonin vlerat kombëtare shqiptare. Kështu e pësuan rreptë nga kjo censurë: Adem Demaçi, Ramadan Rexhepi, Kapllan Resuli (i cili pasi u arratis në Shqipëri u burgos edhe këtu) etj. Krahës letërsisë shqiptare që krijohej dhe botohej kryesisht në Prishtinë, ajo krijohej dhe botohej edhe në mesin e shqiptarëve të Maqedonisë, kryesisht me prozën dhe poezinë e Murat Isakut, Abdylazis Islamit, e më pas, me veprën letrare të Resul Shabanit, Adem Gajtanit, Agim Vincës, Din Mehmetit etj.

Vlen të përmendet dhe një personalitet i shquar i kulturës, Luan Starova, (shqiptari më i përkthyer sot pas Kadaresë), por shumica e veprave të tij nuk janë në gjuhën shqipe.).

Letërsia moderne shqiptare në diasporë

Edhe pse e zhvilluar në kushte të një izolimi gjeografik e ideologjik, fati dhe perspektiva e letërsisë bashkëkohore shqiptare duhet vështuar në një kontekst dhe më të gjerë gjeografik, d.m.th dhe përtej kornizës ngushtësisht nacionale. Pavarësisht nga zhvillimet brenda Republikës së Shqipërisë, si dhe brenda viseve etnike si: Kosovë, Maqedoni, Mali i Zi, kjo letërsi pati dhe njohu zhvillime dhe në diasporë. Sa i takon zhvillimeve të saj në diasporë, letërsia shqiptare mund të shikohet gjeografikisht brenda dy vatrave:

Vatra historike e diasporës shqiptare: Itali, Greqi, Rumani, Bullgari, Turqi etj. Vatra të reja të diasporës shqiptare: Gjermani, Shtetet e Bashkuara të Amerikës, etj.

Zhvillimet më të rëndësishme të letërsisë bashkëkohore shqiptare në diasporë ndodhën në Itali, aty ku sot e kësaj dite jetojnë rreth 90.000 arbëreshë, që vazhdojnë të flasin shqipen. Në përgjithësi mund të thuhet se një “rilindje” e letërsisë arbëreshe ndodhi diku rreth fundit të viteve 1950, kur dhe nisi të botohej revista “Shejzat” nga Ernest Koliqinë Romë e më pas revistat “Zgjimi”, “Katundi ynë”, “Zjarri”, “Zëri i Arbëreshëve”, “Lidhja”, “Bota shqiptare” etj.

Këto revista ndikuan në krijimin dhe publikimin e një brezi poetësh e shkrimtarësh që shkruan në arbërisht. Veç të tjerash, një pjesë e tyre

funksionoi dhe funksionon dhe si shtëpi botuese, duke publikuar kolana të tëra me poezi dhe vepra të tjera letrare.

Ndër shkrimtarët më të rëndësishëm të kësaj vatre duhen përmendur: Françesk Solano (1914), i njohur me pseudonimin Dushko Vetmo, i lindur në Kozencë.

Pas një periudhe të gjatë qëndrimi në Argjentinë, Uruguai dhe Kili, ku dhe shugurohet prift, Solano kthehet në vendlindje.

Aktiv në shumë fusha të letrave, ai është kryesisht poet, prozator dhe dramaturg. Ndër veprat e tij më të rëndësishme janë: Burbuqe t'ëgra, 1946, Shkretëtira prej gurit, dramë, 1974, Tregimet e Lëmit, etj.

Domenico Bellizzi (1931), prift nga Frasnita, i njohur me pseudonimin Vorea Ujko, është një ndër trashëgimtarët më të denjë të Jeronim De Radës e Zef Serembes. Ai me poezinë e tij arriti nivele të spikatura të ligjërimit poetik, veçanërisht me veprat: Zgjimët e gjakut, Këngë arbëreshe, 1982, Hapma derën zonja mëmë, 1990 etj.

Karmell Kandreva (1931), poet, bartës i identitetit kombëtar me anë të një ligjërimi poetik origjinal si dhe luftëtar i angazhimit social të arbëreshëve në ruajtjen e gjuhës dhe kulturës origjinale, ka shkruar triologjinë poetike: Shpirti i arbërit rron; Shpirti i arbërit rron. Arbëreshi tregon; Shpirti i arbërit rron. Vuan dega e hershme.

Zef Skiro Di Maxhio (1944), poet, përkthyes dhe dramaturg i shquar. I angazhuar edhe si drejtor i revistës “Bota shqiptare”, i shquar për tonin e tij ironik e shpesh sarkastik, ai është autor i rreth dhjetë librave poetikë, ndër të cilat vlen të përmenden: Njëpër udhat e parrajsit shqipëtarë e t'arbreshë. Poemë gjysmëserioze arbëreshe, Orëmira, Për tokën fisnike të Horës etj.

Padyshim që letërsia arbëreshe vazhdon jetën me të tjerë shkrimtarë, shumica syresh të rinj, duke luajtur kështu një rol të rëndësishëm, jo vetëm në diversitetin kulturor shqiptar, por edhe atë italian.

Një tjetër vatrë e rëndësishme historike, ku kanë lulëzuar shkrimet shqipe që në fundin e shekullit XIX dhe ku jeta kulturore e elementëve shqiptarë ka qenë e organizuar më së miri, është Rumania. Një ndër personazhet më të rëndësishëm të letrave bashkëkohore shqiptare është Viktor Eftimiu (1889 - 1972), autor i rreth njëqind vëllimeve letrare

të shkruara në rumanisht. Mjaft prej veprave dramatike të tij janë ndërtuar mbi bazën e motiveve shqiptare e të fëmijërisë së tij në malet e vendlindjes.

Po aq e rëndësishme sa dhe Rumania në pikëpamje të jetës kulturore shqiptare mbetet edhe Bullgaria, ku janë njohur organizime të hershme të komunitetit shqiptar. Një figurë që vlen të merret në konsideratë nga njerëzit e letrave shqipe, është Thoma Kaçori, i cili shkroi në shqip disa romane e libra me tregime.

Në vatrat e reja të zhvillimit të letërsisë bashkëkohore shqiptare hyjnë ato vende në të cilat emigruan për motive kryesisht politike një pjesë e shkrimtarëve të talentuar shqiptarë, që duke mos u pajtuar me diktaturën dhe duke ndjerë etjen për liri, realizuan në periudha të ndryshme të regjimit komunist eksodet e sforcuara.

Një nga shkrimtarët e diasporës me peshë më të madhe që jetoi e krijoi në Gjermani, është Martin Camaj (1925 - 1992). Vepra e tij hyn në fondin më të shquar të letërsisë bashkëkohore shqiptare.

Ndërsa në Shtetet e Bashkuara të Amerikës zhvilloi veprimtarinë më të madhe studimore e letrare Arshi Pipa (1920- 1997), një ndër punëtorët më të mëdhenj të letrave shqipe, intelektual i shquar, poet, përkthyes, studiues e polemist.

Më 1944 ai drejtoi revistën “Kritika” dhe po këtë vit botoi librin e parë me poezi Lundërtarë. Në SHBA, ku emigroi në vitin 1958, punoi si profesor në disa universitete amerikane deri sa doli në pension. Si dëshmi e asaj që kishte përjetuar në kampet dhe burgjet komuniste ai botoi në Romë vëllimin me poezi Libri i burgut 1959, dhe më vonë dhe vepra të tjera. Një ndihmesë të jashtëzakonshme Arshi Pipa do të japë dhe në studimet letrare, sociologjike e politike me vepra të dorës së parë, ku operon me metoda moderne studimi.

Si përfundim, mund të themi, se aktualisht po bëhen përpjekje që të gjitha këto baza dhe këta krahë të shkëputur në kohë dhe në hapësirë të letërsisë shqiptare, të komunikojnë dhe të integrojnë mes vetes për ta përcaktuar dhe krijuar saktësisht nocionin letërsi kombëtare në gjuhën shqipe.

Letërsia moderne në Shqipëri

E pasur dhe e bukur është gjuha jonë shqipe, nga e cila ``Bijtë e Shqipes`` krijuan një kult të vërtetë; me gjithë këtë është fare pak e zhvilluar: rrethana historike krejt të posaçme dhe sidomos një sundim i huaj prej më shumë se katër shekujsh i vonuan për një kohë shumë të gjatë çdo farë rilindje kulturele popullit shqiptar të dashuruar për liri.

Do t'i lëmë mënjane, edhe folklorin, i cili më vete do të mbushte një kapitull shumë interesant, edhe atë sërë të gjatë prodhimesh religjioze që pati filluar qysh në shekullin e XV-të, rëndësia e të cilëve është sidomos gjuhësore; e atëherë do të shohim se pjesa e dytë e shekullit të kaluar shënon shfaqjen e veprave të para letrare, që si me thënë mund të merren për themelet e letërsisë sonë moderne.

Të parët shkrimtarë shqiptarë, fuqitë e tyre intelektuale e morale i vunë në shërbim të pavarësisë së Shqipërisë. Këta janë pikësëpari: Jeronim De Rada, Pashko Vaso Pasha, Naim Frashëri, Zef Skiroi e Gjergj Fishta, veprat e shkëlqyera të të cilëve kanë kontribuar në një masë të madhe për zgjimin e ndërgjegjes sonë kombëtare.

Pastaj vinë: Zef Serembe, A.Z.Çajupi, Faik Konica, Luigj Gurakuqi, Fan S.Noli; që të gjithë dhanë faqe poetike të shenjtëruara me një patriotizëm drithëronjës, disa për të flakur zgjedhën e robërisë së huaj, të tjerët për ta shpëtuar popullin nga fanatizmi fetar në të cilin kishte rënë. Të tjerë merrnin pjesë në krijimin e një jete të gjallë kulturore me anë përkthimesh të kryeveprave më të mira të letërsisë botërore.

Jeronim De Rada (1814-1903), patriark i përnderuar i kolonisë shqiptare të Italisë, botoi disa vepra romantike, si për shembull : ``Milosao`` dhe ``Skënderbeu``, dhe një numër të madh poezish, që të përkujtojnë ritmin e mrekullueshëm të këngëve tona të vjetra popullore.

Në shpirtin e të shpërngulurve të varfër si ky, ai vetë, ka ditur të hedhë farën e një malli të dhimbshëm. Ngjalli nostalgjinë për vendin e lipsur, për ditët e lumtura të dikurshme pranë vatrës familjare në kohën e Shqipërisë fatbardhë.

Si redaktor i një gazete, për shumë vjet rresht, i së famshmes ``Flamuri i Arbërit``, ai u bë mbrojtësi i guximshëm i të drejtave të paprekshme të

popullit shqiptar përpara mbarë botës.

Merita dhe lavdia e mbajtjes, në një shkallë të lartë, të idealit kombëtar në mendjen e shqiptarëve të emigruar në Italinë e Jugut i takon bashkëatdhetarit të tij më të ri, Zef Skiroit (1865-1927).

Le të kufizohemi të zëmë në gojë një lirik të stërhollë ashtu si ka qenë Zef Serembeja. Për shkak të fatit të pashmangshëm që i ra mbi kokë; ai mund të krahasohet me poetin austriak Lenau...

Shpirt ëndërrimtar po si ky, udhëtar i përjetshëm, shkoi të vdesë në një azil, andej tutje, fort larg, në San Paolo të Brazilit.

Në krye të atyre që e kanë zgjuar më fort popullin nga letargjia e tij shekullore, do të ishte e udhës të vinim këtu Pashko Vaso Pashën (1827-1892), nga Shkodra. Si frymë luftëtare, që dashuronte lirinë, ai u angazhua qysh i ri, në ushtrinë e mbrojtësve të Venedikut të sulmuar prej Austrisë. Më vonë, kur atij iu ngarkua funksioni i lartë i shquar si Guvernar i Libanit, ai shkrojti në një elegji të thjeshtë, të hidhur dhe njëkohësisht të fuqishme, këto fjalë: ``O Shqipëri, e mjera Shqipëri...`` leximi i të cilave shkaktoi derdhjen e shumë lotëve.

Sa për Naim Frashërin (1846-1900), ai është zoti i popullit të vet, luftëtar i pamëshirshëm kundër barbarizmit turk. Librat e tij të shkruara në Stamboll, në kohën kur, sipas shprehjes piktoreske të asaj kohe, ``ai ish i mbyllur në kafazin prej floriri të Sulltan Hamitit`` - u botuan, megjithëkëtë, në Bukuresht, prej nga u dërguan dhe u shpërndanë pastaj fshehurazi në të gjithë Shqipërinë. Librat e tij u bënë shumë shpejt ungjilli (Breviari) i gjithë shqiptarëve të vërtetë.

Gjithçka ishte Frashëri, mund të përmblihet me fjalët: poet epik dhe poet lirik. Ai na ka dhënë dy epope kryesore që përbëjnë pjesën kryesore të veprës letrare të tij epike. E para e këtyre të dy epopeve mban titullin ``Qerbelaja``, e dobët mjerisht, për shkak të inspirimit fetar të saj. E dyta, përkundër, ``Historia e Skënderbeut``, e shkruar në vargjet tronditëse, përshkruan tregimin e luftërave legjendare të heroit tonë kombëtar kundër ushtarëve të Portës së Lartë.

Po ai na ka dhënë edhe një poemë lirik: ``Lulet e pranverës``, në të cilën ndjejmë ndikim fare të qartë të një ideologjie orientale tek një autor, i cili megjithëkëtë, është pajisur me edukatë nga më klasiket.

Le të përmendim po ashtu një poemë pastoral, ``Bagëti e Bujqësi``, që do të konsiderohet edhe për një kohë të gjatë, në letërsinë tonë, si një nga kryeveprat më të thjeshta të atij lloji, megjithëse nuk pasqyron saktësisht doket e zakonet e jetës sonë bujqësore.

At Fishta (1871) do të ndjekë rrugën e shënuar prej Naim Frashërit. Me gjithë këtë, disa vënë në dukje një ndryshim kryesor që ekziston midis tyre:

Kurse njëri prej tyre, Fishta, i zhvillon subjektet e tij me një frymë regjionalistë shumë të theksuar dhe, me një fjalë veriore, tjetri, Frashëri, e ka marrë përsipër në veprat e tij, të shprehë frymën e tërë popullit shqiptar, pa dallim krahine ose fisi, kështu që njëri humbet nga pikëpamja e shtrirjes atë që tjetri kishte fituar në thellësi. S`duhet të habitemi pra që kryevepra epike e Fishtës ``Lahuta e Malcis`` të mos ia ketë arritur ta zgjojë entuziazmin e përgjithshëm në një kohë kur popullsia e tërë pasionohet për pavarësinë e Kombit.

Vepra e Fishtës me titull ``Mrizi i zanavet`` do të shprehte personalitetin poetik të vërtetë të një njeriu që ka qenë tërhequr në rrugën fetare, dhe poezia e tij elegjiake me emër ``Një luleje pranverë`` do t`i lërë të shfryhen lirisht ankesat dhe ulërimat e dhimbshme të një zemre mirëdashëse, po të vrarë.

Ta përcaktosh këtu se cili nga të dy, Fishta ose Frashëri, është poeti epik më i madh na duket gjë mjaft e vështirë. Por, sidoqoftë, mund të pohojmë, pa frikë se mos gabohemi, se Fishta, poeti ynë satirik më i madh, do të ishte edhe poeti ynë lirik më i madhi sikur shprehja e ndjenjave të tij lirike të mos kishte qenë penguar mjerisht prej disiplinës së rëndë dhe të pamëshirshme të Bijve të Shën Françeskut.

Po të kalojmë tashti në letërsinë e kohëve më të afërta, dafinat e poezisë do t`ia kushtojmë pa ngurim Benjaminsit të poetëve tanë: Lasgush Poradecit (1899), poet serioz dhe filozof merite. Vargjet e tij të përpunuara, nuk meritojnë asnjë qortim për sa i përket formës. Me prejardhje nga shtresat e thjeshta të popullit, ai ka ditur të ngrihet përmbi rasat e kësaj jete dhe të jetë artist me tërë kuptimin e fjalës, duke bërë në një farë mënyre ``art për art``, dhe duke shprehur në poemat e tij një botë ndjenjash ashtu edhe mendimesh. Ai s`do t`ja dijë nga

kufijtë tanë si rrjedhim , inspirimin e tij poetik, ai shkon ta kërkojë jo vetëm në poezinë popullore shqiptare, por edhe në poezinë popullore në përgjithësi. Dhe aty e gjen heroin e romanit poetik të tij, në të cilin dashnori dhe dashnorja s'janë më veçse personifikimi i fuqisë fizike dhe i bukurisë morale.

I riu ynë i ndan veprat e tij në cikle. Le të shënojmë vetëm se poezitë erotike kanë gjetur vendin e tyre në ciklin e katërt. Midis gjithë atyre motiveve që e bëjnë të këndojë kalemin e tij le të shënojmë nostalgjinë e ikjes, "të ikësh , është të vdesësh ca pak ", që poeti ynë e ka ndjerë më shumë se cilido tjetër.

Tre tituj tërheqin vëmendjen tonë në mënyrë të posaçme: "Gjëmim i anijes", "Lundra dhe Flamuri" dhe "Vdekja e Nositit" që përbëjnë kësajsoj një trilogji të vërtetë, të cilën do ta përmbledhte lufta e përjetëshme për jetën dhe ku emrat na dalin si simbole: "barka" ose "gjemia" është njeriu, "Flamuri" është ideali dhe fundi, "Lufta" është ajo e Lirisë. Vija dominuese në Golgothanë e tij do të ishte një aksion i thellë dhe njëkohësisht optimist.

Po le ta themi me plot singeritet, në qoftë se Poradeci ngul këmbë për të ndjekur vijën idealiste në të cilin është futur, larg origjinës së tij, frymëzimi i tij s'do të vonojë të shtirret, dhe faji do të jetë i kësaj mosnjohje vullnetare dhe sistematike të realiteteve.

Në qoftë se ekzistojnë boshllëqe tek poetët tanë, të cilët të gjithë pak a shumë, kanë qëndruar larg jetës reale, le ta themi se këto boshllëqe janë mbushur prej prozatorëve tanë, në krye të të cilëve duhet të vëmë Imzot Fan Nolin.

Fan Noli është lindur (1880) përjashta atdheut ku edhe ka jetuar pothuajse gjithmonë. Po kjo nuk e ka penguar që të marrë pjesë të rëndësishme në fatkeqësitë e fatbardhësitë e popullit të tij, me të cilin ai ka mbetur në bashkërendim të afërt. Në stilin e tij poetik, të stolisur ngandonjëherë me humor, por që shpesh ia arrin shkëlqimit dhe patetikut, ai u bë përfaqësuesi i ndjenjave dhe i aspiratave të vëllezërve të tij nga raca. Vepra e tij kryesore "Histori e Skënderbeut", ashtu edhe përkthimet e tjera që u ka bërë veprave të Cervantesit, të Shakespeare-it, të Ibsenit dhe sidomos i veprës gjeniale të Poes "Korbi", dhe i "Rubairave" të

Omar Kajamit, i provuan Shqipërisë dhe botës letrare se gjuha jonë ka mundësi dhe është e aftë, kur dimë ta përdorim, të shprehë gjithë ndjenjat njerëzore.

Në fund sot një plejadë e tërë të rinjsh po ecën në gjurmët e Mjeshtërve të vet. Kostë Çekrezi, Gj.Bubani, S.Malëshova, Z.Fundo, ia kanë hapur rrugën zhurnalizmit.Tajar Zavalani, me një gjuhë popullore, zgjoi te populli shqiptar bukuritë e letërsisë ruse, me përkthimet nga Tolstoi, Çehovi e Gorki. Ernest Koliqi përkthyes i disa klasikëve italianë, në "Novelat" e tij të punuara me një stil mjaft të këndshëm, pasqyron qëndrimin e vet "borgjez".

Midis shkrimtarëve që s'janë ende veçse në periudhën e shkrimeve fillestare, disa duan të marrin pjesë në Gostinë e perëndive,ndërsa disa të tjerë, jo aq ambiciozë, kënaqen vetëm duke ngjyer bukën e tyre në çanakun modest të bariut, të fshatarit dhe të punëtorit.

Pas Luftës së Dytë Botërore letërsia shqiptare eci në një rrugë mjaft të vështirë e komplekse. Karakteristikë kryesore e kësaj periudhe është shpërndarja jo e natyrshme e letërsisë nga tradita e saj dhe ndikimi i fuqishëm, po ashtu jo i natyrshëm, që ushtroi mbi të përvoja krijuese e metodës së realizmit socialist. Veçoria tjetër, mbase më e rëndësishme dhe me pasoja më të rënda, është se letërsia shqiptare do të zhvillohej e ndarë nga një kufi politik brutal dhe kufizimet e një regjimi diktatorial. Kështu do të kemi: letërsi të zhvilluar brenda kufirit të shtetit shqiptar; të shqiptarëve në përbërje të ish Jugosllavisë, kryesisht në Kosovë dhe në Maqedoni, si dhe të shqiptarëve të diasporës.

Këto karakteristika ndikuan fuqishëm në rrjedhën e letërsisë shqiptare në përgjithësi, si dhe në fizionominë, strukturën artistike apo frymëzimin tematik të saj. Gjatë katër dhjetëvjetëshave të parë të shekullit XX e sidomos gjatë viteve '20 e '30 letërsia shqiptare pari një zhvillim të hovshëm dhe të gjithanshëm. U rrit si numri i krijuesve, ashtu dhe numri i veprave letrare të botuara, të cilat u ngritën në një shkallë më cilësore artistike, duke krijuar premisat për një komunikim më të afërt me përvojat e përgjithshme letrare në Evropë. Përmes shkrimtarëve të

talentuar, të shkolluar nëpër qendra të ndryshme të Evropës, në letërsinë shqiptare filloi të depërtojë fryma e drejtimeve dhe e ndjeshmërive të reja krijuese letrare të kohës. Siç dihet, gjatë këtij harku kohor shkrimtarë të mëdhenj të letërsisë shqiptare, si: Fishta, Konica, Noli, Poradeci, Koliqi, Migjeni, Kuteli, shënuan disa nga kulmet më të larta të letërsisë shqiptare, në llojet dhe zhanret e gjinive të ndryshme. Në këtë kontekst letrar llojet e gjinisë lirike do të jenë ato që përparojnë, por një hov të dukshëm do të marrin edhe llojet epike, drama, kritika dhe teoritë letrare.

Krejt ky fluks i pasur krijuesish të talentuar të moshave të ndryshme, të nxitur dhe të mbështetur nga shtypi periodik letrar i drejtimeve dhe i shkollave të ndryshme, do të vazhdojë, thujse po me këtë ritëm dhe gjatë pjesës së parë të viteve 1940.

Për çudi, jehona e hovit të tillë krijues nuk u ndërpre menjëherë pas përmbysjes së pushtimit nazist dhe vendosjes së pushtetit komunist. Pati një tolerancë gjatë ditëve të para të pushtetit të ri ndaj frymës së lirë, liberale në krijimtarinë artistike, e cila do të vazhdojë ta ketë këtë fat edhe për dy-tre vjet. Por siç dihet, tanimë nuk ishte më ai rreth individualitetesh të jashtëzakonshëm krijuesish të viteve '30. Noli e Koliqi do të vazhdojnë të krijojnë nëpër Evropë e Amerikë, por të shkëputur krejtësisht nga letërsia në Shqipëri dhe pa kurrfarë ndikimi mbi të. Lasgushi kishte pushuar së krijuari. Migjeni dhe Fishta nuk ishin më. Nga ky rreth kolosësh të letërsisë shqiptare, vetëm Kuteli do vazhdojë të jetë vazhdimi i natyrshëm i letërsisë së Pasluftës duke botuar sa herë i hiqej çensura. Do të vazhdojnë fare ndryshe krijimtarinë e nisur që më parë: Petro Marko, Vedat Kokona, Shefqet Musaraj, Fatmir Gjata, Sterjo Spasse, Nonda Bulka, Dhimitër Shuteriqi etj. Nga poetët që krijuan në vitet e para të çlirimit dhe që krijimtaria e tyre pati jehonën e entuziazmit kolektiv të këtyre viteve, janë: Aleks Çaçi, Luan Qafëzezi, Llazar Siliqi etj.

Kështu, pas luftës dhe gjatë viteve 1950 do të duket qartë orientimi i ri në fushën e letërsisë shqiptare, si në rrafshin tematik, dhe në atë të përvojave dhe të metodave e prosedeeve krijuese. Tematikisht

letërsia u përqëndrua kryesisht, në jehonën e lirisë së fituar nga Lufta Nacionalçlirimtare, kurse ngjyrimi i aktualitetit dhe i botës reale u reduktua kryesisht në bardhë e zi. Si përvojë shkrimi, veprat letrare të kësaj periudhe shpesh do të qëndrojnë ndërmjet gjuhës së rrëfimit letrar dhe atij propagandistik. Kryesisht këtë vulë proceduese kanë romanet e para gjatë viteve 1950. Po kaq skematik ishte dhe mendimi kritik zyrtar i asaj kohe, që do ta përkrahte këtë letërsi.

Nga fundi i viteve 1950, e sidomos me fillimin e viteve 1960, pra pas një dekade e gjysmë që nga çlirimi, do të bëhen hapat e parë për ta nxjerrë nga ky shabllon letërsinë shqiptare. Në këtë kontekst duhet përmendur, pikërisht viti 1958, kur Petro Marko do të botojë romanin e tij të parë “Hasta la Vista”, që sjell një tjetër tematikë në romanin shqiptar, një tjetër frymë dhe ndjeshmëri në paraqitjen e personazheve (tanët dhe të huajt). Dy vjet më vonë ai do të botojë dhe romanin “Qyteti i fundit” me prirje për të shmangur skematizmin. Pas tij Ismail Kadare boton romanin “Gjenerali i ushtrisë së vdekur” (1962), që, shtegun e paralajmëruar nga romanet e Petro Markos, do ta ngrejë në një nivel ndërkombëtar.

Pas romaneve të dy autorëve të përmendur, gjatë viteve 1960, Jakov Xoxa do të botojë romanin “Lumi i vdekur” që, nga një aspekt tjetër procedura, do të konsolidojë prirjen e romaneve shqiptarë, për të kërkuar rrugë të reja në paraqitjen e botës shqiptare. Pas Jakov Xoxës do të paraqitet Dritëro Agolli me një seri romanesh, Dhimitër Xhuvani, Ali Abdihoxxa, Skënder Drini, Sabri Godo, Vath Koreshi etj., ndërsa majën e poezisë lirike do ta zenë Fatos Arapi, Ismail Kadareja dhe Dritëro Agolli, të cilët do të çelin një rrugë të mbarë dhe për një brez poetësh të rinj të talentuar si: Dhori Qiriazhi, Bardhyl Londo, Xhevahir Spahiu, Frederik Rreshpja, Natasha Lako etj./

PËLLUMBI I PAQES...

Havzi Nela lindi më 20 shkurt 1934 në fshatin Kollovos të rrethit të Kukësit. Ai mbaroi shkollën fillore dhe të mesme, ndërsa jetojnë në varfëri ekstreme. Qysh në shkollë të mesme u shfaqën kundërshtitë e tij të para ndaj padrejtësive të regjimit komunist.

Më pas ai filloi studimet në Institutin e Lartë Pedagogjik të Shkodrës (sot Universiteti Luigj Gurakuqi), por u përjashtua si element destruktiv për bindjet e tij. Pas shumë vështirësish, ai gjeti një punë si mësues në shkollën fillore të Planit të Bardhë, një fshat i vogël në rrethin e Matit. Ai u dëbua edhe nga ky fshat për shkak të aktivitetit të dyshimtë - u lexonte nxënësve poemat e tij. Më pas ai arriti të përfundojë Institutin e Lartë Pedagogjik të Shkodrës me korrespondencë.

Ai punoi si mësues në fshatra të ndryshme të tilla si Kruma, Lojma, dhe Shishtaveci deri në vitin 1967, kur ai u transferua në Topojan. Topojani ishte vendi ku filluan ngjarjet më dramatike të poetit dhe familjes së tij.

Havzi Nela kontrollohej vazhdimisht, u mor në paraburgim shumë herë, dhe kufizohej mbi llojin e punës që mund të bënte dhe se ku ai mund të jetonte. Pasi u lexoi nxënësve të tij poemën “Shko dallëndyshe” shkruar nga Filip Shiroka, Havzi Nela, me gruan e tij, Lavdie, rrezikuan jetët e

tyre duke marrë rrugën për të kaluar kufirin në Kosovë më 26 prill, 1967. Ndërsa kalonte vijën kufitare, ai shkroi në një copë letre, “Lamtumirë, atdhe i dashtun, po të la, por zemërplasun ...” dhe e vendosi në degën e një peme lajthie që ta gjenin rojet e kufirit.

Një fat më tragjik do ta ndjekë atë në Kosovë. Ushtarët jugosllav i vunë në prangat Havzi Nelës dhe së bashku me gruan e tij, i burgosën në burgun e Prizrenit.

Më 6 maj, 1967, jugosllavët i kthyen Havziun dhe Lavdien në pikën kufitare të Morinës, në këmbim të atdhetarëve shqiptarë nga Kosova që qeveria komuniste e Enver Hoxhës ia dorëzonte policisë sekrete jugosllave, UDB.

Më 22 maj, 1967, poeti u dënua me pesëmbëdhjetë vjet burg për kalimin në Kosovë. E gjithë pasuria e tij u konfiskua. Gruaja e tij u dënua me dhjetë vjet burg. Poeti kurrë nuk u pajtua me diktaturën dhe marionetat e tij në burgje.

Më 8 gusht, 1975, atij iu shtuan edhe tetë vjet në burg, sepse konsiderohej një armik i zjarrtë i Partisë dhe popullit. Më 19 dhjetor, 1986, ai u lejua tën dalë nga burgu, por vetëm për një kohë të shkurtër. Më pak se një vit më vonë, më 12 tetor, 1987, ai u arrestua dhe u dërgoi internua në fshatin Arrën.

Më 24 qershor 1988, Gjykata e Lartë e Shqipërisë të përbërë nga gjyqtarët komunist Fehmi Abdiu, Vili Robo dhe Fatmira Laskaj e hodhi poshtë kërkesën Lavdie Nelës kundër dënimit burrit të saj me vdekje. Gjykata vendosi që Havzi Nela të dënohej me varje. Miratimi përfundimtar i dënimit me vdekje nga Kryetari i Presidiumit të Kuvendit Popullor, Ramiz Alia, çoi në ekzekutimin Havzi Nelës.

Më 10 gusht 1988, në orën 02:00 të mëngjesit, ai u ekzekutua me varje në mes të qytetit të Kukësit.

Pasi u ekspozua gjatë gjithë ditës më 10 gusht, 1988, në mesnatë terroristët komunistë e morën trupin e tij dhe e futën atë vertikalisht në një vrimë të krijuar nga heqja e një shtylle druri.

Ai ishte i privuar nga mundësia për tu shtrirë si të gjithë të vdekurit. Ai qëndroi në këmbët e tij për pesë vjet dhe dhjetë ditë, deri më 20 gusht 1993. Pas përpjekjeve të shumta nga qeveria demokratike e Shqipërisë,

kjo ishte dita që u bë e mundur që të gjendej vendi, i mbuluar me gurë dhe shkurre pranë fshatit Kolsh, dy kilometra larg nga Kukësi. Me dekretin presidencial të Presidentit të Republikës së Shqipërisë, Sali Berisha, Havzi Nelës i është dhënë titulli “Dëshmor i Demokracisë.” Në përkujtimin e 75 vjetorit të lindjes së Havzi Nelës shkrimtari i shquar Ismail Kadare shkruante: “Poeti Havzi Nela është një këmbanë që ende bije për shoqërinë shqiptare. Të mos e dëgjosh këtë këmbanë do të thotë të vazhdosh të shkelësh me këmbë lirinë e Shqipërisë”.

(Në faqen 12 të dosjes, nr.1055, Prot. datë 18. 6. 88, me shënimin “SEKRET”, në materialin që i dërgohej Hetuesisë së rrethit, Kukës (nënshkruar nga zv/kryetari i degës së Punëve të Brendshme, Kukës, Ali Turabiu), shkruhej:

“Me vendimin nr. 16, datë 26. 9. 1987, të Komisionit Qëndror të internim dëbimeve, është vendosur internimi i Havzi Nelës nga fshati Kollovoz i rrethit Kukës, për 5 vjet në fshatin Arrën të këtij rrethi. Zbatimi i vendimit u bë me datë 12. 10. 1987.

Theksojmë se internimi i fillon me datë 26. 9. 1987 dhe i përfundon me datë 26. 9. 1992.

Nga organi ynë të sipërpërmendurit nuk i është dhënë leje për largim nga vendi i internimit. Me datën 13. 6. 1988 është larguar nga vendi i internimit pa leje në drejtim të paditur”).

REPUBLIKA POPULLORE S O C . S H Q I P Ë R I S Ë

Nr. 59. Vendimi Nr.60. Aktit

GJYKATA POPULLORE

RRETHI KUKËS

VENDIM

NË EMËR TE POPULLIT

Gjykata popullore e rrethi Kukës e përbërë prej:

Agim Hoxha, Gjyqtar

Osman Mula, Anëtar

Isa Laçi, Anëtar

Asistuar nga sekretarja Ikbale Mema, me pjesëmarrjen e prokurorit Nikollaq Helmi, në Kukës, me datë 24.06.1998 shqyrtoi në seancë gjyqësore me dyer të hapura çështjen penale nr. 60 që i përket:

Të pandehurit Havzi Nela, i biri Shabanit dhe i Xhevries, i datëlindjes 1934, lindur në Kollovoz

dhe banues në Arrën, me origjinë shoqërore fshatar i varfër,dhe me gjendje shoqërore punëtor, i dënuar dy herë më parë në bazë të neneve 47/ gj dhe 55/ J e K.Penal, profesioni mësues me arsim të lartë, arrestuar më datë 17.6.1988

AKUZUAR

Për tradhti ndaj atdheut në formën e arratisjes jashtë shtetit, terror dhe armë mbajtje pa leje, në bazë të nenit 47/ gj - 11, 50 /1 224 të kodit Penal.

Gjykata, pasi shqyrtoi materiale te dosjes hetimore Nr.109, provat e marra gjatë zhvillimit të gjykimit, pasi dëgjoi prokurorin e kërkoj

deklarimin fajtor të pandehurin për veprat penale të parashikuara nga nenet 47/ gj e 11; 50/ 1 e 224 të K.Penal dhe dënimin përfundimtar: me vdekje me varje në litar.
Dhe e varren kanibalët në mes të qytetit të Kuksit dhe e lanë të varur që të kallnin tmerrin të gjithë qyteti.

Krijimtaria letrare

Në qelitë e burgut

Nuse më dhanë robninë

Eni të vajtojmë Shqipërinë

Nusja e flamurit

...Dhe “ ai, më sa duket, pasi kishte humbur çdo shpresë se do të mund të jetonte, po ndërronte jetë, duke përsëritur vetëmëvete katër vargje që po i fisnikëronin për herë të fundit shpirtin e tij të lodhur, që po sosej nga çasti në çast”, do të shkruajë studiuesi letrar, kuksiani Petrit Palushi, duke cituar katër vargjet e poetit, në të cilat shpërfaqet parandjenja e një akti të tillë makabër, por jo të vetëm në historinë e diktaturës komuniste në Shqipëri:

Kur të pyesni :”Ku e ka vorrin?”

Kur t`kërkoni me e gjetë,

Thoni:”Ai e urreu mizorin”

Thoni:”Dheu s`ka me e tretë”.

Dhe është ky një mesazh për një vdekje të parandier nga poeti që po përjetonte diktaturën dhe të këqijat e saj, të cilat ia shkaktinin njerëzit që i shërbenin me aq përkushtim kësaj katrohure kombëtare: Poeti e

kishte ndier një akt të tillë, sepse nuk priste ndonjë të mirë pas të gjitha atyre vuajtjeve të shkaktuara me dekada të tëra mbi të, mbi atë shpirt që nuk bindej dot të thyhej. Dhe është pikërisht kjo pathyeshmëri që atij i shkaktonte vdekjen e dhimbshme, aspak të natyrshme, ashtu me varje në mes të qytetit, për të trishtuar dhe frikur shpirtat e tjerë, m'u në kapërcyell të shekullit njëzet. Poeti qëndron i varur atje në mes të qytetit, ndërsa njerëzit e shikojnë dhe nuk guxojnë ta thonë asnjë fjalë, por ashtu në heshtje shprehin pikëllimin dhe habinë e vogël se si kishte ngjarë. Poeti, ashtu i varur, valëvitej në shtyllën e vdekjes, por në atë kalvar vdekjeje qëndronte pathyeshmëria deri në amshim, përballë qyqarllëkut të pushtetarëve dhe “komisarëve” të errësirës mesjetare që ua kishte pushtuar shpirtërat.

Në libërthin “Asnjë çast lumnije” të Havzi Nelës, të përgatitur e të redaktuar nga studiuesi Petrit Palushi, lexuesi ka para vetes vetëm një tufëz poezish, nga të gjitha ato që kishte shkruar e që i kishte ruajtur plot sakrificë në vetëvete. Janë gjithësej nëntëmbëdhjetë krijime që përbëjnë një libërth dhe një shtegëtim letrar të poetit Havzi Nela në teshën e jetës e të vdekjes, që luftojnë për ta mundur njëra-tjetrën. E tillë është edhe poezia “Kur të vdes”, një poezi me një titull ndjellakeq, por real. Poeti këtu e ndien vdekjen “para kohe”, ndonëse një gjë e tillë i rrinte pranë:

Kur të mësoni se kam vdekë,
Kur të thoni: “Ndjesë pastë!”
A e dini se çfarë kam hjekë
Unë, poeti zemërzjarrtë ?

Është një poezi e tëra e mbështjellë me realitetin fiktiv që kishte shoqëruar poetin gjatë gjithë kohës. Një poezi që transmeton mesazhin poetik dhe jetësor të poetit që e deshi lirinë, që e deshi jetën, që deshi dritën dhe stinën më të bukur të jetës, por që kurrë s'i përjetoi vetë.

Thoni: Dritë ai kërkoi,
E vetë dritë nuk pa me sy
Thoni: “Për njerëzinë këndoi,
E për vete mbajti zi”.

Janë këto vargje dhe të tjerat që shprehin më së miri angazhimin njerëzor të poetit që dergjej burgjeve plot vetmi dhe torturë, të poetit që kishte frikë nga “shokët” kur hidhte në letër vargjet e ruajtura në mendje. Poetit që provoi prangat dhe errësirën e qelive, duke lëshuar kushtimin për të mjerët, nga të cilët dronte se edhe varrin do të kishin frikë t’ia preknin e t’ia vinin ndonjë lule.

Havzi Nela, që vuante nga mungesa e lirisë jo vetëm krijuese, nuk trembej dot nga vdekja për këtë liri. Ai nuk kishte shpirt rob që të bindej për gjithçka. Nuk duronte fjalët poshtëruese, fjalët fyese, të cilat mund të binin më tepër se mallkim. Këtë qëndrim poeti e shpreh në mëse një poezi. Prandaj, këtë mesazh ka edhe poezia “O liri, o vdekje”, apo edhe poezia “Ma mirë le t’i mbylli sytë”, në të cilat mospajtimi me fyerjen, poshtërimin, janë qëndrime të prera të poetit që më parë pranonte të thonin njerëzia se vdiq, por shkoi me nder, se i rrëzuem (kuptooshtëruar) përgjithmonë. Këto vargje poeti i sajoi në burgun e Burrelit më 1977, në ato momente kur përballëj me torturat dhe poshtërimin që i bënin gardianët dhe komesarët e diktaturës.

Kur lexon poezitë e burgut të poetit Havzi Nela të kapë trishtimi, një trishtim që të tronditë. Aty do të përballesh me një realitet që kishte ndodhur, me një përjetim të drejtpërdrejtë. Ndryshe nga poezia e burgut e Visar Zhitit, e cila është një poezi që e ndien burgun dhe peshën e rëndë e të tmerrshme të tij, por që shprehshmëria e saj është ndryshe, pa urrejtje, në poezinë e Havzi Nelës ka më tepër urrejtje, më tepër mosdurim, më tepër drejtpërdrejtshmëri dhe kacafytje me realitetin brutal të jetës:

Jo or jo, njëzet vjet burg nuk u mjaftuen,
S`u ngopën ushunjëzat, xhelatët mendjemarrë,
Më ndoqën kamba-kambës, lakun m`a shtrënguen
Më ndoqën gjithë jetën, pse jo deri në varr
(Nuse më dhanë robninë)

Kjo poezi shpreh brengën e poetit për atë që ekzekutorët i dhuruan atij, duke e lënë fillikat vetëm, duke e sterilizuar dhe duke e lënë edhe pa fëmijë. Këto vargje poeti i shpalos në Arrën, ku pushteti e kishte dërguar për ta mbytur me vetmi, por që s`mund ta thyente dot:

M`hoqën përgjithmonë të shtrenjtën, lirinë,
M`i hoqën të gjitha, kot kam mbetur gjallë.
Shtëpinë m`a rrënuen, nuse më dhanë robninë,
Më lanë pa vajzë e djalë, më lanë të qaj me mall.
(Nuse më dhanë robninë)

Ndonëse i mbytur vetmi dhe vuajtje të shumta shpirtërore e fizike, poeti, megjithatë jeton me të mirat, jeton me pathyeshmërinë e tij, e cila siç shihet i jep një trohë ngushëllim, sa për të mos thënë “një trohë dëshprim të përmbajtur”. Liria tek ai ndihet vetëm atëherë kur e kujton vendlindjen, kur e kujton të kaluarën e lavdishme të vendlindjes. Duke i kënduar vendlindjes, në mes këngës dhe vajit dëshpërues, poeti mundohet të shprazë vrullin dhe flakën e ndezur të krenarisë që i ngjallë qëndresa dhe pathyeshmëria nëpër shekuj e vendlindjes dhe njerëzve të saj, tashmë të katandisur keq. Janë ato vende, ata emra të vendlindjes, si Kalaja e Dodës, Luma plakë, Gjallica dhe të gjithë ata shkrepë e male, ato lugina e gryka, ku nëpër kohë u zhvilluan beteja kundër pushtuesve në ato luftëra për identitet e integritet kombëtar e njerëzor, të cilat poetit në mes errësirës së qelisë, burgjeve të Spaçit, Rrëshenit, Burrelit, humbëtirave të Arnit etj, i ngjallin një diçka të bukur, një

diçka të dinjitetshme, siç është liria, për të cilat poeti përdor metaforat
më të bukura, më të zgjedhura:

“Flamuj t`gjallë në lufta t`rrepta,

Hijerandë, simbol lirie !”

KUR TË MËSONI SE KAM VDEKË

Kur të mësoni se kam vdekë,
Kur të thoni: “Ndjesë pastë!”
A e dini se çfarë kam hjekë
Unë, poeti zemërzjarrtë?

Kur të pyesni: “Ku e ka vorrin?”
Kur t`kërkoni me ma gjetë.
Thoni: “Ai urreu mizorin”.
Thoni: “Dheu s`ka me e tretë”.

Thoni: “Ai e deshi jetën,
Jeta n`vuetje e dërmoi”.
Thoni se ka mbrojtë të drejtën,
Grusht tiranësh nuk duroi.

Thoni: “Desh, kërkoi lirinë,
Si skifter në fluturim,
Provoi prangat, t`errtë qelinë,
Për të mjerët lëshoi kushtrim”.

Thoni: “Dritë ai kërkoi,
E vetë dritë nuk pa me sy”
Thoni: “Për njerëzinë këndoi,
E për vete mbajti zi”.

Thoni se e qërroi terri
Thoni: “Dielli nuk u ngrohu”.
Thoni se e trishtoi tmerri
E të shtypunit i tha: “Çohu!”

Kur të vijë, të çelë pranvera,
Kur bilbili nis me këndue.
Mbi vorr tim me gur’e ferra,
Nji tufë lule me ma lëshue.

Prekni vorrin, mos ngurroni,
Kush ka lindë, ai ka me vdekë,
Veten ju kur t’a ngushëlloni,
Thoni:”Gjallë kurkush s’ka mbetë!”

NUSJA E FLAMURIT

Lavdi cikes kosovare
Si nje shqerre, si nji manare.
I del tankut; thote “ndal!”
Rriet, ngrihet sa nji mal!

Shih si jam si lulekuqe,
Lulekuqe buzeburbuqe,
Jam shqiponja me dy krene
Fluturova, mora dhene.

Per Kosoven Republike
Leshohem, ngjitem, nuk kam frike
Jam shqiponja me krah’e flete,
Leshohem, ngjitem gjer te rete.

Jam e buikur, drit' e nur,
kuq e zi, jam ba flamur,
Kam fustanin flete-flete
Jam shqiponje e vertete.

Nalt mbi tank shqiponja ngjitet
Hapi krahët, po valevitet
Per Kosoven Republike
Fluturon e nuk di frike.

Hapi flatat, n'ajer u leshue
Bash si zane u mrekullue!
Si shqiponja me dy krene
Fluturoi e mori dhene!

Manushaqe, lulekuqe,
Nusja jone, buzeburbuqe,
Maje tankut me flamur,
Ngjitesh mos me vekun kurre!

NË QELIT' E BURGUT

Në qelit' e burgut pa ajër e pa dritë,
Fryma po më merret, m'janë terrue sytë.
Po dergjem i mjeri, mbahem, rroj me shpresë,
Jeta m'u randue, dëshirë nuk kam të vdes.

Mishnat po shkallmohen, kockat më kërcasin,
Barkun gjithmonë unshëm, policët bërtasin.
Pres t'afrohet ora, pres të hapet dera,
Pres t'më sjellin ngranjen si kafsha e mjerë.

Unshëm ulem ha, ma unshëm kur çohem,

Nuk qahem pse soset, skamjes s'i nënshtrohem;
I nënshtrohem ligjit, jetoj me rregulloren,
Dhe po t'jesh lypsar s'ke kujt t'ia shtrish dorën.

Dit' e net i mbyllun si zogu n'kuvli,
Për shtrojë e mbulojë me tri batani!
Batani të vjetra, as njena as tjetra,
Gjith pluhun e llum, janë ma trashë se letra.

Kur vjen orë e gjumit, kur shtrihem me fjetë,
Mendja m'arratiset, shpërndahet si retë,
Po merr fushat, malet, ikë më le mue t'zinë
Fluturon e s'ndalet, s'e duron robninë.

Sa n'nji krah në tjetrin, ikë nata, kalon,
Mpi e fort ligshtue, polici më zgjon!
Lind një ditë e re krejt si ditët e tjera,
Unë shpend i ngujuem, pres të hapet dera.

Ah, kjo derë e randë, kjo qeli kobare!
Ma cflitën trupin, zemra s'ndihet fare;
Me durim përgjoj kur do t'ma hapin derën,
Po e pres lirinë si zogu pranverën

O LIRI, O VDEKJE

Nuk them se jam trim, jo as frikacak,
Thellë n'afshet e shpirtit më graflon guximi;
Vdekja për liri nuk më tremb aspak,
Si e duron robninë zemra e një trimi?!
Pse or pse t'kem frikë, frikë se mos po vdes?!
Oh, çfarë marrie, ndoshta faj për mue!
T'ecësh zvarrë si krimb, t'mos jesh kurrë serbes,

Këtë s'ia fali vetes, kjo më ban me u mendue.
Pse t'më dhimbset jeta, pse u dashka kursye?
Veç me përtypë bukën, me u rropatë si kalë?
Pa një fjalë ngushllimi, pa një ditë lumnie,
Unë skllav i bindun, tash, kur s'jam as djalë.
Deri kur durim, deri kur me shpresë?
Jo, jo, mos m'i thoni, këto fjalë nuk i due.
Me durim e shpresë nuk due të vdes.
Si jeta dhe vdekja duhen meritue.
S'meriton asnjë kur mbetesh gur varri
Ndaj rri e mendohem jetës me i dhanë fund.
Le të kënaqet hasmi, le të qeshë i marri!
Liria më thërret, vdekja nuk më tund.

Arrën, nandor 1987

NUSE MË DHANË ROBNINË

Jo or jo, njëzet vjet burg nuk u mjaftuen
S'u ngopën ushunjëzat, xhelatët mendjemarrë;
Më ndoqën kamba-kambës, lakun ma shtrënguen
Më ndoqën gjithë jetën, pse jo deri në varr!
Ma hoqën përgjithmonë, të shtrenjtën, lirinë,
M'i hoqën të gjitha, kot kam mbetë gjallë
Shtëpinë ma rrënuen, nuse më dhanë robninë
Më lanë pa vajzë e djalë, më lanë të qaj me mall.
Gjithë jetën vetmue, larg prej njerzve t'mi
S'paç me kë lazdrohem, kujt t'ia them një fjalë
Trup e shpirt plagosur, s'gjeta kurrë qetësi,
Sot në moshë të shkueme, maleve kam dalë.
Nëpër male t'Arrnit, pa anë e pa fund,
Në këto shkrepë e thepa që s'ke ku ve kambën
Më përplasën, më rrëzuen, ma randë se gjithkund,

Flori Bruqi

Më rrëzuen mos me u çue, o zot banu gjamën!
E prap s'kanë të nginjun, xhindosen kur më shohin,
Thue se u zuna fronin, u prisha humorin,
Më vrejne me inat e fort mirë më njohin,
Nuk më thyen kurrë, jetën krejt ma nxinë.

Arrën, tetor 1987

MALET E ARRNIT

Male dhe male dhe male gjithkund
Male të pasosun janë pa anë e fund;
Gjithkah hedh vështrimin veç shkëmbinj e male
Kodrina e lugina, me bjeshkë, prroje, zalle.

Vendi i thatë, pak ujë, rrallëkund sheh burim,
E rezervuarë të gatshëm që mbledhin vërshimet,
Përgjojnë bagëtinë e mjerë, etjen me ua shue,
Jo gjithmonë kënaqen, i gjejnë bosh, shterrue.

Lisa të mëdhenj, viganë, çojnë kryet përpjetë
Sikur prekin qiellin, përleshën me retë.
Lisa gjithfarlloj, të moçëm, shekullorë,
Lisa që u bëjnë ballë stuhive në shi e në borë.

Lisa që nuk i shtruen as rrufetë e qiellit,
Lisa që rriten e plaken, kërkojnë dritën e diellit,
I mposht, i lëshon përdhé dora e sharrtarit
Zvarrë i çon traktori si kufomat drejt varrit.

Arrën, nandor 1987

ARRNIT ME ARNA

Arrën të thonë dhe me arna je
Syni s'të sheh tjetër veç shkëmbinj e male.
Shkëmbinj, thepa e grepa, ma shumë gurë se dhé,
Arrnor, ti në shekuj vendit tand iu fale.

Mbi themele t'fortë vendose shtëpinë
Nji copë arë nën të, koshin, pak misër.
Si burim jete ti kishe bagëtinë,
Mish e bulmet pate, me ta bleve drithin.

Shit andej e blej këndeje, veten ke arnue
Nuk ta pati kush lakminë, ato kohë hardalle.
Me mund e me zor, me t'keqe ke jetue,
Siç jetohej jeta dikur në këto male.

Vueje për shumë gjana, për bukë e për krypë
Për sapun e gaz, për rrugë, ujë e dritë;
Nuk t'i sillte kush, vinin veç me të lypë.
Gjithë jetën mbas tufës, natën e bane ditë.

Pagueje e s'pagueje "të dhjetë" e "xhelep"
Pagueje "xhelepin", por e kishe mallin,
Kur u thoje: "S'kam", sturreshin me të rrjepë,
S'i doje, as të donin, vetë e qaje hallin.

U përmbys e vjetra, erdhën kohë të reja,
Qytetnim e dije u ngjitën mbi maja,
Po mbi malet tua s'pushoi kurrë rrufeja
Nuk t'u hoqën dertet, e keqja, belaja.

Bagëtinë krejt t'i morën, shekat mbetën bosh,
Çoban i të tjerëve u bane, o arrnor,

Flori Bruqi

T'lanë një lopë për bishti, gomarin balosh,
S'të mbeti as mali, veç sopata në dorë.

Këputesh, dërmohesh, tan ditën e gjatë,
Pesë lekë t'paguejnë, "Kaq", - thonë, - "jepka vendi".
Burrat morën malin, në parcela gratë,
Punojnë e robtohen vetëm për bukë thatë.

Arrën, tetor 1987

Lexoni në Agjencionin Floripress shkrimin e botuar më 3 tetor 2010

Kur babai i Edi Ramës firmoste për vrasjen e poetit.

TREGIM I JETUAR

... Kur i doli emri për t'u transferuar nga burgu i Burrelit, për në një burg tjetër, më pak të vështirë se ky, Havzi Nela u shqetësua tej mase. Ndenji me mua gjithë kohën e ajrosjes, duke biseduar për të gjetur arsyen se pse po e largonin nga burgu i famshëm i diktaturës më të egër në botë... E brente ndërgjegjja e largimit nga shokët dhe miqtë e ditur, antikomunistë të Shqipërisë, sidomos dyshimi se mos unë dhe të tjerët e merrnim largimin e tij nga ky vend i mallkuar, si shpërblim “të moralit të thyer” ...

Kisha disa vite që jetoja në një dhomë me të. Si dy shokë të vërtetë. Hem për bindjet politike, hem për pasionet artistike. Ai shkruante poezi, unë prozë. Edhe pse pa shumë pretendime në art, ne ngulmonim t'i rrëfeshim njeri-tjetrit në mënyrë letrare, qoftë për bindjet kombëtare dhe antikomuniste, qoftë edhe për vuajtjet tona shpirtërore. Unë, për ato që m'u ndërprejnë sapo u çelën, ai për çka kishte arritur të ndërtonte me sakrifica dhe ndjenja të pastra, sidomos për gruan e tij, Lavdijen, e cila vuante në burgun e Kosovës së Lushnjë. Atë, për të cilën ai thoshte se do të ndërtonte gjithmonë vargje, jo vetëm për hir të kujtimeve dhe jetës besnikërisht bashkëshortore, por edhe për çka ai donte dhe vlerësonte tek ajo. E kishte brengë të madhe pse Lavdija vuante në burg, ndërsa ai vetë ndjehej i kënaqur, siç e përsëriste, ngaqë bashkëvuante në një burg me patriotët e vërtetë të kombit shqiptar.

Si shok i ngushtë, gjeja tek ai jo vetëm mikun e sinqertë, bashkëvuajtësin e ndershëm e të vendosur, por mbi të gjitha mësuesin e pasionuar, që nuk reshte së foluri për nxënësit dhe nxënëset e mrekullueshme të shkollës ku kishte dhënë mësim. I kujtoheshin ata duke qarë me lot në sy pse ai, si guximtar që ishte, në cilësinë e mësuesit të fshatit, kundërshtoi hapur përfaqësuesit e qeverisë së Tiranës komuniste, që ngulnin këmbë për të ndërtuar me përdhunë edhe në kreshpat heroike të Malësisë së Madhe, kooperativa bujqësore, si kudo në Shqipërinë e Mesme e të Jugut. Ishte pikërisht kjo “përplasje” e parë, e drejtpërdrejt me pushtetin e diktaturës, që i trembi nxënësit e tij për pasojat që e prisnin mësuesin e

tyre të dashur. Dhe vërtet ashtu ndodhi. Ai i ndjehu shpejt përndjekjet e përditshme të Sigurimit të Shtetit dhe, së bashku me bashkëshorten e tij të dashur, përballë këtyre kërcënimeve hakmarrëse të njerëzve të diktaturës, vendosi të arratisë nga atdheu i shtrenjtë.

- Para se të kapërcenim kufirin, më tha i pezmatuar, unë e Lavdija qëndruam një copë herë duke parë me lot në sy dritat e shtëpisë tonë; puthëm tokën dhe përqaftuam njeri-tjetrin. Pastaj unë shkrova letrën ku thoshim : “Po ikim me zemër të plasur për ty, Atdhe! Havziu dhe Lavdija”. Ndërsa ajo vendosi buzët e saja të kuqe mbi letrën e bardhë duke qarë, unë, pastaj, e ngeca letrën në telat me gjemba të rrethimit të klonit.

- Por kurrë nuk do ta kisha besuar pa e provuar vetë, vazhdoi ai i nervozuar, pasi thithi dy – tri herë cigaren time, edhe pse nuk e pinte duhanin, që sllavët kanë qenë e janë armiqtë tanë të përjetshëm...

Ai kishte mësuar përmendësh “Lahutën e Malcisë” dhe më citoi veçanërisht vargjet, ku Fishta thoshte për ne dhe serbët se : “ Kena le` në mënin e njani-tjatrit”...

- Faqezinjtë na bënë hetuesinë dhe na dorëzuan pabesisht, burrë e grua, tek rojat e kufirit shqiptarë. E bënë këtë vetëm se pse ne u treguam të singertë, të ndershëm e patriotë. Nuk pranuan të shanim atdheun dhe popullin tonë, siç donin ata, madje as pranuan bashkëpunimin me ta kundra Shqipërisë. Nga inati na thanë se do të na kthenin, madje na treguan edhe shifrën e viteve burg që do të merrnim nga gjykata shqiptare ... Na përmendën edhe emrat e burgjeve, ku do të vuanim dënimet tona të rënda. Po ta them si burrat, vazhdoi Havziu, daç besomë, daç jo, se nuk lëvizi asnjë presje nga ato që thanë dhe vendosën jugosllavët për ne. U dënuam po aq vite burg sa thanë ata dhe përfunduam po në ato burgje që na përmenden ata... Tani jam i bindur plotësisht që këtu, në Shqipërinë tonë komuniste, sundojnë serbët, edhe pse këta hiqen si “të prishur” me Jugosllavinë. Kjo është fatkeqësia më e madhe e popullit tonë : beson ende sikur Shqipërinë e drejton Partia e Punës e Shqipërisë... Po të shikosh dosjet e të burgosurve me vëmendje, nëpër burgjet tona, mbi gjashtëdhjetë përqind e tyre, vuajnë sepse i ka kthyer Jugosllavia. Me qindra janë malësorë të arratisur për

shkak të kooperativave bujqësore që u krijuan me përdhunë në Veri të Shqipërisë. Pse?... Po të ishin jugosllavët që nuk e donin regjimin tonë, ata do ta luftonin dhe s'do të kthenin asnjë kundërshtar të arratisur nga ky regjim, duke e ditur se këtu, shqiptarët o i burgosin, o i pushkatojnë ...E njëjta gjë ndodh edhe me kosovarët që ikin nga regjimi i Titos dhe vijnë për mbrojtje në tokën amë...

Havziu ishte i çiltër, i butë dhe i ngrohtë në biseda, përherë i mbante buzët duke buzëqeshur. Asnjëherë nuk e ngrinte zërin. I donte njerëzit me gjithë shpirt. Në sytë e tij bojëqielli vetëm çiltërsi dhe mirësi pasqyrohej...

Një ditë i erdhi një kartolinë, ndoshta më e çmueshmja për të që e kaloi censurën e rreptë të Burgut të Burrelit. Ai fjeti disa net me kartolinën, duke e mbajtur nën jastëk. Këtë kartolinë ma tregoi mua pas atyre ditëve që fjeti me kokën sipër saj, në ëndërrime. Ia kishte dërguar një nga ish nxënësit e tij, i cili ia shprehte me vargje mallin dhe respektin, gjoja i fliste axhës së vet, dhe i thoshte se ruante mbresa të pashlyeshme për të, kur ai u mësonte atyre gjëra aq të vlefshme për jetën... “ Disa nga mësimet e tua, thoshte ish nxënësi, dolën siç na i mësove ti, axhë i dashur, para se të të merrnin ushtar... Nuk paska lumturi më të madhe se sa të jetosh në kooperativën tonë bujqësore !!!!”...

Unë kënaqesha, kur e shihja Havzi Nelën teksa qeshte me të madhe me fjalët e ish nxënësit të tij....Qeshte fort, natyrshëm dhe me lot në sy.

- Më vjen mirë, më sqaroi, që kundërshtimin tim, atëherë, më 1966, për krijimin e kooperativave bujqësore në Malësinë tonë të Madhe, nxënësit e mi e paskan kuptuar drejtdhe po më përkrahin...

Vdekja e tij për ne, të burgosurit politikë në Burgun e Burrelit, ishte dhimbje e madhe. Asnjërit prej nesh, bashkëvuajtësve të tij, nuk na besohej që Havzi Nelën e kishin varur në litar. Nuk mund ta përfytyronte njeri litarin që shtrëngonte qafën Havziut, pikërisht në ato vite që po shembej diktatura komuniste në të gjithë botën, për t'ia mbyllur përjetësisht poetit zërin dhe sytë e bukur e aq njerëzor. Se pse ai s'ishte kriminel, njeri që çnderonte, vidhte apo mashtronte ...Fajin e vetëm që mund të bënte, me siguri ngaqë s'pranonte diktaturën dhe padrejtësitë çnjerëzore në Shqipëri, që kundërshtonte kooperativat bujqësore –

shpikjen e varfërisë kolektive dhe të shprehte hapur dashurinë për jetën dhe atdheun, siç ia kishin lënë amanet të parët. Pse, ishin arsye këto për të varur në litar një njeri?

Unë e ndjeva shumë vdekjen e Havziut. Sepse, atë ditë që ai do të largohej nga burgu i Burrelit, nguli këmbë qysh në ajrosje që unë të pranoja si kujtim jorganin e tij. Ky ishte një veprim sipas traditës së pashkruar në burgun e Burrelit ku, cilido që lirohej apo transferohej nga ai burg, nuk duhet të merrte me vete as jorgan, as libra. Të dyja konsideroheshin mjete strategjike për mbijetesën e atyre që do të mbeteshin në atë vend të mallkuar...

Fjeta disa vjet nën jorganin e Havzi Nelës. Madje, edhe pasi mora telegramin e lirimit të tij nga burgu i Spaçit, që më gëzoi tej mase. E, për lirimin e Havziut, duartrokitën të gëzuar edhe të burgosurit e tjerë në burgun e Burrelit, sapo unë ua kumtova lajmin...

E, kur ai vdiq, jorganin e tij e mbështolla me një çarçaf të bardhë dhe e lashë në magazinën e rrobave. Por më ngeli peng që s'e gjeta aty, pasi më rikthyen për herë të dytë në burgun e Burrelit, ngaqë...jorganin e Havzi Nelës e kishin ndarë bashkëvuajtësit copa-copa, për të pasur secili një kujtim prej tij...

I liruar nga burgu, atë nuk e lanë të jetonte në shtëpinë e tij, me pjesëtarët e tjerë të familjes, më tepër se disa muaj...E larguan nga Kollovozi, fshati i lindjes, për në fshatin Arrën, që ishte më i largëti dhe më i varfëri fshat, jo vetëm në qarkun e Kukësit, por në tërë Shqipërinë...E lanë në një kasolle barinjsh, pranë pyllit të dendur me plot kafshë të egra. Kryepolici i zonës e porositi:

- E dimë që mendjen e ke për t'u arratisur. Por këtë herë nuk na ikën dot. Përpara na ke ne, shtetin dhe popullin vigjilentë, prapa kasolles ke kafshët e egra e të uritura. Mos u largo shumë nga kasollja dhe mos e lerë hapur lesën e saj, natën. Ndryshe do të të shqyejnë ujqërit...Më mirë i gjallë e në këtë kasollë e barinjve, se sa i vdekur apo në burgun e Burrelit...

- Faleminderit për merakun dhe kujdesin ...që më sollët këtu si ushqim për ujqërit me katër këmbë, pasi ata me dy, nuk arritën të më shkulin asnjë qime bythe...

- Me këtë mendje që ke, këtu do t'i ngrysësh vitet e mbetura, në këtë kasolle dhe pa gruan që e do shumë. Se pse edhe ajo atje, në galerinë e Kalimashit, do t'i kaloj vitet pa ty, në internim. Këto lakra që i ke ti në kokë, i ka edhe ajo. Armiqtë e diktaturës së proletariatit të gjithë këtë fat kanë dhe kështu do të përfundojnë...

- Po rri, o qyqar, se nuk merr vesh ti nga diktatura e proletariatit. S'je as për dhinë e kooperativës, prandaj ta kanë dhënë një kobure... Burrat e mençëm nuk merren me kesi punësh që të japin llogari nesër, për krimet e bëra ndaj njerëzve që mendojnë e luftojnë për lirinë dhe demokracinë e vërtetë...

- ... Për liri dhe demokraci borgjeze...

Hafziu qeshi me zë të lartë.

- Me ty, more polic i Enver Hoxhës, është humbje kohe... Të paktën më thuaj, këtu ku më keni sjellë me çfarë do të ushqehem dhe deri ku e kam kufirin për të lëvizur ?

- Je njëlloj si anëtarët e tjerë të kooperativës së Arrënit. Do të punosh e do të hash ...

- Por tani që s'kam asgjë ?

- Dil pyllit dhe ushqeu...

I plotfuqishmi i zonës ktheu shpinën dhe mori me vete dy policët që e shoqëronin.

Havziu hyri në kasolle ku gjeti një krevat me dru të prera në pyll dhe të pagdhendura dhe një tavolinë në mes, njësoj si krevati, po aq primitive..." Në fund të fundit, jam i lirë dhe do të kem kohë plot të sodis natyrën që e dua shumë" mendoi ai për një çast... " Tani do të kem mundësi më tepër për të ëndërruar për Lavdijen që po punon si skllave në minierë... dhe të shkruaj poezi"

Ai rregulloi plaçkat që pati sjellë me vete, duke i varur veshmbathjet nëpër gdhendat e hunjve të kasolles, ndërsa velencat i shtroi mbi krevat. Do ushqime që ia përgatitën kunatat shpejt e shpejt, kur po e merrte polica, ai i nxori jashtë, për t'i varur nën strehën e kasolles, që të mos prisheshin...

Atë natë bëri a nuk i bëri dy orë gjumë. Jo vetëm prej temperaturës së ulët, nën zero dhe mendimeve të zymta që i pushtuan trurin nga syrgjynosja e paparashikuar, por atë e shqetësonin edhe ulërimat e shtazëve të egra, sikur të ishin mu pranë kasolles ...

Pas ca ditësh i vajtën të dy vëllezërit, Shukriu dhe Asllani, gjasme për të kaluar Vitin e Ri, me të. Atyre u shpëtuan lotët kur panë vendin se ku e kishin prurë poetin të jetonte, por nuk u tutën.

- Vëlla, i tha Shukriu, këtu qenke më keq se në burgun e Burrelit... Atje kishe shokë e miq të vërtetë, të një halli, të një ideali, ndërsa këtu nuk ke, veç shtetin mbi shpinë, por edhe ujqër e çakej rreth e rrotull, gati për të të varru`... Unë po flas edhe në emër të kushërinjve, tërë fisit tonë, por edhe bashkëfshatarëve, sidomos ish nxënësve të tu, që s'të kanë harruar kurrë se, të gjithëve na ke shpirtërisht këtu. Jemi të gjithë me ty, madje edhe me ndonjë ndihmë ekonomike, me aq sa do të mundemi... Tani që po shoh me sytë e mi vendin ku të paskëshin sjellë, e kuptoj qëllimin e tyre. Dua të them se, me siguri, të gjithë do të bëjmë të pamundurën për të të mbrojtur ty...

Hafziu nuk i ktheu përgjigje, por i këshilloi vëllezërit që të mos vinin më këtu, por as të tjerë të mos sillnin në kasolle. Nanën e dashur, jo e jo!

- Nuk është nevoja të rrezikoni më për mua, i tha. Jam mësuar të përballoj situata më të vështira. Vetëm një porosi dua të të lë, vëlla, iu drejtua Shukriut : Amanet poezitë e mia që ti vetë i ke fshehur. Nëse vdes para se të çlirohemi nga kthetrat e komunizmit, ato nxirri nga dheu ku i ke groposur dhe dorëzoja cilido nga bashkëvuajtësit e mi. Nuk po të them ndonjë emër, sepse nuk e di cili nga ata do t'ia arrijë asaj dite... Por, kam besim se fitorja e jonë do të jetë e afërt...Poezitë e mia do të botohen një ditë...Edhe këto që kam shkruar këtu, në internim.

Ai nxori një fletore nga poshtë krevatit dhe lexoi:

“Jo,or jo, njëzetë vjet burg nuk u mjaftuan

S'u ngopën ushunjëzat , xhelatët mendje marrë

Më ndoqën këmba-këmbës, lakun shtrënguan

Më ndoqën gjithë jetën, pse jo deri në varr !

Më hoqën përgjithmonë, të shtrenjtën, lirinë
M'i hoqën të gjitha, kot kam mbet gjallë
Shtëpinë ma rrënuan, nuse më dhanë robninë
Më lanë pa vajzë e djalë, më lanë të qaj me mall.
Gjithë jetën vetmue, larg prej njerëzve t'mi
S'paç me kë lazdrohem , kujt t'ia them një fjalë
Trup e shpirt plagosur , s'gjeta kurrë qetësi
Sot në moshë të shkueme, maleve kam me dalë.
Nëpër malet t'Arnit , pa anë e pafund
Në këto shkrepë e thepa që s'ke ku vë kambën
Më përplasën, më rrëzuan, më randë se gjithkund
Më rrëzuan mos me u çue, o zot, banu gjamën!
E prap s'kanë të nginjur, xhindosen kur më shohin
Thue se u zuna fronin, u prisha humorin
Më vrej në me inat e fort mirë më njohin
Nuk më thyen kurrë, jetën krejt ma nxinë...
Ai ndaloi se vëllezërit po qanin me ngashërim.

- Atë ditë do ta festojmë bashkë, vëlla, i tha Asllani, duke fshirë lotët.
Prandaj mos e thyej zemrën...

- Patjetër që do ta festojmë... po më lanë gjallë, kriminelët, deri atëherë...

Pas disa ditësh Shukriu i solli një qenë bagëtish, leshator dhe shumë të fuqishëm. Siç thoshte ai, bënte ballë dy ujqër përnjëherë. Ia çoi natën dhe po natën iku. Qenin ia lidhi nën strehën e kasolles. Kishte sjellë vetëm dy a tre ditë ushqim për të.

-Pastaj zgjidhe, i tha, se ky rri dhe ushqehet vetë. Është besnik deri në vdekje. Rrobat e mia që të kam sjellë mbaji veshur këto ditë. Ai ndjen erën time dhe nuk largohet nga kasollja. Mos ki gajle për ushqimin e tij. E siguron vetë. Ai futet në pyll dhe gjuan. Nuk kthehet kurrë pa kapur ndonjë egërsirë apo shpezë pylli...

Poeti bëri siç i tha i vëllai dhe vërtet, qeni leshator, i lartë sa një viç, u mësua me kasollen dhe të zotin e saj brenda pak ditëve. Jo vetëm që e ruante kasollen besnikërisht, duke lehur për çdo lëvizje apo nuhatje

të dyshimtë, por ai sa herë kthehej nga pylli mbante mes dhëmbëve të fuqishëm gjithmonë gjahun e shijshëm. Ata e hanin bashkërisht mishin e freskët pranë një zjarri bubulak dhe kjo gjë i miqësoi aq shumë. “Premti”, siç e thërriste poeti qenin besnik dhe gjahtar, nuk largohej as një çast, natën, nga lesa e kasolles, ku rrinte “Robinsoni i tij i syrgjynosur”... Por ditët e fundit ai filloi të lehte shpesh dhe më egërsisht. Nuk ndjehej i qetë... Me siguri që e shqetësonte era e ndonjë njeriut përqark kasolles, prandaj lehte vazhdimisht, se, po të lëviznin egërsirat e pyllit, ai turrej drejt tyre me tërbim... Era e njeriut e stoponte. Ndërkohë poeti ndjehej i qetë sa kohë dëgjonte të lehurat e tij të fuqishme ...

Por kjo shoqëri nuk zgjati shumë. Sepse një natë me shi, vetëtima dhe bubullima shurdhuese, ndërsa njeriu brenda kasolles dihashte nën velencat e trasha për të ngrohur trupin e për të fjetur, qoftë edhe një çast nën rrebeshin e madh, “Premti”, që s’pushonte së lehuri, pa pritur u shpëput nga kasollja, me sokëllima të egra drejt pyllit. ...Ndërkohë, Havziu, zbuloi kokën e shqetësuar dhe priti me orë të tëra për të dëgjuar hungërimat e qenit besnik, siç bënte sa herë ai kthehej fitimtar nga pylli. Por këtë herë nuk u kthye më. Në mëngjes, herët poeti i shqetësuar thirri disa herë në emër qenin besnik, por nuk mori asnjë përgjigje... E kërkoi dhe e priti gjithë ditën, por ai s’u kthye më tek ai...

Vetëm kur vëllai i vogël erdhi për ta takuar, i tregoi se “Premtin” e kishin mbytur me litar dhe trupin ia kishin hedhur midis dy rrëpirave, afër fshatit të tyre. Atje e kishin gjetur barinjtë që e njihnin...

-Prandaj të kam sjellë këtë kobure, i tha ai. Nuk është armë fabrike, por e sajuar në mënyrë artizanale. Gjithsesi, për ndonjë rast edhe mund ta përdorësh. Veç, kujdes se është e rrezikshme, kur do që ta shkrehësh. Mbaje gjithmonë në siguresë. Nga siguresa nxire vetëm kur ke nevojë ta zbrazësh...Edhe në mos e vrafsh egërsirën, me zhurmën e kësaj, e tremb...

Ata u morën një copë herë me armën deri sa Havziu pranojë se ishte në gjendje ta përdorte atë pa asnjë rrezik.

Ai e fshehu atë midis dy trungjeve të kasolles që ishin të zgërbosura nga myku dhe e mbuloi me një tufë barishte të thata.

I vetëm, gjatë ditës, ai thurte poezi dhe këndonte me zë të lartë me vargjet e “Lahutës”, jo për kreshnikët, por për heronjtë e kryengritjes së të burgosurve të Spaçit, kundra diktaturës komuniste...

Le ta dijë gjithë bota mbarë
Se ky vorr ka njerëz të gjallë
Janë të gjallë nuk vdesin kurrë
Dhe n’u bafshin dhe` e gurë !
Mbas tridhjetë vjetve në Shqipni
Në Spaç u hap një shteg i Lirisë
U ngrit flamuri kuq e zi
U tundën gjokset e rinisë
U ça akulli i robnisë...

Një ditë prej ditës, kryepolici hyri pa pritur në kasolle e tij, kur ai po shkruante dhe këndonte.

- Nuk e prisja të të gjeja gjallë dhe duke kënduar, more poet ! – i tha ai me qesëndi.

- Prisje të më gjeje të çatrafilosur nga egërsirat e pyllit, apo të mbytur me litar, siç ia bëre qenit tim?

- E di që ke shpëtuar nga egërsirat se ke armën që të mbron, por, ne, edhe këtë do ta marrim. Prandaj kam ardhur që të ma dorëzosh armën që ke... Ti mund të mos e pranosh, por spiunët e mi e kanë dëgjuar krismën e saj disa herë, kur e ke zbrazur nga frika...Ma jep që të mos u them njerëzve që presin rreth e rrotull kasolles për ta marrë me dhunë e kasollen ta shembin përtokë...

- Çdo njeri, dy duar për një kokë i ka, iu përgjigj Havziu krenar. Unë, edhe nëse kam armë, e mbaj atë për vetëmbrojtje. Jo prej jush, por prej egërsirave që ju ua keni falur qyshkur trupin tim...Ndërsa qenin ma mbytët, tani doni të më hiqni edhe një mjet për vetëmbrojtje, nëse do ta kem atë...

- Arma është e ndaluar me ligj...

- Edhe jeta e njeriut është e mbrojtur me ligj...

- As nuk më intereson fare jeta e një armiku...Ndërsa ligjin dua ta zbatoj

pikë për pikë...Hajde, nxirre armën ku e ke fshehur !

- Nuk kam armë.

- Edhe një herë po të them : dorëzo armën! Se, po e gjetëm ne, me siguri do të dënojmë rëndë për armëmbajtje pa leje...

- S'kam armë.

- Me një fjalë, nuk do që të dorëzosh. Atëherë, ne do ta gjejmë vetë atë

...

Ai doli jashtë dhe thirri njerëzit që e mbanin të rrethuar kasollen. Ndërkohë, Havziu e nxori armën e fshehur dhe po e mbante në dorë, për ta dorëzuar. Kryepolici e pa me atë në dorë dhe u tërhoq rrëmbimthi prapa, duke lëshuar alarmin. Forcat vërshuan përnjëherë brenda në kasolle dhe iu vërsulën poetit pa e pyetur fare, për t'i marrë armën. Në ato përpjekje me dhunë arma artizanale u shkreh pa dashur. Plumbi fërshëlleu mbi kokat e njerëzve, duke përshkuar mes për mes veshin e një polici, gjaku i të cilit, në çast, mbuloi fytyrën dhe rrobat e tij.

Poetin e arrestuan menjëherë, duke pasur në duar armën e tij të shkrehur, si një provë materiale e krimit të kryer nga ai...

Policin e plagosur e nisën urgjentisht drejt spitalit më të afërt, i cili u largua prej andej shëndosh e mirë, pasi ia mjekuan veshin e shpuar.

Hetuesia dhe gjyqi për dënimin e Havzi Nelës, përfunduan shpejt e shpejt, brenda një jave. Dënimi që i llahatarshëm dhe i paimagjinueshëm : Vdekje me varje në litar !

I tillë mbeti edhe nga Gjykata e Lartë...

Atë e varën në të gdhirë të ditës 10 gusht të vitit 1988. Dy vjet para se regjimi i diktatorëve komunistë të shembej dhe të vinte dita e lirisë së shqiptarëve, e realizimit të ëndrrës së madhe të martirëve...

...Në këto vitet e pluralizmit demokratik, me dhimbje deri në kockë dëgjoj apo lexoj nëpër mediet private, ku flasin dhe shkruajnë persekutorët e diktaturës, nëpër podiumet apo gazetatat e panumërta, fjalime apo shkrime që s'i mbanë dheu, për ata që kërkojnë dënimin e krimeve të komunizmit dhe të kriminelëve, duke njollosur vazhdimisht martirët e lirisë dhe demokracisë. Them : “ Po sikur Havzi Nela të ishte gjallë e të dëgjonte kriminelët e diktaturës, edhe pas kaq vitesh në një

shtet pluralist – demokratik, kur thonë se, psh. : Bedri Çoku, nuk arriti të duronte dot diktaturën komuniste pa kërkoj vdekjen me litar, ose, shprehje të tilla, pa pikë turpi, se, gjoja e kanë për nderë që zbatuan ligjet e asaj kohe, sepse i tillë ishte dhe është zanati i tyre, të zbatojnë ligjin dhe vetëm ligjin, pavarësisht cilës epokë i përkasin, vallë, çfarë përgjigje do t'u kishte dhënë ai ?”

Me siguri që do të kishte kërleshur vetullat e trasha mbi ato qepallat e gjata nën kaltërsinë e syve të tij të bukur e do të ulërinte :

“More, zyrtarë kriminelë, pjellë e shkjaft dhe e ideologjisë më të përçudnuar në botë, ju që tërë jetën u nginjët dhe vazhdoni të nginjeni me prehën e bandës vrastare e grabitqare të shqiptarëve, ende vazhdoni të mbaheni për burra të nderuar e të aftë në zanat, duke shpifur paturpësisht për viktimat tuaja ? Por edhe Pëllumbi i Paqes, more të pashpirt, i mbyllur dhe i izoluar vite të tëra në kafazin kriminal, duke u privuar nga të pangrënët, nga shoqëria nga dëshirat dhe pasionet për liri, sapo të shihte gardianin e tij teksa i afrohet tinëzisht kafazit-burg, me siguri do ta kafshonte sa të mundte. Mos vallë edhe Pëllumbin e Paqes, në këtë rast, do ta quanit mishngrënës e terrorist dhe do ta varnit në litar **(Bedri Çoku:HAVZI NELA, ME LITAR NË QAFË...,Korrik 2008).**

KUSH ËSHTË FRROK KRISTAJ

-1944 - Jeton në Prishtinë

Frrok KRISTAJ (1944) u lind në fshatin Zym të Hasit të Thatë, komuna e Prizrenit. Shkollimin fillor e filloi në Zym dhe e kreu në Rakosh të Istogut. Shkollën Normale e kreu në Prizren, kurse Akademinë Pedagogjike në Gjiilan. Vijoi studimet në Letërsi dhe Gjuhë Shqipe në Fakultetin Filologjik, sikurse edhe ato të Gjeografisë në Fakultetin e Shkencave të Universitetit të Prishtinës. Punoi në arsim në Planejë, Mazrek, Gjonaj e Zym, pastaj në Akademinë Pedagogjike në Prizren, kurse nga viti 1978 ishte gazetar i të përditshmes “Rilindja” në Prishtinë. Në vitin 1986 u emërua arsimtar i Shkollës me mësimin plotësues në gjuhën shqipe në Hamburg të Gjermanisë. Në vitin 1991 kthehet përsëri në “Rilindje” (atëbotë botohej “Bujku”), pas luftës në Kosovë përsëri punon në “Rilindje”, kurse nga viti 2003 ishte gazetar i të përditshmës “Bota sot”, si dhe tash së fundi ishte redaktor i kulturës në të përditshmën ‘Iliria Post’.

Është bashkëpunëtor i jashtëm i Institutit Albanologjik të Prishtinës, themelues i SHKA “Katarina Josipi” në Zym (1970), Klubit letrar “Shtjefën Gjeçovi” në Zym (1971), manifestimit letrar, kulturor e shkencor “Takimet e Gjeçovit” në Zym (1971), Kuizit të diturisë të Shkollës (me mësim plotësues në gjuhën) Shqipe në Gjermani (1991), i manifestimit kulturor “Ditët përkujtimore Nëna Tereze” në Prishtinë (1998), manifestimit letrar e kulturor “Gjurmë të Gjeçovit” në Janjevë (2001) etj. Me krijimtari letrare merret që si nxënës i shkollës fillore dhe se pjesë nga krijimtaria e tij është botuar në të gjitha gazetatat dhe revistat në gjuhën shqipe në Kosovë, Maqedoni, Mal të Zi, Kosovën Lindore dhe në Shqipëri, por edhe në SHBA, Zvicërr e Gjermani. Do përmendur se herë pas here punimet e tij janë përkthyer në gjuhën serbe në Kosovë, në gjuhën kroate (në “Okò” të Zagrebit), në gjuhën turke në Kosovë, si dhe në gjuhën suedeze e gjermane (nga Ana Maria Schertel). Është mbledhës i pasionuar i folklorit.

Deri më tash ka botuar:

ISHULLI I PRITJES (poezi), “Rilindja”, 1978, Prishtinë

NJERIU I PENËS DHE I ARMËS (monografi me bashkautor S. Zogaj),

KL “Sh. Gjeçovi”, 1980, Zym

PËRSHËNDETJE VENDLINDJES, KSH “Kosova”, 1988, Hamburg (Gjermani)

TROJET E SHQIPEVE I (tekst-test me bashkautor M. Reçica), KSHA, 1993, Rottëeil (Gjermani)

SHTETËSIA E KOSOVËS (publicistikë me bashkautor K. Devaja), PSHDK, 1995, Prishtinë

ZYMI I HASIT (me bashkautor N. Kërhanaj), KL “Sh. Gjeçovi”, 1996, Zym

TROJET E SHQIPEVE II, KASH, 1997, Euppertal (Gjermani)

SOFRA E NËNËS (monografi), SHHBK “Nëna Tereze”, 2000, Prishtinë

KATARINA JOSIPI - KATI (monografi), SHB “Anton Pashku”, 2004, Prishtinë

ASHTI YNË FERISHTE NË GUR (poezi), SHB “Anton Pashku”, 2004, Prishtinë

SHKA “Katarina Josipi” (me bashkautor), SHKA “K.Josipi” – Zym, 2005, Zym

ANTON PASHKU – GJENIU I MODERNES, SHB “A. Pashku” – Prishtinë e KL “A.P.” Kukës, 2005

IMZOT NIKË PRELA (monografi), Shoqata HEKAS “Nikë Prela”, Ferizaj, 2006

MËSUESI GJON (monografi), SHB “Anton Pashku”, 2007, Prishtinë
MONOGRAFIA kushtuar manifestimit “Takimet e Gjeçovit 1971-2006” etj.

Ka përgatitur për botim almanakët që janë botuar:

GJURMË TË GJEÇOVIT 2001

GJURMË TË GJEÇOVIT 2002

GJURMË TË GJEÇOVIT 2003-2004

Ka përgatitur numrat tematikë të revistave:

TRIBUNA (kushtuar Nënës Tereze me rastin e vdekjes), nr. 3-4, 1997, Prishtinë

IDENTITETI (kushtuar pesëvjetorit të vdekjes së Nënës Tereze), nr. 2, 2002, Prishtinë

Ka botuar revistat:

ZËRI I HASIT, Klubi letrar “Shtjefën Gjeçovi”, Zym – Has

KOSOVARI, Klubi i shqiptarëve “Kosova”, Hamburg (Gjermani)

Disa nga vjershat:

Shenjtrimi i Kosovës

Kosovës po i shënjeronimet bekimi

Kosovës po i shënniketet himni

Kosovës po i shëngjergjet flamuri

Kosovës po shënnënëterezet shpirti

Në këtë truall

Në këtë truall
sofra e ka koren e tokës
buka-erën e jetës
jeta-djegien e diellit

Në këtë truall
zemra e ka gjerësinë e kaltërsive
fjala-melodinë e kurbetit
kënga-thatësinë e lumit

Ky truall e ka thellësinë e etjes
gurët-yllin e djepit
djepi-pagjumësinë e nënës

Ky truall
pritjen gjithmonë me dyer të hapura
qëndisur me gjilpërë

Shtëpia me Zot

Themel i qëndresës
derë e bujarisë
odë e burrërisë
log i trimërisë
fushë e pjellërisë
sote përmot
Shtëpia me Zot

Me Kosovën në besë

Kosova është më e madhe se dashuria
Orë fati ndër dallgë e dhembje

Flori Bruqi

Sofër e shtruar me lule
Oqean psherëtimash mbytur në valë
Vesë gjithmonë mbi lule
Amshim-me Kosovën në besë

Agjencioni FLOART - PRESS 03 janar 2010

VISAR ZHITI RRËFEN GJYQIN: SI MË DËNUAN PËR POEZITË

Visar Zhit në burgun e Spaçit

Visar Zhit, lindur më 2 dhjetor 1952 në Durrës është shkrimtar shqiptar. Visar Zhit ishte bir i aktorit dhe poetit Hekuran Zhit (1911-1989). Visar Zhit u rrit në Lushnjë, ku ai përfundoi shkollën e mesme në vitin 1970.

Pas përfundimit të studimeve në Institutin e Lartë Pedagogjik në Shkodër (sot Universiteti Luigj Gurakuqi), ai filloi karrierën e tij të mësimdhënies në qytetin malor verior të Kukësit, duke demonstruar një interes në fillim në vjersha, disa nga të cilat u botuan në revistat letrare.

Në 1973, ai përgatiti për botim një përmbledhje, “Rapsodia e jetës së trëndafilave”.

Ishte koha e Plenumit të 4-t të KQ të Partisë së Punës (Partia Komuniste) në të cilin diktatori komunist Enver Hoxha filloi një fushatë të egër kundër të rinjve që pëlqenin kulturën perëndimore. Babai i Zhitit kishte patur më parë një konflikt me autoritetet, dhe poeti i ri papritmas u bë një nga viktimat politike të diktaturës për të frikësuar intelektualët

shqiptarë.

Dorëshkrimi i përmbledhjes së tij të përmendur më sipër, që kishte qenë dorëzuar për botim në Shtëpinë Botuese “Naim Frashëri”, u konsiderua si një krijim me gabime të rënda ideologjike dhe që nxinte realitetin socialist. Ai u arrestua më datë 8 nëntor, 1979 në Kukës.

Mbasi u dënua në një gjyq qesharak në prill të vitit 1980 me trembëdhjetë vjet burg, ai u dërgua në burgun e Tiranës dhe më vonë transferohet në burgun famëkeq të Spaçit. Shumë nga të burgosurit që ishin me të në burg vdiqën nga keqtrajtimet, torturat dhe kequshqyerja ose pësuan çrregullime mendore.

Ai u lirua nga burgu në fillim të vitit 1987 dhe u “lejua” nga pushteti komunist për të punuar në një fabrikë të prodhimit të tullave në Lushnjë. Mbas rënies së diktaturës komuniste në vitin 1991, ai arriti të shkojë në Itali ku punoi në Milano deri në 1992. Përmes një burse studimi nga Fondacioni Heinrich Boll, Zhiti shkoi në Gjermani në vitin 1993 dhe vitin e ardhshëm shkoi në Shtetet e Bashkuara të Amerikës.

Pas kthimit të tij në Shqipëri, ai punoi si gazetar dhe u emërua kreu i ndërmarrjes botuese e cila kishte planifikuar të botonte librin e tij të parë. Ai ka qenë i punësuar më vonë nga shërbimet administrative të parlamentit të ri shqiptar dhe në 1996 u zgjodh vetë në parlament. Mbas Realiteteve të zymta të politikës shqiptare, ai u tërhoq nga politika. Në vitin 1997 ai u emërua atashe kulturor në ambasadën shqiptare në Romë, ku ai qëndroi deri në vitin 1999.

Veprimtaria Krijuese

Libri i tij i parë me poezi, “Kujtesa e ajrit” u botua në Tiranë në vitin 1993, i cili përfshinte disa poezi nga burgu. “Hedh një kafkë te këmbët tuaja” u botua vitin e ardhshëm.

Ky vëllim përmbante të gjitha 100 poezitë të krijuara në burg në mes 1979 dhe 1987, të cilat kishin mbijetuar vetëm në kujtesën e tij.

Vëllime të shumta pasuan, dhe ai është i njohur tani si një prej poetëve të mëdhenj shqiptarë të shekullit të 20-të. Ai ka shkruar edhe shumë tregime të shkurtëra, të mbledhura në dy vëllime, dhe ka përkthyer në gjuhën shqipe vepra nga Garcia Lorka dhe poeti italian Mario Luzi.

Kujtimet e tij nga burgu, “Rrugët e ferrit: burgologji” u botuan në Tiranë

në vitin 2001. Në vitin 1991 atij iu dha çmimi italian për poezi “Leopardi d’oro” (Leopardi i artë), dhe në 1997 ai mori çmimin prestigjioz “Ada Negri”.

Libra me poezi:

Kujtesa e ajrit (Tiranë: Lidhja e shkrimtarëve, 1993)

Koha e krisur (1993)

Hedh një kafkë te këmbët tua (Tiranë: Shtëpia Botuese Naim Frashëri, 1994)

Mbjellja e vetëtimave (Shkup: Flaka e vëllazërimit, 1994)

Koha e krisur (1993)

Dyert e gjalla (Tiranë: Eurorilindja, 1995)

Kohë e vrarë në sy (Prishtinë: Rilindja, 1997)

Si shkohet në Kosovë (Tiranë: Toena, 2000)

Rrugët e ferrit: burgologji (2001)

Ka shkruajtur edhe Pazari I Kepucarit. Përkthyer në gjuhën angleze:

Condemned Apple (Molla e dënuar): Poezi të zgjedhura, përkthyer nga Robert Elsie (Los Angeles: Green Integer, 2005).

Nga Visar Zhiti

Seanca gjyqësore në Kukës, akuzat, aktekspertiza dhe mësuesit-dëshmitarë

“Rrugët e ferrit – Burgologjia ime për Spaçin dhe më parë”, kështu titullohet libri i sapobotuar i shkrimtarit dhe poetit Visar Zhiti, i cili ka provuar mbi shpatulla 10 vite të gjata në burgun e Spaçit.

Një libër rrëqethës, botim i shtëpisë botuese “OMSCA-1”, që nis me ditën e arrestimit, për të ndjekur ditë pas dite rrathët e ferrit dantesk, nga hetuesia në gjyq, në Spaç, në minierë, duke shtyrë vagonët me mineral. Një libër që përshkruan gjithë makthet që mund të kalonte një i dënuar për agjitacion e propagandë, në kufirin mes jetës dhe vdekjes. Në rreth 570 faqe libër, të cilat të shtojnë njëra pas tjetrës të lexosh edhe më, edhe më rrëfihen ngjarje, ndjesi, përshkrime dhe personazhe, të cilat në të gjitha rastet janë reale.

Ja një pjesë nga libri, në të cilën shkrimtari rrëfen gjyqin e tij, botuar në të përditshmen Panorama.

Gjyqi i hapur

I lidhur me pranga, mes dy policëve të armatosur, po prisja në bankën e të akuzuarit, në krye, por anash, në sallën e madhe, bosh të gjyqit. E dija ku më kishin sjellë, në gjykatën e re, në qendër të qytetit. Ngrehinë gri, vazhdimisht e ftohtë si nën erëra. Isha endur rrugëve ndanë saj, ku kalimtarët rralloheshin ose nxitonin t'i largoheshin si të yshtur nga një e keqe. S'kisha ndjekur ndonjëherë ndonjë gjyq, s'i duroja dot dënimet. I hapur apo i mbyllur do të jetë gjyqi im? Unë kisha thënë: më mirë të hapur. I hapur, sigurisht, tundi kryet hetuesi. Duhej ta shihnin si goditej armiku. Në vendin e lartë kryesor, sipër tryezave me cohë të kuqe të trupit gjykues, që ende s'kishte ardhur, pashë parullat e tmerrshme për luftën e klasave dhe për dënime të pamëshirshme ndaj armikut të brendshëm. Citatet pushtonin tërësisht ballinën, me emrin e Enver Hoxhës poshtë, shkruar me të kuqe, kurse fjala "armik" sterronte, me shkronja të zeza pisë kudo....

Një rrapëllimë, si një sulm, revolucion province, më solli në vete. Qenë hapur dyert në fund të sallës së gjyqit, jo andej nga u futëm ne, dhe po vërshonin njerëz, me zhurmë, shtyheshin, sa më afër kreut, mundësisht...

Ndjeva dallgë. Radhët dallgë-dallgë po mbusheshin me fytyra, të dëshpërimit të gëzueshëm...

Njerëzit zhurmonin si në kinema, sikur do të kishte shfaqje estrade... Mua po më qartësoheshin pamjet, por s'po gjeja familjarët e mi mes atij anonimatit. Kërkoja, kërkoja. "Shiko", më thanë dhe policët. Ah, s'janë! Më mirë. Salla plot. Dhe midis rreshtave, në rruginat e vogla, kishin shtuar karrige, kurse nga fundi rrinin dhe më këmbë. Ja, një grup i pikëlluar fëmijësh, nxënës të mi. Kokulur, të urtë. Mbase besonin se makina qethëse e shtetit i kishte ngulur dhëmbëzat e vet edhe te mendimet e mia, te metaforat, idetë, i kishte bërë zero dhe trutë. Njëri nga ata ngriti kokën për të më parë, a isha i tëri, a i kisha të gjitha gjymtyrët, a kuptoja dhe, kur i shkela syrin, aq shumë u çmerit, sa filloi të lajmëronte dhe të tjerët, duke i shkundur, seç u thoshte dhe ata sikur shkrinin nga një ankth. "Ngri-shkri" është dhe një lojë, më duket.

E përfytyrojnë dot ata mësuesin armik? Unë armik?! Sa më kanë dashur! Të mos i zhgënjej. Armiku është tjetër lloj, tjetër gjë. Do t'ua tregoj

dot? E kuptoj tronditjen e tyre... s'kanë për të harruar... a do të di të rri së fundmi në kujtesën e tyre ashtu siç duhet? Përtej kolegët e mi, tepër festivë, si në piknik, si në oborr të shkollës. S'më interesonin tani.

- Çohu! – dëgjova të më urdhëronte njëri nga policët. Ata, bashkë me gjithë njerëzit në sallë, qenë ngritur në këmbë...

Gjykatësi, i akullt i tëri, i mësuar me mynxyra, pasi bëri shenjë të uleshim të gjithë, u kthye nga unë dhe më duket se pyeti në isha dakord të më gjykonin ata:

- Mërgim Dragushi, gjyqtar, me Hamit Dungën dhe Ymer Bashën, ndihmësgjyqtarë?

- Po. Njëllor është për mua, nuk ju njoh, – thashë.

- Mos rri ashtu, – më urdhëroi polici me zë të ulët. S'duhej të dukesha krenar.

- Ke të drejtën e fjalës, – më tha gjykatësi me zë të lartë, por që s'ishte dot i lartë, dhe salla duhej të mbante qetësi, nëse do të donin të dëgjonin.

– Ke të drejtën e mbrojtjes, – po vazhdonte ai dhe mund të mbaja shënime, por s'duhej të bërtisja, as të shaja. Ndryshe gjyqi zhvillohej edhe pa praninë time.

- Po, po, njëllor është, – përsërita. Kërkova diçka për të shkruar, e pabesueshme, u bë një rrëmujë e vogël, policët lëvizën armët. Dikush nga salla u ngrit, zgjati një laps, jepjani, tha gjykatësi, e mori njëri nga policët, ishte i mprehur mirë, pashë karikaturistin e qytetit, me profilin alla-Pushkin, ai ka lapsa të tillë. Pranë tij shkrimtari Ferhat Cakaj, me kostum të përzishëm.

Gjykatësi tregoi procedurën dhe urdhëroi të më hiqeshin prangat menjëherë. Polici hapi me çelës drynin e prangave të mia, të madh sa të dyerve. Nuk desha t'i çmpija duart. Mbi lëkurë pashë vrugën e thellë të hekurit dhe një njollë të zezë në mëngën e këmbës.

S'e di a iu dha fjala prokurorit apo vetë e dinte radhën, ai u ngrit më këmbë, atje pas tryezës së tij të vogël, në anë të trinisë së përbindshme gjykuese, ballë për ballë me mua. Ashtu trupmadh, pa shprehje në fytyrë, si i zbrazur nga fryma, me flokë të shkurtër, por të hirtë e të butë, të shtrirë përpara si të xhelatëve klasikë, po ai xhup i trashë me kafshë te jaka si e mbërthyer e gjallë, nisi të lexonte, keq, shumë keq,

me gabime të trasha ortoepike, akuzën, kopjen e zbehtë të së cilës unë e mbaja mbi gjunjët që më dridheshin. Përgatitur nga Nexhat Selimi, kryexhevapnxjerrësi me hu i oborrit të Enver Pashait. Ishte po ajo, autopsia a aktekspertiza e dy (sh)krimtarëve, sozitë e të cilëve, gjoja si punëtorë a ndihmësgjyqtarë, i shihja aty, në krye. Në të vërtetë gjyqtari dhe prokurori ishin dy ndihmësit e atyre shkrimtarëve që me kohë më kishin hedhur në radhët e armiqve...

Armik i rrezikshëm, po bërtiste duke parë shtrembër nga unë. Gjyshi i pasur, xhaxhain të vrarë nga Partia edhe ky atë rrugë do të merrte, të xhaxhait dhe të të atit. Unë jam brezi i tretë që goditet, më xixëlloi djegshëm ky mendim. Këta s'ngopen. Tani do të jenë të tjerë, brezi tjetër, me biografi të keqe, nga shkakut im. Po dëgjoja të flitej për poezinë, pra gjendja duhej të zbutej, të zh dramatizohej disi, por ajo u bë më absurde, sharëse dhe e egër. Kisha shkruar me qëllim të keq politik, nxija realitetin, isha hermetik, dekadent, pesimist, doja të çoroditja mendjet e njerëzve, që Partia i kthjellon. Shikoni deri ku arrin, kërkoja diell të dytë, a është parë e dëgjuar kjo? Kisha dalë kundër Partisë, herë hapur dhe herë s'guxoja, nga frika e popullit, por fshihesha pas... metagaforeve armiqësore, edhe kundër udhëheqësit të lavdishëm me poezinë "Sfinksi" etj., kundër klasës punëtore që ky armik te poezia "Lustraxhinjtë" shkruan se janë të këmbët, është kundër socializmit dhe realizmit socialist. Mbrojtës i klasave të përmbysura, të cilave dhe u përket, kisha bërë thirrje të hapur për kryengritje dhe për përmbysje si të poezitë... nuk dëgjoja dot më, ndërkohë sa keq lexonte prokurori, të vinte të protestojë! Ju lutem, lexojini mirë poezitë e mia, ky është tjetër dënim! Pastaj u hodh të lidhjet e mia armiqësore, me të gjallët dhe me të vdekurit, rrëmujshtëm, që kur isha student, me poetin e burgosur Frederik Rreshpja, por dhe me poetin revizionist sovjetik Jevtushenko, donim dhe ta përkthenim, me priftin reaksionar dhe poetin antibolshevik, Gjergj Fishta, lidhjet e mia vazhdonin me francezin Bodler, dekadent i shpallur, kompozitorin reaksionar gjerman Ëagner, me hermetikun italian Ungareti, me anglezët, dhe arrinin deri në Japoni. I shtrembëroi mizorisht të gjithë emrat. Me siguri e bënte dhe me qëllim, jo se s'ishte aq i trashë, por për të thënë se ata aq vlerë kanë për ne, s'na duhen, kemi

Partinë. Dhe pa çarë kokën për homoniminë në shqip e përsëdyti emrin e poetit Takuboku, duke thënë “taketukja”.

...U shanë metaforat dhe gjuha e Ezopit, dhe unë. Prandaj nuk duhej të isha më i lirë, paraqitja rrezikshmëri shoqërore.

Gjykatësi pa nga unë dhe u kthye nga salla si për të marrë lejen e popullit.

- I pandehur, e pranon Akuzën? – pyeti ftohtë.

U ngrita më këmbë:

- Jo, nuk e pranoj, natyrisht! – thashë dhe anova kokën mbi njërin sup, këputshëm, jo siç e kisha zakon....

- Ulu, – u kujdes polici për mua. Fati im, o fat i mjerë, në fund të pusit të... Atëherë gjykatësi seç foli vesh më vesh me dy ndihmësit e tij prej bakri, herë me njërin, pastaj me tjetrin, njëlloj, duke i mbuluar pëshpëshet me një libër, me Kodin Penal, për të mos u dëgjuar nga ata që ishin më pranë, nga radhët e para të sallës, dhe i kërkoi prokurorit në mund ta vazhdonin gjyqin.

- Po, – u vrenjt ai. “E ç’mund të presësh tjetër nga armiku”, – u duk se shtoi mes përtypjeve të tij të acarta.

Nga radhët e para të sallës u ngrit rrëmbimthi, duke i kthyer krahët gjithçkaje, kryetari i kooperativës së fshatit ku kisha punuar. S’kishte si t’i pëlqente akuza, as sabotim, as atentat, as vjedhje e madhe a arratisje, por punë poezish. Me një fjalë, pesë me hiç....

- Kalojmë me dëshmitarët, – thirri gjykatësi. – Të futen një nga një, pa e dëgjuar njëri-tjetrin. Fillojmë me të parin, me drejtorin e shkollës.

- Emri? – duhej të kishte pyetur gjykatësi.

- Bajram, – tha. Jo shumë fort, ndoshta për të mos e dëgjuar salla pas kurrizit të tij.

- Mbiemri? – po, po, gjykatësi po pyeste.

- Tota.

- E njeh të pandehurin?

U kthye nga unë, më pa me druajtjen e mëparshme të ballafaqimit, dyshim katundari dhe mënjanësi, të përfuara nga nëpunësia në shtet.

Pastaj tha:

- Po.

- Si i kishit marrëdhëniet?

- Të mira.

M'u duk më i hequr dhe i lodhur. Gjithë ajo rrugë më këmbë mes malesh dhe mjegullave mbi përrenj për të ardhur deri këtu, që të dëshmonte:

- E kemi kapur duke dëgjuar lajmet në Radio-Prishtina dhe në stacione të tjera të huaja në dhomën e tij, në shkollë. I mbante flokët të gjatë, ndiqte modën dhe në një mbledhje të këshillit pedagogjik për gjuhësinë na ka ngatërruar me Hitlerin. Tha rroftë. Duhet të edukojë vetë lënda e jo veç shembulli gjuhësor, fjalitë e saj propagandistike, kështu tha. Gabim. Ishte i çoroditur. Dhe s'dihej ç'shkruante. Nuk na i tregonte.

Më pas u thirr dëshmitari i dytë, kushëriri i tij i zbërdhulët, si me borë të pashkundur, Mersin Tota. S'i kishte dalë frika. Si të ishte ai i pandehuri. Megjithatë s'donte të më akuzonte për asgjë.

- Një herë, – e nisi ai dëshminë e vet, – kishte rënë zilja e mësimit në shkollë dhe ne, arsimtarët, si zakonisht, po rrinim në dhomën e jabanxhinjve...

- Kush janë jabanxhinjtë? – e ndërpreu gjykatësi.

- Mësuesit e ardhur nga rrethe të tjera, – u kruspullosoi dëshmitari aq sa ç'mundet një njeri më këmbë.

- I pandehuri aty ishte?

- Po.

- Vazhdo.

- Te dhoma e tyre ne mbanim regjistrat e shkollës, shkurtesat, hartat, aty mblidheshim në pushimet mes orëve të mësimit dhe, kur binte zilja, shkonim te pasqyra në mur për t'u parë, a ishim në rregull, se do të dilnim përpara nxënësve. Unë po krihesha dhe erdhi pas meje ai... Mënjanova kokën, që të shiheshim të dy në pasqyrë, për të mos humbur kohë, por ai më tha: "S'ka gjë, jo, pasqyrohem edhe duke qenë pas, je i tejdukshëm". Pra nuk kisha tru, ngaqë jam nga Veriu, jemi të trashë ne, kurse jugorët jo. Lexonte libra, ka mundësi edhe të ndaluar. Kaq. – Fjalitë e fundit i tha shpejt, si për të shpëtuar prej tyre ose ngaqë i kishte mësuar përmendsh.

Erdhi dëshmitari i tretë, mësuesi i fillores, Shaban Jata, i zeshkët si ata që punojnë me qymyr dhe më i gjatë se dëshmitarët pararendës.

Tha se unë i kisha thënë që s'jetohej në këtë fshat, varfëri e skajshme ekonomike, po, po "e skajshme", nga ai e dëgjova të përdorur kështu këtë fjalë, e pastaj varfëria ekonomike të çon dhe në varfëri shpirtërore. Këtu njerëzit të përshëndetin në mëngjes: "a fjete?", sepse është e pamundur të flesh prej shqetësimeve dhe anktheve se mos të bëjnë keq o do që t'i bësh keq dikujt. 24 lekë të vjetër dita e punës. Sa për të blerë një paketë cigaresh "Partizani" e një shkrepëse. E theksonte "Partizani", jo si paketë, që kushton fare lirë, se te ne çmimet janë të ulëta, por për tjetër gjë. Ishte i hidhët.

- Duhani? – ndërhyra unë.

- I pandehur, merr leje, – tha gjykatësi. – Përgjigju, dëshmitar.

- I hidhët ishte ai. Një ditë ia mbylla radion, e kishte hapur në stacionin revizionist titist të Prishtinës.

Kurse dëshmitari i fundit, Ejup Hoxha – në ballafaqimin në hetuesi nuk ma kishin sjellë – shok fakulteti, meqenëse kishte filluar punën e ëndërruar në kabinetin pedagogjik, mbante mend nga unë, me habi, se i paskështa thënë që qëllimin edukativ të një ore mësimi nuk e mendoja më parë, por e krijoja në çast, duke parë nga dritarja: nëse binte shi, kërkoja të donim shiun, dhe, po të shihja kuaj, të adhuronim kuajt, kështu shkruaja në ditarin tim mësimor. Dhe vërtet ashtu. Sepse jetonim mes natyrës dhe nuk e njihnim atë, nuk e donim dhe jo siç tha dëshmitari, me synimin për të qenë apolitik e se s'punoja që të ngjallja dashurinë e nxënësve për Partinë dhe socializmin në fshat.

Pyetjes së gjykatësit në kisha gjë për të thënë për dëshmitarët dhe vërtetësinë e dëshmimeve të tyre (poeti Frederik Rreshpja është në burg, tha ai, në Spaç, nuk e sollëm, po kemi dëshminë e tij me shkrim. Ta lexojmë, pa praninë e tij? – si të doni, thashë, m'u bë e njohur në hetuesi, dhe ata e lexuan... Jevtushenko... Gjergj Fishta... një kartolinë armiqësore etj.). Unë iu përgjigja se marrëdhëniet e mia me dëshmitarët i kam pasur normale, të mira, kështu besoja. Mbaj mend të kem ngrënë bukë nëpër shtëpitë e tyre. Të tjerat i kam harruar, thashë. U dëgjuan pëshpërima. Malësorët, kur të futin në shtëpi, të kanë bërë mik dhe miku është i shenjtë. Nuk pritet në besë. Doja të thosha "sipas Kanunit", por nuk e thashë.

Prokurori u ngrit në këmbë me vrull dhe bërtiti:

- Politika në plan të parë. Të mos lejohet i pandehuri të bëjë propagandë dhe agjitacion edhe në gjyq.

Gjykatësi u kthye nga unë dhe me qetësi tha:

- Vazhdo, i pandehur.

Mora frymë thellë...

- Zoti gjykatës, zotërinj të pranishëm, zoti prokuror! Është vuajtje të flasësh siç jam unë i shtrënguar ta bëj.

- Ke qenë i cenuar, je prekur, i pandehur? – më pyeti gjykatësi.

- Uria, minjtë. I mbyllur... S'kishte nevojë për tortura të tjera. Mjafton dhe kërcënimi. Ënjtja, veshkat. Trysni psikologjike dhe shpirtërore, po, vazhdimisht. Por ajo që më shkatërron, është se me mua duan të sajojnë armikun, jo se e kanë zbuluar. Nuk ka asnjë provë serioze që ju të merrni kurajën të dënoni një jetë. Poezitë e mia, që dikush i quan armiqësore, së pari nuk janë të tilla, sepse nuk mundin, nuk është ky misioni, i çdo poezie qoftë, përkundrazi. Së dyti, poezitë e mia ende s'janë libër, s'kanë lexues dhe nuk i kanë bërë kurrkujt agjitacion dhe propagandë kundër Partisë dhe shtetit.

Prokurori u ngrit vrikthi më këmbë, se ç'donte të thoshte, por gjykatësi i bëri shenjë me dorë që të mos më pengonte.

- Vazhdo me dëshmitarët, i pandehur, – m'u drejtua mua, – nëse doni të sqaroni.

- Po, – dhe e kapa fillin tjetër të çështjes. – Edhe mund të ketë ndodhur të dëgjoj radion në stacione të huaja, pa pasur frikë as nga muzika e botës, as nga lajmet, duke besuar te forca jonë. E ç'do të më bënin ato? Edhe Radio-Prishtinën e dëgjoja, pa e marrë për stacion të huaj. Por dua të sqaroj, unë s'kam pasur radio, më mungonte mjeti që ta bëja atë krim. Ishte radioja e shkollës. Sa për incidentin, po jepej një informacion për agresionin kinez në Vietnam dhe, kur dikush deshi ta mbyllte radion, unë s'desha: “jo, ta dëgjojmë”, – thashë. Është stacioni i Prishtinës, – m'u kthye ai i mrrolur. Flitej një shqipe letrare, shumë herë më e saktë se ajo e dëshmitarit, si në Radio-Tirana, ndoshta kjo bëri që të mos e kuptoja siç e kuptoi ai. A ka ndonjë gjë të keqe këtu? – Gjykatësi përsëri e ndaloi prokurorin e xhindosur, le të më linte të flisja. – Kurse për sa i

përket çështjes së pasqyrës, se ku janë më të zgjuarit, – vazhdova, – unë nuk dyshoj, se ata janë kudo, siç janë dhe jo të zgjuarit kudo, pra s’kemi bërë një debat të tillë, veçse atë shakanë, që të nesërmen dëshmitari, po ashtu, e përsëdyti me mua. S’kam komplekse jugore. Kanuni dhe Gjergj Fishta janë nga Veriu. A jam akuzuar se i adhuroj? Atëherë... Tjetër, në fshatin ku punoja, s’kishte kuptim dhe mundësi të ndiqja modën. Pata gjithmonë po ato rroba të 3-4 vjetëve më parë. Dhe në një vend ku s’ka berber, flokët edhe rriten, kjo është arsyeja e flokëve të mi të gjatë.

- Po të tjerët ku qetheshin? – m’u bë e njëjta pyetje banale si dikur, në një nga netët e hetuesisë.

- Te mullixhiu, – thashë thjesht. Gjëmoi biruca nën dhe nga e qeshura me të madhe e hetuesit. “Ti je i poshtër”, – gajasej ai. Nuk e kuptova në po qeshnin edhe tani në sallë. – Kam shfaqur pakënaqësi për varfërinë në fshat, kam thënë: s’jetohej kështu e jo këtu. Për varfërinë jam përgjegjës si të gjithë. Gjithmonë besoj për më mirë...

- Jo, – bërtiti prokurori. – Gënjen! Ne jemi mirë dhe shumë mirë. Ai është përgjegjës për armiqësinë e tij, – dhe tundi gishtin kërcënueshëm....

- Unë isha mësues, detyrë që e kam kryer mirë dhe me dinjit...

- Për të mbuluar armiqësitë e tua, – më ndërpreu prokurori duke përsëritur hetuesin.

- Kurse si poet, – ndërrova kahun e fjalës sime mbrojtëse për të dalë atje ku po sulmohesha, – unë nuk besoj se poezia përmbys shtete, kur nuk i pret dot yryshin një prokurori. Aq më tepër poezia e pabotuar... Aktekspertiza që kanë bërë... ç’rëndësi ka se kush, çudi si janë lejuar të vendosin më përpara se gjyqi në jam ose jo unë armik, me ç’të drejtë?!

Në sallë filluan mërmërimat. Prita sa mbaruan. Gjykatësi s’deshi të ma jepte fjalën prapë, por mua më duhej të thosha, e kisha vendosur:

- Me 100 lepuj nuk formohet dot një kalë, me 100 supozime nuk formohet dot një provë. Kështu thotë një proverb, – dhe nuk shtova: anglez. – Ju doni të më dënoni me supozime.

- I pandehuri, – kërceu prokurori – është kundër tufëzimit të bagëtive, e dëgjuat.

- ...kundër është ky gjyq! – Më kapi një dhembje koke më keq se në qeli.

- ...dhe ne kemi lënë pa çuar nëpër shkolla të larta bijtë tanë, – bërtiti prokurori. – Ja si ia shpërbleu Partisë dhe popullit. Shokë qytetarë, – vendosi të bëhej më i shtruar dhe më bindës, – armiqësia e tij vërtetohet katërcipërisht. I pandehuri bie vetë brenda. Poezitë e tij janë armiqësore me qëllim, jo pa dashje, as nga padituria, sepse ia dhamë shkollën e lartë. S’ka arsye tjetër, – dhe u ul. Si i zemëruar edhe me trupin gjykues.

Ma kishin thënë që në hetuesi, ishin penduar për shkollën time të lartë dhe po kërkonin të ma konvertonin në burg... Prokurori po lexonte pjesë nga ditari im, pashë që ia zgjati hetuesi nga radhët e para të sallës, ndalte te fletët e përthyerë. Ato që s’i kuptonte, i mbulonte me të thirrura. “...hapëm gropa si varre të vegjël... nxorëm patate e futëm brenda të shtunën tonë të masakruar... Një mollë hëngri Adami me Evën dhe i përzhunë nga Parajsa. Përditë ha mollë të egra këtu unë (kemi mbetur pa bukë, s’ka...) dhe s’po i shpëtoj dot kësaj parajse të tmerrshme...” Flaku ditarin dhe nxori nga dosja e tij një copë gazetë me ca shkarravina të miat mbi titujt e djegie me cigare anash dhe shkumëzoi:

- Shikoni si i ka fyer vajzat tona oficerë ky armik këtu! – Vërtet kisha shkruar diçka kundër virgjërisë, por s’e kisha me profesionin, qoftë ky dhe i ushtarakeve. Asgjë s’ndryshoja dot e as zhbindja. – Ja, një poezi tjetër e tij e tmerrshme, ku kërkon të hedhë nga dritarja Profesorin. – Është e vërtetë? Vrasës! – Ç’t’u thosha, që ishte metaforë? Që jam kundër pedagogjisë vrastare? – Ja, dëgjoni...: Gjithmonë kam ëndërruar të hedh nga dritarja/ kufomën e gjallë të Profesorit... E kush është ky? Ai që të mëson me mësimet e partisë e ti kërkon ta flakësh. Profesor ka qenë dhe udhëheqësi ynë i ndritur... që... Por të flakim ne më parë... ti... jo... sepse... pushoni! Qetësi! Do t’ju nxjerr përjashta.

- Do të lypësh mëshirë, i pandehur? – pyeti gjykatësi, duke më parë më gjatë, por gjithmonë i akullt.

- Jam mësues, – ngrita zërin tim të lodhur, – pra, pishtar drite, – dhe heshta. (Mos duhej të shtoja “siç thotë Partia”?) (Ishte sforcimi i fundit.) – Dhe, si i tillë, – vazhdova, – kam flakën time, por edhe tymin tim... Nuk duhet ta shuajmë flakën... me gjyq. – Dhe heshta mes heshtjes së rëndë si rërë. S’kuptova ç’përshtypje bëra, por më erdhi keq për veten, m’u duk se pata shpresë për një çast.

Trinia gjykuese, duke kthyer kokët nga njëri-tjetri, i afronin, se ç'mërmëritnin duke mbuluar fjalët me pëllëmbë ose me ndonjë fletore nga të miat, që i kishin marrë për provë, nëse do të duhej t'i përdornin, vendosi të tërhiqej mënjane. Doli nga salla, ndoshta për të marrë vendimin, duke pirë kafe në një nga dhomat e brendshme, s'dihej në ç'kat të Dënimit, kurse mua m'i vunë prangat menjëherë.

Ripërsëriteshin me gjënim ato që kishte bërë titur prokurori në fund: paraqet rrezikshmëri shoqërore dhe kërkoj heqje lirie... sa vjet sa, 10, për mua? Duke marrë parasysh moshën e tij të re, – shtoi, – edhe heqjen e së drejtës elektorale... heqjen e së drejtës së ushtrimit të profesionit, të botimit... po heqjen e kokës...?

...Gjithë salla po priste më këmbë. Gjykatësi nuk urdhëroi të m'i hiqnin prangat, por shkurt dhe thatë tha:

- Gjyqi do të vazhdojë nesër, – dhe trinia e tyre u kthye vrikthi për të dalë.

U hapën dyert, të gjitha dyert. Njerëzit, para se të iknin, kthenin kokët nga unë, ndalnin, vinin ata që kishin qenë në fund për të më parë, i shtynin. S'pata që s'pata nga familjarët e mi. Më mirë...

Visar Zhiti

JETA E CENSURUAR NË POEZINË E FRAN TANUSHIT

Kopertina e Librit “Jeta e censuruar” nga autori Fran Tanushi

Pushkë-krismë-jehonë në çdo varg sublime... Dukagjini tej e tehu Gadishullit Ilirik, që e ndjen gjithë ai që i ka veshët..., vargu i tij është himn arbëror për shtegtarët e sezonave disavjeçare, në këtë troll tekanjozë..., subjektivizëm emocional, i përjetuar thellësisht me dilemë dhe shqetësime shpirtërore...

Poezi të veçanta që të ngjallin lexim meditativ, të vëmendshëm që të ofron kënaqësi -përjetim..., në kohë të uratave, mungojnë urimet” / Apo: në kohë të uratave, vijnë mallkimet! Shpirti miklues i tij..., frymëzim i përjetuar me shumë dhembje...

Çdo varg është elegji, që të mbanë të përjetosh dhembjen e një humbjeje që i ka emrat me sinifikativ Baba, Atdhe...Raja e secilit që e do prindin apo Atdheun- ashtu siç na thonë edhe fjalët e mëdha Hyji:Ndero prindët t’u po deshe të jetosh shumë mbi mëmëdhe...

Ekonomia e fjalëve zbatohet, pothuajse në të gjitha krijimet e tij që shquhen për origjinalitet, spontanitet..., për sensibilitet. Autori Fran Tanushi është një poet sublim në qasjet e tij -në poezinë e tij që është e kohës, traditës tonë bashkëkohore. Ai sjell në çdo varg një notë të re dhe një mesazh të ri në lirikën refleksive shqiptare.

SHËNIME PËR AUTORIN

Fran Tanushi, lindi në Gjakovë të Kosovës, me 7 mars 1963. Shkollimin fillestar dhe atë të mesëm i përfundoj në vendlindje - Gjakovë. Në Prishtinë studioi filozofinë dhe sociologjinë, ku edhe reflektoi në lëvizjet e kohës, si dhe në botën letrare dhe artistike të atyre viteve. Për shkaqe subjektive u tërhoq nga atdheu, dhe nga viti 1989 u vendos në Bavari (Gjermani). Shkruan poezi dhe prozë zhurnalistike; mirret me pikturë dhe shkrime dramatike. Njëherit editon dhe drejton revistën “Libertas”.

Autori Fran Tanushi, jeton dhe vepron në Augsburg të Gjermanisë, në lidhje të pa shkëputura me vendlindjen.

Valdete Berisha

VALDETE BERISHA, VJEN PARA LEXUESIT ME VËLLIMIN E RI POETIK

Poetja shqiptare nga Mitrovica Valdete Berisha, vjen këto ditë para lexuesit me vëllimin e ri poetik “Gotë e thyer”.

Një vëllim konceptual që zhbirron ndjenjat dhe vegimet emocionale të poetës në sensin e një prezantimi erotik të poezisë. Në tërë konceptualitetin e saj Valdete Berisha jep një rrugëtim pothuaja në çdo varg -erotikë.

Pasqyron një histori të lidhur me dashurinë e saj që erdhi nga thellësia e e brumit të gatuar në poezinë e hershme.

Valdete Berisha

Ajo vjen si një lidhje me preambulën e Erosit dhe duke diktuar një armëkrah-ide të teorisë së gatuar që nga ideja e kënaqësisë së “ledhatimeve nudo” tek elokuenca e “Gotës së thyer”.

Vëllimi poetik është një gatesë vargore e një të tërë letrare dhe filozofike e sensit të dashurisë, të përqëndruar në trashëgiminë e vetë autorës.

Poezitë e Valdete Berishës zbulojnë një ‘dashuri të sjellshme’, që është kyçur fort në memorjen e artë të autorës dhe që tashmë del ngadalë e ndriçon një eter të afshët.

E karakterizuar nga sensi i etikës së sakrificës dhe shtyrjes, por edhe e ngacmuar nga “ekstaza e dashurisë” (poezia “Shpirti yt”, fq.13) që ishte “uragan”(poezia “Rreze dielli”, fq.14) kënaqësi, ”zemër e mbështjellur” , lumturi e papërfunduar (poezia “Ditët”, fq.23), poezia e Berishës vjen me këmbë të forta e tejet elegante.

Poezitë “Shi i shpirtit”, ”Buzëqeshja “, ”Gotë e thyer”, ”Freski”, ”Koha ikën”, tregojnë se poetët janë shpesh të dukshëm në dijeni të gjuhëve të mbivendosjes etike të filozofisë dhe poezisë erotike.

Këtë e gjejmë edhe tek Valdete Berisha. E gjejmë në poezi të tilla si “Egzod” (fq.49) ku autorja sjell e rishtrukturon egzodin shqiptar “me plotë kalamajë” për të hyrë deri në detaje të flirta kënaqësie që zbulohen nga natyra e fizionomia e jetës dhe metafizikës: “burrat me armët zvarrë/ecin nën qiellin e rrënuar”,ku “para atyre njerëzve hapen dyert e ardhmërisë “....

Në këtë vargëzim ku konteksti i analizës psikoanalitike vjen disi argumentativ e ngacmues, si terminologji më vete vjen edhe një akt normativ i një rivlerësimi të ideve poetike dhe etikës psikoanalitike përmes teorisë dhe ideve të detajizuara mirë në 43 poezitë e librit “Gotë e thyer”

...

Poetja Valdete Berisha na jep një model. Modeli vjen me produktin e saj”nga rruga e largët“(poezia “Dritare e hapur”, fq.28) që është sfidë e shtratit të zbrazët, që i përcillët asajë “si e vetmja shoqe” në shtratin “plotë lule”(“Vetmisë” ,fq:29).

Ajo shpesh paraqitet si ngushëllim ngase shndërrohet në pikëpyetje të natës. Atëherë subjekti lirik në vend të vuajtjes e ngushëllon vetveten me ëndërrimin, që bëhet ilaç në hapësirën e madhe. Shndërrimi i dashurisë në diçka të mbetur peng nuk e lë të qetë të dashuruarin.

Ky peng sa vjen e trashet, por kurrë nuk shuhet, madje është e vështirë edhe të harrohet. Kur ajo griset për t’i shijuar ëmbëlsitë e saj, apo për t’i cakërruar gotat në çaste vetmie, paraqitet një imazh tronditës. Ajo, tashmë veç ka mbetur “pas shpinës së botës”.

Në këto çaste tronditëse vetmia është i vetmi ngushëllim. Vetëm me të mund të cakërrohen gotat. Vetëm ajo bëhet mike.

Në këtë libër me poezi ka edhe elemente dhe aspekte të tjera të jetës dhe të ngjyrave të saj. Autorja i selekton me kujdes ato dhe i projekton si virtyte, por edhe si vese, për t'i shfaqur artistikisht në vargje. Ajo e arrin suksesin më të madh duke zbritur në embrionin e tyre.

Sidoqoftë, opusi i figuracionit i veprës së parë poetike “Gotë e thyer” të Valdete Berishës, shpreh disa qasje paksa të veçanta në temën që trajton, pra, për dashurinë që ka mbetur peng i imazhit të një jete dhe një kohe (“Në krahët e hijes”, fq.47; “Intimitet vetmie”, fq.50; “Jetë me shumë t’ panjohura”, fq.55).

BIOGRAFIA E SHKURTËR E VALDETE BERISHËS

Valdete Berisha lindi më 2 nëntor të vitit 1968 në Mitrovicë. Shkollën fillore dhe shkollën e mesme i mbaroi në vendlindje, pra në Mitrovicë. Por, si dhe shumë kosovarë të tjerë në moshën e re u detyrua të shkojë në mërgim.

Që nga rinia e hershme merret me shkrimin e poezive. Përveç poezisë, Valdetja merret edhe me pikturë dhe ka arritur suksese të lakmueshme. Ajo deri tash ka marrë pjesë në disa ekspozita kolektive dhe individuale, në qytete të ndryshme, si në: La Loviere, Manage, Anderlues, etj. Ajo pret që ta hapë një ekspozitë të saj edhe në Kosovë, e sidomos në vendlindje, në Mitrovicë. Autorja jeton dhe vepron në Belgjikë, por është shumë e lidhur emocionalisht me Kosovën të cilën e viziton shpesh.

Ka botuar veprën me poezi “Mos e zgjo dhimbjen” (2008) dhe “Gotë e thyer” (Rugova Art, 2011) ISBN 978-9951-536-17-2.

Naim Kelmendi

POETI I SFIDAVE: NAIM KELMENDI

Naim Kelmendi

Heroi biblik e zotëroi nga fillimi deri në fundin e vet betejën e pasmbrapsur të heroizmit shqip. Në çastin kur bishat e çmendura arritën ta vrasin më të mirin (o Zot sa keq ata u sollën me koka të prera, njerëz të vrarë, pleq e plaka, nëna të therura me shtatzëni!) diçka e thellë, e tillë u shkrep në truallin dhe shpirtin që kërkonte vetëm gjak arbëror. Fillimisht, në këtë truall lindi poeti ynë, i cili, ka gjëra të përbashkëta me vargjet fishtjane, mbase të ndërtuara në mënyrën më pikante te poema “Shqiptari vdes duke kënduar”. Por, poeti i ditëve tona është poet modern, i fuqishëm, që e bëri të flasë shqip – heroizmin e babë Shabanit, bacë Ademit, Hamzës, Agim Ramadanit.

Homerit shumë i pëlqente zotërimi. Deri në momentin kur dueli hyjnor – ishte i pakryer, poeti i verbër e kishte dashtë shumë Akilin, e kishte vlerësuar atë si një zotërues, krejt ashtu siç e synonte dhe ai vetë botën. Bota i pranon dy a më shumë zotërues. Ne nuk e dimë se si e ka ”parë” Homeri duelin Hektor-Akil, ashtu i verbër, ashtu me errësirën

Flori Bruqi

e padepërtueshme dhe të përjetshme nëpër sy, ashtu i pamundur, por e ka ndjerë e ka dëgjuar nga shembja e “thelbit” të tij. Akili ka qenë një rast – hata, një kohë – hata, një njeri – hata, një vrasës dhe një fitues – hata. Ka qenë momenti që poeti ka kuptuar se ai, Akili, nuk është zotëruesi, por sunduesi, e vetmja gjë e përjetshme që nuk u ka pëlqyer poetëve. Zotëruesi i baladës është nga Ruhoti i Pejës, është shqiptar, ka të botuara 17 vepra letrare. Ai është si zogu që ka hyrë edhe vetë në balada lufte, sepse edhe ky ishte njeri i Baladave. Ai u ngrit me vargun e tij për t’i dënuar ata – mizorët, që u sulën pabesisht – pas shpine, me elaborate, histori të tmerrshme, për t’i zhbërë me rrënjë nga faqja e dheut – Njerëzit Legjenda -Adem Jasharin, Drenicën, Deçanin, Rugovën, Logjen e Llapin, Isa Boletinin, Agim Ramadanin, që pikturën dhe poezinë dardane e la ta shkruajë në kohë paqeje, që kurrë për së gjalli s’e arriti.

Poeti shqiptar ka emër dhe mbiemër, ai është Naim Kelmendi, që

Adem, Shaban dhe Hamëz Jashari krenaria e çdo shqiptari...

ribotoi në Shtëpinë Botuese “Rugova Art”, poemën – Legjendë, me titull “Shqiptari vdes duke kënduar”.

Dhembja e çdo vargu, e shkruar nga poeti ynë, pulson në çdo strukturë të brendshme, që shtrihet gjatë leximit në thelbin racional, ndërsa dhembjet ai i vë në shtratin e poemës nacionale. Pozicioni i çdo fjale, shenje, është i paracaktuar.

Poema për Adem Jasharin e ka strukturën fishtiane

Adem, Shaban dhe Hamëz Jashari krenaria e çdo shqiptari...

Ajo është fabul, prandaj e ka strukturën e poemës në gur. Duke e lexuar baladën kushtuar Adem Jasharit me titull ”Shqiptari vdes duke kënduar”, e cila është botuar para 11 vjetëve, në numrat e gazetës” Bota sot” (15 mars 1999 dhe 31 mars 1999), që, më vonë, është botuar si libër poetik(viti 2000 dhe ribotuar sivjet me disa plotësime) me kapitujt II dhe III: “Poezi nga lufta” (5 poezi), të shkruara në frontin e Kosharës, pra gjatë luftës, me vjershat: Shqiptarët në luftë, Histori e gjallë, Vargje në mes plumbash, Fundi, Ora e fundit); kapitulli i tretë me titull “Kapërcimi i ujërave të turbullta” (13 poezi të shkruara gjatë luftës: Shqiptarët, Hyrje në atdheun e djegur, Zabullimë, Shkëlqim i zi, Misteri, Rendi i shurdhmemecëve, Fjalë e drejtë, Pështjellim, Tregim i moçëm, A pritet vdekja në shtrat, Krimet, Kapërcimi i ujërave të turbullta, Mundja e përbindëshave) janë eksponent i shkëlqyer në ndihmë të argumentit për ndryshimin semantik të kësaj tradite të të menduarit. Dihet se shkrimtarët dhe të gjithë krijuesit e artit të vërtetë janë subjekte të faktorëve të ndryshëm jetësorë.

Lexuesi, pasi ta ketë lexuar librin ”Shqiptari vdes duke kënduar”, gjithsesi do të bindet se Naim Kelmendi është poet modern.

Lexuesi i mirëfilltë, kur i lexon 47 baladat e Naim Kelmendit, do ta ndjejë veten si në një shfaqje filmike, ku personazhet si Adem Jashari, Hamza Jashari, Shaban Jashari, Isa Boletini, Oso Kuka, Agim Ramadani, Kosharja legjendare, lëvizin si në ekranin e filmit duke na dhënë një art skenik në heshtje, apo një vallëzim të zjarrtë, që herë-herë është i akullt, me përplot akrobacione të kryera skenike të një kalibri protonizmian.

Sekreti dhe talenti estetik i homerianit tonë shqiptar i përket një fuqie tjetër: asaj të njohurive të shkëlqyera të kodeve të shkruara dhe të pashkruara të gjinisë së poemave të gjata, asaj të përvetësimit të plotë të gjitha elementeve të poezisë (e veçanta është se askund nuk përdorën shenjat e pikësimit), asaj të zotësisë së tij profesionale për t'i kthyer këto njohuri në instrumente diplomatike, që ndihmojnë drejtpërsëdrejti në kryerjen sa më të përsosur të plotësimit “të shkyer” të hartës arbërore nga Europa plakë.

Le të përqendrohemi në disa prej këtyre elementeve si dhe në mënyrën se si efektet e tyre kanë ndikuar kaq pozitivisht në poemën që gjejmë në librin e posabotuar ”Shqiptari vdes duke kënduar”.

Që në rreshtin e parë të poemës (prej 30 baladave) kushtuar Adem Jasharit, legjendës së trimërisë shqiptare, është një rrëfim fishtian, i gjallë, i shfaqur me një sugjestivitet, i cili të tërheq më shumë kënaqësi drejt fundit.

Vini re fjalitë e para:

Gjaku është e vetmja metaforë e kuqe

Vdekjes i jep kuptim përjetësisë rrënjë

Mbi imazhin e sakatosur të Dhe Atdheut

Si dhe vargjet:

“Aty ku dhemb Kosova a nuk derdhet gjaku,

aty ky vritet Kosova a s’është gjasë e vjetër vetë vdekja”

(Balada 1, faqe 11)

Pra, poeti Kelmendi, zotëron lirshmërinë narrative, paraqitjen dinamike.

Duke fokusuar aspektin psikologjik të ndodhisë apo gjendjes, ai përqendrohet pikërisht në rrëfimin e këtij aspekti. Kjo i ka dhënë atij mundësinë të mos bjerë në komente apo analiza psikologjike, por që gjendjen psikologjike e manifeston brenda tekstit apo nëntekstit në strukturën tekstore:

Pahetueshëm a s’po e sheh gjakun tim

të shprishur gjeografisë popullore copat,

e ndara në duar të ndyra në gojë myku,

përgjaket njeri cep, shpopullohet tjetri,

masakrojnë të parin e copëzojnë të dytin,

andej u vrasin zogjve këngën e parë...

(Balada 6, faqe 16).

Ose:

... fjala e pathyer në emër të Atit e të Birit
e në emër të shpirtit vetë vdekja e trimit
në shtat e shtatëqind vafshin se unë njëherë
kam vendosur të bëj timen për dhe Kosove,
ah, këtij dheu i pëlciti mjaft zemra...

(Balada 7, faqe 17).

Tek analizojmë poezitë i identifikojmë argumentet, gjendjet dhe, falë pastërtisë së jashtëzakonshme të baladave të Naim Kelmendit, nuk e kemi të vështirë t'i kuptojmë shtresat e niveleve filozofike dhe psikologjike, që gjenden pothuaj në çdo varg të këtyre baladave-legjendë! Në secilin varg të librit "Shqiptari vdes duke kënduar", gjejmë domethënie të dyta e nganjëherë të treta për t'i analizuar në detaje. Është interesante se çdo varg është i regjistruar si me kamerë, me imtësi funksionale, sikur veprime e gjeste të aktorëve, trillet e zogjve, instinktet e kanibalëve sadistë, që "s'kanë gjak njeriu, janë krijesa shpirt djalli, vijnë nga terri monstroz i historisë makabre, të mësuar brez pas brezi të pinë gjak shqiptari" (balada 24, faqe 34). Naim Kelmendi e di mirë se me çfarë cilësish duhet t'i veshë protagonistët dhe në ç'fushëbetejë duhet t'i vendosë ato figura. Ai është shumë i kujdesshëm se kush janë, ç'qëllime kanë dhe ku e kur humbin apo fitojnë.

Personazhet e Naim Kelmendit janë të besueshëm, sepse vetë ai si autor është i besueshëm. Ai u lejon atyre gjuhën që ata zakonisht përdorin, vetitë dhe veset që kanë.

Naim Kelmendi është dhe do të jetë i suksesshëm në poezinë moderne shqipe, sepse, nga njëra anë, ai e njeh mirë njeriun, vuajtjen dhe psikologjinë e tij, shoqërinë, së cilës ai i përket, si dhe jetën në përgjithësi. Nga ana tjetër, ai ka triumfuar në artin e krijimtarisë edhe më dy vepra tjera: "Në një jetë pas Krishtit" (Rugova art, 2010) dhe "Esenca" (Rugova art, 2010). Naimi zotëron mirë të gjitha sekretet e zanatit të tij, si një poet i madh bashkëkohor.

Naim Sali Kelmendi lindi më 10.09.1959 në Ruhot të Pejës. Rrjedh nga një familje e njohur për tradita patriotike në Rrafshin e Dugagjinit. Ëshë biri i nacionalistit të mirënjohur Salih Ramë Kelmendi nga Haxhaj -Rugovë. Për të parët e familjes së tij është shkruar edhe në “Lahutën e Malësisë” së Gjergj Fishtës duke përmendur të parin e kësaj familje -Rrustëm Ukën... Babai i Naimit, Salihu ishte i ndjekur dhe i burgosur nga shovenistët serb në kazamatat jugosllave. Deri më vdekje babai i tij mbeti konsekuent ndaj çështjes kombëtare....

Naimi, për disa vjet ka punuar si gazetar i gazetës “Bota sot”, kurse gjatë luftës çlirimtare në Kosovë, ishte reporter lufte në betejën famoze të Kosharës (1999) prej nga lexuesi shqiptar njoftohej për luftën heroike të vashave dhe djemëve shqiptarë... Poashtu ai njoftonte opinionin mbarëkombëtarë për të bëmat e lavdishme dhe heroizmin e kësaj beteje të lavdishme, por më vonë Naim Kelmendi shkroi edhe mjaftë radhë, artikuj, intervista etj., për një tjetër betejë të lavdishme-Betejën e Loxhës në gazetën “Pavarësia Neës” etj. Naim Kelmendi tërë jetën e tij e deri më sot ia kushtojë çështjes sonë kombëtare gjegjësisht penda e tij nuk pushojë kurrë së shkruari poezi e prozë për Kosovën dhe popullin e robëruar shqiptar, dhimbjet e të cilit do t’i përjetojë rëndë në shpirt, njësojë sikur mallin për babanë e tij, ngrohtësinë dhe zërin e ëmbël të të cilit nuk e shijoi kurrë në jetë....

Naim Kelmendi edhe tash vazhdon të shkruan poezi, të këndojë dhe t’i thurë këngë lirisë së fituar me aq shumë gjak, do të këndojë bashkë me popullin e tij të cilit i thuri aq shumë vargje, dhe për lirinë e të cilit ishte i gatshëm të sakrifikohet në çdo çast. Poetët janë zëri më i bukur i një populli, janë këngëtarët më të mëdhenjë që i këndojnë lirisë, janë bilbilat më të bukur të botës që ia thonë këngës në çastet më të vështira kur të tjerët vajtojnë, vetëm e vetëm që ta mbajnë të gjallë shpirtin e popullit kur ai kërcënohet me zhdukje, siç ishte rasti para një decenie me popullin të cilit i takonte Naimi. Për këtë ai deri më tani ka botuar mbi 12 përmbledhje poezish, ka shkruar me dhjetra punime publicistike dhe gazetareske, është marrë me aktivitete të shumta kulturore, qoftë në Kosovë (Pejë, Ruhot, Prishtinë) në Zvicër, Shqipëri etj.

Naimi ishte redaktor i disa revistave shqipe në diasporë si “Top-Kultura”,

“Mërgimtari”, etj. ka organizuar me dhjetra takime dhe mbrëmje letrare, promovime librash, ishte reporteri i parë i gazetës “Bota Sot” që arriti të raportojë nga fronti i luftës në Koshare, ishte bashkëpuntor i shumë botimeve në gjuhën shqipe... Ishte pra gjithmonë ndër të parët në front, në ate intelektual dhe ate të luftës, nuk i frikësohej as vdekjes, sepse trimërinë ia kishin lënë trashëgim të parët e tij nga Rugova, gjysh e stërgjysh, denbabaden deri në ditën e kijametit.

Veprimtaria letrare e Naim Kelmendit, siç na është e njohur mirë përveç vlerave të larta letrare, stilistike, ka edhe vlera pozitivisht të theksuara gjuhësore. I lindur e i rritur në Ruhot, ai si një fëmijë e më vonë si një djalë e veçmas më vonë si nxënës dhe student vërejti se të folurit e Rugovës ka një veçori të vetën e cila po të mbledhet e të ruhet, jo vetëm që do të jetë një thesar i paçmuar për gjuhësinë, por edhe burim e leksik i pashterrshëm për letërsinë, posaçërisht për poezinë.

Qysh në përmbledhjen e parë të poezive me titull “Shtreza në fjalë” është hetuar tek ai se adhurimi i tij është shumë i fortë për leksikun autokton rugovas dhe se ato fjalë të vjetra do të mund të shfrytëzohen pafundësisht në poezi. Kjo prirje e tij vazhdoi të thellohet edhe te veprat e tjera, deri tek ajo e fundit.

Mund të thuhet se Naim Kelmendi një numër të madh fjalësh të leksikut rugovas e futi me gjeturi në poezi, ia gjeti vendin e përshtatshëm aty dhe ashtu e mbetur ajo u nguliti aty edhe më tej nga bashkëfrymëzuesit e tij, kështu që në saje të meritës dhe të pasuesve të tij, gjuha jonë e ka rinuar një numër fjalësh e shprehjesh të vjetra, ua ka rigjeturur vendin aty dhe aty kanë mbetur e do mbesin përgjithmonë si pasuri edhe e leksikut letrar. Një meritë tjetër e Naim Kelmendit si poet e prozator e ka edhe për gjetjen e neologjizmave (fjalëve të reja), për krijimin dhe formimin e tyre, duke i dhënë një kontribut të madh neologjisë shqiptare.

I dhënë pas letërsisë, ku e ka gjetur strofullën shlodhëse për shpirtin dhe ndjenjat e tij, ai si gjuhëtar tërthorazi ia begatoi leksikun gjuhës së vet, e cila në penën dhe gjeturinë e tij, gjeti një mjeshtër kulmor për ruajtjen e të vjetrave dhe krijimin e fjalëve të reja sipas dhe në saje të mendjes dhe syrit shigjetues të tij (Nyja e Gordit).

Nga leksiku popullor Naim Kelmendi ia doli të fusë në përdorimin letrar

me dhjetra e dhjetra fjalë, të cilat, jo vetëm që nuk ia ulnin vlerën letrare asaj gjuhe, por, përkundrazi ia ngrisin, ia larushonin dhe ia mbushnin me poezicitet. Natyrisht se një vlerë të tillë nuk mund ta ketë çdo fjalë e leksikut popullor, prandaj ai arriti mjeshtërisht të zgjedhë ato fjalë që në vetvete kishin bukuri fjale, bukurtingëllim, veçanësi emërtimi ose shënjimi(Pse ashtu Pandorë).

Nga sa u tha, Naim Kelmendi në lëmën e leksikut ka sjellur një pasuri leksiku jo vetëm me brumin vetanak por edhe duke e rikthyer në jetë një numër fjalësh të gjuhës sonë, të cilat poezisë i japin hijeshi, gjerësi kuptimi e sidomos melodicitetet autokton.Fjalët e reja të qëmtuara nga veprat, shkrimet dhe shënimet e tij mua më kanë hyrë në punë si lëndë e pakapërcyeshme në punën time gjatë hartimit të FJALORIT TË FJALËVE TË REJA. Ndër krijuesit më të frutshëm të fjalëve veçohet i dalluar edhe Naim Kelmendi ashtu si Azem Shkreli dhe Ramiz Kelmendi.

Prej pendës së Naimit kam qëmtuar dhe shënuar me dhjetra fjalë të tipit të neologjizmave. Naim Kelmendi këngën e ka ndërtuar me fjalë ngjyrimesh të ndryshme ndër të tjera edhe me përmbledhjen me poezi “Nyja e Gordit”. Ai me një “daltë fjale” në dorë këndoi edhe kur shkroi përmbledhjen me poezi “Përballje me vdekjën” me atë formën më të bukur që dinë poetët të bëjnë mjeshtërinë e fjalëve (Eklipsi diellit, Albanoi,Nyja e Gordit,Pse ashtu Pandorë,Kohë për të folur gurët,Sipërfaqja e padukshme etj). Për krijimtarinë letrare e publicistike të shkrimtarit tonë të mirënjohur Naim Kelmendi kanë shkruar:Ramadan Musliu,Sali Bashota,Basri Çapriçi,Iljaz Prokshi,Fatos Arapi,Azem Shkreli,Agim Vinca, Shyqri Galica, Abdullah Konushevci, Rushit Ramabaja,Skënder Buçpapaj,Arbër Ahmetaj,Januz Fetahaj,Elida Buçpapaj,Hasan Mujaj,Sejdi Berisha, Shefqet Dibrani,Shaban Cakolli,Ali D. Jasiqi,Sinan Gashi,Rrustem Geci,Avni Nezaj, Rexhep Elezaj,Nazmi Lukaj,Ndue Ukaj,Prend Buzhala,Shahbaze Vishaj,Sarë Gjergji,Flori Bruqi,Peter Tasse,Namik Selmani,Valdet Hysenaj etj. Publicisti Naim Kelmendi ka shumë libra dhe vlejné t’i veçojmë disa prej tyre:

1. Shtreza në fjalë, poezi, Prishtinë, 1984.

2. Albanoi, poezi, Prishtinë, 1986.
3. Nyja e Gordit, poezi, Prishtinë, 1987.
4. Ç' të bëj me dhembjen, poezi, Prishtinë, 1987.
5. Pse ashtu Pandorë, poezi, Prishtinë, 1989.
6. Përballje me vdekjen, poezi, Prishtinë, 1993.
7. Eklipsi i diellit, poezi, Prishtinë, 1993.
8. Vrasja e deputetit, monografi, Prishtinë, 2003.
9. Shqiptari vdes duke kënduar, poemë për Adem Jasharin, Prishtinë, 2003.
10. Kohë për të folur gurët, poezi, Prishtinë 2004.
11. Sipërfaqja e padukshme, poezi, Prishtinë 2005.
12. Beteja e Kosharës, monografi, Prishtinë, 2008.
13. Pikëpamje dhe reagime, 2008.
14. Në një jetë pas Krishtit, 2010
15. Esenca, 2010
16. Shqiptari vdes duke kënduar, botim i dytë, 2010
17. Është vetëm kujtesë, 2012
18. Antologjia e dhembjes poetike, 2012
19. Po i flisja vetes, 2013

Etj.

Naim Kelmendi është njëri nga publicistët që, me penën e tij, i doli përballë krimit që mbiu në Kosovë menjëherë pas përfundimit të luftës, pjesëmarrës i së cilës ka qenë edhe vetë si reporter lufte në Koshare. Për këtë guxim të tij, për këtë përpjekje në funksion të ndërtimit të një shteti të mirëfilltë ligjor, për vizionin e tij për një Kosovë demokratike-ishte për një kohë të gjatë i kërcënuar nga grupet kriminale që u konvenonte anarkia, për ta shfrytëzuar këtë (anarkinë) për pasurim brenda nate.

Naim Kelmendi krejt çka mendoj për zhvillimet e pasluftës në Kosovë, e tha haptaz. Prandaj, vlera e shkrimeve të tij qëndron jo vetëm te ana cilësore e tyre, por edhe te guximi për t'i thënë me emrin e vërtetë të bardhës e bardhë dhe të zezës e zezë. Në shënjestër të shkrimeve të Naim Kelmendit, ndër të tjera, ka qenë edhe politika e “re” e Beogradit dhe lëvizjet e saj të vazhdueshme për ta frenuar procesin e pavarësimit të Kosovës.

Çdo lëvizje antiKosovë nga ana e kësaj politike, publicisti në fjalë bën

përpjekje ta demaskojë në sytë e opinionit tonë. Njëkohësisht, i analizon edhe politikat ndërkombëtare në raport me Kosovën dhe, sa herë shihet në meta në të, bën thirrje që ajo të mos bjerë viktimë e taktikave të reja të politikës së “re” të Kalimegdanit kundër pavarësisë së saj. Po ashtu, parashtron fakte të shumta në favor të pavarësisë së Kosovës, e cila edhe u realizua më 17 shkurt 2008. Shkrimet e përmbledhura në këtë libër janë të shkruara në gazetën “Bota sot”, “Pavarësia”, “Pavarësia neës” etj. gjatë viteve të pasluftës. Në të janë përfshirë vetëm disa prej shkrimeve të tij të shumta të publikuara në këto gazeta.

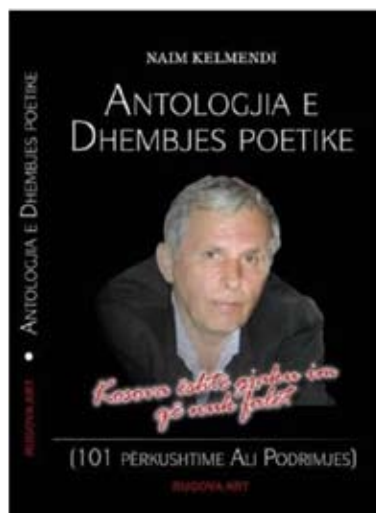
Me penën e tij, ishte njëri nga heronjtë e demokracisë në Shqipërinë Etnike. Themë Hero për faktin se t’i identifikosh gjërat negative për një shoqëri dhe një komb, kur nata që bërë kulçedër që i “hante” atdhetarët e Kosovës, është vërtet heroizëm. T’ua vësh gjoksin përpara grupeve kriminale, që gati sa s’e patën dërrmuar përpjekjen e Kosovës për pavarësi, ishte ana tjetër e atdhetarizmit të Naim Kelmendit, pas përfundimit të luftës. Ana tjetër e atdhetarizmit të tij të treguar qysh në kushtimin e parë për luftë kundër Serbisë. Shkrimet e publicistit, shkrimtarit, gazetarit dhe patriotit Naim Kelmendi do ju shërbejnë gjeneratave të ardhshme se si mbrohet Kosova edhe në liri. Se si liria e merr kuptimin e saj të vërtetë...

(Flori Bruqi)

Doli libri me poezi “Antologjia e dhembjes poetike”, për Ali Podrimjen

Kopertina e librit “Antologjia e dhembjes poetike”, për Ali Podrimjen nga autori Naim Kelmendi

Nga autori Naim Kelmendi e në botim të Shtëpisë Botuese “Rugova Art”,

doli libri me poezi përkushtimi për poetin Ali Podrimja. Në këtë libër, të titulluar: "Antalogjia e dhembjes poetike"-(101 përkushtime Podrimjes), zënë vend 101 poetë me poezitë e tyre për poetin e madh kombëtar Ali Podrimja, i cili në muajin gusht ndërroi jetë në një qytet të Francës, në Lodve, gjatë pjesëmarjes së tij në një festival ndërkombëtar të poezisë. Vdekja e poetit ka prekur shumë krijues, që poetin e kanë dashur përgjatë jetës së tyre. Mjafton të lexohet kjo antologji dhe hetohet se, secili nga poetët, me përkushtimin e tyre poetik, shpreh jo vetëm dhembjen për humbjen e poetit tonë Podrimja, por edhe përkushtimin e tyre ndaj veprës dhe personalitetit të Podrimjes.

Pra, ashtu siç do të shprehej edhe njëri nga redaktorët e kësaj vepre, Prend Buzhala: Poetët thonë për Ali Podrimjen: ai nuk vdes! Poeti nuk vdes! Rekuemi lirik, toni elegjiak kujtesa lirike, shndërrohen në Ideal Poetik.

Shndërrohet në idealizim të kujtimit, në thellësi të konotacionit figurativ, në fusha referencash të pasura semantike, në hapësira të pëlleshme asociative, në ndërtime tekstesh mbi kodet e përzgjedhura, në transformime ndërtekstore e mbitekste poetike dhe, sidomos, në dinamikë të brendshme të strukturës kuptimore.

Pas ofshamës podrimiane poetike që e lexonim ndër sa e sa dekada: "Oh, ç' mu këput litari te Guri i Prevezës", tani ja dhe ofshama elegjiake kombëtare për Njeriun që u nda prej nesh. Poetët edhe vdekjen e kanë Art Më Vete. Vargjet vijnë nga të katër anët e planetit dhe nga të gjitha copat e Atdheut: rrallë të ketë ndodhur që një poeti t'i kushtohen kaq e kaq vargje, nga qindra, poetë, për një kohë të shkurtër. Vetë poeti ishte kudo me vargjet e tij, ishte me të gjithë në gëzimikn e shqiptimit solemn poetik të vargut nëpër orë letrare, nëpër libra, nëpër amfiteatrot e odeoneve poetike. Vijnë këtu, si DHIMBJE E PËRBASHKËT, si ANTOLOGJI POETIKE E DHIMBJES... Kjo Antologji prej 101 poezish dhe po prej kaq emra poetësh, lexohet si një ndërkomunikim i bukur poeptik. Nis me poezinë "Vdekja dhe Poeti" të Alma Papamihalit dhe përfundon me vargjet e poezisë "Modestisht për poetin e madh ALI PODRIMJA" të poetes Zhorzh Sand (Viktoria Xhako-s): Në glob janë shpërndarë nxënësit e mi, /Mbase takim s' do të ketë ndonjëherë, /Por

emrin shqiptar me vete kanë marrë/, Dhe vargun tënd/, Me krenarinë e shqipes,/ Në zemër kanë mbjellë.

E pra, dhembja e Lumit dikur, e lexuar si këndim yni nacional, tani shndërrorhet dhe në Këngë mbi Këngët për poetin.

Shpalimi i botës artistike i poetëve përballë poetit, përmes aktit estetik të krijesit letrar për krijuesin, do të na çonte tek ligjëratat e filozofit më të njohur çifut, Spinozës, i cili, në ag të kohëve moderne, i mbante ato në katedrat e Sinagogës së Amsterdami: Deus sive Natura (Hyji ose Natyra); Hyji dhe Njeriu përbëjnë një njësi të përbashkët krijuese; natura naturans, natyrë botëkrijuese.

Metaforikisht: edhe krijuesi letrar konsiderohej me natyrë botëkrijuese, ashtu sikundër ishin këta dy poetë; do të thotë, se ata ishin edhe natura naturata (përsëri sipas Spinozës), pra natyrë e krijuar. Lasgushi ynë këtë “naturë krijonjëse” e përkufizon si “frymë”, “magji-dhëmbëse”, “transfigurim”, “tronditje shpirtërore”, “krijim i ri prej lëndës së vjetër”. Librin “Antalogjia e dhembjes poetike”-(101 përkushtime Podrimjes), e botoi “Rugova Art”, Prishtinë, 2012. / Nebih Bunjaku

ZEF MULAJ: TRUNGJE TË PRERA

Sintezat kimike të një lulzimit veror ...

(Dr.Zef Mulaj)

Zef Mulaj u lind në Nikaj-Mërtur të Malësisë së Gjakovës (Tropojë), në fshatin Qeresh-Mulaj. Ka shkruar poezi qysh në rininë e tij. Ka mbaruar studimet e larta në Fakultetin e Mjekësisë, Tiranë (Dega Farmaci). Ka punuar shumë vite në zonat e vendlindjes. Veç punës si farmacist, është marrë gjithnjë me kërkime shkencore në fushën e tij, sidomos në studimin e bimësisë mjeksore të alpeve të Shqipërisë. Në vitin 1994 vendoset në mënyrë legale në Itali, me një bashkëpunim shkencor në fushën e tij. Në vitin 1998, mbaroi përsëri studimet e larta në universitetin Camerino të Italisë, ku mbrojti titullin Doktor në shkencat farmaceutike, pikërisht në studimin e bimësisë mjeksore të alpeve të Shqipërisë. Është Anëtar i Lidhjes së Shkrimtarve dhe Artistëve në qytetin ku jeton, në Itali. Antare i leges botrore të poetve contemporan (ëorl'd poets Society Ë.P.S.). Antar i lidhjes së shkrimtarve të Kosovës. Merr pjesë në koncertet recitale dhe konkurset e organizuera në Itali në fushën e poezisë.

Specialist në tosikologjin klinike e ambientale, në farmakovigjilence mjeksore. Ne kontrollin kimik të produkteve farmaceutike, e lenden e pare. Eksperte në informatiken aplikative. Specializuar për nderhyrjet e shpejta mjeksore për kryqin e kuq internacional. Punon dhe kërkon zbulimin e substancave të reja farmakologjike naturale. Antare i shoqates së Fito-Terapis në republikën e italis, me qenender në universitetin Sienes Itali.

Ka një numër të madh Studimesh dhe artikuj shkencor të publikuar në shumë revista shkencore...ngaFarmacia klinike tek medikamentet e reja etj.

Botime:

- “Memory”-roman, Shtëpia Botuese “Filara”, Tiranë, tetor 2012
“Altri occhi all’orizzonte” poezi, Shtëpia Botuese “Simple”, “Macerata”, Itali 2012
“Lulet e shpirtit” poezi, Shtëpia Botuese “Filara” Tiranë 2012
“Merr për dore hijen time”, poezi, Shtëpia Botuese “Simple”-“Macerata”, Itali, 2011
“Imazh”-roman policesk, Shtëpia Botuese “Ëeso”, Tiranë, 2011
“880 bimë mjeksore në alpet e Shqipërisë”, Tiranë, 2009
“Mjegullvarur mbi Ballkan”, Tiranë, 2006 (poezi)
“Emri që lind diellin”, Tiranë, 2004 (poezi)

Me datën 23 mars, Ditën Botrore të Poetëve në qytetin Recanati, qyteti i poetit të madh e filozofit Xhakomo Leopardi, u organizua në shkallë internacionale konkursi i poezisë, i drejtuar nga poetesha italiane Novella Toregiani dhe presidente e shoqatës Leopardian Komuniti.

Pjesëmarrja ishte nga gjithë regjionet e Italisë, si dhe nga jashtë saj. Mbasi u bënë vizita gjithë ditën në shtëpinë e poetit Leopardi dhe bibliotekat e në tavernën e mrekullueshme, u organizua edhe një drekë e përbashkët në këto ambiente antike me vlera të mëdha historike, që vizitohen nga gjithë bota.

Dr. Zefi, me titullin e dhënë në Ditën Botërore të Poezisë /Anëtar i nderit i shoqatës “Leopardian Community Itali”

Dhe shoqata organizuese kulturore e poetëve “Leopardian Community” shpalli edhe katër poetë dhe shkrimtarë nga Italia si anëtarë nderi të saj. Në mes këtyre edhe doktori, poeti e shkrimtari nga Shqipëria me banim në Itali Zef Mulaj, me motivacionin: “Arritje të larta në fushën e letërsisë dhe të shkencës me përmasa evropiane exelencë i diasporës internacionale”. Me pjesëmarrjen e kryetarit të komunës dhe personaliteteve të tjera të kulturës së vendit, në fund u organizua edhe një darkë në hotelin e bukur të qytetit të Recanatit.

Në Tiranë librin tjetër me poezi, “Lulet e shpirtit”. Ndërsa një vit më

parë, po në qytetin bregdetar italian Porto Recanati, paraqiti librin “Merre përdore hijen time”, i cili pati sukses edhe në Evropë, pasi dhe u publikua në katër gjuhë të këtij kontinenti. Ndër të tjera, një kopje e këtij libri autori ia dhuroi presidentit të republikës së Italisë, Xh.Napolitano, i cili i dërgoi një masazh falënderues. Gjithashtu, atë e mori Papa i Romës, Benedidikti i 16-të.

Pak vite më parë, Dr. Z. Mulaj publikoi një libër unik në llojin e vet, që lidhet me profesionin e vet farmacist dhe origjinën e tij. Aty ai përshkruan me kompetencë shkencore bimësinë e rrallë mjekësorë të Alpeve të Shqipërisë, duke dhënë edhe vlerat e shumta kurative të tyre.

Ndërsa këto ditë, nga Shtëpia Botuese “Simple”, doli libri i tij më i ri, gjithashtu në gjuhën italiane (“Altri occhi all’ orizonte- “Sy të tjerë në horizont”), i cili do të përrurohet në vendbanimin e tij, Porto Recanati, më datën 22 gusht 2012.

Kjo libër u botua nën kujdesin e poetes së njohur italiane, Novella Toregiani, e cila ka bërë aty edhe një shënim vlerësues për të. Ndërsa të tjera, ajo shprehet:

”Edhe poeti Zef Mulaj po len “xibaldone”, si poeti ynë i madh e filozofi, Xhakomo Leopardi. Temat që trajtohen në poezitë e vëllimit janë të ndryshme, duke prekur gjithë jetën e shoqërisë së sotme, nëpërmjet fjalës poetike, si: dashuria, admirimi i madh për femrën dhe respektin ndaj saj, për natyrën dhe bukuritë e saj. Një nga temat më të trajtuara në këtë libër janë problemet shoqërore, të cilat poeti Zef Mulaj i ndien në mënyrë të thellë. Kam kënaqësi të madhe, që kam rastin të jem rensionuese e këtij libri poetik”.

Gjithashtu, poeti dhe shkrimtari i njohur italian, Adriano Accorsi, në parathënien e tij në këtë libër thotë, në mes të tjerave:

“Sy të tjerë në horizont”, botuar nga “Simple” “Macerata”, është libri më i ri i poetit Zef Mulaj, cili konfirmon jo vetëm individualitetin, por është edhe një poet i vlerave të konsiderueshme. 400 poezi- haiku në libër rrjedhin natyrshëm në venat, zemrën dhe mendjen e këtij poeti dhe dëshmojnë për një sfond të shquar të tij kulturor. Haiku i Zef Mulajt, që respekton simetrikën klasike: 5-7-5 të tre vargjeve, është

haiku modern, i një njeriu e autori të ushqyer në kulturën perëndimore dhe me ndjeshmëri të veçantë; atëherë, ajo është shpesh më shumë racionale se intuitive. Ja se si e shkrehë ai dashurinë, që i jep forcë për të kapërcyer të gjitha dhimbjet: “goja jote e ëmbël, / tani kam pi buzët tua / edhe dhimbjen”.

Pra, është poet i njohur Zef Mulaj dhe me fjalën e tij kapë pikërisht atë çast të kohës, të cilin e kthen në art për njerëzimin”.

Për lexuesit dhamë pak mendime, që kanë shprehur poetë italianë për këtë libër, të cilët dëshmojnë qartazi vlerat e këtij vëllimi të ri poetik. Me këtë rast, e urojmë nga zemra Dr. Zef Mulaj për këtë botim të ri, duke i dëshiruar arritje në profesionin e tij, krijimtari sa më të frytshme dhe lumturi në familje!

Në Ditën e Republikës Italiane, Presidenti Giorgio Napolitano vizitoi shtëpinë e poetit të madh italian, Xhakomo Leopardi në qytetin Rekanati, si dhe Qendrën Botërore të Poezisë, po në atë qytet. Ai u prit ngrohtësisht nga populli i Rajonit Marke, si dhe nga mjaft emigrantë, ndër të cilët kishte shqiptarë. Me këtë rast, shoqata të ndryshme artistike e letrare, ndër to edhe “Leopardian Community Coro a Piu Voci”, i dorëzuan atij dhurata të shumta simbolike. Njëri nga anëtarët e kësaj shoqate është edhe poeti emigrant shqiptar, Dr. Zef Mulaj. Në shenjë nderimi e respekti për Presidentin Napolitano, i cili ka bërë dhe bën shumë në mbështetje të emigrantëve nga vende të ndryshme të botës, në këtë shtet të madh e demokratik europian, ai i dhuroi atij, me një shënim dashamirës, librin e tij me poezi, “Prendi per mano la mia ombre”(Merre përdore hijen time). Ai është botuar në katër gjuhë, pra dhe shqip e italisht.

Nuk kaluan vetëm pak ditë dhe në adresë të Dr. Zef Mulaj erdhi një lajm i befasishtëm, jo i zakonshëm dhe mjaft i bukur e mbresëlënës. Kështu, nga Carlo Guelfi, në zyrën e sekretarisë së Presidentit të Republikës së Italisë, Napolitano, ai mori një mesazh përshëndetës e falënderues për librin-dhuratë të tij. Në të dëshmohet se librin e dhuruar, nga Dr. Zef Mulaj, e ka marrë Presidenti Napolitano dhe ai dëshmon për nderimin e respektin ndaj kryetarit të shtetit italian. Gjithashtu, po aty, thuhet se

Presidneti Napolitano e ka ngarkuar atë t'i trasmetojë atij përshëndetjet më të përzemërta dhe urimet më të mira për punë të mbarë, gjë për të cilën bashkohet edhe ai, me shumë dëshirë.

Ashtu si më parë, por dhe të nxitur nga fakti që përmendëm më lart, disa gazeta rajonale italiane kanë shkruar për librat e publikuar nga Dr. Zef Mulaj, si në poezi, por edhe në fushën e tij të farmaceutikës, siç është ai për bimët mjekësore në Alpet e Shqipërisë. Gjithashtu, kanë treguar për pjesëmarrjen e tij në veprimtari të ndryshme letrare, në rajonin ku ai banon. Gazeta të tilla janë: "Resto del Carlino" (5 qershor 2012), "Corriere Adriatica" (7 qershor 2012) etj.

Në mënyrë të veçantë, mesazhi i ardhur nga Presidenti i Republikës së Italisë, Napolitano, por dhe publikimet e ndryshme në shtypin rajonal italian, e kanë nxitur Dr. Zef Mulaj që t'i përkushtohet më tepër profesionit të farmaceutikës, si dhe pasionit për studime në fushën e tij dhe për të shkruar poezi sa më të bukura.

Lulet e egra të kaosit në poezinë e Zef Mulajt

Ndoshta nuk kam kujtesë të mjaftueshme, por mendoj se është hera e parë që ndesh në poezi togfjalëshin "lulet e egra". Në urtësinë shqiptare, sidomos në urtësinë malësore lulet e egra simbolizojnë djerrën, braktisjen, lënien shkret të truallit.

Për më tepër, në poezinë e Zef Mulajt kjo është braktisje e varreve të të parëve, lënie e tyre në prani të florës së egër dhe të faunës së egër, pra është një braktisje fatale me rreze veprimi të shtrirë sa në të ardhmen aq edhe në të shkuarën.

Lulet e egra të këtyre poezive janë lule të kaosit të shkaktuar prej mallit dhe prej vetmisë. Malli rëndom është ndjenjë e përftuar nga largësia në kohë ose në hapësirë, siç është malli për një moshë të tillë si fëmijëria, malli për të dashurën e dikurshme, malli për atdheun. Në poezinë e Zef Mulajt vendin më të madh e zë malli për atdheun, një ndjenjë kjo e përftuar në mënyrë të dyfishtë, sa nga largësia në hapësirë, aq edhe nga largësia në kohë. Dhe ky mall përjetohet në vetmi, përjetohet në zbrazëtinë e njeriut në botën e huaj, ku asgjë nuk ia zëvendëson atë që i mungon, ku njeriu ndjehet fantazmë e vetvetes.

Dhe duke u vënë në kërkim të atdheut, në kërkim të së shkuarës, ai

tragjikisht e kupton se është vënë në kërkim të vetvetes. Kjo ndihet ndoshta më shumë se kudo në poezinë “Varre të tretura”: “Jam duke filmuar këto male/ Atje lart në qiell/ Me kamerën e shpirti të tretur/ Atje mbi gurë/ Mbi sytë dielli është ulur/ Në këto udhë më fton/ Të eci përsëri aty poshtë/ Rrëzë malit me aha/ Rrethuar si ushtarë/ Një copë tokë kryqa të rrëzuar/ Si një fund lufte askush s’ka mbetë/ Vetëm varret pa emra të njerëzve/ Ku janë tretë .. i pashë/ U treta edhe unë/ M’u duk sikur kam vdekë/ Ku shpirtrat e njerëzve midis këtyre maleve/ Vetëm kanë mbetë/ Vetëm bar shoh e gur me lëmyshk/ Ikën të trembur njerëzit, të trembur/ Harruan këtu kockat e të parëve tanë/ E lanë hënën e rrëzuar mbi aha duke qajtë/ E zogjtë cicërojnë/ Duke grithur me sqep kryqat mbi tokë/ Në rrënjët e lisave kocka njerëzish/ Më dalin para fytyra ulurima si gjamë..”

Poezia është një pasqyrë e cila e bën të bukur atë që është rrënuar, shkruante dikur poeti Percy Bysshe Shelley. Kur është fjala tek realiteti të cilin e pasqyron poezia e Zef Mulajt, atëherë poetit nuk i mbetet mjet tjetër përveç kaosit metaforik, prej nga ta rilindë një realitet nga rrënojat e tij, ta ribëjë nga ajo çka ka mbetur prej tij. Është një aventurë që mund ta përmbushë vetëm poezia: “Ti kam prekur damarët e gjatë/ të prerë .../ I gjeta rrjedhjet e tyre nga shkojnë dhe vinë./ Ti lypa sytë/ ndezur të kishin mbetë./ Ta lypa koken, nuk të kishte tretë .../ Ta lypa gjuhën/ në çdo thërrime të dheut të kishte mbetë./ Ta lypa zemrën, gjallë ishte me të vertetë./ Ti kërkova zërat e njerëzve,/ ngrirë në muret e kalave/ të kishin mbetë....”.

Këto vargje nga poezia e “Anatomia e atdheut tim” e shprehin ndoshta më haptas se kudo tjetër frymën baladike të poezive të Zef Mulajt, të sjellë tashmë prej tij në një konceptim krejtësisht modern dhe origjinal. Është kjo fryma e eposit legjendar shqiptar, është fryma e gjëmave karakteristike të veriut shqiptar, e cila nuk mund të kuptohet pa atë teatër tragjik të kaosit, të makthit, të lektisjes së dëshpëruar për të shpëtuar nga ngurosjat lëndën ende të gjallë të jetes së atdheut tënd, për ta rikthyer në jetë edhe atë pjesë mbi të cilën trashet korja e ftohur e lavës së vdekjes.

Kjo bën që poezitë e Zef Mulajt të jenë një bukuri tronditëse, një bukuri

që e ndryshon realitetin duke mos u pajtuar me realitetin.

Siç thotë në një nga poezitë e tij, poeti është bir i një kohe shtatzënë me heshtjen. Dhe kjo e bën të pazëvendësueshëm misionin e tij për të qenë zëri i saj. (S. Buqpapaj).

Vepra e Zef Mulajt “Jetë e thyer” vijëzon në embrionin e vet të gjitha ngrehinat e jetës në kohën e një thyerje të madhe siç ishte koha e diktaturës në Shqipërinë komuniste. Titulli i veprës përkon me realitetin duke u shndërruar në metaforë artistike, që mëton t’i ravijëzojë të gjitha krajetat e saj. Kjo sintagmë tashmë burimin e vet e ka në biografinë e shkrimtarit të rrëfyer nëpërmes kryepersonazhit të romanit. Pra autori është realiteti i asaj kohe, ndërsa kryepersonazhi, Leka, i veprës “Jetë e thyer” të Zef Mulajt, është pasqyrimi artistik e letrar i asaj kohe. Gërshetimi i këtyre këndeve rrëfimorë janë bashkëdyzim letrar dhe ngjizën artistikisht në vepër. Andaj gërshetimet e tilla shpesh zbresin thellë në realitetin, sepse autori këtë e bën duke vijëzuar figurat politike të Partisë e të shtetit, të cilat ishin faktorët kryesorë të thyerjes, e pse jo, edhe të përmbysjes së asaj jete.

Rrugëtimi i kryepersonazhit, Leka, që në realitet është vet autori i veprës, ndërmjetëson në të gjitha poret e jetës së asaj kohe historike, e cila mori emrin e vetë si epoka e monizmit dhe e diktaturës së socializmit në Shqipëri. Emërtimi i tillë nuk është i dhunshëm në vepër, sepse përshkruan të gjitha katrahurat e saj, madje ato të përjetuara nga Leka, kryepersonazh. Dhe rrëfimi në të nuk bëhet në mënyrë të improvizuar, madje as të trilluar, por përkon me të gjitha frytet e asaj kohe, e cila kishte të mbjellat dhe të korrat e veta. Nëpër rrathët e tillë marshon Leka, i cili përjeton dhe shijon të gjitha frytet e kohës së Shqipërisë moniste e diktatoriale. Dhe këtë ai e përjeton që nga koha e fëmijërisë së tij e deri në kohën e pjekurisë, madje edhe më vonë. Forma e rrëfimit në vepër krearohet nëpërmes të formës rrëfimtare, e cila deri diku ka elemente të një ditari të jetës, apo të një romani artistik të shkruar në formë ditari. Por këtë, autori Zef Mulaj, nuk e trason sepse, më përjashtim ndonjëherë, nuk i shënon ditët, madje as datat, muajt e vitet, edhe pse kjo mund të kuptohet nga lexuesi, i cili ishte përjetues i tyre, por edhe lexuesi tjetër.

Kështu në qendër të veprës frymojnë të gjitha qelizat dhe indet artistike, e pse jo edhe reale të asaj kohe gjysmë shekullore në Shqipëri, e që udhëhiqej nga Partia Komuniste e Shqipërisë, më vonë nga PPSH, e cila ishte jo vetëm kreatore, por edhe ekzekutuese dhe vepruese. Dhe nëpër këto rënie e ngritje, nëpër këto sundime e maltretime kalon edhe Leka me të gjitha personazhet e veprës “Jetë e thyer” të autorit Zef Mulaj.

Ky është romani i dytë i këtij autori që në këtë mënyrë pasqyron jetën e shqiptarëve dhe të Shqipërisë diktatoriale, moniste dhe komuniste. Një gamë të kësaj jete ky autor e paraqet edhe në romanin e tij “Imazh”, edhe pse këtu pasqyrohet jeta e kohës së tranzicionit të Shqipërisë. Por lidhja e këtyre dy hallkave në një formë ose tjetër mishërohen lehtas, duke e plotësuar njëra tjetrën mirë, por edhe me sukses.

Paraqitja e tërë egërsisë, madje edhe e veprimit të komunizmit shqiptar, e pse jo edhe stalinist, nga pena e shkrimtarit Mulaj, bëhet dendur dhe tepër realisht. Kjo shihet mirë nëpër disa episode në vepër, të cilat janë madje edhe nyjëtime kyçe, sepse bartin tërë bagazhin e veprimit dramatik të strukturimit letrar e artistik të veprës. Njëri ndër momentet e tilla është rasti i kongolezit të zi, i cili kishte ardhur për t’u kalitur me ideologji dhe patriotizëm komunist në Shqipërinë diktatoriale e moniste. Me të njëjtën peshë janë edhe momentet e ankesave të Lekës në instancat e larta të komiteteve politike të Partisë për të vazhduar shkollimin, duke filluar nga ato lokale, të rretheve e deri tek ato qendrore në Tiranë. Shfaqja e kësaj diktature dhe egërsia e saj është e pamëshirshme dhe është centraliste sepse dirigjohet nga një pozitë e cila gjithmonë është syhapur, është “vigjilente” dhe orientuese e të gjitha “të mirave” të popullit. Në pasurinë e popullit, autori Zef Mulaj, paraqet edhe bukuritë e peizazhit të mrekullueshëm të Malësisë, vendlindjes së tij dhe malësorëve, e cila është një pjesë që është ruajtur e tillë nëpër të gjitha poret e shekujve të historisë kombëtare. Andaj edhe flladi, dashuria, uji i kulluar, ajri i pastër dhe pyjet e pasura me bimë të njohura dhe mjekësore e që janë shëruese, e bëjnë këtë pjesë interesante dhe tejet tërheqëse për lexuesin, por edhe për vizitorin. Leka i romanit dhe autori Mulaj i realitetit objektiv, janë pasqyrimet me reale të kësaj ane

dhe të atij realiteti në Shqipërinë e kohës së komunizmit dhe diktaturës së saj që ishte unikate e këtij sistemi në rruzullin tokësor.

Vazhdimi i shkollimit të Lekës është një dritare interesante e kësaj vepre. Sipas normave, ligjeve dhe urdhrave të diktaturës askush nuk mund të shkollohej pa lejen e Partisë dhe të pushtetin. E njëjta gjë i ndodh edhe Lekës si personazh, por mbase, edhe Zef Mulajt si autor i veprës. Ky kombinim është një dritare nëpër të cilën depërtojnë këto reflektime që janë shëmtia e një kohe në Shqipëri. Duke u përvijuar nëpër këto stade dhe nivele pasqyrohet zhvillimi, edukimi, madje edhe shkollimi në atë kohë. Caktimi i shkollarëve bëhej nga lartë sipas pikëpamjeve dhe përshtatshmërisë politike e ideologjike, e jo sipas dëshirës apo aftësisë së të rinjve për dije, arsimim dhe shkollim.

Mbi kurrizin e Lekës bien të gjitha insinuatat që janë aq të pakuptimta sa që njeriu normal as që mund t'i imagjinojë. Rruga e shkollimit të tij është rruga e gjarpinjve, sepse për të shkuar dhe për t'u ulur në bankat e shkollave dhe të fakulteteve në Shqipëri duhej kaluar kjo rrugë. E Leka është i detyruar ta bëjë këtë marshim, i cili ishte tepër i vështirë dhe i paarritshëm për të. Por qëllimi, synimi dhe puna e tij më në fund është triumfuese dhe arritje në cakun e dëshiruar.

Edhe shkuarja në shërbimin ushtarak është një episod tjetër i pasqyrimit të anomalitetit të pushtetit monist e diktatorial të Shqipërisë së asaj kohe. Ushtria, zborët, ushtrimet ushtarake e të tjera janë aq tragjike sa që njeriu i sotëm mund vetëm t'i imagjinojë dhe kurrë të mos i besojë se ishin realitet i udhëheqjes gjysmëshekullore shqiptare. Dukuritë e tilla e bëjnë këtë vepër tejet interesante, madje edhe të dobishme për ta paraqitur këtë segment të pushtetit antipopullor të kohës.

Vepra “Jetë e thyer” e Zef Mulajt ka në strukturimin e vet një gjuhë të pasur në suazat e normës letrare, e cila është tepër e begatshme. Këtë e bën ky autor, i cili e njeh mirë të folmen e vendlindjes së vet, e cila ka begati. Norma letrare veç sa ia shton vlerën kësaj vepre.

(H. Haxhosaj).

Shikuar në tërësinë e saj kjo vepër e Zef Mulajt qëndron suksesshëm në mesin e veprave të shkruara me këtë tematikë pas përmbyesjes së diktaturës në Shqipëri. Mbase ajo ka elemente jo vetëm kronike e

historike të kohës, por suksesshëm mund të jetë edhe “memory” e roman autobiografik në formë të ditarit me norma dhe koncepcione të tjera dhe më të avancuara.

Portretizimi i personazheve, ngjarjeve dhe sidomos i peizazhit të kohës janë nyjëtime të suksesshme të kësaj vepre në prozë.

Ka edhe elemente të tjera që e shtojnë begatinë e kësaj vepre, e cila është një pasuri e paraqitjes dhe pasqyrimit artistik i asaj “memory e jete të thyer”.

Fytyrë si qelqi

Trupin si kolona
Cromatografis separarse
Në sintezat kimike
Precipiton koha. Pin akullin dimëror
Në livadhet e ngrira
Në fije bari të mbetura
Çukisin zogjtë
Lulzimin veror.

Ëndrrat

Precipitojnë
Si në kolonat
Cromatografis separarse.
Sintezë mbijetese
Pikon... pikon pikon
Misteri në fytyrat e ftohta
Si qelqi.
Fillim shekulli...

Sot 100 vjet më parë, në Londër, do të vendosej padrejtësia
më e madhe historike kundër shqiptarëve.
(29 korrik 1913)

Trungje të prera,
hije brënda kullave,
mure të shkruara
në sy të heshtur,
trungje mbi kocka e fytyra.
Anatomia e atdheut tim
në tavolinat e Europës
harta me sy të verbër.
Le të digjen yjet
deri sa në trungje
të mbin fidane të reja,
Aty ku flitet shqipja
aty është atdheu im.
Mbetem gjithmon
duke grumbulluar
kockat tona...
Ky do jete i joni integrim!

Mbi fytyrën e gurëve

E shkruam tregimin
Mbetun përgjysëm
Diku larg syve të dashurisë.
Burgosur në mendimin e frikshëm
Rreth flakës që
Marrin majat e shtigjeve
Të mendimit njerëzor,
Në kufirin e kohës
Përplasur me fytyrën e gurit
Krahët e ahishtes alpine.
Mbi trungjet e lisave të djegur
Shkruam tregimin
Mori flakë pylli i ahave
Shekullore e malet u bën lumej

Pene thëngjinjet e drurëve.

Mbi fytyrën e gurëve
Tregimi...

Unë dhe ti

Shohim njëri-tjetrin
Në heshtje.
Nuk njihemi e gjuhë
Të ndryshme flasim.
Njëri tjetrit emrin
Ja dime...
Nga të tjeret i mësuam
Duke na thirrur
O të huaj !!!!

Në bar

Në gjuhen e tij
Gazeten lexoj...
Shikon.
Një fjale nuk thotë
Në heshtje rrin.
Një fjale nga gjuha ime
Nuk e din.
Të ndryshem jemi
Per atë nuk vlej...
Edhe pse gazeten
në gjuhen e tije
çdo ditë e lexoj...

Heshtja varri i zërit

Zëri dhe heshtja
Janë lidhur në fytyrë e reve
Të brdha të zeza të fryra
Atje e kudo.....
Heshtja dhe zëri si elektrone
në bërthamen e reve
I sillen botes në ekuilibrin
e dites dhe natës.
Zëri ndezë heshtjen
atje ku ndeshen majet e reve,
Shkrepetinë.
Heshtja varri i zërit....

EROSI DO T'IA SHKELË SYRIN NGAHERË SHKRIMTARËS FLUTURA AÇKA?!

Flutura Açka ,u lind me 1966 në Elbasan dhe jetoi atje për tridhjetë vjet. Punoi herët si gazetare atje dhe më pas nuk iu nda librit. Edhe pas largimit, Elbasani do të mbetet një nga gjërat më të dashura, që do t'i sillet dhe risillet në vargje dhe prozë. Poezia e saj i theu shpejt muret e provincës. Libri i parë “Tri vjeshta larg” i botuar më 1993 do të paralajmëronte një krijuese “të befasishme” . Vijnë me radhë librat poetikë “Mure vetmie” (1995), “Festë me ankthin” (1997) (libër që i siguroi autores dy vlerësime ndërkombëtare). Më 1998, atëherë kur vetë poetët e kishin të vështirë të hynin në Kosovë, Flutura Açka hyn me vëllimin e zgjedhur dhe prezantuar nga e mirënjohura Flora Brovina dhe të titulluar “Kënga e Aretuzës”. Kritika në gjithë këto vite u mor gjatë, duke e lakuar shpesh emrin e saj si të një talenti... Edhe romani i shkurtër “Vetmi gruaje” i vitit 2001 dhe i ribotuar tri herë, tërhoqi vëmendjen e lexuesit e kritikës. Pas tij publikoi vëllimin poetik “Kurth i diellit”, një libër ambicioz dhe në njëfarë mënyre përcaktues në stilin e saj poetik, për të mbërritur tek romani i saj i dytë “Kryqi i harresës”, që sapo iu prezantua lexuesit. Ky roman e nxjerr Flutura Ačkën nga udhëkryqi i madh, ku e mban ende mosha e saj e re si krijuese, për në magjistralen me të përpjeta të reja ambicioze...

Janë vitet ‘80 të shekullit XX në Skampis, një qytet shqiptar i kohës së diktaturës. Ira Gjormi, një vajzë shumë e re, jeton në Qytezë, një lokalitet pranë Skampisit, e detyruar nga “liria” e çuditshme që ia jep një sëmundje e rëndë, të lëvizë nëpër Shqipëri në kërkim të shërimit e të zbulimit të pikëpyetjeve të familjes së saj të shokluar nga fati, prej një gabimi politik të së ëmës. Një tjetër vajzë, Klara Daiu, një aktore e talentuar, është e detyruar të ndjekë të njëjtin udhëtim, për arsye të përafërta. Ajo është bartëse e një dashurie të pamundur, që bëhet thelbi i jetës së saj. Një skulptor me ide të çuditshme vegjeton në qytet në kërkim të identitetit të tij krijues. Ai është një ithtar i Anarkisë dhe i grishjes substanciale të lirisë, të cilin petku i aritistit të parealizuar dhe të diktuar, do ta shqetësojë shpesh. “Ku je?” është një sagë e diktaturës

që përfshin gati një qytet të tërë, e rrëfyer nga një dëshmitare e asaj kohe. Nga dritaret e fëmijërisë së dkurshme, që përtej kureshtjes, e ndihmuan të skanonte kohën në të cilën rritej, autorja sjell një fiction plot ngjarje, jetë, dramë, komedi, dhunë, dhimbje dhe dashuri, nëpër spirale rrëqethëse mes jetës dhe vdekjes. Ky roman është një klithmë e fuqishme për lirinë dhe dashurinë njerëzore.

A është ky atdheu që meritojmë? Një grup kukullash, që një çast të caktuar vendosin të dalin në jetën reale, mëtojnë gjatë nëpër Tiranën e ditëve tona, t'i gjejnë përgjigje pyetjeve që i mendojnë, ato dhe qytetarët e vendit të tyre. A do të mundën ato ta krijojnë dhe ruajnë identitetin nëpër këtë atdhe të munduar nga politika, nga historia dhe kaosi i tranzicionit të gjatë shqiptar?

“Shtrati martesor ishte lugina e vdekjes së çdo dashurie. Sido që të ndodhte me to, edhe sikur të mbërrinin ta preknin lumturinë, edhe sikur ta shpërfillnin, jeta e tyre do të ishte shumë e shkurtër. Një tjetër luginë vdekjeje do të shfaqej, po aq e tmerrshme sa e para: Monotonia. Rutina” (f. 159).

Gati sa s’thashë “Dashuri në kohërat e kolerës”, titull i romanit të famshëm të Gabriel Garcia Markesit. Dy vetë ka edhe në atë roman dhe një dashuri e çuditshme, mbushur me mall e adhurim, që triumfon në pleqëri, kur lëngjet e njeriut thuajse janë tharë. Por dashuria mbin edhe në llom, edhe në zheg. Se është dashuri. Edhe romani i fundit i Flutura Açkës, “Hiri”, dy vetë ka gjithëgjithë dhe për dashurinë flitet gjithashtu. Për dashurinë në shekullin e keqkuptimit më të madh të saj, gjithë po aq të ndotjes më të madhe: pornos. Letërsia krejt dashuri është, në fund të fundit aty lundron. Puna është sesi lundron? Pikërisht veliera e Fluturës, shkurt stili i saj është i lehtë, fluturak, elegant, që rrëshqet në fjalë dhe jep shumë ëndje, që e lexon me një frymë e nga pas lë veçse kënaqësi..

Kryqi i harresës

Për shkak të një fluturimi ajror të mbyllur, një shkrimtare e re gjendet në mes të një historie tronditëse që ngjet mes Shqipërisë dhe Holandës.

Rikthimi i një gjaku gjashtëdhjetëvjeçar, një fëmijë dëshmitar dhe peng i tij, një djalë i ri me dilemat e emigrimit, një dashuri e fuqishme, por e dyzuar, një tjetër burrë fatkeq nën hije paranojash, një e huaj në udhëkryqet shqiptare, një familje, një qytet e më gjerë në “grackën” e Kanunit të Lekë Dukagjinit, si njerëz me fatin e varur te befasia - plazmojnë bashkë jetën në një libër të vetëm. Fatalitet, rikthimi përmbysës i së shkuarës, kërcënimi nga barbaria, shpresë diabolike, marrëzi dashurore, seks, udhëtime të prera, besë, mosbesim, gjak që përzjen personazhe të tërë, dy botë që përplasen herë pa u pajtuar, herë duke u tretur në një. Ky roman nga Flutura Aça sjell një kryq harrese, me qëllimin për të trokitur dhe zgjuar kujtesën kolektive shqiptare

Hiri

Enora Gjura, një gazetare terreni e një të përditshmeje në Tiranë, njihet rastësisht një pasdite gjatë shërbimit të saj të radhës në Prishtinë, me një piktor shumë të njohur shqiptar, i emigruar në Amerikë në fillim të 90-tave. Një dashuri me “shikimin e parë”, do t’i bëjë të dy personazhet protagonistë të një love story plot pasion. Por asnjëri nuk e di deri ku shkon e dukshmja dhe e fshehura e lidhjes së tyre. “Keqkuptimet” do të jenë kinse urat që do ta mbajnë këtë lidhje dhe rrëfimin e autores në harkun e një viti mes ndalesash të shpeshta psikologjike.

Lutje dimri poezi të zgjedhura

Thjesht është fjala për një poezi, përkatësisht për një ngasje poetike drejt mirësisë, poezi që në thelb, pavarësisht zënien e ngacmimit frymëzues, rrezaton mision drejt përsosmërisë. Në këtë frymë vjen i realizuar artistikisht komunikimi i saj mes impulseve të brendshme dhe detajeve,

reflekseve nga përditshmëria. Tërë ato ngjyrime vijnë si autorrëfim i qetë dhe i urtë nga jashtë, por jo edhe pa dramacitet të brendshëm.

Fluturat nuk kanë atdhe

A është ky Atdheu që meritojmë? Një grup kukullash, që një çast të caktuar vendosin të dalin në jetën reale, mëtojnë gjatë nëpër Tiranën e ditëve tona, t'i gjejnë përgjigje pyetjeve që i mundojnë, ato dhe qytetarët e vendit të tyre. A do të munden ato ta krijojnë dhe ruajnë identitetin nëpër këtë Atdhe të munduar nga politika, nga historia dhe kaosi i tranzicionit të gjatë shqiptar?

Kush janë kukullat e Fluturës?

“Është një term i përgjithshëm, por kukullat janë gra. Janë pa emra, iu kam vënë numra. Secili prej nesh në momente të ndryshme, ndihet vetëm një kukull e keqpërdorur, pavlerë, që i ndërrohet vendi. E kam përdorur edhe si simbolikë”, shton ajo, ndërsa lë të kuptohet se kjo gjë e ka prekur jo pak. E ka luajtur prej kohësh në mendje, gjersa vendosi ta ndajë shqetësimin me njerëzit e librit.

Po a janë këto femra në karrierë, shtëpiake, të mbyllura? Ato mund të jenë kushdo, secili prej nesh që është shqiptar. Për Ačkën, janë ekskluzivisht femra shqiptare, të përditshmet që ne takojmë. Ajo rreket të mësojë se si pozicionohet kjo kukull, në shoqërinë tonë. Kur e pyet nëse ka të bëjë me rolin dytësor të saj, Flutura pohon me bindje. “Është një nga rrafshet e librit. Sa kemi marrë nga e shkuara dhe sa shohim nga e ardhmja, çfarë pret femra shqiptare nga kjo shoqëri? Mendoj se është aq e vetmuar, sa përpjekja e saj është vetëm personale”, konstaton shkrimtarja.

Shqetësimi i saj është: A do ta krijojmë ne atmosferën, e ti japim ajër të mjaftueshëm femrës shqiptare që të marrë frymë lirisht?

Kur e pyet se çfarë e ka nxitur t'i dedikojë kësaj gjinie një roman, ajo thotë se në subkoshiençën e saj, kanë ndikuar shumë edhe ngjarjet e vitit të kaluar, kur krimet më të mëdha u shënuan ndaj gjinisë së dobët.

Por çytja nuk ka qenë aq shumë nga një ngjarje e caktuar se sa nga pyetja, ku jemi e ku do shkojmë? “A e pranon kjo shoqëri rolin e femrës,

apo i sheh vetëm si numra, siç unë i kam vënë në roman. A është e gatshme shoqëria jonë t'i pranojë femrat përtej fytyrës, përtej seksit, ta shohë si të barabartë?", ngulmon ajo. Me sytë që i enden herë-herë në mugëtirën matanë xhamit të kafenesë së ngrohtë, Flutura duket se e kërkon përgjigjen prej andej.

Kukullat e saj, janë ajo që shihet e ndjehet nga secila prej nesh përditë. I janë dashur më shumë se dy vite punë për t'i dhënë formë e jetë romanit me një kopertinë që të ysht të mendosh, hej, kush jemi. "E kam shkruar më së shumti në Holandë. Andej mundem të jem më realiste", thotë ajo, duke këmbëngulur se kështu do të ishte dhe më e ftohtë.

A përdoret femra si kukull prej meshkujve, apo e lejon veten të jetë e tillë? Mbase kjo është pyetja që duhet t'i përgjigjemi në krye, sa pa e hedhur fajin përballë.

A mos duhet kërkuar zanafilla në bërthamën e familjes ku femra edukohet jo më larg se prej së ëmës (tjetër femër kjo), për të qenë e përlur, para një krijese kaq 'madhështore', kaq të 'rrallë', kaq ndryshe prej saj si mashkulli? Pra, a i edukojmë ne femrat për t'u bërë kukullat e Fluturës?

"Nuk është vetëm në kuptimin fotografik çështja, ka më shumë këndvështrime. Fillon tek mënyra se si ti e vendos veten përballë tjetrit, shoqërisë, familjes. Po, shpeshherë nënat na kanë mësuar që të pranojmë burrat. Fillon që nga familja sigurisht. Edhe burrave iu mësohet që të shohin si kukull. Çështja është sa do të vazhdojë kjo?", pyet më kot, ajo. Unë nuk mundem t'i jap një përgjigje. Kam menduar gjithnjë se një vend, ku banorët ende mendojnë se si të mbijetojnë, nuk mund të kujdesen për mënyrat e jetesës: Se një vend që lufton ende për të siguruar bukën, nuk mundet që njëherazi me të të ushqehet me respektin për tjetrin.

Flutura ngulmon në pyetjen se kur do të vijë baraspesha mes lodrës dhe atij që ajo ka përballë.

Për Aqkën gruaja jonë është e detyruar të bëjë patjetër atë që i thotë tjetri, edhe sikur ky ta ketë gabim.

Koncepti i kukullës sipas saj ka të bëjë edhe me eksponentë të politikës shqiptare. "Ata, jo vetëm për mua, por edhe për sytë e publikut shqiptar,

janë vetëm kukulla. Nuk kanë asgjë, veç pushtetit e parasë. Sjellja më e shpeshtë e tyre është sjellje prej kukullash”, thotë krejt natyrshëm, pa asnjë grimasë mbi fytyrë. Ç’ti thuash? Ka të drejtë! Apo jo? Mbase.

Më tej, edhe vetë ajo pranon se ka pasur raste që është ndjerë si kjo kukulla që kaq fort s’e do, dhe e shtyn larg prej vetes, mbase pa mundur ta degdisë humburazi përfundimisht. “Ka ndodhur shumë rrallë, por kam arritur ta kapërcej”, pohon duke pëshpëritur se në trojet shqiptare të sjellurit pa mirësjellje është kaq e vjetër, sa tingëllon në mos është vërtetë, kanunore. E në fakt, është kanunore, buron prej kanunit, e meqenëse kanuni buron prej rregullave që zbatoheshin para tij të pashkruara, së këndejmi del të jetë edhe më e vjetër se vetë kanuni e se Lek Dukagjini.

Hajt, t’ia gjesh rrënjët këtij mallkimi shqiptar, që u trashëgoka brez pas brezi, ndër kaq shumë shekuj, kaq shumë sa edhe trojet i humbëm, por jo mallkimin mbi ne!

Me shumë gjasa, kjo hershmëri e ka ligjëruar aq shumë, sa vjen me ajrin që na mbush mushkëritë, çdo ditë teksa jetojmë e kalojmë nga minuti paraardhës në atë pasardhës. Kaq natyrshëm!

“Problemi fillon tek ne vetë, ai që kemi përballë, është partneri ynë, jo burri, është shoku ynë më i mirë. Mos e shih atë përballë si babain, por si njeriun me të cilin komunikon për tu marrë vesh”, vëren ajo, duke na ftuar të lexojmë “kukullat pa atdhe”.

Aty, ku femrat e të gjitha shqetësimeve, që janë nëna, bashkëshorte, të dashura, shoqëruese mbrëmjeshe; jeta familjare e ajo dashurore ndërthuren në vepër, mpleksen keqazi për të formuar një tablo ku secili ka vendin e vet, e ku të gjitha janë pa vend, sepse enden në kërkim...

Romani i saj mbështetet mbi realitetin e femrës shqiptare dhe përcillet mes dramës e satirës.

Në kaosin e kësaj shoqërie në tranzicion e sipër, ku ato përpiqen të ndërtojnë jetën (në hullinë e një demokracie të cenuar hapur nga korrupsioni, nga ndotja morale dhe nga padrejtësia, por që po barabitet të konturohet me ngjyra evropiane), fijet e jetës se karaktereve të këtij romani, burra e gra, do të lidhen për të përshkuar fatin dhe fatalitetin e tyre me të gjitha detajet, pikërisht mu aty, në zemër të këtij

Atdheu, aty ku drejton politika, ku ndërtohen opinionet, ku vendoset fati i shqiptarëve të shekullit të ri. “Kukullat nuk kanë Atdhe”, është një roman për familjen, për dashurinë, për lirinë e të menduarit, për lirinë e medias, për lirinë e seksit, dhe mbi të gjitha, për të drejtën e jetës, të vënë në dyshim shpesh në kohë të turbullta morale e politike. Atdheu, në arkitekturën e një rrëfimi satirik dhe dramatik, vjen real dhe i patjetërsueshëm. (Mr.sci.Flori Bruqi.Floripress,gusht 2013)

“Personazhet e Flutura Açkës përsillen mes qëndrimit dhe ikjes, qetësisë dhe paranojës, shpresës dhe dëshpërimit, vuajtjes dhe lumturisë, të kaluarës dhe të ardhmes. Të gjitha këto e tipizojnë realitetin shqiptar, i cili përpëlitet midis ëndrrës jetësore dhe vdekjes kërcënuese. Kështu mund të nënkuptohet se autorja aktivizon alarmin ekzistencial, si një pasthirmë ndërgjegjësuese për qenien njerëzore. Ajo e përdor tërë forcën e vet krijuese, si dhe ndjeshmërinë artistike, për të zbuluar psikologjinë dramatike, paradoksin modern të ekzistencës dhe mendësinë anakronike përballë kohës sonë.” (Ahmet Selmani, kritik, Shkup 2006)

“Flutura Açka është një shkrimtare e shqetësuar, e angazhuar, e përkushtuar për civilizimin dhe qytetërimin e shoqërisë sonë. Në thelbin e unit krijues të Açkës, është kërkimi i formave të reja moderne të shprehjes, duke respektuar lirinë e saj krijuese, të vetëorientuar nga vizionet dhe qytetërimi modern. Shkrimtarja Açka dhe qytetarja Açka janë të çliruara nga çdo kompleks, nga çdo pushtim. Ato janë të lira. Açka është vetvetja... Duke qenë e çliruar nga komplekset, ajo është sa realiste, aq edhe origjinale e moderne në trajtimin artistik të dukurive të realitetit, si në rrafshin social e historik, ashtu edhe në atë të familjes dhe në rrafshin intim e të marrëdhënieve dashurore. Marrëdhëniet intime në prozën e saj përshkruhen me imtësi, pa rënë në vulgaritet e banalitet, por me një gjuhë tropologjike, të pastër, që e bën lexuesin të përjetojë çaste të bukura dhe të ndiejë kënaqësi estetike dhe shpirtërore.” (Mexhit Premçi, Tiranë 2005)

“Flutura Açka legjitimohet si një ndër romancieret e spikatura të gjeneratës së re. Vepra e kësaj krijuese moderne, ka pamjen e mozaikut të fortë e të llojlojshëm. Këtë e dëshmojnë ornamentet e ndërtuara pa kufij, të gdhendura në një bazë unike. Fjalinë e zhdrejtë të saj nuk duhet

ta kuptojmë si një lajthitje e dobësi të autores, por si një shpallje publike të “belbëzimit të gjeniut”, që tregon se kjo fjali është në shërbim të mënyrës moderne të rrëfimit.”

Prof. Hamit Xhaferi, Shkup 2004

“Açka është nga ato shkrimtare që aplikon një gjuhë të pastër, të krehur, elitare, gjuhë që të ngop, dhe sikur të ledhaton, të këndell, sepse ka shumë përkujdesje ndaj shqipes letrare. Prania e tretur bukur e miteve, e legjendave, e trilleve folklorike, i jep ca më shumë dritë fantazisë së saj...”(Prof. dr. Josif Papagjoni, Tiranë 2002)

“Gjuha e rrëfimit të Açkës, përveç saktësisë së shprehjes, përveç sintaksës krejt shqip, të saktë dhe të qartë, ka një lëng dhe natyrshmëri që do t’ia kishin lakmi krijues e stilistë më në zë. Kur merret me jetën dhe fatet e njerëzve, kur përshkruan dhe shtjellon ngjarje nga jeta, ajo e lë hapur shtegun të besojmë se rrëfimi nuk është një modë, as një kokëkrisje, por është një domosdo për të thënë bërthamën e asaj që njeriu e quan jetë.”(Dr. Emin Kabashi, Prishtinë 2002)

“Në tempullin e poezisë janë të paktë xhonglerët e fjalës. Flutura Açka është një e tillë. Poezia e Açkës spikat për parapëlqimet drejt një vargu me ngarkesa të epshme figurative, me prapthina e përmbyllje të befta. Të shkruash bukur nuk është e lehtë. Të shkruash bukur do të thotë të njohësh, të përcjellësh, të emocionosh, të ledhatosh me farfuri vegimesh, tingëllimash e ngjyrash gjuhën tënde, gjuhën shqipe. Dhe shumëçka tjetër. Flutura Açka di t’i bëjë këto. Ajo shkruan bukur...”(Josif Papagjoni)

“Poezia e Flutura Açkës sjell në poezinë shqipe një ndjeshmëri të natyrshme, të sinqertë. Është një mrekulli e ligjërit poetik. Pa imponim të sforcuar “bisedon” me jetën e njerëzve dhe me vetveten, pa fshehur asgjë. Është një zë origjinal, i kërkueshëm në aktin krijues. Flutura Açka nuk ngurron të artikulojë botën e brendshme të gjinisë. Thjeshtë. Qartë. Bukur.”(Dr.pediatër Flora Brovina,poete dhe veprimtare humanitare nga Kosova)

“Flutura Açka është një nga poeteshat shqiptare sqimatare...”(Daccia Maraini, Itali)

“E menduar dhe pothuajse bisedimore, si e lidhur te fati i luhatjeve të jetës, është poezia e Açkës, ku trupi shfaq sërish “ritmikën e ndjenjave” të pashpallura. Jemi pikërisht në të pastajmen, në një horizont pritjeje, në qetësinë e së cilës Açka bëhet një transkriptuese e fortë e emocioneve: droja se fjala poetike është pakthyeshëm e humbur në errësinë e zemrës dhe të mendjes, shkrihet pak nga pak në mahnitjen e jetës, që duket se rinovohet e rindërtohet brenda ciklit të stinëve, në një gramatikë të re befasese të gjërave.”(Ennio Grassi, Itali)

“Poezia e Flutura Açkës e vërtetë, larg prej marrjes së pozave, poteres së tepërt dhe përdorimit të fjalëve boshe. Për fat, sikurse ato fytyrat njerëzore që i ruhen pudrës së tepërt dhe kremit, që i kthen ato në maska, poezia e saj e shmang snobizmin, në të njëjtën kohë mbingarkesën a zhurmën e panevojshme të vargut. Ajo çfarë na tërheq në të vërtetë është HARMONIA.(Bardhyl Londo,shkrimtar shqiptar nga Tirana)

Burrat që më deshën, më hëngrën sysh

Flutura Açka është shumë e njohur me poezinë e saj. Në vitin 1997 ajo mori çmimin ndërkombëtar “Lira e Strugës” në Netët e Poezisë Strugane ku e ka përfaqësuar poezinë shqipe për disa vite. Në vitin 1998 u zgjodh ndër 13 poetët më të mirë evropianë të gjeneratës së re në konkurrimin për çmimin e madh Tivoli-Europa në Itali. Përfaqësohet me poezitë e saj në pjesën më të madhe të antologjive të poezisë shqipe në gjuhë të huaj dhe poezi dhe cikle të saj janë botuar në shumë gjuhë. Edhe proza e saj po tërheq gjithnjë e më shumë vëmendje, edhe jashtë vendit. Romani i saj i parë “Vetmi gruaje”, është përkthyer dhe botuar këtë vit në gjuhën bullgare. Flutura Açka e ndan jetën e saj mes Tiranës dhe Utrechtit, Holandë. Flutura Açka, ka promovuar dje romanin e saj më të ri, “Kukullat nuk kanë atdhe”. Ngjarjet në këtë roman janë marrë nga realiteti. “Është një këndvështrim i imi, se si e shoh unë Tiranën sot, atë të viteve 2000. Kam një qëndrim ndaj kohës, një revoltë ndaj saj”, është shprehur Açka. Sipas saj, ky libër është një akuzë ndaj politikës. Ky është romani i tretë i autores pas dy të parëve “Vetmi gruaje” dhe “Ku

Je?”. Proza duket se është një fushë ku Aça po shfaqet po aq bindshëm sa në poezi vite më parë. Në vitin 1997, ajo mori çmimin ndërkombëtar “Lira e Strugës” në Netët e Poezisë Strugane ku e ka përfaqësuar poezinë shqipe për disa vite. Në vitin 1998 u zgjodh ndër 13 poetët më të mirë europianë të gjeneratës së re në konkurrimin për çmimin e madh Tivoli-Europa në Itali. Përfaqësohet me poezitë e saj në pjesën më të madhe të antologjive të poezisë shqipe në gjuhë të huaj dhe poezi dhe cikle të saj janë botuar në shumë gjuhë. “Burrat që më deshën, më hëngrën sysh, por kokën ma hëngrën burrat që desha”. Kështu shkruan në kryerë të romanit shkrimtarja. Anatema e saj është kjo gjë vallë? Domethënë e heroinës, Enorës? Mbase. Një roman i ri, ca më tepër i shkruar nga një shkrimtare, është një festë, doemos. Për atë dhe për miqtë e saj. Këtë festë unë e ndava me Fluturën në kafe “Piazza”, në një bisedë ik e hajde udhëve e bëmave të romanit, zgjatur në metaforën e saj me “Luginën e vdekjes”, që s’ ishte për mua veçse vdekja e dashurisë nga zinxhirët dhe tinëzitë e martesës, të mosbesimit, të paragjytimeve, e vetë qytetërimit. Ndoshta, edhe e fatalitetit. Sepse fundet e dashurisë, çuditërisht janë aq shumë fatale!... Një bisedë, që vazhdon edhe këtu, në këtë shkrim. Vit pas viti Flutura Aça, me përvojën si nënë dhe grua, nga Tirana në Utrecht të Hollandës, sikur rrëmon më fort në udhëkryqet dhe misteret e dashurisë, te pjesa e pashpjegueshme, aty ku zë fill eteri, fryma, mugu, “pika kritike”, kur lëngu kthehet në avull e bëhet “shpirt”. Sepse dashuria është “shpirt”. Sinestezi ngjyrash që shndërrohen në tinguj dhe tinguj që shndërrohen në aroma. Një kod trashedental, jo i Artur Robjesë, por i Demiurgut, qysh në Zanafillë, para “gjethes së fikut”, atëbotë kur ontologjia e gjësendeve ra pingulthi dhe u shndërrua veçse në orgazëm, në djersën e epshit prej mishit të bardhë, pa u bërë kurrë poezi, ajër, parfum, eskatologji engjëjsh, një diademë ala Rembo. Pikërisht në kohën kur mbi fletët e bardha të pseudoletërsisë derdhet kaq shumë ndyrësi, duke e ndotur dashurinë me perversitete, romani “Hiri” bën të kundërtën: poetizon dashurinë. Gjithë ç’ shkruhet aty është sikur të lexoje poezi. Të deklamoje. Qëndisje e fjalës. Ritëm. Ditiramb. Shfrime lirike të një shpirti të bukur.....Nuk do të gjeni ngjarje të zymta, klithma dhe grindje, as dhunime, grushte, britma, gjak, thika e vrasje,

sharje e poshtërime. Asgjë të “fortë”, “dramatike”, ca më pak “tragjike” do të gjeni te romani “Hiri”. S’është as si “Vetmi gruaje”, romani i parë i saj, i përkthyer këtë vit edhe në gjuhën bullgare, as si “Kryqi i harresës”, romani i dytë i saj, ku tragjikja rëndon si një qiell i zymtë përsipër. Përkundrazi, ky roman i ngjan një serenade buzëmbërmeje për dashurinë, atëbotë kur konturet e gjësendeve mjegullohen dhe magjia e hënës breron mbi to si aureolë mistike, - këtë po, do ta gjeni aty. Sepse dashuria është si prushi nën hi. Shkundeni pakëz gacën dhe prushi do të kuqëlojë sërish si shpuzë duke ua lëbyrur sytë. Lëreni dhe hiri sërish mbi shpuzë do të zbardhë, cipë do të zërë, si bora e pranverës mbi barin e njomë. Kjo është historia vetanake, po aq universale, e piktorit të talentuar shqiptar Ed Zagoria, që jeton e krijon në Amerikë, me gazetaren shqiptare Enora. Veç dy personazhe janë, asgjë më shumë. Dhe një mjedis ku ata vendosen: Amerikë, Shqipëri, Prishtinë. Me fare pak ngjarje, si diçka që ndodh rastësisht, që mund t’u ndodhë të gjithëve, romani është një udhëtim brenda vetes. Një rrethrotullim kah vetja për te tjetri. Aty ku femra dorëzon misterin e vetvetes dhe pret edhe dorëzimin e shpirtit të tjetrit bri saj. Por dorëzimi pa kushte, dorëzimi sublim, i perëndishëm, ai i dashurisë totale, absolute, s’vjen. Ose vjen vonë. Në heshtje. Në prag agu. Si psherëtimë. Ndaj dhe fjala magjike “Të dua” e Ed Zagorisë shqiptohet teksa dera tashmë ishte mbyllur dhe trupi i Enorës, pas dashurisë së fundit me të, po humbte diku tej, pas xhamit, në ajrin e ngrohtë të mbrëmjes. Pse e kemi frikë dashurinë vallë? Pse s’i dorëzohemi asaj? Ç’na mundon? Mos ndoshta dashuria është vetëm seks? Një grimë? Një ndërkohë? Ofshamë? Lëngje seminale? Instinkt riprodhues?... I bukur apo i mërziqshëm është seksi? E bekuar apo e mallkuar është dashuria? Po martesë ç’është? E dëshirueshme, e pranueshme, e dobishme apo e domosdoshme? Hajde gjeji tërë këto ekuacione të mbyllura, si rrathët e Sokratit. Në këto rrathë vërtitet edhe përsiatja e Flutura Açkës. As ajo s’e gjen dot se ç’është dashuria. Dhe s’ka për ta gjetur. Sepse dashuria ka mijëra shpërqendrimë prej Proteu. Si mijëra valë në oqean. Gjithsesi ka një raport, ashtu si formula sakrale P/ 416. Ky raport është ai midis dashurisë dhe martesës.....E trembur, gati si në panik, shkrimtarja e mbyll romanin, pa

shumë peripeci. Bashkë me tri fletët e fundit, ajo mbyll edhe fundin e një dashurie. Tri faqe. U ndodha i befasuar. Po të kish një “happy end”, prapë s’do të ngopesha. Por edhe kështu, s’ngopem. Açka mban një pozicion të përmbajtur, thuajse solemn, si në kohët klasike. Unë anoj më fort nga situatat dramatike dhe rrokopuja e rrëzimit, e thyerjes, e “skandalit”. Mirëpo romani thyerjen, “zhurmën” e kishte brenda, thellë, shumë thellë. Një zhurmë si gërricja e krimbit në dru: kërr-kërr. Pema do të binte. Pema e dashurisë. Nuk do të binte nga sëpata (ngjarja dhe konflikti i fortë), por nga brejtja e krimbit (mungesa e ngjarjes dhe e konfliktit të shpallur). Këtu është edhe shenja që përveçon llojin e romanit dhe bërjes së letërsisë. Është kodi për të hyrë në të. Për ta kuptuar si stil, si qasje, si poetikë. S’ka, pra, “skandal”. Ka një ndarje, një prishje, por si pa rënë në sy. Sikur Ed Zagoria mos të kish rënë kurrë në dashuri me Enorën. As Enora me të....Vërtet, ç’është? Pse prishen dy njerëz që duhen? Cili është varri i dashurisë? Vaniteti, bjerrakoha nën shushurima fjalësh pa kuptim para një filxhani kafeje a një gote me verë? A mbi një shtrat moteli? A nën një çadër plazhi, në një varkë, në një udhëtim, çfarë tjetër? Apo mos vallë gjeografia e mishit të përkëdhelur në çdo cep, ku kënaqësia e tallazitur, tym e flakë nga epshi, sa ndizet shuhet, nën tymin e një cigareje? Çfarë e vdes dashurinë? Ankthi i keqkuptimit dhe ftohjes që vjen pas, në mënyrë të befasishme, fatale, absurde, si një çast i vetëm, por budalla? Apo ëndrrat pa fund, në vargoin e përfytyrimeve syhapur, mbushur plot puthje, ledhatime e skena sentimentale, lot që rigojnë sysh e përbetime femënore. Mendja e shkathët e Flutura Açkës hallavitet tej e përkëtej këtyre pyetjeve. E përgjigje: gjen dhe s’gjen. Sepse dashuria, sipas autores, është dhe mbetet një mister. Një “njësh” i pazëvendësueshëm, i papërsëritshëm. Vrap i saj drejt të resë, të freskëtës, të panjohurës, asaj që të rrëmben e të bën të harrosh, është një fatalitet me çmim zhvlerësimit të vetë dashurisë si të tillë. Po martesë ç’është? Një kontratë e ftohtë, ku ndahen përgjegjësitë e mirërritjes së fëmijëve, pjesëtohen paratë, ngucen nervat, ngarendin shpërfilljet, sfidon indiferenca? Apo një bodrum i errët ku njeriu zbraz energjitë dhe lëngjet e riprodhimit, një mall i “prenotuar” që siguron “katarsën” seksuale. Mos thjesht është bashkëshorti me të

cilin ndan vetminë? Dhe shkrimtarja s'mënon të paraqesë të tjera dyshime: A ka martesë dhe dashuri që rrinë në një shtrat, apo koha shpejt i divorcon, i armiqëson, i tjetërson? Martesa është lulja dhe fryti i një peme, apo vetëm fryti pa lule? Po dashuria, vetëm lulja është, era e këndshme, pa fryt? Açka gati na thotë se, ashtu siç bleta fluturon e largohet prej kësaj luleje, duke fekunduar ndërkaq pistilin për frytin e ardhshëm, pra vazhdueshmërinë si mohim, ashtu fluturon edhe dashuria e një burri ndaj një gruaje?...*(Mr.sci.Flori Bruqi, Floripress gusht 2013)*

Vallë dashuria qenka metafora e bredhjes “lule më lule”? Apo qëndrimi vetëm mbi një lule? Më mirë dashuro një herë dhe fort, apo shumë herë dhe nga pak? E gjitha është përpos se një labirint. Diç e pashpjegueshme. Vetanake. Po ç'është kjo marri grash dhe burrash, që vrapojnë te njëritjetri për t'u larguar nga njëri-tjetri? Ç'është ky paradoks i qenies, kjo çudë, ky absurd i pastër, që fllëzohet në kapriciot e zemrës, pllenohet nga mishi, tradhton arsyen duke thërrmuar edhe logjikën më të hekurt? Sepse është e tillë, dhe e tillë do të mbetet, andaj dhe letërsia nuk rresht së shkruari për dashurinë. Dhe Erosi do t'ia shkelë syrin ngaherë shkrimtarit, sikundër ia ka shkelur paq edhe Flutura Ačkës. Dhe shigjetat e Kupidit të verbër kuturu do të qëllojnë, sikundër qëlluan fare rastësisht, në një ekspozitë pikturash, Ed Zagorinë dhe Enorën. Dhe asnjë shpjegim s'ka për t'i dhënë dum fundeve të papritura e të çuditshme të dashurive, veç vargjeve profetike të Poradecit: Se s'dashuroja as unë as ti/ por dashuronte dashuria... Mbase këto vargje, nga ana tjetër, i gjegjen edhe më bukur e më drejtpërdrejtë edhe romanit “Hiri” të Flutura Ačkës, stilit të saj, frymëzimit të saj, që na këndell të gjithëve. Një roman që fle në zemrën e çdo njeriu, kohë e pa kohë, sepse s'ka “kohë”. E vetmja kohë e saj është dashuria. Dhe dashuria është përjetësi. Prandaj dhe romani s'besoj se ka për t'u “plakur”!

(Prof. dr. JOSIF PAPAGJONI, studiues nga Tirana)

SHTEGTARI DHE SHKRIMTARI I LIRISË: RASIM SELMANAJ

Rasim Selmanaj, u lind me 8 mars 1963 në Gllogjan të Deçanit. Me profesion është Bachelor i Biologjisë - Kimisë. Në vitin 1980 bashkë me disa veprimtarë të tjerë, ka themeluar organizatën ilegale të të rinjve “Shqiponja”, e cila ka vepruar në Deçan dhe në rrethinë.

Për shkak të veprimtarisë atdhetare është arrestuar dhe dënuar në vitet 1981, 1983 dhe 1992. Ndërkaq, më 24 mars 1998, mu në ditën e fillimit të luftës frontale në Rrafshin e Dukagjinit, në befasi arrestohet nga forcat serbe. Gjykata e Qarkut në Leskovc, e dënon me 6 vjet burg. Është liruar në mars të vitit 2001. Një kohë ka qenë veprimtar politik dhe kryeredaktor i revistës “Zgjimi”. Deri në janar të vitit 2003, ka qenë botues dhe kryeredaktor i gazetës së përditshme “24 orë”.

Ishte për një kohë botues i gazetës së përvjetshme “Fokusi”. Ka botuar disa libra si fjala vjen “Shtegtari i Lirisë”; “Melodi shiu në sytë e nënës”, “Peizazhi i ëndrrës”, “Hijet e thyera”, “Kur kalërojnë kujtesën”, “Shpirti i lagur me lot”, “Kitarë e krisur”, “Haradinaj dhe Haga” (Mehmet Gëzhili & Rasim Selmanaj) etj.

Është anëtar i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës si dhe kryetar i KK në Deçan. Ka botuar një sërë shkrimesh publicistike. Vepra “Peizazhi

i ëndrrës” , është një vepër që me titullin e vet dërgon mesazh tek lexuesi për faktin se ishte një ëndërr e autorit sa ishte nëpër burgjet serbe. “Peizazhi i ëndrrës” pra, është ëndërra e vet autorit, i cili sa ishte i burgosur, ëndërronte që t’i kthehet shtegtimin aty ku ishte nisur për ta bërë realitet lirinë e Kosovës. Ky libër në vete përmban zanafillën e shtegtimin të nisur që nga vitin 1981 e tutje. Pra, kujtimi i pranverës së vrullshme të vitit 1981 dhe të luftës së UÇK-së. Përkundër përshkrimit të rrëfimeve nga episode të ndryshme të jetës në mënyrë realiste në vepër, nuk mungojnë edhe vlerat artistike.

Libri “Haradinaj dhe Haga” përveç se jep një mesazh është një opinion i gjerë i gjithë botës duke përfshirë BE-në, NATO-n, analist më të njohur qoftë nga Shqipëria, Kosova, por edhe nga vendet e tjera. Është një opinion i shprehur në mediet më prestigjioze në perëndim. E gjithë kjo kish pas me e përfshirë se libri paraqet një dosje publike, që e rrëzon dosjen e fshehtë ose dosjen e shpifur të Karla Del Pontes, që kryesisht është ngrit mbi shpifjet e Serbisë dhe të kolaboracionistëve shqiptar këtu në Kosovë...

Ramush Haradinaj është pashmangshëm gurthemel i lirisë dhe shtetësisë së Kosovës dhe ai e ka rolin e vet historik në këtë drejtim. Kjo nuk mund të mohohet nga askush. Vet libri e pasqyron anën dramatike të viteve të fundit dhe jeta e Ramushit është po ashtu dramatike këto vitet e fundit. Mendoj se fati i komandantit është përgjasim me fatin e popullit tonë dhe anasjelltas. Ne shpresojmë dhe jemi të bindur që Haga nuk ka fakte ta dënoj Ramushin në të kundërtën që unë nuk e besoj që kjo të ndodhë, Haga nuk do ta dënonte Ramush Haradinaj, por popullin shqiptar të Kosovës dhe luftën e drejtë dhe do t’i shfajësonte krimet serbe ndaj popullatës civile në gra, fëmijë e pleq. Jemi të bindur se drejtësia do të triumfojë...

Poezia që shpreh mallëngjimin që në hapjen e saj para lexuesit, çoftë edhe i rëndomtë të jetë, padyshim se në brendinë e saj ka një inercion kushtimisht të pushtuarit me tërë mallin shterrues deri në absorbimin e tërësishëm të materies brenda kopertinave përmbyllëse. Një ndjenjë e këtillë me pretendime rrëmbyese e lexuesit me pasion poezinë, si një ushqim shpirtëror, sikur pretendon ta arrinë përmbledhja e poezive

“Melodi shiu në sytë e nënës” e Rasim Selmanajt. Ndonëse kjo poezi të shumtën e herave del si një përkushtim me një frymë për mallin ndaj atdheut dhe nënës që nga çasti në çast pret kthimin e të birit në vendlindje, aty ku është rritur e formësuar me një qëndrim burrëror me përkushtim prej liridashësi deri në sakrificë për atë më të dashurën, më sublimen e gjitha të tjerave, për lirinë e ëndërruar nëpër shekuj, aty takojmë edhe këngëtime nga jeta idilike dukagjinase, poezi të një rrjedhe spontane për ëndërrallat djaloshare të dashuriçkave të fillimeve të para, por që te këto poezi sikur vërehet një zhvillim më i shpejtuar i vargjeve, ashtu si mund të ngjajë në vrullet rinore, por spontanisht vijnë duke u formësuar dhe njëkohësisht duke e marrur veten. Doemos ky motiv do të evoluoj pozitivisht nga njëri krijim në tjetrin, sidomos në krijimet e ciklit “Fjalë për dashurinë”, ku veçojmë poezitë: “Intime”, “Jemi ndarë pa dashje”, “Po mbi dashurinë më peshonte shtegtimi i nisur” e ndonjë tjetër, që për motiv kishin dashurinë, por edhe në këto poezi autori nuk mundet të shkëputet tërësisht nga “shtegtimi i nisur”, rrugëtimit të mundimshëm dhe me plot sakrifica për lirinë, duke shprehur dhembjen ndaj të dashurës, së cilës “ëndrrat e bukura dhe ty ti kam prishur” (fq. 90), sikur e ndien në shpirt një pjesë të fajësisë autori.

Krijimi i peisazheve të vendlindjes nga vrimat e kazamateve famëkëqia

Nuk është piktor që do të krijonte peisazhet më të mira nga ambientet e vendlindjes së tij, sidomos në çastet sa do të ishte larg saj, por një dhunti prej vizatuesi plot pasion sikur i kishte lindur nga fëmijëria, duke tërhequr vija të pashlyeshme me pendën e tij prej krijuesi të vargjeve plot mall, duke përceptuar kujdesshëm gjithçka që do ta zgjonte kërshërinë me përkushtim. Poezia që takojmë në ndërtimin e kësaj përmbledhjeje me ciklet “Secili sonte ëndërron”, “Melodi shiu në sytë e nënës”, “Me shtegtarin në pasqyrë”, “Ditëlindja memece”, “Atdheu im me plis të bardhë” dhe “Fjalë për dashurinë” flet mjaft në këtë relacion. Aty takojmë peisazhe të vendlindjes, të paraqitura ashtu si është mësuar t’ua shijoi ëmbëlsinë pranverore, ambientimi dukagjinas sikur e preokupon

edhe në kazamatet e tmerrit. Këtë të drejt si pak kush tjetër, duhej ta kenë gjenerata e viteve të tetëdhjeta, të cilët ishin dhe mbetën emblema e lëvizjeve vendimtare drejt zgjidhjes së çështjes sonë.

“Ndërrimi i moteve zogjve u troket sërish në kafaz
Burgu, violinë e vuajtjeve, loz melodi dimri me fërfëllazë,
Sytë e mi si dy brigje malli
Presin të zgjohen me valë dashurie
Nga lumi i Shpresës.”

(“Sytë e mi si dy brigje malli”, fq.45)

Melodi e mallit kumbon gjithandej në shpirtin e poetit. Togfjalëshat, si: melodi shiu, melodi malli, melodi dimri, sikur në formën më të mirë paraqesin ndjenjën shpirtërore plot dhembje të autorit, i cili si askund tjetër do t’i ketë ndier thellë në shpirt gjatë qëndimit të tij nëpër burgjet dhe kazamatet famëkëqia të okupatorit serbosllav. Dhembja shpirtërore për vuajtjet e popullit të tij e burrëroi para kohe, i dha elan për punë më të madhe në ngritjen e vetëdijes kombëtare të rinisë liridashëse, duke u përballur edhe me reprezalie dhe burgime nga regjimi okupues, por kjo masë gjithnjë e më shumë e kaliste kundruall sfidave që po përjetonte. Një përkushtim ndaj kësaj kauze e tregoi edhe prapa grilave, duke ia dalur që të nxjerr jashtë krijimet e tij. Poezia e Selmanajt dallon nga krijimtaria poetike e shumë krijuesve tjerë nga fakti se ky krijues kujdes të veçantë i ka kushtuar vargut të çiltër për lirinë, për mallin ndaj atdheut, nënës, babait, fëmijëve, gjithë asaj që do ta ndiente në dhembjen e tij shpirtërore, pa e ndier fare mungesën e prezencës së elementeve stilizuese sipas rregullave të teorisë së letërsisë. Dashuria, besimi, kujtimet, malli, ëndërimi i lirisë e tejkalojnë nevojën e domosdodhme të kërkimit të tropeve, toponimeve, personifikimeve e të elementeve tjera stilizuese, meqë vetë mesazhi i kësaj lënde dëshmon qëllimin sublim të autorit. Kujtojmë se në shkrimet që do të pasojnë do të vie në shprehje një përkujdesje në këtë drejtim.

Përkushtimi i autorit gjithnjë e më shumë vie e rritet me kalimin e

kohës në jetën e izoluar. Ai nuk ngurron ta shpreh gjithë mallin për shokët e ilegales, për agimin e ditës së re, për ëndrrën e lirisë. Poezitë, si: “Në shtegtime të gjata qemë nisur pelegrinë”, “Dhoma nr. 55”, ”Shpirti i rrethuar me grila nuk hesht”, “Kjo ditë asgjë nga vuajtjet me vete s’merr” e shumë të ngjashme shprehin gjithë atë që poeti kishte përjetuar gjatëkohë. “Sa herë derën me grila e prek me dorë/Zemra më bëhet dimër, malli resh dëborë” (fq. 53) flet për gjendjen e përditshme me të cilën është përballur ai.

Përkushtime të një dhimbshurie krenare

Shtegtimeve nëpër poezitë e kësaj përmbledhjeje do të takohemi edhe me shumë përkushtime plot mall për nënën, për shokët e ilegales, për Orgelën dhe Flakëronin - fëmijët e një shokut që u shkruan “prej së largu nga burgu”, për tre fëmijët e tij: Pajtimin, Premtimin dhe Lirimin, të cilët në poezitë akrostike që u përkushton sikur i burrëron krah me kohën. “Motet ecin, ne me zjarr në gji e presim këngën” do t’i rrëfëhet Lirimit, që “Ende nuk ta njoh/ Buzëqeshjen tënde,/Zog i ashtit tim” (fq. 25).

Nëna, personifikim i mallit, i dhembjes, i dashurisë së pashuar për jetën, lirinë, njeriun e vuajtjeve dhe sakrificës, ëndrrës së lirisë, në poezinë e Rasim Selmanajt shtrin kuptimin e fuqisë shprehëse gjithandej kah shkon malli i të rrëfyerit nostalgjik me vargun e përkushtimit shpirtëror.

“Si rrah erë mali e si fladit shiu i qiellit tonë
Atje te karvani i bardhë i rinisë sime.

Sytë e mi mbushen me diell të kanjushave
E qielli im pikon melodi shiu në sytë e nënës”.

(“Melodi shiu në sytë e nënës”, fq.19)

Në asnjë çast nuk mund të bëjmë një rrumbullaksim të një mendimi përmbyllës për poezinë e Selmanajt, derisa ajo veçsa ka zënë fillet e një rrugëtimi poreve të jetës, të kërkimit motivues në prekjen e çështjeve indikative dhe përceptimit të tematikës. Varësisht se a do të kemi mundësinë e interpretimit të kësaj materjeje poetike edhe herën tjetër në ndonjë nga prezantimet e ardhshme të këtij autori me të drejtë mund të shpresojmë se indikacionet e një pune të suksesshme tek sa kanë zënë të dalin në horizont. Në kontest të këtij mendimi të lartëtheksuar i referohemi vargut “Kosovës një brengë e një mall i fle në gji”, ku paralajmërimet e autorit sikur premtojnë se ende nuk ka përfunduar rrugëtimi poetik kah malli i ndrydhur, kah një fuqi shpërthyes liridashëse deri në zgjidhjen e kauzës kombëtare. Ai sikur paralajmëron një mobilizim pararojë për gjithëçka që i ngjallë ndjenjën e luftëtarit të paepur në ngritjen e moralit të brezave krijues deri në përmbylljen e plagëve shekullore për çlirim kombëtar e shpirtëror. Konform kësaj me plot të drejtë mund të shpresojmë se autori tashmë ka nisur këngëtimet poetike krejtësisht nga një ambient jetër, larg ngulfatjes tmerruese të kazamateve, por ende duke ndier nevojën e këngëtimin fuqimisht për lirinë, heroizmin e bashkëlufëtarëve dhe shokëve të idealit, ngritjes së një jete të re e plot shpresë se do të shpaguhet gjithë ajo që u përjetua deri në mbijetesë. Përkushtimi i parreshtur në ngritjen e vlerave krijuese me poezinë e tij më së miri do ta dëshmojë këtë mendim thotë në mes tjerash shkrimtari i mirënjohur Xheladin Mjeku.

Fragment:

TAKIMI I PARË ME LIRIMIN TE BREGORJA E RINUAR

Mbaje mend, dyzimi im i fanitur! Nga kjo qeli burgu, ku pjesëtarët e fiseve endacake sllave po më mbajnë lidhur duar e këmbë, po të nis atje, për në shtëpinë prindore ku, ndoshta për së gjalli, kurrë më s’do të mund të shkoj vetë.

Po deshe të niseshe për në vendlindjen time në katundin ku kam hapur

abetaren së pari, duhet të kalosh një rrugë të ngushtë gjarpërore. Rruga, ndonëse e asfaltuar, është e gjitha gropa – gropa. Ti zdirgju teposhtëzës dhe mos nxito shumë. Në të djathë sheh livadhe të gufuara nga blerimi, rrethuar me shelgje, verra e plepa të butë. Gjithkah do të të zënë sytë, gjithashtu, shkurre kulumbrish e manaferrash, por edhe arra kurorëgjera dhe tek – tuk ndonjë thanë të vetmuar. Në të majtë të udhës, do të të përcejellë bregorja e pjerrët mbuluar me bar e dëllinja.

Kur të kesh mbërritur buzë pyllit, kundruall tij janë ca varreza të vithisura romësh. Tevona do të kalosh skaj pyllit, në të djathtë të vështrojnë me habi disa verra të gjatë. Në fund të pyllit, atje do të të zënë sytë shtëpitë e para të katundit tim. Më tej shtëpitë do të shumohen si t'i kishte nxjerrë nga një botë e mistershme një dorë e padukshme. Atje, afër varrezave do të dëgjosh një zhurmë. Mos u shqetëso! Aty hidhet nga lartësitë një ujëvarë dhe poshtë saj vrundullon i Rexhë Ahmetajve. Mulliri, me gjithë vrundullimën e tij, të kujton diçka krenare e çapkëne. Ai do të përshëndet me gjuhën e vrundullimës, ndonëse ti nuk do ta kuptosh këtë. Sido që të jetë, do të të pëlqejë. Aty janë ngujuar ëndrrat e gjyshstërgjyshërve për bukën e kuqe. Aty edhe vet, për herë të parë, provova shijën e ëmbël të miellit. Më tej mullirit prapë kanë rënë në heshtim ca varreza të vjetra. Tre gurë varrezash veshur me myshqe dhe një tyrbe mezi dallohen. Ata do të shpalosin një faqe të moçme kohe. Fluturimi i pëllumbave sërish do të të kthejë në kohën tonë. Ata do të harkojnë dhe do të sillen rrotull mbi bregoren kundruall fushës. Do të të përpijë ty bregorja plotë përmallim.

Si vetë nëna që ka pritur një jetë t'i kthehet djali nga largësitë. Kur të jesh ngopur duke parë fluturimin e pëllumbave dhe vallen fluturuese të dallëndysheve, ngjitu ngadalë një çik më lartë bregores. Aty do të të dalë përpara varri i babait. E di se s'do të durohesh pa lëshuar dy pika lotë. E di se edhe pa të thënë unë, do të kuvendosh e do të çmallesh me babanë tim. Mos u vono shumë. Ende ke për të bërë udhë. Mësyje bregoren. Hidhu në prehërin e saj, çuçuriti fjalë që ngushëllojnë.

Ajo do të qajë me lotë si një nënë zemërplasur. Aty, në gjirin e saj, do të mbetesh derisa të bjerë nata. Punë që dihet edhe pa u thënë. Dy blirët, njëri skaj rrugës e tjetri sipër bregut në të djathtë, do të të shikojnë

si vëllezër të sflitur nga mërzia. Ata do të jenë të vetmit dëshmitarë të takimit tënd të parë me Bregoren Përkrenare. Kurse ti, herë duke i pëshpëritur fjalë të mistershme Bregores, herë duke parë blirët zemërzhuritur, s'do ta hetosh fare muzgun që do të zbresë tinëzisht nga malet. Atëherë do të ndjesh një dorë të butë duke rrëshqitur mbi flokët e tu.

Si nuk e kupton, dyzimi im i fanitur? Është nëna ime e pagjumë, fjalët e së cilës pikojnë lotë e ngrohtësi. Ajo do të të thotë : “Mjaftë u çmalle me Bregoren, bir! Hajt të t’fillojmë për në shtëpi se na zuri nata!” Dhe ti, fanitje, mezi do të zgjohesh nga deliri. Atëherë, megjithatë, do të çlirohesh nga trajta e hijeve dhe do të veshësh muzgjet e jetës, pikërisht si vetë unë. Tevona ke për të takuar bijën e Hanajve dhe Lirimin, djalin tim më të vogël. Nënë e bir do të të hidhen në përqaftim. Atëherë ti, dyzimi im bredharak, mos ma lësho Lirimin nga krahërori dhe tregoi se jam i ati.

E di, tevona ju të tre do të zdirgjeni Bregores teposhtë dhe kur të arrini të blirët, do të takoni grupin e miqve. Atyre do t’ua mbysë fjalët pesha e përmallimit dhe vetëm do të zgjasin duart të të prekin në errësirë. Do të të duket, natyrisht, se edhe kullat po përkulen të të përqafojnë. Ndonëse do të jetë terr, ti do të pikasësh edhe shumë shtëpi të djegura deri në themel. Mos u shqetëso! Andej sapo ka kaluar dyndalla e fiseve endacake sllave.

Mos e ndal hapin te blirët, dyzimi im bredharak! Shpejto për te përroi! Atje, përpara shtëpisë gërmadhë, të presin Pajtimi, Premtimi, gruaja, motra dhe gjithë fisi im. Atëherë, do të të duket sikur prapë ke rënë në fund të ëndrrës. Gjumë, megjithatë nuk do të kesh. Do t’i rrëfeheni njëri tjetrit deri ndaj të gdhirë, aty te Dardha e Vogël, në qoftë se ka shpëtuar. Kur agu t’i ketë përzënë hijet e natës, ti prapë do të marrësh trajtën e fanitjes dhe mbi krahët e dallëndyshes sakaq do të shndërrohesh në shtegtar, do të kaptosh male, gryka, vise të pikëlluara, hone të mistershme dhe sërish do të arrish në qelinë time që të më rrëfesh ç’ke parë e ç’ke dëgjuar atje.

PYETJET DHE PËRGJIGJET NË LETËRSI SHQIPTARE

1. Cili është dokumenti i parë i shkruar në shqip?

Dokumenti më i hershëm i shqipes së shkruar është “Formula e pagëzimit” e vitit 1462. Formula është gjetur në bibliotekën Laurentiana të Milanos, nga albanologu rumun Nikolla Jorgo, në vitin 1915.

Ndërsa dy dokumentet tjera nuk kanë të bëjnë me shqipen. Ilustrojnë vetëm pyetjen tonë. Västgötalagen është njëri prej dorëshkrimeve më të hershme në suedisht, i shkruar në vitin 1225, dhe ka të bëjë me ligjet rajonale suedeze. Hieroglifet – ishin shkronja në forma vizatimore që përdorehin në Egjiptin e lashtë 3000 vjet para Krishtit...

2. Si quhet libri i parë i shkruar në shqip?

Pjesë e Librit - Meshari nga Gjon Buzuku 1555

Libri i parë i shkruar shqip quhet “Meshari”. E shkroi Gjon Buzuku në vitin 1555. Ekzemplari i vetëm i Mesharit u gjet nga ipeshkvi i Shkupit imzot Gjon Nikollë Kazazi, në vitin 1740, me rastin e një vizite që i bëri bibliotekës së Kongregacionit në Romë. Origjinali ruhet në Vatikan, kurse tri kopje të filmuara, nga Justin Rrota në vitin 1929, janë sjellë në Bibliotekën Kombëtare në Tiranë. Mesharin e kanë studiuar shumë

gjuhëtarë. Në vitin 1968 Eqrem Çabej ka bërë një studim voluminoz dhe më shumë rëndësi.

3. Ku dhe kur u mbajt Kongresi i Alfabetit?

Kongresi i Manastirit 1908

Kongresi i Alfabetit të gjuhës shqipe u mbajt më 14 - 22 nëntor 1908 në Manastir. Morën pjesë 150 delegatë nga qytete të ndryshme dhe nga klube e shoqëri patriotike brenda e jashtë vendit. Në mesin e delegatëve ishin edhe: Luigj Gurakuqi, Mithat Frashëri, Gjergj Fishta, Gjergj Qiriazi etj. Në këtë Kongres u vendos që shqipja jonë të përdor alfabetin latin. Kryetar i Kongresit u zgjodh Gjergj Fishta, kurse sekretare u zgjodh Parashqevi Qiriazi. Në Manastir filloi punën edhe shtypshkronja, që pati rëndësi të veçantë për botimin e librave shkollor. Në

këtë qytet u formua edhe Klubi i Manastirit, që tuboi shumë intelektualë e patriotë shqiptarë.

4. Si quhet autori i Abetares së parë në gjuhën shqipe?

Naum Veqilharxhi 1797-1846

Autor i parë i Abetares në shqip ishte Naum Veqilharxhi. Veqilharxhi u lind në vitin 1767 në një fshat afër qytetit të njohur të Voskopojës. Ishte ideologu i parë i Rilindjes sonë, një mendimtar e iluminist i njohur. Si veprimtar i shkollës shqipe thoshte se vetëm mësimi i shqipes dhe ngritja e kulturës mund ta çonin atdheun në mesin e vendeve të qytetëruara .

5. Cili shkrimtar dhe me cilën vepër konsiderohet nismëtar i Romantizmit në letërsinë shqiptare?

Jeronim de Rada 1814-1903

Nismëtar i Romantizmit në letërsinë tonë konsiderohet Jeronim De Rada, me veprën e tij romantike “Këngët e Milosaos”. U lind në vitin 1814. Studioj letërsi antike e moderne në Itali. Ishte i ndikuar nga idetë e revolucionit francez. Shkroi veprat: “Këngët e Milosaos”, “Serafina Topia”, “Parimete e estetikës”, “Lashtësia e kombit shqiptar”, “Rapsodi të një poeme arbreshe”, “Skënderbeu i pafat” etj. Vdiq në vitin 1903, në moshën nëntëdhjetëvjeçare, në një dhomë të shkretë, pa dritë, pa bukë, pa zjarr duke lënë pas pikëllimin e gjithanshëm të arbëreshëve.

6. Si quhet albanologu i sotëm suedez, që shkroi veprën “Mera hjältemod än vete”?

Ky albanolog quhet Ullmar Qvick. Flet për lakmi shqipen, është njohës i thellë i historisë e letërsisë sonë, veprimtar i shkollës shqipe në Suedi dhe përkrahës i hershëm i çështjes shqiptare. Ka shkruar disa herë për lidhjet letrare-kulturore shqipatro-suedeze.

7. Cili shkrimtar suedez është i përkthyer në gjuhën shqipe?

Në gjuhën shqipe është përkthyer shkrimtarja suedeze e njohur në gjithë botën Astrid Lindgren. Vepra e përkthyer shqip quhet “Pipi çorapëgjata”. Kjo shkrimtare suedeze është përkthyer në mbi 60 gjuhë të botës.

8. Kush është autor i këtyre veprave: “Dr. Gjilpëra”, “Shqipëria kopsht shkëmbor i Europës juglindore”, “Katër përralla nga Zullulandi” dhe “Albania”?

Faik Konica 1875-1942

Autor i këtyre veprave është Faik Konica“. Konica u lind në vitin

1875 në Konicë. Nga romani i papërfunduar i Konicës “Dr. Gjilpëra” mësojmë për të parën herë për Universitetin e famshëm të Uppsalës, për suedezët dhe për peizazhet e bukura të këtij qyteti. Konica e viziton personalisht Uppsalen. Ishte personaliteti më i dijshtëm i botës shqiptare. Apolineri e quante “Enciklopedi që ecën”. Botoi revistën “Albania” “Katër përralla nga Zullulandi” dhe la dorëshkrim veprën “Shqipëria kopsht shkëmbor i Europës juglindore”. Vdiq në Amerikë në vitin 1942.

9. Cili prej vëllezërve Frashëri konsiderohet Bilbil i gjuhës shqipe?

Naim Frashëri 1846-1900

“Bilbili i gjuhës shqipe”, është quajtur më të drejtë Naim Frashëri. U lind në Frashër në vitin 1846. Ishte poet i madh – ikonë e poezisë shqipe. Naimi ishte inteligjent, i edukuar dhe shkollur që fliste perfekt: shqip, anglisht, frëngjisht, turqisht, persisht, greqisht, dhe arabisht.

Përktheu fabulat e La Fontenit në shqip dhe shkroi veprat: “Histori e Skënderbeut”, “Lulet e verës”, “Qerbelaja”, “Bagëti e bujqësi” e shumë vepra tjera shkollore. Vdiq në Stamboll në vitin 1900. Ishte aq

i dashur sa që dikur në çdo dytën familje shqiptare kishte një fëmijë të pagëzuar me emrin Naim në shenjë respekti për këtë Bilbil të gjuhës sonë.

10. Në suedisht janë përkthyer deri më tash njëmbëdhjetë vepra të Ismail Kadaresë. Si quhen këto vepra të Kadaresë në gjuhën shqipe?

“Den döda armens general ” 1973 (Gjenerali i ushtrisë së vdekur)

“Krönika i sten” 1975 (Kronikë në gurë)

“Drömmarnas palats” 1992 (Pallati i ëndrrave)

“Grymma april” 2007 (Prilli i thyer)

11. Gjej shkrimtarët që kanë shkruar kryesisht letërsi për fëmijë?
Letërsi për fëmijë kanë shkruar këta shkrimtarë: Rexhep Hoxha dhe Astrid Lindgren

12. Kush është autori i kësaj vjershe të bukur për gjuhën shqipe?

Ndre Mjeda 1866-1937

Përmbi za që lshon bylbyli,
gjuha shqipe m’shungullon,
përmi er` që jep zymbyli,
pa da zemrën ma ngushllon.

Geg’ e tosk’, malsi jallia
janë një komb m’u da s’duron;
fund e maj’ një a Shqipnia
e një gjuh` t’ gjith’ na bashkon.

Autor i kësaj vjershe të bukur për gjuhën shqipe është Ndre Mjeda. U lind në vitin 1866 në Shkodër. U shkollua në Spanjë, Itali, Poloni e Kroaci kryesisht për fe. Por, Mjeda mbeti Poet i madh - poet që shkroi pak por aq bukur sa nuk bën më mirë. Veprat e tij janë: “Juvenilia”, “Liria”, “Lisus”, “Scodra” si dhe dy poemthat e bukur “Vaji i bylbylit dhe “I tretuni”

13. Kush është autor i gjithë këtyre romaneve e poezive aq të bukura për fëmijë?

Romane: “Bardhi e Mirushja” poezi: “Zogu i Lasgushit” “Lepuri me pesë këmbë” “Deti u bëftë kos”...

Autor i gjithë këtyre veprave të bukura është Rifat Kukaj. U lind më 1933 në Drenicë. U shkollua në Prishtinë. Është një nga shkrimtarët më të mirë për fëmijë. Për punën e tij të frytshme është shpërblyer më shumë tituj, si bie fjala: “Ismail Qemal Vlora” në Shqipëri, “Oton Zhupancic” në Slloveni, “Ivan Goran Kovacic” në Kroaci, “Neven” në Serbi, “Zmaj” në Vojvodinë, “Shpërblimi i dhjetorit” në Kosovë. Vdiq në Prishtinë më 2005

14. Kush është autor i këtyre veprave: “Album”, “Historia e Skënderbeut”, “Autobiografia”, “Izraelit e Filistin”, “Betoveni dhe Revolucioni francez”.

Syrgjyn Vdekur
(Elegji për Luigj Gurakuqin)

Nën' o moj, mbaj zë për vllanë,
me tre plumba na i ranë,
Na e vran' e na e shanë,
Na i thanë tradhëtor.

Se të deshte dhe s'të deshnin,
Se të qante kur të qeshnin,
Se të veshte kur të çveshnin,
Nën' o moj, të ra dëshmor.

Nën' o moj, vajtë merr malin,
Larot t'a përmbysnë djaln
Që me Ismail Qemalin
Ngriti flamur trimëror.

Nën' o moj, m'a qaj në Vlorë
Ku të dha liri, kurorë,
Shpirt' i bardhë si dëborë,
Ti s'i dhë as varr për hór.

Nën' o moj, ç'është përpjekur
Gojë-mjaltë e zëmër-hekur
Syrgjyn-gjall' e syrgjyn vdekur
Ky vigan liberatór.

Botue te "Liria Kombëtare",
Numër i jashtëzakonshëm,
28 Nëntor 1926, Viti II, nr. 33, Genëve.

*Fan Stilian Noli-Syrgjun
vdekur-Elegji për Luigj
Gurakuqin*

Autor i këtyre veprave është Fan Noli. U lind më 1882. Ishte shkrimtar, përkthyes, diplomat dhe kryepeshkop. Noli është një figurë tjetër poliedrike shqiptare. Përveç veprave origjinale ai përktheu në shqip edhe Shekspirin, Servantesin, Omar Khajamin etj. Ishte edhe Kryetar i Qeverisë së parë Demokratike në Shqipëri. Drejtoi gazetën “Vatra” dhe formoi të parën kishë autoqefale shqiptare (të

pavarur) në Amerikë. Ishte poliglot. Në një konferencë për shtyp në kohën kur ishte kryeministër la pa gojë të pesëmbëdhjetë gazetarët e pranishëm me aftësinë e tij për tu përgjigjur në gjuhët respektive të secilit.

15. Cila fjali është tekst i Formulës së pagëzimit?

Teksti i “Formulës së pagëzimit” është ky: “Unë të pagëzojë në emër të Atit, të Birit e të Shpirtit Shenjtë”. Këtë fjali të nënvizuar me të kuqe mund ta shihni edhe ju në faksimilen përbri. Në kohën kur u shkrua kjo formulë populli ynë luftonte kundër sulltanëve të Turqisë dhe më që ishte kohë lufte kryepeshkvi Pal Engjëlli jep urdhër që familjarët shqiptarë t’i pagëzojnë fëmijët e porsalindur në shtëpitë e tyre.

16. Në vitin 1933 botohet Kanuni i Lekë Dukagjinit - Kush ishte autori i këtij botimi?

Kanuni i Lekë Dukagjinit është botuar nga shkrimtari e patrioti i madh Shtjefën Gjeçovi në vitin 1933. Kanuni i Lekës është monumenti më rëndësishëm i kulturës shqiptare në përgjithësi. Libri përmbledh kodet, normat e pashkruara të së drejtës zakonore që kanë mbretëruar mbi gjashtëqind vjet duke luajtur rol vendimtar në jetën e popullit tonë. Gjeçovi ishte shkrimtar, etnograf, arkeolog dhe prift i nderuar. Botoi këto vepra: “Agimi i Gjytetnisë-1910 dhe “Kanuni Lekë Dukagjinit”-1933. E vranë në pritë policët serb, pasi që ju kundërvu haptas politikës shtypëse të Serbisë më 13 tetor 1929 teksa po kthehej nga Prizreni për në kishën Zymit ku punonte si famullitar dhe mësues i shqipes.

17. Sa mendoni se është e hershme letërsia jonë për fëmijë? Kur ka filluar ajo?

Vjersha më e hershme e shkruar për fëmijë në letërsinë tonë është ajo e Kostandin Kristoforidhit me titull “Ylli i vogël lart në qiell”. Ky vit e kjo vjershë konsiderohet si fillim i hershëm i letërsisë sonë për fëmijë. Kjo vjershë u botua në Abetaren e Kristoforidhit në vitin 1872. Kristoforidhi bëri shumë për fëmijët dhe shkollën shqipe. Të mësojmë vjershën e tij:

Ylli i vogël lart në qiell,
duket porsì zjarr në pyll.
Sipër dheut lart qëndron
Xixa, xixa xixëllon.

18. Gjatë luftës në Kosovë më 1999 u vranë nga forcat serbe dy shkrimtarë të dashur për fëmijë. U vranë pse ishin shkrimtarë dhe shqiptarë pse shkruanin për lulet, fëmijët dhe lirinë. Ata i vranë duke besuar se ne do t'i harrojmë. Por, ne do t'i kujtojmë e do t'i duam përgjithmonë. Cilët ishin ata?

Forcat serbe gjatë luftës në Kosovë masakruan edhe dy shkrimtarë të njohur për fëmijë. Në Mitrovicë vranë në shtëpinë e tij shkrimtarin e profesorin e nderuar Latif Berisha, kurse në Drenicë masakruan Ymer Elshanin, së bashku më shumë fëmijë, gra e burra.

Latif Berisha ishte profesor i njohur i Letërsisë së Rilindjes në Fakultetin Filologjik në Prishtinë dhe autor i librit me vjersha të bukura për fëmijë "Tufa". Ymer Elshni ishte një nga autorët më të njohur në letërsinë e sotme për fëmijë.

19. Cili prej këtyre shkrimtarëve shqiptarë konsiderohet Baba i gjuhës shqipe?

Baba i gjuhës shqipe konsiderohet Kostandin Kristoforidhi. Gjithë jetën e vet Kristoforidhi ia kushtoi shkollës dhe gjuhës shqipe. Për shkollën shqipe shkroi abetaren e shumë libra tjera dhe punoi me zell gjithë jetën si mësues. Për shqipen bëri gramatikën e saj në dy dialekte dhe tuboi për pesëdhjetë vjet aq shumë fjalë sa arriti të botoi edhe Fjalorin. Pra, vepra jetësore e tij është Fjalori i gjuhës shqipe. Do përmendur edhe ndihmën që Kristoforidhi i dha albanologut të madh Han për mësimin e shqipes dhe hartimin e fjalorit gjermanisht-shqip. Ka shkruar edhe një prozë të bukur me titull "Gjahu i malësorëve" në vitin 1902.

20. Brenda viteve 1508 - 1510 u botua për herë të parë në Romë në latinisht vepra “Historia e Skënderbeut”. Kush e shkroi “Historinë e Skënderbeut”?

Marin Barleti 1460-1513

Marin Barleti është kronisti dhe historiani i parë që shkroi për jetën e luftërat e Skënderbeut. Barleti ishte shkodran dhe fare i ri kishte luftuar personalisht për mbrojtjen Shkodrës nga turqit. Kur ra Shkodra në Rrethimin e Dytë më 1478, Barleti u shpërngul në Itali. Atje studioi histori, letërsi klasike dhe gjuhë latine. Vepra që i solli famë është “Historia e Skënderbeut” e cila

u botua në Romë dhe më vonë njohu 21 ribotime. Brenda një kohe të shkurtër është përkthyer në italisht, gjermanisht, portugalisht, polonisht, spanjisht, frëngjisht dhe anglisht.

Vepra e Barletit u bë literatura më e dashur e kohës për lexuesit evropianë dhe vepra prej se cilës një kontinent i terë mësoi për Skënderbeun dhe sakrificën e popullit tonë.

Barleti shkroi edhe “Rrethimin e Shkodrës” të cilën e botoi në Venedik në vitin 1504.

21. Para Luftës së Dytë Botërore kishim një shkrimtar shqiptar të propozuar për çmimin Nobel në letërsi. Për cilin shkrimtar është fjala?

Gjergj Fishta në Paris

Fishta është poet gjenial, epiku më i madh i letërsisë sonë, Homeri i shqiptarëve që para

Luftës së Dytë është propozuar për Nobel. Fatkeqësisht, ky shkrimtar i madh për pesëdhjetë vjet është ndaluar, është sharë, është denigruar. Por fatmirësisht, veprat i kanë shpëtuar dhe populli ynë fshehtas e ka lexuar, e ka mësuar përmendsh, e ka përhapur gojarisht. Vepra më e njohur e Fishtës është “Lahuta e malësisë”, për të cilën punoi 40 vjet dhe e botoi më 1937. Vepra të njohura të Fishtës janë edhe: “Mrizi i zanave”, “Gomari i Babatasit”, “Anzat e Parnasit” etj. Fishta u zgjodh Kryetar i Kongresit të Manastirit, punoi si mësues i shqipes dhe botoi revistat “Hylli i dritës” dhe “Posta e Shqypnisë”. Më 1931 Greqia i jep dekoratën “Foenix”, kurse në vitin 1939 Italia e bën anëtar të Akademisë së saj.

22. Kritika letrare studion veprën letrare kurse kritikët më të njohur në letërsinë shqiptare janë:

Kritika letrare shqiptare është edhe e pasur edhe e hershme në letërsinë tonë. Bie fjala në Letërsinë e Bejtexhinjve kemi të zhvilluar llojin e polemikës letrare, në Letërsinë e Rilindjes kemi kritikë të mirëfilltë kurse pas Luftës së Dytë kritika letrare ngritet në nivelin e disiplinës shkencore, që studion veprën letrare. Sot, kritikët letrar më të njohur janë: Razi Brahimi, Ali Aliu, Adriatik Kallulli, Hasan Mekuli, Ibrahim Rugova, Klara Kodra, Rexhep Qosja, Dhimitër Shuteriqi, Xhemajl Mustafa, Diana Çuli e shumë të tjerë.

23. Kur përmendim këta emra: Gustav Majer, Erik Hans Thunman, Johan Georg fon Hani, Holger Petersen, Norbert Jokli, Ullmar Qvick, Robert Elsie etj, atëherë flasim për:

Albanologët e nderuar që bënë aq shumë për kulturën shqiptare. Gustav Majeri (gjerman) botoi të parin ”Fjalor etimologjik të shqipes”; Thunman (suedez) konstaton: “shqipja është pasardhëse e ilirishtes”; Hani (gjerman) zbuloi fjalorin e Todhrit dhe bëri studime të shumta për shqipen, prandaj më të drejtë quhet edhe baba i Albanologjisë; Peterseni (danez) studioi natyrën e brendshme të shqipes, botoi 10 përralla, 12 këngë, 18 gjëegjëza dhe 18 besime popullore; Norbert Jokli (gjerman me origjinë çifute) studioi etimologjinë dhe fjalëformimin e shqipes; Ullmar Qvick (suedez) shkroi një vepër për shqiptarët kurse

Robert Elsie (kanadez) është sot njëri nga njohësit më të mirë të gjuhës e letërsisë sonë dhe një nga përkthyesit më të mirë të saj në anglisht e gjermanisht...

24. Lexojmë një këngë për fëmijë. Fjalët që përputhen, pëlqehen bukur njëra me tjetrën në fund të vargjeve quhen?

Mor` bubrrec, mor` bubrrec/ Ti gjithë ditën ec e ec/ Mbledh e mbledh e grumbullon/ Pa me thuaj pse punon. Kur fjalët përputhen në fund të vargjeve atëherë kemi të bëjmë me

Rimën si një element të rëndësishëm të vjershërimit.

25. Cila gazetë konsiderohet e para në historinë e gazetarisë shqiptare?

Gazeta e parë në historinë e gazetarisë sonë besohet të jetë “Shqiptari i Italisë” e De Radës e cila doli në vitin 1860. Në këtë shekull ishte Rilindja Kombëtare shqiptare që bënte të qarta kërkesat kryesisht çlirimtare të saj para publikut vendor e ndërkombëtar. De Rada botoi edhe revistën e parë me titull “Flamuri i Arbrit” (1883-1887).

26. Cilat gazeta botohen sot në Kosovë? Përmend së paku katër tituj.

Në Kosovë sot botohen shumë gazeta. Ja disa prej tyre:

Koha ditore

Kosova sot,

Bota sot,

Zëri,

Epoka e re,

Lajm,

Exprsees, etj.

27. Çka nënkupton njeriu ynë kur përdorë fjalën e urtë “Muri luan, burri s’luan “?

Kur themi këtë fjalë atëherë mendojmë në Besën. Fjalët e urta kanë fuqi të madhe shprehëse. Janë pasuri e seciles gjuhë.

28. “Fjalori latinisht-shqip”, është vepra e parë në leksikografinë shqiptare, të cilën e botoi?

Veprën e parë leksikografike, fjalorin Latinisht – shqipe, e botoi Frang Bardhi në vitin 1635. Leksikologjia studion fjalorët dhe leksikografi i parë shqiptar është Frang Bardhi. Bardhi është autori i tretë i rëndësishëm i letërsisë së vjetër shqiptare. Fjalorin e botoi në Romë. Në këtë fjalor Bardhi përfshiu edhe disa 113 proverba shqipe. Frang Bardhi ishte edhe një nga të parët folklorist e etnograf shqiptar.

29. Kush mbledhi në Kosovë anekdota popullore, folklor e etnologji shqiptare?

Anton Çetta

Në Kosovë ka mbledh anekdota popullore, ka sistemuar folklor e etnografi shqiptare profesor Anton Çetta. Në vitet 90-të nis me disa bashkëpunëtorë Lëvizjen gjithëkombëtare, historike për faljen e gjaqeve dhe pajtimeve në Kosovë. Në historinë tonë më të re kjo Lëvizje e profesor Çettës për të bashkuar shqiptarët në atë kohë kur Serbia bëhej gati për t'na zhdukur nuk do të harrohet kurrë për shumë arsye. Anton Çetta drejtoi për shumë vite

Sektorin e Folklorit në Institutin Albanologjik të Prishtinës. Ai u bë njohës i thellë dhe studiues i spikatur i kulturës popullore, dokeve, riteve, miteve shqiptare e më gjerë. Kishte mbaruar Liceun e Korçës dhe kishte studiuar Romanistikë në Beograd. Vdiq në Prishtinë në vitin 1995.

30. Sot, shkolla shqipe funksionon mirë edhe jashtë atdheut. Dëshmi e gjallë është edhe ky kuiz i sotëm këtu në Suedi. Por, pesëqind vjet më parë ishte Marin Beçikemi që hapishkollën e parë jashtë atdheut. Në cilin qytet të Italisë u hap kjo shkollë?

Mes viteve 1500 – 1504 shkodrani Marin Beçikemi hapi të parën shkollë shqipe në Venedik të Italisë. Mësues të parë ishin Beçikemi dhe Marin Barleti. Objekti i shkollës u ngritë me ndihmën e mërgimtarëve shqiptarë që jetonin në këtë qytet. Fasada e jashtme e këtij objekti paraqet pamje nga lufta e popullit tonë për liri dhe për habi, si e tillë ruhet edhe sot.

31. Voskopoja dikur ishte qendër e rëndësishme kulturore jo vetëm për shqiptarët. Kishte shkollën e vet të quajtur “Akademia e Re” si dhe shtypshkronjën. Në cilin shekull Voskopoja ishte qendër e famshme e arsimit dhe e kulturës shqiptare?

Në shekullin e XVIII qendër shumë e rëndësishme arsimore e kulturore në jugun e Europës ishte Voskopoja. Vosjkopoja shtrihet 13 km në perëndim të Korçës. Kishte shtypshkronjën e vet që ishte e para në Ballkan dhe Bibliotekën e njohur. Në vitin 1720 u themelua shkolla e mesme e quajtur “Akademia e Re” në të cilën jepnin mësim Teodor Kavaljoti, Anonimi i Elbasanit, Dhaskal Todri etj. Voskopoja ishte edhe qendër e artit pamor. Aty pikturuan Kostantin e Athanas Zografi, Thedhor Sino veprat e të cilit janë gjetur edhe në Hungari, Slloveni, Serbi, Austri etj. Në Voskopojë u përkthyen në shqip Ezopi dhe shumë libra fetare

32. Si quhet romani i fundit i Kadaresë i përkthyer në suedisht në prill të vitit 2007?

Vepra e fundit e Ismail Kadaresë përkthyer në suedisht titullohet “Grymma april”. Vepra është përkthyer nga frëngjishtja në suedisht ndërsa romani në shqip titullohet “Prilli i thyer”. Edhe kjo vepër është botuar nga shtëpia botuese me famë në Suedi Albert Bonniers Förlag dhe vepra është mirëpritur e shoqëruar me kritika të shumta afirmative.

33. Tekstin e hymnit tonë kombëtar e shkroi?

Asdreni 1872-1947

Tekstin e hymnit tonë kombëtar e shkroi Asdreni.

Asdreni shkroi edhe këto vepra:

Rreze dielli (1904)

Ëndrra e lotë (1912)

Psalmë murgu (1930)

Kambana e Krujës (1937)

34. Si quhet drama e parë e shkruar në gjuhën shqipe?

„Emira“ e Anton Santorit është drama e parë e shkruar në gjuhën shqipe.

35. Librin me vjersha “Baba Tomori” dhe komedinë e bukur “14 vjeç dhëndër” e shkroi?

Çajupi 1866-1930

Veprat “Baba Tomori” dhe komedinë “Katërmbdhjetë vjeç dhëndër” i ka shkruar Çajupi.

36. Në lëtersinë tonë një shkrimtar i madh quhet “Poet i mjerimit”. Po, kush është ky poet i dashur, që me art luftoi mjerimin shoqëror të kohës së tij?

Migjeni 1911-1938

Ky poet i madh është Migjeni. Migjeni u lind në Shkodër në vitin 1911. Ka shkruar veprën e njohur “Vargjet e lira”

në vitin 1936. Vdiq në Itali në vitin 1938, ende pa i mbushur 28 vjet. Është shkrimtar shumë i dashur nga lexuesit shqiptarë.

37. Vjershat e bukura “Vdekja e Nositit” dhe “Poradeci” i shkroi liriku më i madh i shekullit XX. Kush është ky shkrimtar?

Lasgush Poradeci 1899-1987

Ky shkrimtar i madh i letërsisë shqiptare (liriku më i madh i shekullit XX) është Lasgush Poradeci. Lasgushi ka shkruar këto vepra:

“Vallja e Yjve” – lirikë 1933

“Ylli i zemrës” – lirikë 1937

“Ekskursion teologjik i Sokratit”

“Mbi ta”

“Kamadeva”

U lind në vitin 1899 dhe vdiq më 12 nëntor të vitit 1987.

38. Në Spanjë luftoi fashizmin, në letërsinë tonë botoi poezi, tregime, romane dhe përktheu bukur nga gjuhët tjera në shqip. Lexuesit shqiptarë e kujtojnë me respekt sidomos për romanin “Hasta la vista”. Fjala është për...?

Fjala është për romancierin e njohur shqiptar Petro Marko.

Petro Marko ka shkruar këto vepra

“Hasta la vista” 1958, “Qyteti i fundit” 1960, “Një emër në katër rrugë”, “Ara në mal”, “Nata e Ustikës”, Shpella e piratëve”, “Horizont” etj.

39. U doktorua për ekonomi në vitin 1934 por që në fillim u bë shumë i njohur si shkrimtar. Në historinë e letërsisë sonë nis i pari fillet e prozës moderne shqiptare.

Mitrush Kuteli 1907-1967

Shkroi “Poemin kosovar”, “Sulm e lotë”, “Tregime të moçme shqiptare” etj. Si quhet ky shkrimtar?

Ky shkrimtar quhet Mitrush Kuteli. Kuteli shkroi shumë vepra. Ja disa prej tyre:

”Net shqiptare”, ”Pylli i gështenjave”, Ago Jakupi e rrëfime tjera”,

“Sulm e lotë”, “Shënime letrare”, “Baltë e tokë”, “Në një cep të Ilirisë së poshtme”, “Tregime te moçme shqiptare” etj.

40. Romani “Lumi i vdekur” ka për subjekt dashurinë mes Adilit kosovar e Vitës myzeqare. Kush e shkroi “Lumin e vdekur”-romanin me përmbajtje gjithëshqiptare dhe stil të përkryer?

Këtë roman të bukur të letërsisë sonë e ka shkruar Jakov Xoxa.

Xoxa ka shkruar edhe këto vepra:

“Lulja e kripës” dhe “Juga e bardhë”

Jakov Xoxa është një nga stilistët më të mëdhenj të prozës shqipe.

41. Kush ka shkruar këto vepra: “Njeriu me top”, “Komisari Memo” Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo” etj,?

Dritëro Agolli

Këto vepra i shkroi Dritëro Agolli. Lexuesit i lexojnë më dëshirë vjershat e tij, këngëtarët i këndojnë me kënaqësi poezitë e tij (kujto “Poçari”), regjisorët bënë filma disa nga romanet e tij (kujto filmat: “Komisari Memo” e “Njeriu me top”). Është përkthyer në disa gjuhë botërore. Romani satirik “Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo” pati shumë sukses në frëngjisht.

42. Romanet “Dhjetori i shqetësuar” dhe “Dikush me buzëqeshte” janë vlerësuar lart nga kritika letrare.

Autori i këtyre veprave është ...?

Ky shkrimtar është Fatos Arapi. Edhe romanet edhe poezitë e tij janë kryevlera të letërsisë sonë të re. Arapi ka shkruar poezi të fuqishme dhe prozë mjaftë interesante.

43. “Miq, Kosova është gjaku im që nuk falet” – tha kur ishte fare i ri shkrimtari gjakovar që sot është poeti më i madh i Kosovës. Është përkthyer në shumë gjuhë dhe ka marrë shumë shpërblime letrare kombëtare dhe ndërkombëtare. Si quhet poeti?

Ali Podrimja 1940-2012

Ky poet shqiptar quhet Ali Podrimja. Podrimja ka filluar të shkruajë poezi fare i ri. Librin e parë me poezi e boton kur ishte në gjimnaz (“Hija e tokës”). Ka shkruar shumë vepra. Ja disa prej tyre: “Dhimbë e bukur”, “Sampo”, “Torzo”, “Lum, lumi”, “Zari”, “Buzëqeshje në

kafaz” etj. Ka botuar edhe dy libra me prozë: “Burgu i hapur”-1998 dhe “Harakiri”-1999. Etj.

44. U lind në Rugovë më 1938. Kur u bë poet tha: “Mos u bëj poet nëse s’mund të vdesësh për secilin varg, të vdesësh për secilën fjalë”. Vepra “Karvani i bardhë” e bëri romancier modern shumë të njohur në Kosovë. Si quhet shkrimtari?

Azem Shkreli

Ky shkrimtar i madh i Kosovës quhet Azem Shkreli. Ka botuar këto vepra me poezi: “Bulzat”, “Ëngjujt e rrugëve”, “E di një fjalë prej guri”, “Nga bibla e heshtjes”, “Pagëzimi i fjalës”, “Nata e papagajve”, “Lirikë në shi”, “Zogj në gurë” etj. Ka shkruar edhe këto vepra në prozë: “Karvani i bardhë”, “Sytë e Evës”, si dhe dramat:

“Fosilet” dhe “Varri i qyqes”. Poezitë e

tij janë përkthyer në shumë gjuhë. Ishte drejtor i Kosovafilm-it dhe i Teatrit Kombëtar. Vdiq në pranverën e vitit 1997 në Prishtinë.

45. Vjersha “Mori Shqypni e mjera Shqypni” (botuar më 1873) është një nga poezitë më të njohura dhe më popullore në mbarë letërsinë shqiptare. Kush e shkroi?

Pashko Vasa 1825-1892

Vjershën “Mori Shqypni e mjera Shqypni” e shkroi Pashko Vasa. Ishte shkrimtar e luftëtar i madh i Rilindjes kombëtare. Punoi edhe si diplomat, shërbeu sekretar në ambasadën e Britanisë së Madhe dhe guvernator në Liban. Vjersha “Mori Shqypni...” u bë një hymn i shqiptarëve. Në vitin 1890 boton në frëngjisht romani e parë shqiptar “Bardha e Temalit” në Paris. Vdes në Liban në vitin 1892 kurse pas Luftë së Dytë eshtrat iu sollën në vendlindje.

46. Kur u shfaq si krijues pati pak lexues e shumë mohues. Shkroi kryesisht prozë moderne si bie fjala romanin “Oh!”. Është ky...?

Është ky shkrimtari i njohur Anton Pashku. Ky shkrimtar në fillim nuk është kuptuar mirë nga lexuesit tanë. Për kohen kur u paraqit ishte shumë modern në prozën tonë. Më vonë është kuptuar rëndësia e tij në letërsinë tonë. Ka shkruar këto libra me tregime: “Kulla”, “Kjasina”, “Lutjet embrëmjes”; dramat: “Gof”, dhe “Sinkopa” si dhe romani “Oh!”. U lind në vitin 1937 në Prizren dhe vdiq në vitin 1995 në Prishtinë.

47. U lind në Plavë të Malit të Zi më 1916. Botoi librat me poezi: “Për ty”, “Avsha Ada” dhe “Brigjet”. Ky shkrimtar është...?

Ky shkrimtar është Esad Mekuli. Ishte një nga shkrimtarët më të mëdhenj shqiptarë në Mal të Zi. Ka botuar këto vepra: “Për Ty”, “Avsha Ada”

dhe “Brigjet”. Ka përkthyer në shqip letërsi të huaj dhe ka drejtuar për shumë vite revistën letrare të njohur dikur në Kosovë “Jeta e Re”. Për punën e tij atdhetare është burgosur nga regjimi jugosllav i kohës. Me profesion ishte doktor i shkencave veterinarë. Vdes në Prishtinë në vitin 1993. Mori edhe shumë shpërblime letrare.

48. Cili lloj i letërsisë është më i hershëm?

Letërsia gojore është lloj më i hershëm i letërsisë. Kur u zbulua shkrimi lindi një art i ri më emrin letërsi.

49. Kur poeti përdorë lidhëzat (si, porsi, ashtu si) në vjersha apo këngë popullore si bie fjala: “Syri i saj si qersh, goja si kuti ...” atëherë themi se përdorë figurën stilistike të quajtur?

Atëherë poeti apo këngëtari përdorë figurën stilistike të quajtur Krahësim.

50. Cili prej shkrimtarëve shqiptar shkroi romanet ‘Shqiptarët në Goli Otok’, ‘Nata në gur’, ‘Plaku dhe urat’, ‘Fundi i legjendave’, ‘Kodra e pajtimit’ etj...

Është shkrimtari i madh shqiptar Mehmet Kajtazi (1944-2003)

Para se të flasim për jetën dhe veprën e shkrimtarit tonë të mirënjohur Mehmet Kajtazi, në emër të falënderimit për të gjithë pjesëmarrësit e këtij simpoziumi po japim citate nga fjala falënderuese që ka dhënë z. Mehmet Kajtazi më 29 mars 2002 me rastin e shfaqjes së dramës “Nata e Fundit në Goli Otok”:

Fjala FALEMINDERIT (në

kuptimin e bimës dhe në kuptimin e tokës), ua drejtojë sonte deri në përulje drejtë NJËREZVE që qëndruan dhe u flijuan që ne të mos jetojmë përherë me erë të mollës, por mollën ta kemi në duart tona”.

Mehmet Kajtazi u lind në vitin 1944 në Kllodernicë të Drenicës (komuna e Skenderajt). Një kohë punoi arsimtar i gjuhës dhe letërsisë shqipe në vendlindje, në Turqefc, në Runikë, në Klinë të Epërme dhe në shkollën e mesme “Isa Boletini” në Skënderaj, ndërsa, prej vitit 1973 ishte gazetar dhe redaktor i fejttonistikës në të përditshmen “Rilindja” dhe së fundi deri në vdekje punoi si redaktor profesional për prozë në Ndërmarrjen Botuese “Rilindja”, Prishtinë. Më së shumti lëvroi reportazhin ku trajtoi tema të aktualitetit dhe të historisë. Ka botuar tregime, reportazhe dhe shkrime të ndryshme në revista dhe gazeta që botoheshin në gjuhën shqipe në Prishtinë, Tiranë, Shkup, Podgoricë dhe Zvicër.

Me krijimtari letrare merrej që nga shkolla e mesme. Ka shkruar kryesisht prozë për të rritur: romane, tregime, novela.

Pjesë nga veprimtaria e tij artistike janë përkthyer dhe botuar në frëngjisht.

Mehmet Kajtazi ishte krijues që ka shfrytëzuar ngjarje të vërteta, personalitete historike e figura tjera, por edhe situata të veçanta të gërshetuara me ndodhi e personazhe fiktive, të cilat në laboratorin e krijuesit janë përpunuar artistikisht. Tema e fakte të realitetit tonë kombëtar e historik janë brumosur në një varg veprash letrare të Mehmet Kajtazit, të cilat me ngjyrim artistike janë fuqizuar”.

Mehmet Kajtazi ka botuar pesëmbëdhjetë romane dhe dy përmbledhje tregimesh, “ku kryesisht përpush katrahurat e mëdha të etnisë, sfidat, shpresat dhe udhët që e ngjiten në majat e mbijetesës. Pra në të shumtën, në fabulën e veprave të këtij prozatori gëlojnë luftërat, varrëtarët, nënat shamizeza dhe heronjtë, të cilët përcjellin nga një brez në tjetrin gjëmimet e rrufeve, zinë e riteve mortore, kujet dhe prapë kumbimet e betejave dhe sërish kapërcimi i rrethakut të motjes. Të gjitha këto rrjedhin nga një rrafsh rrëfimor plot thyerje e kontraste dhe thuren me nje gjuhë që duket sikur mezi e bart baladën, vëren Rushit Ramabaja.

Mehmet Kajtazi ka botuar këto vepra:

1. “Nata në gur” (roman, 1984), botoi “Rilindja”, Prishtinë,

2. “Plaku dhe urat” (roman, 1986), botoi “Flaka”, Shkup.

Nuk janë të rralla rastet kur një vepër letrare shkruhet si reagim ndaj një modeli pararendës të llojit të vet, duke tentuar njëherit që mohimin e atij modeli ta mbështesë në argumentet që ofron përmes veprës së rë...Një dukuri të tillë e ndeshim edhe tek romani i Mehmet Kajtazit “Plaku dhe urat”. Te ky roman, të bëjmë një paralele me konstatimet e deritashme, kemi tekstin që i shqipton situatat e jetës dhe tekstin që komenton këtë formë të shqiptimit dhe artikulimit artistik. ... Romani “Plaku dhe urat” ka një kompozicion do të thoshim mozaik, ku tërësinë e rrëfimit e sajonnë reminishencat nga kujtimet e personazhit kryesor (Amnitore Fatorini). Pse është kompozicion mozaik kur pjesa më e madhe e rrëfimit realizohet në veten e parë? Autori mbase edhe qëllimisht ikën nga një mënyrë strikte e zhvillimit të veprimit dhe rrëfimit romanësor, Shkruante R. Musliu për romanin “Plaku dhe urat” më 22.11.1986.

3. “Zemër e Thyer” (tregime, 1987), botoi “Rilindja”, Prishtinë,

4. “Fundi i legjendave” (roman, 1990), botoi “Rilindja”, Prishtinë, (Teatri Shqiptar “Kurora” nga Nyoni-i Zvicër (Theatre Albanais “Kurora” de Nyon) dramatizoi dhe shfaqi romanin “Fundi i legjendave”)

5. “Shqiptarët në Goli Otok” (roman, 1991), botoi “Dielli”, Zagreb. Proza “Shqiptarët në Goli Otok” ka për temë tragjikën e të burgosurve politikë në kohën e inkuizicionit sllavokomunist, të njohur si periudha e Informbyrosë. Në gjithë veprën “Shqiptarët në Goli Otok” të Mehmet Kajtazit, shkruante Rushit Ramabaja, rrëfimi është ndërtuar në formë mozaiku, ku si në ekran ravijëzohen fatet njerëzore.

Teatri Popullor i Prishtinës ka inskenuar dramën “Nata e fundit në Goli Otok”, sipas romanit “Shqiptarët në Goli Otok”-5 nëntor 1992 u shfaq premiera e kësaj drame dhe kjo dramë theu të gjitha rekordet duke patur mbi 300 repriza dhe është shfaqur në të gjitha trojet shqiptare dhe jashtë vendit. Drama “Nata e fundit në Goli Otok”, sipas romanit të Mehmet Kajtazit, është dramë e dhembjes, dramë e ndërgjegjejes së vrarë, e mllefrit të frenuar, e zhgënjimit, e përpjekjes për ta mundur frikën, tmerrin, vdekjen, e përpjekjes për të tejkaluar vetveten, brenda greminave të thella shpirtërore të shkaktuara nga malli për lirinë e largët, që si fatomorganë sillet brenda grilave, shkruante Fadil Hysaj.

6. "Kodra e pajtimit" (tregime, 1993), botoi "Ylberi", Prishtinë, Duke lexuar tregimet e Mehmet Kajtazit, shkruante Rifat Kukaj, lexuesi gjithsesi do të provokohet me ngërthimet, psherëtimat, gjëmat dhe shpresën e njeriut tonë që nga kohërat më të hershme e deri më sot.
7. "Ushtimë e Alboderit" (roman, 1993), botoi "Shkëndija", Prishtinë. Zeqir Gërvalla lidhur me veprën "Ushtimë e Alboderit" shkruante: Trekëndëshi tredimensional i romanit "Ushtimë e Alboderit" janë tri kohërat-në një kohë-Harmoni në shesh të Brukselit duke hyrë në dimensionin e katërt të ringjalljes së një kohe të Re të Ribashkimit tonë Kombëtar Shpirtëror e Tokësor në një rend të ri të Ballkanit-Evropës e Botës liridashëse e përparimtare nën Diellin e të gjithëve falë Zotit Një- Krijuesit të Gjithësisë
8. "Shote Galica" (roman, 1995), botoi Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë. Për këtë roman, Rushit Ramabaja shkruante: "Shote Galica" është një transponim i sukseshëm i njërës nga baladat tona kombëtare që në rrethakun e historisë sikur nuk po e presin njëra rjetrën
9. "Minatorët" (roman, 1995), botoi "Onufri", Elbasan. Vangjush Saro shkruante: Vepër e frymëzuar drejtpërdrejtë nga ngjarjen në minierën e Trepçës në Kosovë, libër prej nga mesazhi i rezistencës, artistikisht dhe dokumentarisht, vjen e plotëson kuadrin e luftës për të drejtat kombëtare e qytetarëve. Autori i sjell kështu lexuesit një botë të pasur që vlon në galeritë e minierave, por me shumë në galeritë e shpirtit.
10. "Thikë në portokall" (roman, 1995), botoi Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë,
11. "Gjeli i katedrales" (roman, 1996), botoi NB "Rilindja", Prishtinë,
12. "Santa Ana" (roman, 1998), botoi NB "Rilindja", Prishtinë,
13. "Guri i dallëndyshes" (roman, 1998), botoi NB "Rilindja", Prishtinë,
14. "Lindja në qiell" (roman, 2000), botoi "Rilindja", Prishtinë. Ngjarja e romanit "Lindja në qiell", janë vitet tona të përgjakshme nën okupim, personazhet si Agon Zhuka, Adem Jashari, Curr Yjëzimi, Yllkë Dhogaqi, Gëzim Dushi e shumë të tjerë, i bëjnë jëtë veprës e që

është shumë e afërt me kohën dhe traumat që i përjetoi populli ynë në Kosovë.

Mehmet Kajtazi me këtë roman tregoi edhe njëherë se është i lidhur ngushtë me fatin e kombit dhe historinë e tij, shkruante H. Perloka.

15. “Udha I” (roman, 2000), botoi “Rilindja”, Prishtinë,

16. “Ndezja e shiut” (roman, 2001), botoi NB “Rilindja”, Prishtinë, (Romani Ndezja e shiut u nderua me çmimin “Hivzi Sylejmani” të Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës, për veprën më të mirë në prozë në vitin 2001).

Edhe në këtë roman shkrimtari Mehmet Kajtazi preokupohet me kohë, hapësirat e ekzistencës e të etnisë shqiptare. Kjo unazë narrative-kompozicionale-figurative ka zbritur shumë afër kohës sonë: kalvaret e golgotat e dëbimit masiv të shqiptarëve gjatë luftës së fundit, tek e nisë me Bllacën famëkqë, e vazhdon...

17. “Një diell tjetër” (roman, 2003). botoi NB “Rilindja”, Prishtinë,

Edhe në këtë vepër autori, ashtu si edhe në veprat tjera, lëndën e merr nga jeta e përditshme në Kosovë, nga njerëzit e saj, nga problemet ekzistenciale me të cilat ballafaqohen shqiptarët, për ti bërë ballë gjithë katrahurave që ranë mbi ne nga pushtuesit e huaj tash e sa shekuj.

Romani “Një diell tjetër” i Mehmet Kajtazit paraqet tragjedinë shqiptare të viteve nëntëdhjetë, e cila triumfoi me luftën për çlirim. Duke u zhytur në dramën e etnisë Mehmet Kajtazi jep me ngjyra të theksuara kohën e aparteidit serb në vitet nëntëdhjetë të shekullit që lam pas.

Romani “Një diell tjetër”, siç vëren edhe shkrimtari i mirënjohur Rushit Ramabaja në pasthënie, i shkruar sipas modusit të ironisë së qëndrueshme, e shqipton dramën më të re shqiptare me një gjuhë e me një stil të mvetësishëm duke vendosur në një kompleks modern sintetizues.

Shkrimtari dhe miku ynë i mirënjohur z.Mehmet Kajtazi ndërroi jetë më 25 shtator 2003 në Lozanë të Zvicrës dhe u varros në Prishtinë më 27 shtator 2003.

51. Cili shkrimtar kosovar shkroi poemën “Shqiptari vdes duke kënduar”, përmbledhjen më poezi “Kohë për të folur gurët”, “Nyja e Gordit”, “Është veëm kujtesë” etj.?

Naim Kelmendi

Naim Salih Kelmendi lindi më 10.09.1959 në Ruhot të Pejës. Rrjedh nga një familje e njohur për tradita patriotike në Rrafshin e Dugagjinit. Ëshë biri i nacionalistit të mirënjohur Salih Ramë Kelmendi nga Haxhaj –Rugovë. Për të parët e familjes së tij është shkruar edhe në “Lahutën e Malësisë” së Gjergj Fishtës duke përmendur të parin e kësaj familje -Rrustem Ukën... Babai i Naimit, Salihu ishte i ndjekur dhe i burgosur

nga shovenistët serb në kazamatat jugosllave. Deri më vdekje babai i tij mbeti konsekuent ndaj çështjes kombëtare.... Naimi, për disa vjet ka punuar si gazetar i gazetës “Bota sot”, kurse gjatë luftës çlirimtare në Kosovë, ishte reporter lufte në betejën famoze të Kosharës (1999) prej nga lexuesi shqiptar njoftohej për luftën heroike të vashave dhe djemëve shqiptarë... Poashtu ai njoftonte opinionin mbarëkombëtarë për të bëmat e lavdishme dhe heroizmin e kësaj beteje të lavdishme, por më vonë Naim Kelmendi shkroi edhe mjaftë radhë, artikuj, intervista etj., për një tjetër betejë të lavdishme-Betejën e Loxhës në gazetën “Pavarësia Neës” etj. Naim Kelmendi tërë jetën e tij e deri më sot ia kushtoi çështjes sonë kombëtare gjegjësisht pena e tij nuk pushoi kurrë së shkruari poezi e prozë për Kosovën dhe popullin e robëruar shqiptar, dhimbjet e të cilit do t’i përjetojë rëndë në shpirt, njësojë sikur mallin për babanë e tij, ngrohtësinë dhe zërin e ëmbël të të cilit nuk e shijoi kurrë në jetë....

Naim Kelmendi edhe tash vazhdon të shkruan poezi, të këndojë dhe t’i thurë këngë lirisë së fituar me aq shumë gjak, do të këndojë bashkë

me popullin e tij të cilit i thuri aq shumë vargje, dhe për lirinë e të cilit ishte i gatshëm të sakrifikohet në çdo çast. Poetët janë zëri më i bukur i një populli, janë këngëtarët më të mëdhenjë që i këndojnë lirisë, janë bilbilat më të bukur të botës që ia thonë këngës në çastet më të vështira kur të tjerët vajtojnë, vetëm e vetëm që ta mbajnë të gjallë shpirtin e popullit kur ai kërcënohet me zhdukje, siç ishte rasti para një decenie me popullin të cilit i takonte Naimi. Për këtë ai deri më tani ka botuar mbi 12 përmbledhje poezish, ka shkruar me dhjetra punime publicistike dhe gazetareske, është marrë me aktivitete të shumta kulturore, qoftë në Kosovë (Pejë, Ruhot, Prishtinë) në Zvicër, Shqipëri etj.

Naimi ishte redaktor i disa revistave shqipe në diasporë, si “Top-Kultura”, etj. ka organizuar me dhjetra takime dhe mbrëmje letrare, promovime librash, ishte reporter i parë i gazetës “Bota Sot” që arriti të raportojë nga fronti i luftës në Koshare, ishte bashkëpuntor i shumë botimeve në gjuhën shqipe... Ishte pra gjithmonë ndër të parët në front, në ate intelektual dhe ate të luftës, nuk i frikësohej as vdekjes, sepse trimërinë ia kishin lënë trashëgim të parët e tij nga Rugova, gjysh e stërgjysh, denbabaden deri në ditën e kijametit. Veprimtaria letrare e Naim Kelmendit, siç na është e njohur mirë përveç vlerave të larta letrare, stilistike, ka edhe vlera pozitivisht të theksuara gjuhësore. I lindur e i rritur në Ruhot, ai si një fëmijë e më vonë si një djalë e veçmas më vonë si nxënës dhe student vërejti se të folurit e Rugovës ka një veçori të vetën e cila po të mbledhet e të ruhet, jo vetëm që do të jetë një thesar i paçmuar për gjuhësinë, por edhe burim e leksik i pashterrshëm për letërsinë, posaçërisht për poezinë.

Qysh në përmbledhjen e parë të poezive me titull “Shtreza në fjalë” është hetuar tek ai se adhurimi i tij është shumë i fortë për leksikun autokton rugovas dhe se ato fjalë të vjetra do të mund të shfrytëzohen pafundësisht në poezi. Kjo prirje e tij vazhdoi të thellohet edhe te veprat e tjera, deri tek ajo e fundit. Mund të thuhet se Naim Kelmendi një numër të madh fjalësh të leksikut rugovas e futi me gjeturi në poezi, ia gjeti vendin e përshtatshëm aty dhe ashtu e mbetur ajo u ngulit aty edhe më tej nga bashkëfrymëzuesit e tij, kështu që në saje të meritës dhe të pasuesve të tij, gjuha jonë e ka rinuar një numër fjalësh e shprehjesh

të vjetra, ua ka rigjeturur vendin aty dhe aty kanë mbetur e do mbesin përgjithmonë si pasuri edhe e leksikut letrar. Një meritë tjetër e Naim Kelmendit si poet e prozator e ka edhe për gjetjen e neologjizmave (fjalëve të reja), për krijimin dhe formimin e tyre, duke i dhënë një kontribut të madh neologjisë shqiptare.

I dhënë pas letërsisë, ku e ka gjetur strofullën shlodhëse për shpirtin dhe ndjenjat e tij, ai si gjuhëtar tërthorazi ia begatoi leksikun gjuhës së vet, e cila në penën dhe gjeturinë e tij, gjeti një mjeshtër kulmor për ruajtjen e të vjetrave dhe krijimin e fjalëve të reja sipas dhe në saje të mendjes dhe syrit shigjetues të tij (Nyja e Gordit). Nga leksiku popullor Naim Kelmendi ia doli të fusë në përdorimin letrar me dhjetra e dhjetra fjalë, të cilat, jo vetëm që nuk ia ulnin vlerën letrare asaj gjuhe, por, përkundrazi ia ngrisin, ia larushonin dhe ia mbushnin me poezicitet. Natyrisht se një vlerë të tillë nuk mund ta ketë çdo fjalë e leksikut popullor, prandaj ai arriti mjeshtërisht të zgjedhë ato fjalë që në vetvete kishin bukuri fjale, bukurtingëllim, veçanësi emërtimi ose shënjimi (Pse ashtu Pandorë). Nga sa u tha, Naim Kelmendi në lëmën e leksikut ka sjellur një pasuri leksiku jo vetëm me brumin vetanak por edhe duke e rikthyer në jetë një numër fjalësh të gjuhës sonë, të cilat poezisë i japin hijeshi, gjerësi kuptimi e sidomos melodicitet autokton. Fjalët e reja të qëmtuara nga veprat, shkrimet dhe shënimet e tij mua më kanë hyrë në punë si lëndë e pakapërcyeshme në punën time gjatë hartimit të FJALORIT TË FJALËVE TË REJA. Ndër krijuesit më të frutshëm të fjalëve veçohet i dalluar edhe Naim Kelmendi ashtu si Azem Shkreli dhe Ramiz Kelmendi.

Prej pendës së Naimit kam qëmtuar dhe shënuar me dhjetra fjalë të tipit të neologjizmave. Naim Kelmendi këngën e ka ndërtuar me fjalë ngjyrimesh të ndryshme ndër të tjera edhe me përmbledhjen me poezi “Nyja e Gordit”. Ai me një “daltë fjale” në dorë këndoi edhe kur shkroi përmbledhjen me poezi “Përballje me vdekjen” me atë formën më të bukur që dinë poetët të bëjnë mjeshtërinë e fjalëve (Eklipsi i diellit, Albanoi, Nyja e Gordit, Pse ashtu Pandorë, Kohë për të folur gurët, Sipërfaqja e padukshme etj). Për krijimtarinë letrare e publicistike të shkrimtarit tonë të mirënjohur Naim Kelmendi kanë shkruar: Ramadan Musliu,

Sali Bashota, Basri Çapriçi, Iljaz Prokshi, Fatos Arapi, Azem Shkreli, Agim Vinca, Shyqri Galica, Abdullah Konushevci, Rushit Ramabaja, Skënder Buçpapaj, Arbër Ahmetaj, Januz Fetahaj, Elida Buçpapaj, Hasan Mujaj, Sejdi Berisha, Shefqet Dibrani, Shaban Cakolli, Ali D. Jasiqi, Sinan Gashi, Rrustem Geci, Avni Nezaj, Rexhep Elezaj, Nazmi Lukaj, Ndue Ukaj, Prend Buzhala, Shahbaze Vishaj, Sarë Gjergji, Flori Bruqi, Peter Tasse, Nebih Bunjaku, Valdet Hysenaj etj.

Publicisti Naim Kelmendi ka shumë libra dhe vlejné t'i veçojmë disa prej tyre:

1. Shtreza në fjalë, poezi, Prishtinë, 1984.
2. Albanoi, poezi, Prishtinë, 1986.
3. Nyja e Gordit, poezi, Prishtinë, 1987.
4. Ç' të bëj me dhembjen, poezi, Prishtinë, 1987.
5. Pse ashtu Pandorë, poezi, Prishtinë, 1989.
6. Përballje me vdekjën, poezi, Prishtinë, 1993.
7. Eklipsi i diellit, poezi, Prishtinë, 1993.
8. Vrasja e deputetit, monografi, Prishtinë, 2003.
9. Shqiptari vdes duke kënduar, poemë për Adem Jasharin, Prishtinë, 2003.
10. Kohë për të folur gurët, poezi, Prishtinë 2004.
11. Sipërfaqja e padukshme, poezi, Prishtinë 2005.
12. Beteja e Kosharës, monografi, Prishtinë, 2008.
13. Pikëpamje dhe reagime, 2008.
14. Në një jetë pas Krishtit, 2010
15. Esenca, 2010
16. Shqiptari vdes duke kënduar, botim i dytë, 2010
17. Është vetëm kujtesë, 2012
18. Antologjia e dhembjes poetike, 2012
19. Po i flisja vetes, 2013

Naim Kelmendi është njëri nga publicistët që, me penën e tij, i doli përballë krimit që mbiu në Kosovë menjëherë pas përfundimit të luftës, pjesëmarrës i së cilës ka qenë edhe vetë si reporter lufte në Koshare. Për këtë guxim të tij, për këtë përpjekje në funksion të ndërtimit të një shteti të mirëfilltë ligjor, për vizionin e tij për një Kosovë demokratike-ishte

për një kohë të gjatë i kërcënuar nga grupet kriminale që u konvenonte anarkia, për ta shfrytëzuar këtë (anarkinë) për pasurim brenda nate. Naim Kelmendi krejt çka mendoi për zhvillimet e pasluftës në Kosovë, e tha haptaz. Prandaj, vlera e shkrimeve të tij qëndron jo vetëm te ana cilësore e tyre, por edhe te guximi për t'i thënë me emrin e vërtetë të bardhës e bardhë dhe të zezës e zezë. Në shënjestër të shkrimeve të Naim Kelmendit, ndër të tjera, ka qenë edhe politika e “re” e Beogradit dhe lëvizjet e saj të vazhdueshme për ta frenuar procesin e pavarësimit të Kosovës.

Çdo lëvizje antiKosovë nga ana e kësaj politike, publicisti në fjalë bën përpjekje ta demaskojë në sytë e opinionit tonë. Njëkohësisht, i analizon edhe politikat ndërkombëtare në raport me Kosovën dhe, sa herë sheh të meta në të, bën thirrje që ajo të mos bjerë viktimë e taktikave të reja të politikës së “re” të Kalimegdanit kundër pavarësisë së saj. Po ashtu, parashtrohet fakte të shumta në favor të pavarësisë së Kosovës, e cila edhe u realizua më 17 shkurt 2008. Shkrimet e përmbledhura në këtë libër janë të shkruara në gazetën “Bota sot”, “Pavarësia”, “Pavarësia neës” etj. gjatë viteve të pasluftës. Në të janë përfshirë vetëm disa prej shkrimeve të tij të shumta të publikuara në këto gazeta.

Me penën e tij, ishte njëri nga heronjtë e demokracisë në Shqipërinë Etnike . Themi Hero për faktin se t'i identifikosh gjërat negative për një shoqëri dhe një komb, kur nata që bërë kulçedër që i “hante” atdhetarët e Kosovës, është vërtet heroizëm. T'ua vësh gjoksin përpara grupeve kriminale, që gati sa s'e patën dërrmuar përpjekjen e Kosovës për pavarësi, ishte ana tjetër e atdhetarizmit të Naim Kelmendit, pas përfundimit të luftës. Ana tjetër e atdhetarizmit të tij të treguar qysh në kushtrimin e parë për luftë kundër Serbisë. Shkrimet e publicistit ,shkrimtarit ,gazetarit dhe patriotit Naim Kelmendi do ju shërbejnë gjeneratave të ardhshme se si mbrohet Kosova edhe në liri. Se si liria e merr kuptimin e saj të vërtetë....

52. Kush i shkroi veprat e njohura publicistike: “Ringjalljaz”, “Gjarpërinjtë e pallatit”, “Tokë e djegur”, “Kosova nuk është i berzë e zezë”, “Guxim shqiptar”, “Polemika shqip”, “Triumfi shqiptar”, “Olimpi shqiptar”.

Flori Bruqi

Është shkrimtari, publicisti dhe studiuesi shkencor Flori Bruqi lindi më 29 qershor të vitit 1952 në Isniq të Deçanit, Kosovë.

Studimet e Defektologjisë i kreu në Universitetin e Beogradit, ndërsa ato postdiplomike (Magjistraturë) në Universitetin e Prishtinës - në Fakultetin e Kulturës Fizike dhe Sportit (2004). Bashkëpunoi më shtypin e përditshëm e periodik të vendit dhe të jashtëm që nga viti

1974 e deri me tash (“Bota e re” - Prishtinë, ”Rilindja” - Prishtinë, “Danas” - Zagreb, ”Dello” - Lubjanë, ”Dnevnik” - Lubjanë, “Vequer” - Maribor, ”Le Mond”, ”Corriera della Sera” etj).

Është anëtar i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës (2000).

Është menaxher i kompanisë “Flomed” nga Prishtina dhe menaxher gjeneral për Kosovë në distribucion të preparateve farmaceutike të “Schulke-Mayr-”it të Gjermanisë dhe “Borer Chemie AG” të Zvicres.

Flori Bruqi, mbrojti punimin e magjistraturës më titull ”Dallimet në disa ndryshore fiziologjike ndërmjet studentëve sportistë dhe jo sportistë, para dhe pas vrapimit 400 metra para komisionit shkencor - të Fakultetit të Kulturës Fizike dhe Sportit në Prishtinë, në përbërje - Prof. Dr. sc . Hasim Rushiti, kryetar, Prof. Dr. Hysni Daka, mentor, Prof. Dr. sc. Mustafë Aliu, anëtarë.

Magjistri i tashëm i shkencës së “Fiziologjisë kineziologjike”, Flori Bruqi ka zbatuar një metodologji të avancuar shkencore gjatë këtij hulumtimi të tij në 22 parametra morfologjikë-fiziologjikë duke përdorur kriteret

e avancuara të “Programit biologjikë ndërkombëtar” të Eëiner-it dhe Louri-esë ; “Praktikumin e antropologjisë biologjike” të Buzin-ës më bashkëpunëtorë ; ”Parktikumin e fiziologjisë sportive”, të Heimer-it më bashkëpunëtorë ; ”Udhëzuesit Kombëtarë të Asociacionit Shëndetësor Amerikan” etj.

Punimi i magjistraturës të Flori Bruqit, është vlerësuar lartë nga komisioni shkencorë dhe i cili ka shfrytëzuar burime më të reja të literaturës (citon 49 referenca librash më të rinj nga kjo lëmi shkencore) si dhe ka përdorur 17 ëeb-adresa portale relevante që merren më këto hulumtime të “Fiziologjisë kineziologjike” botërore.

Veprat

Deri më tash ka botuar këta libra:

Zjarri i diellit, poezi, Prishtinë, 1995.

Ndërgjegjja, roman, Prishtinë, 1995.

Vrasësit e liridonëve, roman, Prishtinë, Tiranë, 1996.

Ringjallja, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996.

Gjarpërinjtë e pallatit, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996.

Dorëzeza, roman, Tiranë, Prishtinë, 1997.

Tokë e djegur, roman, Shkodër, Tiranë, Prishtinë, 1998.

Burri dhe gruaja, libër shkencor, Tiranë, Prishtinë, 2000.

Pallati i akreonit, roman, Tiranë, Prishtinë, Neë York, 2000.

Vademecum DDD, libër shkencor, Prishtinë, 2002.

Struktura faktoriale e dimensioneve antropometrike dhe fiziologjike, Prishtinë, 2004.

Ndikimi i sportit në personalitetin e njeriut, libër shkencor, Prishtinë, 2004.

Delinkuenca e të miturve dhe ushtrimet fizike, Prishtinë, 2004.

Vademecum për preparate higjenike të “Schulke – Mayr”– it, libër shkencor, Prishtinë, 2004.

Dallimet në disa ndryshore fiziologjike ndërmjet studentëve sportistë dhe jo sportistë para dhe pas vrapimit 400 metra (Punim magjistrature, Prishtinë 2005).

Antropometri-Jakov Milaj “Raca shqiptare”, recension i zgjëruar i botuar në Floart, 2005.

Si ta njofim internetin, Flomed, tetor-2005.

Sëmundjet infektive seksuale, Floart, tetor-2005.

Udhëzues i shkurtër i preparative dezinfektuese, Flomed, 2006.

Merruni me sport dhe ushtrime fizike për t'u relaksuar, Floart, janar 2006.

Kosova nuk është i berzë e zezë, Floart, dhjetor 2005.

Fshehtësitë dhe të vërtetat për virusin avian', Flomed, 2005.

THE ECONOMIC ASPECTS OF SPORTS RECREATION AND HEALTH, Sport ritmi-zemrës, janar 2006, etj.

DETERMINANTAT SOCIO-PSIKOLOGJIKETË USHTRIMIT FIZIK (Hulumtim socio-psiko-kineziologjikë më studentët e Universitetit të Prishtinës), Flomed, 2006.

Guxim shqiptar, Prishtinë, 2008. Etj.

Ka botuar 21 fejtone publicistiko-shkëncore në gazetën "Rilindja" të Prishtinës, në periudhën 1974-1982., si dhe mijëra punime në shumë ëeb faqe interneti (2003-2008).

53. Cili prej shkrimtarëve shqiptar shkroi romanet :„Vdekja në ëndërr”, „Pallati i Helenës”, „Fundi i zemërimit” etj?

Është shkrimtari Iljaz Prokshi. Iljaz Prokshi lindi në Fortesë të Drenicës më 15 nëntor 1949; vdiq më 28 prill 2007. Shkollën fillore e përfundoi me rezultate të shkëlqyera. Edhe në shkollën e mesëm ishte nxënës i dalluar, duke u shquar për zgjuarsinë, vizionin dhe vokacionin prej krijuesi. Studimet i mbaroi në Fakultetin e Filologjisë, dega për Gjuhë dhe Letërsi Shqipe (Albanologji), në Universitetin e Prishtinës me nota të larta.

Si gjatë shkollës së mesme dhe gjatë

studimeve universitare bashkëpunoi me të gjitha gazetat dhe revistat e kohës si gazetar dhe krijues. Më vonë punësohet në gazetën Kosova të Korporatës Energjetike të Kosovës, në Prishtinë, në fillim si gazetar, e më vonë si redaktor përgjegjës i kësaj gazete. Një kohë të gjatë bashkëpunoi si gazetar edhe me disa gazeta shqipe që dilnin jashtë Kosovës, si Top Kultura, Spektri në Zvicër, Trojet tona në Nju Jork etj.

Poezitë e para, Iljaz Prokshi filloi t'i botojë në gazetat dhe revistat letrare të Kosovës më 1966. Ishte në moshë të re kur u paraqit në letërsi dhe vinte me një përvojë që e kishte arritur gjatë leximit të shkrimtarëve më modernë shqiptarë dhe të huaj. Iljaz Prokshi i takon plejadës së krijuese avangardë të Kosovës. Në konceptet estetike të tij shquhet me idenë e një fillimi të ri në letërsinë shqipe, duke krijuar një letërsi që është simbol i artit modern. Pak kohë më vonë ai botoi edhe tregimet e para, gjithnjë në kërkim të rrugëve dhe mjeteve të reja letrare. Si student ishte shumë aktiv në jetën kulturore. Botoi poezi, tregime, reportazhe, recensione dhe ese për letërsinë. Fitoi pothuajse çdo vit çmime letrare, për poezi ose tregime, në konkursat letrare, që shpallnin gazetat dhe revistat e kohës. Iljaz Prokshi, në konkurse të tilla është nderuar prej çmimit të parë gjer në çmimin e tretë. Botoi në gazetën Rilindja, revistën letrare Jeta e re, Fjala, Bota e re, Zëri, Plejada, Koha ditore dhe në disa gazeta më pak të njohura, që botohen në Kosovë, si dhe në periodikun shqiptar në Shkup të Maqedonisë, si Flaka dhe Jehona.

Për veprën e tij si në poezi dhe në prozë kanë shkruar kritikë të njohur të vendit, ndërsa rezonancë e të gjithë këtyre, është se veprën e Prokshit e përshkon fryma e modernitetit. Tek ky krijues, të shkruarit është gjithmonë në shërbim të kërkimit dhe të ideve filozofike, kurse në qendër të shqetësimeve të tij është njeriu, i rrahur mes erërave të absurdit dhe revoltës, kundruall një realiteti të hidhur, me kuptim, që qenia njerëzore t'i ikën karakterit negativ, të prezantojë ato vlera që shquhen për vizionin e një botë të freskët dhe të dëlirë, shënjuese për kohën dhe hapësirën. Lexuesit e admirojnë letërsinë e tij, ndërsa kritika me gjithë këta të parët i detyrohet vlerave dhe mesazhit poetik të kësaj vepre.

Poezi

Pikë e bardhë ëndrre, Rilindja, Prishtinë, 1983

Satana në ferr, Fjala, Prishtinë, 1992

Fytyrë në pergamenë, Rilindja, Prishtinë, 1995

Psalm arbëror, Rilindja, Prishtinë, 1998

Sonatë e dhembshurisë, Lidhja e shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë, 2003

Është në botim e sipër përmbledhja me poezi Kambanat e shurdhra Shtëpia botuese Dukagjini, Pejë. Ka të përgatitura edhe tri vëllime të tjerë me poezi.

Tregime

Libri i kujtimeve, Rilindja, Prishtinë, 1987

Daullet e natës, Rilindja, Prishtinë, 1990

Vdekja në ëndërr, Rilindja, Prishtinë, 1996

Magjia e mjegullës, Lidhja e Shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë, 1997

Vajza e trëndafilave, Rozafa, Prishtinë, 2002

Pallati i Helenës, Prishtinë, 2003

Ka edhe dy libra të gatshme për shtyp me tregime.

Romane

Fundi i zemërimit, Rilindja, Prishtinë, 1997 (Për këtë roman, autorit iu dha Çmimi letrar si romani më i mirë i vitit i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës më 1997)

Dashuri në labirint, 2001 Ka të përgatitur për shtyp edhe dy romane, një libër me kritika dhe ese letrare, si dhe shumë shkrime publicistike.

54. Cili shkrimtar shqiptar i shkroi veprat: "Pëllumbat e lirisë," "Ditët e bardha", "Balada e Vërrinit" etj?

Gëzim Ajgeraj

Është ky shkrimtari shqiptar Gëzim Ajgeraj. Gëzim Ajgeraj lindi më 6 gusht 1967 në Malësin e Vërrinit, është anëtarë i Lidhjes së

Shkrimtarëve të Kosovës me seli në Prishtinë. Nga 23 marsi 2002 është antarë i lidhjes së shkrimtarëve të Zvicrës (SSV). Jeton dhe krijon në Zvicër.

Ka bashkëpunuar dhe bashkëpunon me të gjitha gazetatat dhe revistat e kohës, si: “Rilindja”, Zvicër - Prishtinë, “Bujku”, - Prishtinë, “Zëri i Kosovës”, Zvicër - Prishtinë, “Bota sot”, - Zvicër, “Koha ditore”, - Prishtinë, “Epoka e re”, - Prishtinë, “Zëri”, - Prishtinë, “Fakti”, - Shkup, “Ars” – Tiranë, “Penashqiptare”, - Prishtinë, “Pioneri” – Prishtinë, “Zogu i mëngjesit”, - Prishtinë, etj. Nga janari i vitit 2004, editon revistën: Metafora poetike (Editorial i poetit) që del çdo tre muaj.

Veprat

Ka botuar këto libra:

Klithmë malli, poezi, „Rilindja“, Prishtinë, 1997

Ëndrra për parajsë, poezi, „Rilindja“, Prishtinë, 1998

Qiellit po digjem, poezi, „Rilindja“, Prishtinë, 1998

Flakë në plagë, poezi, „Rilindja“, Prishtinë, 1998

Kënga e babait, poezi për fëmijë, „Apolonia“, Prishtinë, 1998.

Urti popullorë të Vërrinit 1 (bashkautorësi), „Apolonia“, Prishtinë, 1998

Mallëngjimi, poezi, „Rilindja“, 2000.

Balada e Vërrinit, K.L. „F. S. Noli“, Prizren, 2001.

Rruga e lirisë, Dramë, „Meshari“ Prishtinë, 2001.

Rruga e lirisë (intervistë) me Zafir Berishën, botoi Asociacioni i veteranëve të ish UÇK-së – Prizren, 2002.

Atdheu në trastë-cikli me poezi, e botoi revista letrare “Jeta e re” nr. 4, korrik-gusht 2002, viti LIV. Prishtinë.

Pëllumbat e lirisë, Novelë për fëmijë, Edicioni i revistës; Fidani, Prizren, 2004.

Ditët e bardha, Novelë për fëmijë, Edicioni i revistës; Fidani, Prizren, 2004.

Atdheu i copëtuar-cikël me poezi, në librin: Pikoi molla gjak (Lirikë me motive arvanitase), botoi MKRSCJR-Departamenti i Çështjeve Jorezidente, Prishtinë, 2004.

Cikël me poezi “Udhë e zjarmi”, në librin “Muzat i bien lyrës”, Edicioni

i revistës “Fidani”, Prizren, 2005.

“Lulëkuqet e Vërrinit”, poezi, botoi shtëpia botuese “Metafora”, Zvicër, 2005.

Zana në mërgim, poezi për fëmijë, ”Metafora”, Zvicër, 2006.

Huqet e Benit, poezi për fëmijë, ”Metafora”, Zvicër, 2006.

Bosi lepurushi, fabula, ”Metafora”, Zvicër, 2006.

Gjëegjeza, ”Metafora”, Zvicër, 2006.

Dita me Tonin (Poemë), ”Metafora”, Zvicër, 2006.

Muajt e vitit me Ardin (Poemë), ”Metafora”, Zvicër, 2006.

“Dallëndyshja në Vërri” (poezi për fëmijë), ”Metafora”, Prizren, 2007;

“Kroi i qytetit tim”, (poezi për fëmijë), ”Metafora”, Prizren, 2007;

“Masakra e Tuzsuzit”, Monografi, (bashkautorësi), „Metafora“, Prizren, 2007,

“Degë e thyer”, poezi, “Metafora”, Prizren, 2007.

“Misioni i kriminelit”, roman, “Metafora”, Prizren, 2008

“Serboarmatosja”, roman, “Metafora”, Prizren, 2012

Përgatiti Flori Bruqi / Përshtati moderatori i KosovariMedia.com

Sabile Keçmezi-Basha

**SHUMËDIMENSIONALITETI SHKENCOR
DHE KRIJUES I ERUDITES SHQIPTARE,
PROF. DR. SABILE KEÇMEZI BASHES**

Sabile Keçmezi-Basha u lind më 1954 në Koretin të Dardanës (Kamenicë). Shkollën fillore e kreu në vendlindje, kurse gjimnazin në Dardanë. Është femra e parë nga Kosova që mbaroi Fakultetin e Shkencave Politike në Universitetin e Beogradit më 1977. Ndërsa studimet pasuniversitare i vazhdoi në Universitetin e Prishtinës në Degën e Historisë. Magjistroi më 1980 dhe doktoroi më 1984, (ishte femra më e re që u bë doktorë e shkencave në Kosovë).

Sabile Keçmezi-Basha

Botoi një mori shkrimesh shkencore, publicistike, trajtesa, shqyrtime etj. Mori pjesë në tubime të ndryshme shkencore në Kosovë dhe jashtë.

Ishte redaktore përgjegjëse për hapësirën etnike shqiptare në territorin e ish-Jugosllavisë në revistën “Bota shqiptare”, që botohej në Tiranë (1991-1993). Qysh nga fëmijëria shkruan poezi e prozë për të rritur dhe për fëmijë. Më 1987, në “Akordet e Kosovës”, u shpërblye me “Pendën e artë” për tekstin më të mirë të akordeve si dhe mori shumë mirënjohje dhe shpërblime për shkrimet e saja. Është anëtare e Kryesisë së Shoqatës së Shkrimtarëve të Kosovës. Në vitin 2001-2004 ishte deputete e Parlamentit të Kosovës. Aktualisht merret me probleme të historisë më të re. Që nga viti 1978 punon në Institutin e Historisë së Kosovës. Jeton në Prishtinë.

Sabile Keçmezi-Basha është antare e Akademisë Evropiane të Arteve, e cila është themeluar në vitin 2002, me seli në Luksemburg.

Angazhimet profesionale

Këshilltare shkencore 2005 – Instituti i Historisë- Prishtinë;
Bashkëpunëtore e jashtme në Fakultetin e Edukimit – (Kosova dhe integritet evropiane; Zgjidhja e konflikteve; Studime gjinore; Historia e shkencave)...

Fusha e interesimeve shkencore

Zhvillimet historiko-politike në Kosovë 1945-1990.
Të burgosurit politikë në sistemin ish-komunist në ish- Jugosllavi.
Transicionet post-komuniste dhe pas luftës së UÇK-së në Kosovë.
Gjenocidi serb në Kosovë 1998-1999.
Projektet shkencore dhe të tjera
Veprimtaria shqiptare ilegale në Kosovë 1947- 1968;
Marrëdhëniet kulturore midis Shqipërisë dhe Kosovës 1966-1981;
Masakrat serbe në rajonin e Prishtinës 1997-1999;
Diferencimet¹. Pjesëmarrja në konferenca, simpoziume dhe tubime shkencore:

Pjesëmarrja ne Konferenca dhe simpoziume shkencore

- Akademi përkujtimore për 30-vjetorin e Demonstratave të vitit 1981, 22.04.2011. Dardanë (Kamenicë). “Jehona e Demonstratave në Anamoravë”
- Akademi përkujtimore për 30- vjetorin e Demonstratave të vitit 1981, 14.04.2011. Gjilan. “Demonstratat e vitit 1981”
- Demonstratat e vitit 1981, 25.03.2011. “Programi politik i Demonstratave 1981”
- Tryezë e rrumbullakët shkencore në Shkup (26 nëntor 2010), Angazhimi i gruas në pavarësinë e Shqipërisë. Tema: “Kontributi i gruas në shpalljen e Pavarësisë të Shqipërisë”.
- Veprimtaria politike e Komitetit Mbrojtja Kombëtare e Kosovës, simpozium shkencor i mbajtur me 7 nëntor 2010, Prishtinë. Tema: “Karakterit kombëtar e politik i programeve të Komitetit MKK”.
- 10 years of Balkanology in Torun convergence and divergence Ëithin the Balkan keg Language-Culture-Literature-History, Torun, 204 december 2010, Tema: “Situata politike në Kosovë pas vitit 1944”
- E djathta shqiptare, Kukës, 18 shtator, 2010, “Lëvizja ilegale shqiptare në Mal të Zi, 1945-1990”
- Seminari XXIX Ndërkombëtar për Gjuhë, Letërsi dhe Kulturë Shqiptare, 16-27 korrik, 2010, “Lëvizja ilegale patriotike shqiptare në Kosovë 1945-1990”
- Akademi për Avdyl Durën, (fjalë rasti), “Jatakët që strehuan Avdyl Durën me shokë”, 28 qershor 2010, Kaçanik
- Simpoziumi Shkencor “Deklarata kushtetuese dhe Kushtetuta e Kaçanikut”, 2 korrik 2010, Prishtinë, Tema: “Suspendimi i autonomisë së Kosovës”
- Simpoziumi shkencor “Mitrovica gjatë viteve 1944-1999”. 4 qershor, 2010. Tema: Lëvizja ilegale atdhetare në Rajonin e Mitrovicës 1945-1990”
- Prizren, Kongresi II Ballkanik, 31 maj 2010. Tema: “Kosova pas Luftës Dytë Botërore”
- Simpoziumi shkencor “Mitrovica... Tema: Lëvizja ilegale atdhetare në

Rajonin e Mitrovicës 1945-1990”

•Promovimi i librit Prof. Shani Hoxha, Qamil F. Hoxha “Drini”, Skenderaj, 2 tetor 2009. (fjalë rasti)

“E djathta shqiptare”, 26 korrik, 2009. Shkup, “Hasan Bilalli dhe ndikimi i tij në NDSH”

Pavarësia e Kosovës, simpozium shkencor, IHK. 12 qershor 2009, tema “Pavarësia e Kosovës dhe veprimtaret ilegal të Lëvizjes Kombëtare”.

ULUSLARARASI 1. Balkanlarda Tarih ve Kultur Kongresi –Kongresi I Ndërkombëtar Ballkanik “Historia dhe Kultura e Ballkanit, 11-12. 05. 2009. Prishtinë. Tema: Karakteri kombëtar i Lëvizjes Ilegale Shqiptare në Kosovë 1945-1990.

“Demonstratat e gjashtëdhjetetës”, 40 vjetori i tyre, (Konferencë shkencore), 24-25 nëntor 2008. Tema: Karakteri kombëtar i Programit të Demonstratave 1968”

Promovimi i veprave të Selatin Novosellës, Tri libra, Fjalë rasti “Ngjarjet që trandën ish-Jugosllavin” me 21 nëntor 2008

Fjalë rasti në 50 vjetorin e daljes së romanit “Gjarpinjtë e gjakut” të Adem Demaçit, 19 nëntor 2008

“Lidhja Shqiptare e Prizrenit”, 130 vjetori i saj, (Konferencë shkencore), 10-11 qershor 2008, Prishtinë. Tema: “LSHP në Programet e organizatave ilegale në Kosovë 1945-1990”

“Jeta dhe vepra e Akademik Ali Hadrit”, (Simpozium shkencor), IHK, 3 mars 2008. Tema: “Akademik Ali Hadri në mbrojtje të simboleve kombëtare”

“Pavarësia e Shqipërisë dhe sfidat e shtetit shqiptar gjatë shek. XX”, (Konferencë shkencore), IHSH. Tiranë 27 nëntor 2007.

“Idriz Seferi në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare”, IHK, 15 tetor 2007, Tema “Trajtimi i figurës së I. Seferit në historiografin shqiptare”

Konferenca për paqen 14-17 dhjetor, 2006

“Probleme teorike dhe metodologjike të historiografisë shqiptare”, Prishtinë ,15 dhjetor 2006, Tema: “Çështje të përdorimit të nocioneve: ilegale, klandestine dhe e fshehtë”

Conference on inclusion in Higher Education, organizuar nga Canadian International Development Agency, 9-10 shkurt 2006, Prishtinë

“Veprimtaria dhe organizimi i organizatës ilegale “Besa Kombëtare” në Kosovë 1945-1947” simpoziumi shkencor “E djathta shqiptare në mbrojtje të Shqipërisë etnike”, Klinë, dhjetor 2005

“Reagimi i forcave nacionaliste ndaj vendimeve të Kuvendit të Prizrenit (8-10 korrik 1945)”, “Kosova në luftën e Dytë Botërore” organizoi Instituti i Historisë- Prishtinë, shtator 2005.

“Kontributi i shkodranëve në Lëvizjen ilegale patriotike shqiptare në Kosovë 1945-1947”, “E djathta shqiptare në mbrojtje të Shqipërisë etnike”, i mbajtur në Shkodër, qershor 2005..

“Proceset gjyqësore kundër organizuesve dhe pjesëmarrësve të Demonstratave të vitit 1981”, “Demonstratat e vitit 1981, kthesë vendimtare e Kosovës drejt lirisë”, IA, Prishtinë 2001

“Zhvillimi organizativ i Organizatës Nacional Demokratike Shqiptare (ONDSH) në Kosovë 1945-1947”, “Likuidimi i krerëve të NDSH-së në Kosovë”

“Katarza politike e shqiptarëve në tranzicion”, “Kosova sot e nesër”, Prizren 2000

“Fëmijëria dhe rinia e Shotë Galicës”, “Shotë Galica-heroine e kombit”, 1997

Kontributi kombëtar i Idriz Seferit”, “Jeta dhe vepra e Idriz Seferit”, 1997

“Nënëmadhja që lindi Isa Boletinin”, “Isa Boletini dhe koha e tij”, 1996

“Demonstratat studentore ‘81”, “Dimensioni historik i demonstratave të vitit 1981”, 1996

“Qiriazët-familje patriotike dhe atdhetare”, “Familja Qiriazit dhe kontributi i tyre kombëtar”, Shoqata e Pedagogëve të Kosovës, 1995.

“Roli i gruas në lëvizjen kombëtare shqiptare”, organizuar nga BI. “Feja, kultura dhe tradita islame ndër shqiptar”, 1995

“Vazhdimësia patriotike e organizatave ilegale në Kosovë 1945-1989”, “50- vjet pas Luftës së Dytë Botërore-Kosova kërkon zgjidhje”, 1994

“Aktet gjenocidale të UDB-së ndaj të burgosurve politik”, organizuar nga ASHAK “Gjenocidi dhe aktet gjenocidale...”, 1994

“Karakteri kombëtar i Shkollës së parë shqipe për vasha” i organizuar

nga Forumi i Gruas Demokratike “100 Vjetori i shkollës shqipe të vashave në Prizren”, Prishtinë 1995

“Proceset e montuara politike ndaj shqiptarëve”, “Evropa dhe shqiptarët”, Prishtinë 1992.

“Gabimet e reja e të vjetra të pushtetit dhe kombinatorikat antishqiptare”, “Kuvendi i Prizrenit më 1945”, 1990

Zhvillimi historik i PKJ-së në Kosovë 1945-1948”, “Problemet e zhvillimit të Kosovës pas Luftës së Dytë Botërore”, 1987

“Formimi dhe organizimi i PKJ-së në Kosovë”, “Kongresi themelues i PK të Serbisë (50- vjetori), Beograd 1985

“Zhvillimi i PKJ-së në Mitrovicë”, “Klasa punëtore e Mitrovicës, në revolucionin socialist dhe në ndërtimin socialist”, Mitrovicë 1978

Punimet në revista shkencore dhe gazeta

- Lëvizjet ilegale atdhetare në Ballkan me thekës të veçantë në Kosovë, më 1945 e këndej, Revista “Rrënjët”(Le Radici), Romë, Itali, Anno 9, Numero 2, Maggio 2011.

- Formimi dhe veprimtaria e organizatës ilegale “Organizata për Bashkimin e Trojeve Shqiptare” (OBTSH), 1959, fejton në 6 vazhdime:

- 1.OBTSH-ja vazhdimësi e Lëvizjeve ilegale për çlirim dhe bashkim kombëtar, Epoka e Re, 19 maj 2011.

- 2.programi Politik i Organizatës, Epoka e Re, 20 maj 2011

- 3.Statuti i OBTSH-së, Epoka e Re, 21 maj 2011.

- 4.Dervish Shaqa në grupin ilegal të ardhur nga Shqipëria, Epoka e Re, 23 maj 2011.

- 5.Procesi gjyqësor ndaj anëtarëve të LRBSH-së dhe OBTSH-së, Epoka e Re, 24 maj 2011.

- 6.Veprimtaria e ilegales asnjëherë nuk u shua, Epoka e Re, 25 maj 2011.

- Demonstratat e studentëve të vitit 1981, Epoka e Re- 21 mars 2011-

Fejton në 20 vazhdime:

- 1.Revolucionarët për liri... ,21.03.2011, Epoka e Re
- 2.Parullat që u përdorën gjatë demonstratave 1981, 22.03.11
- 3.Diferencimet ideopolitike pas demonstratave të marsit 1981, 23 mars 2011. E.R.
- 4.Izolimi-masë e preferuar e pushtetarëve, 24.03.2011. E.R.
- 5.Të dënuarit dhe të izoluarit, 25.03.2011. Epoka e Re
- 6.Të dënuarit dhe të izoluarit, 26.03.2011.Epoka e Re
- 7.Proceset gjyqësore për të mitur, 28.03.2011. Epoka e Re
- 8.Demonstratat studentore në shtypin e ilegales, 29.03.2011.
- 9.Populli mbushi rrugët dhe të gjitha qyteteve të Kosovës, 30.03.2011. Epoka e Re
- 10.Roli i patriotëve në demonstrata, 31.03.2011.Epoka e Re
- 11.Propaganda në Jugosllavi dhe në Kosovë, 1.04.2011.E e Re
- 12.Forma të ndryshme të dhunës për nënshtrimin e shqiptarëve, 2.04.2011. Epoka e Re.
- 13.Organizimi i punëtorëve tanë në Perëndim dhe çështja kombëtare, 4.04.2011. Epoka e Re.
- 14.Një historik i dhembshëm i një “Letre...” i të burgosurve politikë shqiptarë, 5.04.2011. Epoka e Re.
- 15.Një numër i tërë i gazetës “Qindresa Shqiptare” u kushtohet ngjarjeve në Kosovë, 6.04.2011. Epoka e Re.
- 16.Reagimi i mërgimtarëve shqiptarë, 7.04.2011. Epoka e Re.
- 17.Ndryshimet e papritura në udhëheqjen e Partisë Komuniste në Kosovë, 8.04.2011. Epoka e Re.
- 18.Demonstratat në SHBA, Kanada, Australi e Evropë, 9.04.2011. Epoka e Re.
- 19.Mërgimtarët tanë festonin ditën e pavarësisë, 11.04.2011.Epoka e Re.
- 20.Diferencimi famëkeq në bazë të së kaluarës historike, 12. 04.2011. Epoka e Re.

- Programi politik i Demonstratave të vitit 1981, Kosova sot, 2 prill 2011.
- Lidhja Shqiptare e Prizrenit në programet e organizatave ilegale

shqiptare në Kosovë (1945-1990),

Përmbledhje punimesh “Lidhja Shqiptare e Prizrenit 1878-1881, Prishtinë 2011

•Avdyl Dura dhe jatakët e tij,f 137,Gjurmime albanologjike, seria e shkencave historike, 39. 2009, 2010.

•Formimi dhe veprimtaria e Organizatës “Partia Revolucionare për Bashkimin e Trojeve Etnike me Shqipërinë” (1958), Kosova 2011.

•Kush ishte Avdyl Dura dhe jatakët e tij, “Vjetari” nr. 43-44, 2010

•Edhe një dokument (tepër sekret) i SPB-së (fejton), Epoka e Re, (dy vazhdimë)

1.Përcjellja e veprimtarëve të Lëvizjes Ilegale Shqiptare, 19.02.2011. Epoka e Re

2.Realizimi I qëllimeve të shqiptarëve,21.02.2011, Epoka e Re.

•Lëvizja ilegale atdhetare në Mitrovicë e Rrethinë 1945-1990, Epoka e Re, 12 shkurt 2011.

•Atdhetarët e dënuar për ndihmën e dhënë patriotit Avdyl Durës, “Kosova”, nr. 31/32, 2009

•Trajtimi i çështjes së gruas shqiptare në revistën ilegale “Kosovarja e Re” (1983-1984), organi informativ i BGK të LRSSHJ-së”, Gjurmime historike, IA, nr. 38-2008 (2010)

•Veprimtaria e të burgosurve politik në burgjet e ish-Jugosllavisë, Vjetari- Arkivi i Kosovës, nr. 41-42, 2009

•Hasan Bilalli, njëri nga themeluesit e Organizatës Nacional-Demokratike Shqiptare, “E djathta shqiptare në mbrojtje të Shqipërisë etnike-(8), Prizren 2010, f. 467-475

•Kontributi atdhetar i vëllazërisë Çejku nga lidhja e Prizrenit e këndej”, “ E djathta shqiptare... “, Prizren-Ferizaj, 2010

•Disidentja e parë shqiptare- Musine Kokalari, Gazeta “Shqiptari”, Rumani, 1 janar 2010

•Disidentja e parë shqiptare- Musine Kokalari, Gazeta “Dielli”, Nju Jork, numri festiv i vitit të Ri-2010

•Një plejadë e tërë atdhetarësh e përfshirë në një monografi, ëëë.

zemrashqiptare.com , 2010

•Një proces i pazakontë gjyqësor për Hidajete Osmanin, “Epoka e Re”, 16 janar 2010

Fejtone te botuara:

•Lëvizja ilegale patriotike shqiptare në Kosovë 1945-1990, (dy vazhdime), Epoka e Re, 18-20 shtator 2010.

1.Lëvizja ilegale patriotike shqiptare në Kosovë 1945-1990, 18 shtator 2010.

2.Periodizimi i Lëvizjes ilegale shqiptare në Kosovë 1945-1990, 18 shtator 2010.

•Çështja e Kosovës te gazeta “Qindresa shqiptare” e Parisit, Zëri, 40 vazhdime, 1 qershor -16 korrik, 2010

1.“Shqipëria e lirë” një çerdhe për të gjitha grupet politike, 1 qershor 2010,

2.Persekutimet e shqiptarëve të Kosovës në Jugosllavi, 2 qershor 2010.

3.Presionet dhe dhuna shtetërore jugosllave, 3 qershor 2010.

4.Shqiptarët ngritën zërin edhe në tubimet ndërkombëtare, 4 qershor 2010.

5.Njoftime të shumta nga dhuna e aplikuar ndaj popullatës shqiptare, 5 qershor 2010.

6.Protestë në OKB kundër ndjekjeve dhe gjyqeve në Kosovë, 7 qershor 2010.

7.Fushata e ndjekjeve ndaj udhëheqësve shqiptarë në Kosovë, 8 qershor 2010.

8.Maqedonia “Liberale” ndaj popullit shqiptar, 9 qershor 2010.

9.Shqiptarët pushohen nga puna, 10 qershor 2010.

10. Shtypje e vazhdueshme ndaj kosovarëve në Jugosllavi, 11 qershor, 2010,

11. Dënimi i 19 shqiptarëve në Gjykatën e Qarkut në Prishtinë, 12 qershor 2010

12. Dënimet në Trepçë, 14 qershor 2010.

13. Telegram kryetarit të Francës nga mërgata kosovare, 15 qershor 2010.
14. Inferioriteti i vazhdueshëm ekonomik, 16 qershor 2010.
15. Kushtrimi i parë që i jepej bashkësisë ndërkombëtare, 17 qershor 2010
16. Shkrimet për vrasjet e shqiptarëve në Jugosllavi, 18 qershor 2010.
17. Shkrimtari jugosllav flet për të burgosurit politikë shqiptarë, 19 qershor 2010.
18. Shtypi ndërkombëtar mbi ngjarjet e neveritshme ndaj shqiptarëve, 21 qershor 2010.
19. Emigrimi i 700 intelektualëve shqiptarë, 22 qershor, 2010.
20. Në Kosovë nuk kishte punë për shqiptarët, 23 qershor 2010.
21. Të burgosurit shqiptar bëjnë grevë urie në burgun e Shpuzës, 24 qershor 2010.
22. UDB-eja del në skenë të hapur, 25 qershor 2010.
23. Përkujtohen dëshmorët shqiptarë nga Maqedonia, 26 qershor 2010.
24. Dënimet e shqiptarëve nga Gjykata e Qarkut në Shkup, 28 qershor 2010.
25. Para tankut me kraharor të zhveshur, 29 qershor 2010.
26. Shfaqja e zemërimit kundër qeverisë së Beogradit, 30 qershor 2010.
27. Shqiptarët e mërgimit u treguan gati për çdo sakrificë, 1 korrik 2010.
28. Realiteti i pamohueshëm në Kosovë, 2 korrik 2010.
29. Qëndrimi i regjimit komunist kundrejt shqiptarëve, 3 korrik 2010.
30. Dëshmitë serbe pas rënies së Rankoviqit, 5 korrik 2010.
31. Vazhdimi i sensibilizimit të çështjes së Kosovës, 6 korrik 2010.
32. Ndryshimet e papritura në udhëheqësin politike në Kosovë, 7 korrik 2010.
33. Historiku i terrorit serb anglisht, 8 korrik 2010.
34. Letra dërguar kryetarit të Parlamentit Evropian, 9 korrik 2010.
35. Shtypi i huaj për ngjarjet në Kosovë, 10 korrik 2010.
36. Vriten kundërshtarët edhe në Perëndim, 12 korrik 2010.

37. Propaganda serbe me avazin e vjetër, 13 korrik 2010.
38. “Thirrja” e Lidhjes Kosovare, 14 korrik 2010.
39. Kroati Aleksandër Tijaniq dëshmonte, 15 korrik 2010.
40. Arrestimi i ushtarakëve shqiptarë, 16 korrik 2010.

•Revista “Krahu i Shqiptonjës” informatorë e denjë në botën e lirë për gjendjen në Kosovë, Kosova sot, (fejton), 5 vazhdime, 15 maj 2010

1.“Krahu i shqiptonjës”, tribun e mendimit të lirë, 15 maj 2010.

2. -----

3.Demonstratat e mërgatës shqiptare, 29 maj 2010.

4.Formimi i organizatës “Gjaku i kuq, hakmarrja e zezë”, 5 qershor 2010.

5.Poezia e shqiptarit nga Turqia, 12 qershor 2010.

•Përpyjekjet e gazetës “Përpyjekja kosovare” në mërgim, Epoka e Re, 26 prill 2010, (fejton), 18 vazhdime

1.Zëri i të gjithë shqiptarëve, 26 prill 2010

2.Trajtimi i popullsisë shqiptare në Jugosllavi, 27 prill 2010.

3.Shtypi i diasporës lëvdon Komitetin “Lidhja Kosovare”, 28 prill 2010

4.Informim i denjë për çdo gjë në Kosovë, 29 prill 2010.

5.Mërgimtarët kosovar dhe aktiviteti i tyre, 30 prill 2010.

6.Amnistitë që nuk i fitojnë shqiptarët, 3 maj 2010

7.“Radio Londra” i kushton vëmendje të madhe Ditës së Flamurit shqiptar, 4 maj 2010

8.Kurora e luleve mbi varrin e mësuesit Shaban Shala, shkak për arrestime, 5 maj 2010

9.Aktiviteti i “Lidhjes Kosovare” në arenën ndërkombëtare, 6 maj 2010

10. Propozimi i “Lidhjes Kosovare” në Kongresin e 14 të BFKEE, 7 maj 2010.

11. Shqiptarët nuk lejoheshin që të hynin në hotele e restorante, 8 maj 2010

12. Gjendja politike në ish-Jugosllavi, 10 maj 2010.
13. Jehona e shtypit për mbajtjen e kongresit, 11 maj 2010.
14. Pjesëmarrja në kongres, 12 maj 2010.
15. Gjashtëdhjetë vjetori i copëtimit të tokave shqiptare, 13 maj 2010.
16. Fjalimi i profesor Abaz Ermenjit, 14 maj 2010.
17. Kongresi miratoi Rezolutën e Lidhjes Kosovare, 15 maj 2010.
18. Urimet që arrite ngjatë punës së Kongresit, 17 maj 2010.

•Karakter i kombëtar e demokratik i programeve të Komitetit Mbrojtja Kombëtare e Kosovës (fejton), dy vazhdime (Zëri):

- 1.Një parim që shtrohet për herë të parë nga politikanët ballkanas, Zëri, 16 dhjetor 2010.
- 2.Orientimi politik i dhënë nga Hoxhë Kadria, (Zëri),17 dhjetor 2010.

•Kontributi atdhetar i Hyrije Hanës, (fejton) 16 vazhdime

- 1.Gratë shqiptare për çështjen kombëtare, 15 dhjetor 2010 (Epoka e Re)
- 2.Edhe gratë shqiptare në burgjet jugosllave, 16 dhjetor 2010
- 3.Formimi i Komitetit të grave në Prizren, 17 dhjetor, 2010
- 4.Aktive në pajtimin e gjaqeve, 18 dhjetor 2010
- 5.Kush ishte Hyrije Hana, 20 dhjetor 2010
- 6.Takimi pas tetë vjetësh me vëllanë, 21 dhjetor 2010
- 7.Kush ishte Xheladin Hana, 22 dhjetor 2010
- 8.Formimi i organizatës “Komiteti Revolucionar për Bashkimin e Kosovës me Shqipërinë”,23 dhjetor 2010
- 9.Aktakuza e Prokurorisë Publike të Qarkut-Prishtinë, 24 dhjetor 2010.
10. Dëshmitë e dhëna para gjyqtarit, 25 dhjetor 2010
11. Deklarata e Fadil Hoxhës dhënë për shoqen Hyrije Hana, 27 dhjetor 2010.
12. Deklarata e Xhevdet Hamzës dhënë për Hyrije Hanën,28 dhjetor 2010
13. Ja se si votuan porotët për amnistinë e Hyrije Hanës, 29 dhjetor 2010.

14. Dënimi i tretë i Hyrije Hanës, 4 janar 2011-01-09
15. Pas daljes nga burgu në burg, 5 janar 2011.
16. Edhe pas vitit 1981, bastiset shtëpia e Dadës, 6 janar, 2011.
- Trajtimi i të burgosurve politikë shqiptarë në burgjet jugosllave, (Fejton), Epoka e Re, 1-2 dhjetor 2009
- Trajtimi i çështjes së gruas shqiptare në revistën ilegale “Kosovarja e re” (1983-1984), Fejton (në 7 vazhdime), “Epka e Re, 24 -31 tetor, 2009, Prishtinë
- “Historia nuk bëhet me gënjeshtër” (vështrim –reagim për shkrimet e ASHAM), Infopres, 23 shtator 2009.
- Kontributi atdhetar i vëllazërisë Çejku nga lidhja e Prizrenit e këndejt”, “ E djathta shqiptare... “, Prizren-Ferizaj, 2009
- Rezistenca atdhetare e Avdyl Durës dhe jatakëve të tij”, “E djathta shqiptare...” Prizren-Ferizaj, 2009
- Pavarësia e Kosovës dhe veprimtarët ilegal të Lëvizjes Kombëtare, Epoka e Re, 23 korrik 2009.
- Hajdar Shala-“ILIRI”, jeta e tij ishte Kosova e lirë, (R. Basha, “Kosova ishte jeta e tij”, 2009), Epoka e Re, 27 qershor 2009.
- Studim i rëndësishëm për historiografinë shqiptare, (H. Gjergji: “Myslim Peza dhe Mbreti Zog”, Kosova sot, 21 qershor 2009
- Informimi i denjë i çështjes kombëtare në diasporë nëpërmjet gazetës “Lajmëtari i Lirisë”, Epoka e Re, (fejton),1 -19 qershor 2009
- “Diferencimet ideopolitike ndaj intelektualëve shqiptar në Kosovë 1945-1989”, Revista “Vjetari”, 2008, A.K. Prishtinë
- “Serbia duhet të dënohet për veprat e saja”, Epoka e Re, 2 shtator 2009
- “Historia e një organizate politike” (Prezantim i denjë i një organizate atdhetare ilegale në një monografi),Lajm, 12 mars 2009
- “Akademik Ali Hadri në mbrojtje të simboleve kombëtare”, (Ali Hadri, jeta dhe vepra), Prishtinë , 2009
- “Pararoja”-organ interno i grupit “MLK”, “Epoka e Re”, (dy vazhdime),31 janar-7 shkurt, 2009
- “Dënimet e shqiptarëve në ish-Jugosllavi (1945-1990), “Zëri”, 24 janar 2009

“Nënëlokja e madhe që rriti trimat e kombit”, Epoka e Re, 17 janar 2009

Situata politike në Kosovë pas Kuvendit të Prizrenit (1945) (Political situation in Kosovo after the assembly of Prizren (1945). Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave historike, nr. 37 , 2007, Prishtinë 2008, f. 53-74

“Propaganda dhe dezinformimi, metoda të organizuara shtetërore jugosllave ndaj shqiptarëve”, “Epoka e Re”, 20.12.2008

“Dëshmi rrëqethëse të një atdhetari”, “Epoka e Re”, 13 dhjetor 2008

“Karakter i kombëtar i programit të demonstratave 1968”, “Epoka e Re”, 29 nëntor 2008

“Karakter i historik i romanit Gjarpinjtë e gjakut”, Epoka e Re”, 22.11.2008

“Organizimi dhe veprimtaria e organizatës Nacional Demokratike Shqiptare në Anamoravë, 1945-1947”, “Kosova”, IHP. nr. 29-30, 2007/2008

“Përndjekjet e anëtarëve të lëvizjes atdhetare në ish-Jugosllavi gjatë viteve 1945-1952”, Epoka e Re”, 8 nëntor 2008

“Edhe gratë shqiptare në burgjet jugosllave”, “Epoka e Re”, 18 tetor 2008

Rrugë e vështirë deri te “demonstratat e vitit 1968”, “Lajm”, (fejton), 6 tetor 2008-3 nëntor 2008 (25 vazhdime)

“Grupi i të dënuarve, që mbajtën lidhjet e ilegales ndërmjet Avdyl Durës dhe Riza Gogës”, (2 vazhdime), “Epoka e Re”, 27 shtator 2008

“Organizimi dhe veprimtaria ilegale atdhetare edhe në repartet ushtarake jugosllave”, “Fokusi: (fejton), 26 shtator- 3, 10 dhe 17 tetor 2008

“Dëshmi të organizimit ilegal (më 1957) të organizatës që mëtonte bashkim kombëtar”, (6 vazhdime) “Zëri”, 25.09. 2008- 1.10.2008

“Për një Shqipëri Etnike”, “Epoka e Re”, 13 shtator 2008

“Veprimtaria atdhetare e Ali Nimanajt”, “Epoka e Re”, 6 shtator 2008

“Mësuesit e Llapit në NDSH”, “Kosova sot”, 5 korrik 2008.

“Lidhja Shqiptare e Prizrenit në Programet e Organizatave ilegale në Kosovë (1945-1990”, “Zëri”, 28 qershor-5 korrik 2008

“Pavarësia e Shqipërisë, pikë referimi për veprimtarinë ilegale në

- Kosovë (1945-1990)“, (“Pavarësia e Shqipërisë dhe sfidat e shtetit shqiptar gjatë shek. XX”), Përmbledhje studimesh, Tiranë, 2008
- “Procesi gjyqësor ndaj anëtarëve të grupit të dytë të Organizatës ilegale “Grupi i Lidhjes së Prizrenit”, (fejton), “Fokus”, 6,13 qershor 2008
- “Procesi gjyqësor ndaj grupit ilegal”Grupi i Lidhjes së Prizrenit” më 1950” (fejton në 3 vazhdimë), “Zëri”, 3-5 qershor 2008.
- “Të dhëna të mangëta për të burgosurit politikë shqiptarë në dokumentet statistikore (1945-1990), “Epoka e Re”, 24 maj 2008
- “Karikatura- si formë e rezistencës në illegalen shqiptare”, “Lajm”, 24 maj 2008
- “Omer Çerkezi dhe qëndresa e tij për çështjen kombëtare”, “Epoka e Re”, 17 maj 2008
- “Angazhimi i grave në jetën politike e vendimmarrëse në Kosovë”, “Epoka e Re”, 10 maj 2008
- “Procesi “model” i Gjykatës Ushtarake në Mitrovicë, më 1945”, (2), “Epoka e Re”. 3 maj 2008
- “Procesi “model” i Gjykatës Ushtarake në Mitrovicë, më 1945 (1)”, “Epoka e Re”, 26 prill 2008,
- “Gratë në Parlamentin shqiptar gjatë historisë”, “Paqja”, Viti III, nr. 17, 19 prill 2008, Prishtinë
- “Akademik Ali Hadri në mbrojtje të simboleve kombëtare”, “Epoka e Re”, 12 prill 2008
- “Atdhetarët e dënuar që strehuan Avdyll Durën me shokë”, “Shkëndija”, nr. 1. 2008
- “Hasan Bilalli në mbrojtje të trojeve shqiptare”, gazeta “Epoka e Re”, (fejton), 22-29 mars 2008
- “Pagëzimi, pseudonimet dhe rezistenca”, gazeta “Lajm”, 16 shkurt 2008
- “Pavarësia e Shqipërisë, si pikë referimi për illegalen shqiptare në Kosovë 1945-1990”, gazeta “Zëri”, (fejton), 22-25 shkurt 2008.
- “Anteu kthehet çdo janar”, “Lajm”, (vështrim për librin e Selatin Novosellës”, 19 janar 2008
- “Ndryshimet kushtetuese dhe Kushtetuta e vitit 1974”, “Epoka e Re”, 19 janar 2008

“Formimi i Komitetit të NDSH-së në Burgun e Mitrovicës së Sremit më 1946”, “E djathta shqiptare në mbrojtje të Shqipërisë Etnike- (6), Prizren- Burim (Istog), 2007

•“Likuidimi i Hasan Alisë-Remnikut dhe grupit të tij”, revista “Kosova”, nr. 27. IH. Prishtinë, 2006.

•“Kontributi atdhetar i fisit Çejku nga Lidhja Shqiptare e Prizrenit e tutje”, “Zëri”, 8 dhjetor 2007

•“Reagimet e forcave nacionaliste në Kosovë ndaj vendimeve të Kuvendit të Prizrenit, 1945”, “Studime historike”, ASHSH, Instituti i Historisë, Tiranë 2007 (1-2)

•“Pozita e Kosovës pas Plenumit të Brionëve (1966)”, “Epoka e Re”, 24 nëntor 2007

•“Një libër i rëndësishëm për historiografin shqiptare”, “Zëri”, 17 nëntor 2007, (vështrim për librin e Dr. Valentina Dukës “Historia e Shqipërisë, 1912-2000), Tiranë 2007.

•“Dënimi i jatakëve që strehuan Avdyl Durën me shokë”, “Epoka e Re”, 17 nëntor 2007

•“Grupi i fundit i të dënuarve për strehim të Hasan Remnikut me shokë”, “Epoka e Re”, e shtunë, 29 shtator 2007

“Edhe me pushkatim dënoheshin shqiptaret”, “Epoka e Re”, e shtunë, 15 shtator 2007

“Kosova në trajtimin e organizatave e grupeve ilegale në Shqipëri (1945-1948), fejon në 6 vazhdimë. Gazeta “Zëri”, 1-7 shtator 2007

“Proces gjyqësor ndaj jatakëve të fshatit Kabash”, “Epoka e Re”, e shtunë, 18 gusht 2007

“Jo-ja e madhe e atdhetarit të Anamoravës- Ramiz Cerrnicës”, “Epoka e Re”, 30 qershor 2007

“Grupi i të dënuarve shqiptarë që deshën të kalonin kufirin”, “Epoka e Re”, 26 maj 2007.

“Komiteti i NDSH-së në Burgun e Mitrovicës së Sremit”, “Koha ditore”, 12 maj 2007

•“Atdhetarët që u dënuan për ndihmën e dhënë patriotit Avdyl Durës me shokë”, “Epoka e Re”, 12 maj 2007

• “Jeta dhe vepra e Prof. Ymer Berishës”, “E djathta shqiptare në

- mbrojtje të Shqipërisë etnike- (5)", Prizren- Orosh, 2007
- "Tentimi shkombëtarizues i shqiptarëve", Epoka e Re, 21 prill 2007
- "Grupi i parë i jatakëve të dënuar për strehimin e Hasan Remnikut", Epoka e Re, 14 prill 2007
- "Procesi i Prizrenit", "Shkëndija" nr. 3. 2007
- "Grupi i fundit i ONDSH-së që u dënua në Gjilan", "Epoka e Re", 17 mars 2007
- "Përpjekjet për balancë gjinor në dokumentet ndërkombëtare gjatë historisë", "Epoka e Re", 24 shkurt 2007
- "Anëtarja e devotshme e NDSH-së", "Koha ditore", 17 shkurt 2007
- "Një vepër e anatemuar historiko-demografike (koautorësh)", "Epoka e Re", 17 shkurt 2007, gazeta "Zëri", 17 shkurt 2007
- "Disidentja e parë shqiptare- Musine Kokalari", "Epoka e Re", 10 shkurt , 2007
- "Reagimi i ilegales për ardhjen e fundit të Titos në Kosovë", "Epoka e Re", e shtunë, 27 janar 2007
- "Trajtimi i nocioneve: ilegale, klandestine dhe e fshehtë", Zëri, 6 janar 2007 (e shtune)
- "Formimi dhe veprimtaria e organizatës ilegale patriotike shqiptare "Besa kombëtare" në Kosovë", "E djathta shqiptare në mbrojtje të Shqipërisë etnike- 4, Prizren-Klinë, 2006
- Kontributi i shkodranëve në Lëvizjen ilegale patriotike Shqiptare në Kosovë (1945-1947), "E djathta shqiptare në mbrojtje të Shqipërisë etnike-3", Prizren-Shkodër, 2006
- "Revista " Drita e lirisë" dhe kontributi i saj në illegalen shqiptare", revista "Kosova", 2005
- "Ymer Berisha, emër i shquar i ilegales së Kosovës", "Koha ditore", 12 gusht 2006
- "Zanafilla e shtypit shqiptar", "Bota sot", 9 korrik 2006
- "Demonstratat studentore '81- kthesë e madhe në historinë më të re të Kosovës", (fejton), Epoka e Re, 8-10 maj 2006
- "Liria"- gazetë ilegale me fizionomi të re dhe me qëndrime të qarta", (fejton), Epoka e Re, 15 prill- 3 maj 2006
- "Rëndësi e tejkohshme e një dëshmie", "Koha ditore", 8 prill 2006

- “Diferencimet ideo-politike në Kosovë 1981-1990”, (fejton), Koha ditore (12 vazhdime), dhjetor-janar 2006
- “Gazeta “Zëri i Kosovës” dhe angazhimi i saj për ngritjen e ndërgjegjes dhe unitetit kombëtar”, “Gjurmime albanologjike-seria e shkencave historike”, Prishtinë 2005
- Reagimet e forcave nacionaliste në Kosovë ndaj vendimeve të Kuvendit të Prizrenit (1945), (fejton), gazeta “Zëri”, 27-29 tetor 2005, “Bota sot” (fejton), 8-12 nëntor 2005
- “Sylejman Vuçitërna, figurë historike për mburrje”, “Koha ditore” 21 janar 2006
- “Një jetë në shërbim të kombit”, “Koha ditore”, 8 tetor 2005.
- “Fëmijëria dhe rinia e Shotë Galicës”. “Shotë Galica Heroin e kombit”, Prishtinë , 2003
- “Kontributi atdhetar i familjes Seferi në luftë për çlirim kombëtar”, “Jeta dhe vepra e Idriz Seferit”, Prishtinë 2003
- “Katarza historike dhe etapa transitore në Kosovë”, “Rilindja”, Prishtinë, 12 shkurt 2000
- “Muri makaber në mes shqiptarëve”, “Bujku” (fejton),10-19 qershor 1998
- “Portreti i nënës së Isa Boletinit”, “ Isa Boletini dhe koha e tij” Prishtinë, 1998
- “Gjendja organizative e PKJ-së në Mitrovicë dhe rrethinë më 1945-1948”, “Klasa punëtore e Mitrovicës dhe rrethinës në lëvizjen punëtore – komuniste, revolucionin socialist dhe ndërtimin socialist”, Mitrovicë, 1979.
- “ Gjendja organizative e PKJ-së në Kosovë 1945-1948”, “Kosova”,nr 11, 1982.
- “Struktura kombëtare dhe sociale e anëtarëve të PKJ-së në Kosovë 1945-1948”, “Kosova”, nr. 12, 1983.
- “Gjendja organizative e PKJ-së në Kosovë 1948-1952”, “Kosova”, Nr. 13-14, 1985.
- ”Konferenca IV krahinore e PK të Serbisë për Kosovë e Metohi”, “Kosova”, nr. 16, 1987.
- “Trajtimi i çështjes kombëtare në dokumentet partiake me aksent të

posaçëm në ato të Kosovës”, “Përparimi”, nr. 3, 1988.

- “Proceset e montuara politike ndaj shqiptarëve”, “Bota shqiptare”, Nr. 4. Tiranë, 1991.

- “Zhvillimi i kulturës në Kosovë” “Bota shqiptare”, nr. 10, 1993, Tiranë.

- “Karakteri kombëtar i Shkollës së parë shqipe për vasha” “100 Vjetori i shkollës shqipe të vashave në Prizren”, Prishtinë, 1993.

- “Roli i gruas në lëvizjen kombëtare shqiptare” “Feja, kultura dhe tradita islame ndër shqiptarë”, Prishtinë, 1995.

- “Aktet gjenocidale të UDB-es ndaj anëtarëve të organizatave ilegale shqiptare në Kosovë pas vitit 1945” “Gjenocidi dhe aktet gjenocidal të pushtetit serb ndaj shqiptarëve nga kriza lindore e këndej”, ASHAK, Prishtinë, 1995.

- “Format dhe mënyrat e shtypjes me qëllim të shpërnguljes dhe asimilimit”, “Dëbimet e shqiptarëve dhe kolonizimi i Kosovës 1877-1995”, Prishtinë, 1997.

- “Eksodi masiv, pasojë e shtypjes dhe e terrorit serb”, “Dëbimet e shqiptarëve dhe kolonizimi i Kosovës 1877-1995”, Prishtinë, 1997.

- “Mbyllja e institucioneve të arsimit, shkencës, kulturës dhe të shëndetësisë”, “Dëbimet e shqiptarëve dhe kolonizimi i Kosovës 1877-195”, Prishtinë, 1997.

- “Formimi dhe veprimtaria e ONDSH-së në Kosovë 1945-1947”, “Kosova”, nr. 18, Prishtinë, 1997.

Kontribute të tjera

- “Një ndër viktimat e para të komunizmit në Kosovë”, “Zëri”, 10 tetor 2009

- “Ngjarjet që ndryshuan kahet e historisë”, (Vështrim mbi trilogjin’ “Demonstratat e gjashtëdhjetetës”, “Kosova sot”, 30 nëntor 2008.

- “Kur gënjen Jeremiqi”, “Infopres”, (Vështrim), 29 nëntor 2008

- “Llogaridhënia”, vështrim, “Kosova sot”, 8 nëntor 2008

- “Metamorfoza politike e Serbisë”, “Infopres”, 11 tetor 2008

- “Loja e Serbisë dhe politika e blerjes së kohës”, “Infopres”,

20.09.2008

- “Instituti i Historisë në kohë robërie dhe në kohë lirie”, “Epoka e Re”.30 gusht 2008
- “Politika recidive e manipulimeve të presidentit Tadiq”, “Infopres”, 21 janar 2008, (vështrim)
- “Pavarësia e Shqipërisë-pavarësia e Kosovës”, “Infopres”, 22 dhjetor 2007, (vështrim)
- “Kosova, modeli i Hong Kongut, statusit neutral, Ishujve Alland...!”, “Infopres”, 24 nëntor 2007, (vështrim)
- “ Gratë në fushatë”, Infopres, 16 nëntor 2007, (vështrim)
- “Katarza historike e politikës së Beogradit”, “Infopres”, (Editorial), e premte, 9 nëntor 2007
- “Avni Rustemi dhe përkrahja e pavarësisë së Kosovës”, “Infopres”, (Editorial), e premte, 2.11.2007
- “Gjithsesi, historia duhet të rishkruhet”, “Infopres”, (Editorial), e merkur,18 tetor 2007
- “Të nxitojmë pak, që të mos vonohemi shumë”, “Infopres”, (Editorial), e enjte 4 tetor 2007
- “Mos ta harrojmë të kaluarën!”, “Infopres”, (Editorial), e premte 21.9.2007.
- “Sprovat e qëndresës shqiptare nëpër vite”, (Mehmet Hajrizi “Sprova të çlirimit”, Prishtinë, 2004), Epoka e Re, 31 mars 2007
- “Trakti i ilegales i cili sensibilizoi popullatën shqiptare në Kosovë”, Epoka e Re, 27 dhjetor 2006
- “Nënë Hatixhja- grua trime e Mulla Idrizit”, Shkëndija, dhjetor 2006
- “Marie Shllaku, shkoderania që u flijua për Kosovën”, Koha ditore, 9 dhjetor 2006
- “Trakti i ilegales që hyri në histori”, Koha ditore, 30 shtator 2006
- “Biografi e atdhetarit, biografi e një kohe”, vështrim i librit të S. Alidema “Meteor lirie”, Tiranë 2006. “Koha ditore”, 20 maj 2006
- “Gabimet e vjetra dhe të reja të pushtetit jugosllav ndaj shqiptarëve”, “Zëri”, qershor 1985.
- “Gjykimet politike ndaj demonstratave të vitit 1981”, “Bujku”, prill 1996.

- “Ndikimi i PKJ-së në ngritjen arsimore të masave të gjëra në Kosovë”, “Fjala”, mars 1986.
- Vladimir Miliq, “Socialni portret partije”, “Kosova”, nr. 12-13, 1985.
- “Kontribut i madh për gratë” “Rilindja”, tetor 1985.
- Blerim Shala “Kosovo, krv i suze”, “Zëri”, 1989.
- “Aksioni i armëve e shkak për shpërnguljen e shqiptarëve”, “Rilindja”, tetor. 1989.
- “Maskat ranë, loja mori fund”, “Shkëndija”, nëntor 1990.
- “Përball stuhive dhe furtunave”, “Kosovarja”, mars 1990.
- “Toka e kuqe”, “Kosovarja”, maj 1991.
- “Pandeli Sotiri - mësues i parë i shkollës shqipe”, “Shkëndija” 8 mars 1993.
- “Shpërngulja e shqiptarëve pasojë e politikës diskriminuese”, “Bujku”, 24 maj 1993.
- “Një rivlerësim i ri i LNÇ-së në Shqipëri” (Reginald Hibert, “Fitorja e hidhur”, Tiranë, 1993), “Bujku”, 30, prill 1993.
- “Një libër me një porosi të madhe” (Dr. Paskal Milo, Shqipëria dhe Jugosllavia 1918-1997), “Bujku”, 25 nëntor, 1993.
- “Qiriazët-familje patriotike dhe atdhetare”, “Shkëndija”, mars 1995.
- “Pesha e Historisë dhe jona”, “Bujku”, 11 gusht 1995.
- “Konferenca e Katërt Botërore e Gruas - shans për afirmimin e çështjes shqiptare”, Bujku, 14 shtator 1995.
- “Kushe Mici dhe shkolla e saj në Shkodër”, “Shkëndija”, prill 1996.
- “Karakter i kombëtar, demokratik e përparimtar i demonstratave studentore të vitit 1981”, “Bujku”, 16 mars 1996.
- “IB-eja në Kosovë”, fejon “Rilindja”, (7 vazhdime), 24-30 prill 1985.
- “Gruaja shqiptare në shërbim të çështjes kombëtare” (fejon 5 vazhdime), “Bujku” 24-28 janar 1996.
- “Nënëmadhja që lindi Isa Boletinin” (fejon 3 vazhdime), “Bujku” 10-12 dhjetor 1996.
- “Një surprizë e këndshme për gratë” (Julija Mertus, Të drejtat e grave, të drejtat e njeriut), “Bujku”, maj 1996.
- “Një histori e dalë nga anatemomi”, (Samim Visoka, Shqipëria e vërtetë, nëna Kosovë 1938-1943), “Bujku”, 25 mars 1996.

- “Tryeza e rrumbullakët ”Dimensioni historik i demonstratave të vitit 1981”, “Kosova”,nr. 18, 1997.
- “Spastrimi i intelektualëve dhe i patriotëve”, “Bujku”,25 mars 1997.
- Pesë biografi në Edicionin “Në flakën e revolucionit”, Prishtinë, 1979-1984.
- “Gjurmët e autonomitetit”, Rilindja, 21 prill 1986, Prishtinë.
- “Çështja shqiptare në Konferencat e paqes”, “Bota Shqiptare”, nr. 10, 1994, Tiranë.

Botime të veçanta

- “Kosova në shtypin e mërgatës shqiptare (1945-1990), III , (Qindresa Shqiptare; Krahuri i Shqiponjës; Kosovë e Re)”, Libri Shkollor, Prishtinë 2011
- “Kosova në shtypin e mërgatës shqiptare (1945-1990) II (Lajmëtari i Lirisë;Përpykja Kosovare)”, Libri Shkollor, Prishtinë 2011
- “Të burgosurit politikë shqiptarë në Kosovë 1945-1990”, Logos-A, Shkup, Prishtinë, Tiranë, 2010, 600 f.
- “Shtypi ilegal shqiptar në Kosovë (1945-1999), I ”, Prishtinë, 2009.
- “Zhvillimi historik i PKJ-LKJ-së në Kosovë më 1945-1966”, Prishtinë, 1987
- “Lëvizja ilegale patriotike shqiptare në Kosovë më 1945-1948”, Prishtinë 1998,
- “Lëvizja patriotike shqiptare në Kosovë 1945-1947”, (ribotim) , Shkodër 1999
- “Organizatet dhe grupet ilegale në Kosovë 1981-1989”, Prishtinë 2003

b) botime letrare:

- Metaforë iberike, (poezi), LSHK, 2011
- Kujtesën e ka kapur skleroza (poezi), LSHK, 2011
- Nusja e gurtë (poezi), “Rilindja” 1989
- Kohë epileptike (poezi), “Jeta e Re” 1996

- Dy lule ka mami (poezi), “Pioneri” 1993
- Ëndrrat e trishta (poezi), “Rilindja” 2000
- Hadi (dramë), SHSHK 2005
- Nata pa kornizë (roman), LSHK 2008
- Malli për Itakën (poezi), LSHK 2008
- Anatomia Iubirii (poezi), Bukuresht 2009
- Kodi i pritjes (poezi), LSHK, Prishtinë 2010

c) Monografitë e pabotuara shkencore:

- “Lëvizja atdhetare në Anamoravë 1945-1958”
- “Drejt ekuilibrimëve gjinore” (në koautorësi)
- “Gruaja shqiptare për çështjen kombëtare”
- “Kontributi atdhetar i Hyrije Hanës”
- “Formimi, organizimi dhe zbulimi i ONDSH-es në Prizren, 1945”

ç) Librat e pabotuar letrar:

- “Lëkura e grisur” (poezi)
- Letrat për Martinën (roman)

‘Anëtare në shoqatat profesionale dhe asociacione të tjera:

Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës
Shoqata e Shkrimtarëve për fëmijë
Shoqata e Historianëve të Kosovës
Shoqata e Politikologëve të Kosovës
Shoqata e Intelektualëve të Anamoravës
Shoqata e Intelektualëve të Anamoravës

Udhëtimet jashtë vendit:

Andorra, Shqipëri, Bullgari, Hungari, Rumani, Poloni, Çekosllovakia,
Rusi, Gjermani, Austri, Zvicër, Francë, Itali, Spanjë, Tunizi, Algjer,

Marok, Egjipt, Maltë, Greqi, Turqi, Serbi, Mali i Zi, Slloveni, Bosnje e Hercegovinë, Kroaci, Maqedoni, SHBA dhe Izrael

Punon në Institutin e Historisë në Prishtinë.

Eruditja jonë siç thamë është e lindur dhe e rritur në fshat piktoresk të Dardanës në lindje të Kosovës e shkolluar dhe emancipuar në kohën, kur femra shqiptare në Kosovë, e kishte vetëm në kokë këtë imagjinatë, sepse koha i kishte mbytur, i kishte mbyllur padrejtësisht, ishin harruar nga koha se edhe ato nuk mund të bënin atë që e bëjnë edhe gjinia e kundërt. Sabilja i tejkaloi këto sfida të kohës, fal familjes së ngritur që pati, në veçanti të një babai që aq shumë bëri për Kosovën, sepse para se gjithash, ai diti të bëjë për familjen e tij, respektivisht për fëmijët e tij. Koha kur ajo u rrit në kthetrat e komunizmit të shfrenuar, i ranë në qafë edhe familjes së saj, duke ja burgosur babain e saj. Të rënda ishin vite që i përjetonin shqiptarët, nga fabrikimet ideologjike që bëheshin për të zhdukur synimet e shqiptarëve të jetojnë të qetë ashtu siç e meritojnë të gjithë popujt e rruzullit. Kohët epileptike siç do ti quajë Sabilja më vonë në artin e saj letrar i dhanë dashurinë edhe më të madhe për shkollim, për atdheun e saj të prangosur, për satanizimin e pashembullt që bëhej. Tek shkencëtarja dhe poetja ishin një formim dhe vetëdijesim intelektual i kohës së saj. Alternativë e vetëm për të ishte shkollimi sipëror. Ndjenja e babait të saj që vajzën ta shihte një politologe edhe ju plotësua. Por a do të kënaqej me kaq Sabilja?!, sigurisht se jo, udhëtimi i saj akademik, do të vazhdonte tani më edhe më si: Magjistër e Historisë e më vonë edhe Doktor shkence si femra e parë në Kosovë, që fitoi këtë gradacion akademik.

Një figurë shumëdimensionale, që di të jap nga vetja gjëra të bukura në art, shkencë pse jo edhe në politikë. Vargëzimi i saj studimor në fushën historike është i gjatë me qindra artikuj studimor me dhjetëra libra studimor në fushën historiografike Një enciklopedi e gjallë e llojit të vet, do të them.

Por thellë në botën e saj ajo e kuptoi se e ngacmonte një ndjenjë dhe këtë ngacmim muze të paktë njerëz e kanë edhe po të duan. Tek ajo vajzë dardane, po lindte mbretëresha e artit letrar “Poezia”, në fakt

poezia kishte lindur bashkë me të, por ajo e kuptoi në belbëzimet e para të fëmijërisë së hershme. Ashtu si në agun e hershëm që këndon gjeli, për të paralajmëruar një mëngjes të bukur e më pas edhe një ditë të bukur, tek Sabilja, këndoi “Gjeli i Ganimetës”, në letrat e saj e më vonë në gazetën “Rilindja” në faqet për fëmijë, do t’i botohej poezia e parë. Më duket se po e parafytyroj Sabilen me gazetë në dorë:

Ja shihni më është botuar poezia ime, lexoje....lexoje, ju lutem si thoni ju duket e bukur, vraponte sa tek njëri, sa tek tjetri. Dhe ky “gjel poetik” po paralajmëronte një udhëtim të mbarë krijues. Koha e pa kohë ishte në atë karvan të pakët krijuesish, nuk ishte e letë për të ju bashkuar qoftë nga censura apo edhe nga kualiteti që kërkohej, deri në arritjen e finalizimit të librit, dhe kjo si duket Sabilen e bënë më të fortë, tek lexuesit e saj, do të vij me përmbledhjen e parë poetike ” Nusja e gurtë”, ajo do t’i vargëzojë në poezitë e saj, meritat dhe odisejadat e femrës shqiptare, sa herë u mbyt ato, përkundrazi ato nuk vdiqën, por u bënë edhe më të forta. Ato ditën të japin shpirtin e tyre, për të mbrojtur gjenalitetin e saj familjar e shoqëror. Libri tjetër do të titullohej “Kohë epileptike”, të tilla ishin kohët, kur si popull po i përjetonim tmerret vrastare ,sepse kishte në të tilla kohë, që jetonin njerëz të sëmurë, njerëz që donin të ta gllabëronin atë tokë shqiptare, ta djejin atë pa mëshirë, për historianen dhe poeten ishin të dhembshme të tilla kohë. Sabilja do të pyes a do të shërohen ato kohë?. Sigurisht se po. E dinte se do të shërohen dhe thoshte do të mbijnë lule, që toka jonë do të ujitet me gjakun tyre, i shihte edhe plagët por edhe buzëqeshjet, i shihte edhe tmerrin edhe kurajën. Dhe veprat e saj “ Ëndrra të trishta”, Malli për Itakën” , “ Dy lule ka mami” “Kodi i pritjes” e bënë të fuqishme Sabilen si poete stabile, që vargu i saj të mos jetë vetëm një shpërthim muze, por të na ofroj lexuesve vlera. Jo më pak e përjashtoj edhe prozën. Sa shumë tregime, ese, po edhe drama e në veçanti drama “ Hadi” kohët hadijane, ishte dramë që do të shihet nëpër kohë ,duke thënë ja kështu kaluan edhe u dergjën shqiptarët kazamteve të panumërta. Koha e vlimeve që po shkapërderdhnin shtetin artificial ish- Jugosllavinë e tmerreve të shqiptarëve, atëherë kur shqiptarët, po prisnin nga qielli blu që vinin bombardimet mbi caqet serbe, ta shpëtonin këtë truall dardan. Sabilja

i përkujton netët e tmerrshme që shpesh edhe nuk të lindte mëngjesi të pafajshmit e kohës, qoftë edhe ata që ishin akoma në barkun e nënës së tyre, tmerroheshin nga barbaritë e pashembullta nga armiku. Andaj para lexuesve solli romanin e saj me shumë kompetence artistike dhe historike “Nata pa kornizë”

Prodioni do të thotë: “Ne do të punonim edhe atëherë kur nuk punohej dot”

Sabilja, punoj edhe në ato kohë dhe ndriçoi shumëçka në të mirë të evoluimit të shkencës dhe të artit. I dha shumë shkencës shqiptare, natyrisht është edhe botimi studimor historik i librit të saj me 600 faqe,” Të burgosurit politik shqiptar në Kosovë 1945-1990”(shqiptarët kaluan 666shekuj, 72 vjet e 7 muaj burgim) Finalizoi një projekt të një rëndësie, jo vetëm individuale, por gjithsesi kombëtare, madje edhe ndërkombëtare.

Në përmbyllje të këtij punimi tim, do të them se: Prof.Dr. Sabile Basha është burim i pashtershëm i shkencës, dhe artit. Koha vërtet shëron plagë dhe si të tilla ato më janë të shëruar, por jo të harruara. Ndërsa ne tani nga Dr.Sabilja presim art, e cila na ofron anën tjetër të medaljes për të arriturat, për vizionin, thjesht një interpretim të artit të saj në konceptin e poezisë që ka gëzim, hare e shumë çka të bukur. Është një reflektimi i të bukurës kudo që gjendet dhe jep kontribut...

Dr. Sabile Keçmezi- Basha

**FORMIMI DHE VEPRIMTARIA E ORGANIZATËS ILEGALE
PATRIOTIKE SHQIPTARE “BESA KOMBËTARE” NË
KOSOVË**

Gjatë luftës së Dytë Botërore, udhëheqësit e PKJ-së kishin premtuar se e ardhmja e Kosovës do të zgjidhej duke u respektuar Deklarata e Moskës, Karta e Atlantikut, Deklarata e Teheranit dhe Letra e Titos e botuar në gazetën “Proleter” e shumë dokumente të tjera me rëndësi historike. Në Jugosllavinë e pasluftës u deklaruan se kriteri kombëtar do të vihej në themel të ndarjes territoriale dhe administrative të vendit. Por, pas përfundimit të luftës këto kritere për pushtetin jugosllav, nuk ekzistonin, dhe si të tilla nuk u morën parasysh. Edhe pse viset shqiptare përbënin një tersi territoriale, ishin kompakt nga pikëpamja kombëtare, kishin një vijueshmëri e shtrirje të përcaktuar qartë nga pikëpamja gjeopolitike gjatë kufirit me trungun amtar dhe me republikat e tjera të Jugosllavisë, u ndanë midis njësive federale Maqedonisë, Malit të Zi dhe Serbisë. Që më vonë të gjitha këto ndikuan që në popullatën shqiptare të rritet pakënaqësia.

Fill pas Luftës së Dytë Botërore, në Kuvendin e Prizrenit (8-10 korrik 1945), Kosova u shpall se “me dëshirën e vet popullsisë së saj, i bashkohej Serbisë Federale në kuadër të Federatës Jugosllave”. Një zgjidhje e tillë e çështjes “me dëshirë të vetë popullsisë së Kosovës” kundër logjikës së karakterit objektiv të strukturës kombëtare të Kosovës dhe të hapësirës së gjerë e me vazhdimësi të shumicës etnike shqiptare në Ballkan, jo vetëm që nuk mbyllte historikisht problemin e Kosovës dhe atë shqiptar, por e rihapte këtë çështje në mënyrë virtuale në kontekst të ri historik, në masë gjeopolitike në Ballkan. E tërë kjo ndikoi që në Kosovë të formohen dhe të veprojnë shumë organizata patriotike-politike shqiptare. Një ndër këto organizata që zhvilloi veprimtari të dëndur, që la gjurmë, e bëri jehonë por që e tërë veprimtaria e saj ishte afatshkurtër ishte organizata politike-patriotike shqiptare “Besa Kombëtare” e udhëhequr nga patrioti dhe atdhetari i shquar profesor Ymer Berisha.

Organizata ilegale-patriotike shqiptare “Besa Kombëtare”, që ishte e formuar kryekëput kundër ideologjisë komuniste. Dhe qëllimi suprem i saj ishte bashkimi i tokave shqiptare.

Sipas disa të dhënave që kam, thuhej se organizata u formua në mars të vitit 1945, në fshatin Llapçevë, në kuvendin e udhëheqësve të grupeve të armatosura të trekëndëshit Klinë-Rahovec-Gjakovë. Kuvendi i Llapçevës pati një jehon të madhe, ku masat patriotike shqiptare e argumentuan më së miri këtë me pjesëmarrjen e shumë të patriotëve në këtë takim, siç ishin: Ukë Sadiku, Ndue Përlleshi, Muharrem Bajraktari, Alush Smajli etj. Përndryshe fillet e kësaj organizate sipas disa të dhënave i hasim edhe më herët, më 28 nëntor 1944. atëherë kur prof. Ymer Berisha me disa nxënës të Normales “Sami bej Frashëri” të Prishtinës organizojnë një mbledhje me fshatarët në Obri të Epërme. Në këtë tubim të madh me fshatarët, jo vetëm që u shënua dita historike e Flamurit dhe e shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë, por u proklamua edhe formimi i organizatës ilegale politike e ushtarake me emrin “Besa Kombëtare”, kryetar i së cilës ishte zgjedhur prof. Ymer Berisha. Por, deri në mars të vitit 1945 shumë pak ose fare pak zhvilloi ndonjë aktivitet në teren, ndërsa pas vitit 1945, në pjesën e dytë të vitit zhvillon një aktivitet të dendur, dhe luajti një rol të rëndësishëm në illegalen shqiptare.

Në këto rrethana të okupimit, në Kosovë dhe në të gjitha territoret shqiptare këndej kufirit, zbatohej një diktaturë e egër ushtarake e udhëhequr nga grupet e komandove çetnikë si dhe komunistëve sllav. Sidomos, terrori e gjenocidi ndaj popullatës së pafajshme shqiptare erdhi e u shtua pas vrasjes së Milladin Popoviqit (13 mars 1945), i cili ishte një alibi i mirë që OZNA haptas justifikoi terrorin dhe likuidimin e intelektualëve shqiptar. Prijësit e Mbrojtjes Kombëtare dhe të njësiteve vullnetare të Frontit Nacional Shqiptar , të cilët i kishin shpëtuar ndjekjes, bënë përpykje të vazhdueshme në grumbullimin dhe në konsolidimin politiko-ushtarak të forcave shqiptare për formimin e Ushtrisë Demokratike Popullore Shqiptare. Nëpër mes kësaj patriotët synonin të bënin lidhjen e të gjitha forcave antikomuniste, që më vonë do të shndërrohen në një ushtri me karakter gjithëkombëtar shqiptar.

Prof. Ymer Berisha, edhe pse në kushte tejet të vështira, zhvillonte një aktivitet të dendur në çdo pëllëmbë të Dukagjinit dhe në Kosovë në tërësi. Ai punonte me ngulm e vendosmëri që të bënte lidhjen e të gjithë krerëve të rezistencës si në Kosovë po ashtu edhe në Shqipëri. Këtij qëllimi ia arriti me kontaktimin e Pashk Bibë Mirakajt, i cili ishte njëri ndër udhëheqësit më me ndikim në lëvizjen e rezistencës që zhvillohej në Shqipërinë Veriore. Të njëjtat qëllime dhe dëshira për një unitet sa më të madh të lëvizjes, i ushqente dhe i përkrahte edhe Pashk Bibë Mirakaj, që ishte vëllai i Kolë Bibë Mirakajt, i cili ishte ministër gjatë kohës së Italisë, dhe ndodhej në mërgim në Itali. Që të dy, edhe prof. Ymer Berisha e edhe Pashk Bibë Mirakaj ishin të vetëdijshëm se pa një unitet të përbashkët të të gjithë ilegales shqiptare nuk do të ketë Shqipëri Etnike. Në mars të vitit 1945, Pashk Bibaj i dërgon një letër profesorit, me të cilën kërkon të takohet me te. Korrieri duke e dërguar letrën në rrugë e sipër bie në pritë, dy prej tyre vriten, por megjithatë letra bie në duart e profesorit. Takimi ndërmjet tyre realizohet, por me shumë vonesë ngase që pritej dhe çdo vonesë në takim ishte shumë e dëmshme për lëvizjen.

Pas takimit që pati prof. Ymer Berisha me Pashk Bibën, më 20 korrik të vitit 1945, në fshatin Vogovë, afër Gjakovës, aktiviteti që u zhvillua më vonë nga anëtarët e lëvizjes ishte i pamohueshëm. Pas kthimit nga takimi profesori u takua me mikun dhe shokun e idealit, Ukë Sadikun, që llogaritej se ishte njeriu më me ndikim në illegalen kosovare. Po në këtë takim u morën vesh që ata të dy të përfaqësojnë grupet ilegale në tubimin, që u caktua të mbahet në shtator në vendin Mirëditë, në veri të Shqipërisë. Po aty u mor qëndrimi që të formojnë organizatën politike, respektivisht të riorganizojnë punën në organizatën ilegale-politike të NDSH-es. Pas kësaj mbledhjeje u dërguan korrierët, në çdo grup ilegal që t'i dërgojnë përfaqësuesit në takimin që do të mbahet në Dobërdol.

Kuvendi i Dobërdolit

Në këto rrethana të krijuara, momenti historik shtroi nevojën e domosdoshme për mbajtjen e një Kuvendi të ilegales shqiptare, ku do

të bëhej bashkimi i të gjitha këtyre grupeve-lëvizjeve, me një qendër udhëheqëse ushtarako-politike për veprime kombëtare-bashkimin e trojeve shqiptare. Nga një takim paraprak i njërive udhëheqëse u caktua vendi- fshati Dobërdol, dhe data e mbajtjes 4-5 gusht 1945.

Sipas vlerësimeve që vinin nga tereni, situata për mbajtjen e Kuvendit të Dobërdolit ishte e volitshme. Në bisedë me Ukë Sadikun, prof. Ymer Berisha takimin ndërmjet krerëve të ilegales e kishte caktuar për muajin gusht të vitit 1945, në fshatin Dobërdol, në malet e Martin Pjetrit. Më 24 gusht filloi tubimi i madh i ilegales. Në të merrnin pjesë 19 grupe me përcjellësit e tyre, ndër të cilët edhe përfaqësuesit prej Roxhaje dhe Pazarit të Ri gjithsejtë 158 veta.

Aty u takuan udhëheqësit siç ishin : Ukë Sadiku, Demë Ali Pozhari, Ndue Përlleshi, Zef Gjini Doda, Zeqë Sokoli, Qazim Bajraktari, Shaban Sadik- Rama, Sadik Lutani, Alush Smajli, Ferat Kotorri , Adem Shala, Njazi Alishani, Zhukë Haxhia, Islam Tabaku, Rexhë Xhela, Mulla Ilazi, Biko Dresheviq (i cili me vete kishte sjell edhe katër të arratisur nga Sanxhaku), dhe shumë të tjerë.

Përfaqësuesit nga rrethi i Vushtrisë, Podujevës, Mitrovicës, nuk merrnin pjesë për hirë të situatës së vështirë, por profesori ata i kishte njoftuar me kohë për detyrat dhe organizimin e punës së tubimit. Përfaqësuesit nga Ferizaji, Gjilani, e Kaçaniku për arsyen objektive, e që ishin objektive nuk kishin prezantuar në takim. Kuvendi i Dobërdolit sipas dëshmive që kemi kishte zgjatur dy ditë. Gjatë tërë punës së kuvendit, në kodër mbi Llugë afër Dardhës së Madhe siç e quanin vendasit, u vendos flamuri me shqiponjën dykrenare dhjetë metra i gjatë, që e ruante roja e nderit Alush Smajli i Llazicës.

Në mënyrë solemne Kuvendin e hapi Ukë Sadiku. Ai i përshëndeti të pranishmit dhe prezantoi prof. Ymer Berishën si iniciator ideor të lëvizjes dhe krijues i organizatës “Besa Kombëtare”, dhe pikërisht për situatën politike foli vetë profesori. Ai tha para të pranishmëve se “Situata politike është shumë e rëndë dhe me ndihmën e aleatëve priten ndryshime të mëdha, por theksoi se , ne duhet të jemi të gatshëm që në momentin e duhur të marrim pushtetin”. U kërkua që edhe në terren të bëjmë mobilizimin e duhur të masave, dhe të jenë të gatshëm për

aksione konkrete. Kuvendi i Dobërdoli zgjati dy ditë, procesmbajtëse e këtij tubimi kaq të madh e kaq të rëndësishëm ishte Marie Shllaku, shkodrane. Gjatë tërë kohës tubimi ishte i siguruar shumë mirë, sepse e ruanin luftëtarë të spikatur, njëherit edhe tërë fshati bënte rojë, por dalloheshin Smajl Hajdari, Halil Sadria, Zef Përlleshi, Martin Pjetri dhe luftëtar të tjerë të Ukë Sadikut dhe Ndue Përlleshit. Kuvendi pasi zgjodhi udhëheqësit ushtarak, mori vendim që të sulmohen njësitë e “UNÇ” në Drenicë dhe në minierën e Trepçës, ku ishin inkorporuar forcat çetnike pas rehabilitimit të tyre. Kjo luftë ishte një goditje e rëndë për armikun. Në këtë kuvend u mor edhe qëndrimi që të formohet organizata politiko-ushtarake, patriotike ilegale “Besa Kombëtare”, e cila do të udhëhiqet nga kryesia e përbërë prej 12 vetave. Supozohet se në Drenicë ishte hera e dytë që formohej kjo organizatë, por me pak ndryshime, ngase atëherë quhej organizata e rinisë “Besa Kombëtare”, dhe ishte e zyrtarizuar, si në Kosovë po ashtu edhe në Shqipëri.

Kuvendi zgjodhi Ukë Sadikun udhëheqës të sektorit ushtarak, ndërsa prof. Ymer Berisha u caktua udhëheqës i sektorit politik. Të dy këta ishin anëtarë të rrethit të ngushtë të Shtabit Udhëheqës të organizatës. Ishte hera e parë që në radhët e grupeve ilegale patriotike u emëruan komisarët. Kjo ishte edhe një garanci se grupet do të aktivizohen dhe do të veprojnë edhe më tepër në teren sipas direktivave të udhëheqësisë qendrore. Përveç këtyre në kuvend u zgjodhën edhe udhëheqësit e sektorëve sipas parimit territorial, duke mos lënë pa emëruar edhe aty, pos udhëheqësve ushtarak edhe udhëheqësit politikë. Meqenëse Kosova dhe Dukagjini u ndan në 12 sektorë dhe u emëruan 12 komandantë dhe po aq komisarë politikë për të pasur autoritet edhe më të madh në fushën ushtarako-politike dhe për të qenë më afër popullit, ky grup u quajt “12 këshilltarët”. Pas kryerjes së kuvendit, grupet u larguan njëra pas tjetrës, pa pasur as më të voglin problem. Të gjithë delegatët u shpërndan me përshtypjet më të mira, posaçërisht ndjenin një simpati dhe një besim të madh ndaj profesor Ymer Berishës.

Për pjesëmarrjen në Kuvendin e Dobërdolit, për strehimin e kaçakëve dhe për përkrahjen e lëvizjes për çlirimin kombëtar dhe për një Shqipëri etnike, udhëheqësit e këtij kuvendi si dhe shumë veprimtar të kësaj ane

u dënuan me burg shumëvjeçar. Iu plaçkitën dhe iu dogjën shtëpitë, u maltretuan familjet dhe bënë akte genocidale ndaj tyre. Represion shtazarak përjetoi sidomos familja e Dan Pjetrit, në pronën e të cilit u mbajt Kuvendi. Po në këtë familje ishte e strehuar 6 muaj edhe Marie Shllaku.

Organizimi i organizatës

Organizata politike-patriotike “Besa Kombëtare” gjatë veprimtarisë së vet arriti të ketë një strukturë organizative, që i përshtatej kushteve dhe rrethanave në të cilat vepronte. Përveç Shtabit Udhëheqës që ishte i përbërë prej 12 vetash, në kuadrin e saj në mënyrë aktive vepronin edhe katër grupe:

1. Roja besnike, që ishte një grup pranë Shtabit që kishte për detyrë ruajtjen dhe sigurimin e Shtabit të Organizatës me një besnikëri fanatike.
2. Urdhërdhënësit, ata vepronin në kuadrin e shtabit dhe merreshin kryesisht me sjelljen dhe përcjelljen e porosive, kryesisht vepronin për shtabin.
3. Atentatorët, ishin grup në të cilën përfshiheshin personat special që ishin caktuar nga vetë shtabi për të kryer ndonjë atentat në njerëz të caktuar të pushtetit apo në ndonjë tradhtari të popullit që shtabi e shihte si të nevojshëm për likuidim. Dhe grupi i fundit që vepronte në gjirin e organizatës ishte edhe
4. Dora pastruese ose dorë-vrasësit, që kishin për detyrë të bëjnë likuidimin e personave, kryesisht tradhtarëve, në mesin e të cilëve ishin bashkëpunëtorët e OZN-ës. Ata përcillnin tradhtarët dhe personat që bashkëpunonin me okupuesin, i dorëzonin në shtab dhe sipas vendimit të shtabit i likuidonin. Qëndrimi ishte që këto grupe të vepronin edhe në shtabet e sektorëve, që ishin të përfshirë në 16 rrethe.

Shkurtimisht do të jap prezantimin e udhëheqësve politikë e ushtarak në rrethet e Kosovës.

Rrethi, udhëheqësi politikë, udhëheqësi ushtarak

1. Prizren, Nijazi Alishani, Ali Riza, kapiten

2. Gjakova, Mehmet agë Rashkoci Demë Ali Pozhari
3. Rahoveci, Alush Ismaili Qazim Bajraktari
4. Peja, Zef Gjin Deda Ndue Përlleshi
5. Rugovë, Islam Tabaku Zhukë Haxhia
6. Istog, Azem Shala Feriz Bojaj
7. Drenicë, Mulla Ilazi Sadik Lutani
8. Suharekë, Sali Rama Mehmet Sherifi
9. Sanxhak, Sadik Radovci Bik Dreshoviqi
10. Prishtinë, Ismail Gorani Luan Gashi
11. Mitrovicë, Ahmet Selaci
12. Vushtrri, Ahmet Selaci
13. Podujevë, Ahmet Selaci
14. Ferizaj, Adem Gllavica
15. Gjilan, Adem Gllavica
16. Kaçanik, Adem Gllavica.

Sipas të dhënave vërehet se gjashtë rrethet e fundit, në kuvend ku u bë përcaktimi i përfaqësuesve, rrethi i Mitrovicës, Vushtrrisë, Podujevës, Ferizajt, Gjilanit dhe Kaçanikut nuk i kishin delegatët e vet, andaj caktimi i përfaqësuesve të tyre u bë nga rrethet tjera që ishin prezent.

Vlen të cekët se puna që bëhej për këtë organizatë dhe në këtë organizatë ishte tepër konspirative dhe çdo veprim ishte i matur. Për tërë punën që bëhej në terren organet e OZN-es nuk kishin njohuri, ndonëse vijimisht gjurmonin grupe të shumta dhe kishin një numër të madh spiunësh në terren, që i kishin angazhuar për zbulimin e tyre. Edhe pse në disa shkrime thuhej se në grupin e Ukë Sadikut, UDB-eja kishte njeriun e vet, ai disi ishte filtruar në grup, por prapëseprapë personi spiun nuk kishte guxim ti lajmohej qendrës. Kemi të dhëna se edhe pasi se ishte kryer tubimi, OZNA kishte mbledhur informatat për grupet ilegale, kahet e shkuarjes së tyre, njerëzit më aktiv etj.

Më 9 shtator 1945, organet e OZN-es në bashkëpunim me ushtrinë sulmojnë pjesën më kryesore të organizatës, në fshatin Jashanicë, prej nga sulmi bartet në Siçevë dhe në Drenicë. Në këto përlleshje u vranë 28 ilegal, në mesin e tyre humbi jetën edhe vëllai i patriotit të njohur- Ukë

Sadikut, Shaban Sadiku, dhe Adem Shala. U plagosën 4 veta nga grupi, ndërsa nga Brigada e Bokelit u vranë 14 veta.

Kuvendi i Mirëditës ishte caktuar që të mbahet në shtator, por për shkak të sulmeve që i bënë organet e OZN-es dhe brigadat e UNÇ_së, ata qenë të detyruar që takimi i Mirditës të mbahet pa prezencën e kosovarëve. Pas takimit të Mirëditës, prof. Ymer Berisha mori letër nga Muharrem Bajraktari, ku njoftohej për punën e Kuvendit dhe nga ai kërkonte që së bashku me Ukë Sadikun të takohen në Shqipëri për detajizime të punëve e detyrave që dolën nga aty. Kryetari i organizatës “Besa Kombëtare”, prof. Ymer Berisha, Ukë Sadiku në përcjellje të 12 luftëtarëve u nisën për në Shqipëri në takim me Muharrem Bajraktarin. Me ta shkuan edhe Qazim Bajraktari, Mehmet Aga, Demë Alia dhe Ndue Përlleshi. Megjithatë takimi nuk u bë për shkak të një mosmarrëveshjeje të vogël për vendin e takimit.

Komitetet e “Besës Kombëtare” në terren

Qëllimi i organizatës ilegale patriotike shqiptare “Besa Kombëtare” ishte që të formojnë sa më shumë komitete të reja në terrenin e Kosovës dhe të Sanxhakut. Sipas instruksioneve të prof. Ymer Berishës, Marsel Vuçaj, administrator i këshillit popullor të Pejës, u angazhua që në këtë qytet të formojë Komitetin e rrethit të “Besës Kombëtare”, në të cilën ai- Marsel Vuçaj u zgjodh kryetar, ndërsa për anëtarë u zgjodhën : prof. Isa Çavolli, Muhamet Vokshi, Viktor Gashi, Jusuf Haxhia e Jak Krasniqi, që të gjithë nxënës të shkollës së mesme, Hamza Begolli mësues dhe Franjo Çiflaku .

Po në këtë qytet u formua edhe komiteti i rinisë i “Besës Kombëtare”, që e përbënin dy mësues, Skender Rizaj dhe Engjëll Berisha dhe nxënësit e gjimnazit si : Osman Basha, Shefqet Kelmendi, Kamber Pajaziti, dhe Ramiz Kelmendi.

Komiteti i rrethit të Pejës së bashku me, Komitetin e Rinisë së Pejës zhvillonin një bashkëpunim të ndërsjellë, dhe çdo aktivitet që zhvillohej, bëhej në mënyrë të koordinuar.

Detyrat, që kishin prioritet, ishte ajo që sa më shumë të rinjë të

përfshihen në radhët e organizatës. Lirisht mund të thuhet se kjo ishte edhe një detyrë e përgjithshme që vlente për tërë organizatën. Të vinin sa më tepër kontakte me masat e gjëra, dhe sa më shumë ti brumosnin me ndjenjën patriotike ndaj atdheut, dhe të nxisnin urrejtjen ndaj okupatorit.

Me këto dy komitete lidhje të ngushta kishte edhe Kolë Parubi, ku më vonë me kontaktet e shpeshta që kishte me Bernard Llapin dhe me Marsel Vuçajn nxorën përfundimin se ishte më se e nevojshme të formonin Komitetin e Ri Qendror, dhe pas një kohe, e tërë kjo u bë realitet. Përveç tre të lartpërmendurve në komitetin e ri Qendror u caktua edhe Hajdar Planeja- Maloku, i cili u caktua për kryetar të komitetit, për anëtar u caktua Enver Sudi, maurant nga Prishtina dhe Gjergj Bahtiri mësues nga Shkodra. Hajdar Planeja qysh si i ri ik nga vendlindja (Planejë, Gjonaj, Has), shkon në Shqipëri. Atje mbaron shkollën e mesme dhe me bursën e Shtetit Shqiptar, studion dhe e mbaron Akademinë Ushtarake në Itali. Pasi shërbeu një kohë si oficer në Shqipëri, në vitin 1941 u kthye në Kosovë dhe shërbeu si ushtarak- toger në Gostivar, kapiten në Gjakovë dhe njëkohësisht bashkëpunoi edhe me forcat antifashiste. Më 1944, iu bashkëngjit lëvizjes ilegale shqiptare, ku më 1946 u likuidua nga okupatori sllav. Enver Sudi gjatë tërë kohës ishte mik i ngushtë i Haki Tahës dhe mbante lidhje të vazhdueshme me te.

Si detyrë tjetër me prioritet e Komitetit të Ri Qendror ishte fillimi i menjëhershëm i përgatitjeve për luftë të armatosur kundër okupuesit, dhe të punohet sa më shumë në drejtimin e bashkimit të trojeve shqiptare. Për tërë këtë edhe komiteti kishte për qëllim formimin e komiteteve të reja në terren, si ato të rretheve pa ashtu edhe ato komunale. U mor qëndrimi që sa më shpejt të aktivizohen sektorët si ai i financave, i propagandës dhe ai i agjitacionit. Të bëhet grumbullimi i armëve si dhe materiali sanitar. U kërkua që shërbimi i informimit të jetë shumë më aktiv.

Në nismë Komiteti Qendror ishte shumë aktiv, por me largimin e Hajdar Planejës, aktiviteti u pakësua. Anëtarët e tjerë filluan të bëhen më të kujdesshëm, meqenëse ata ishin vazhdimisht të përcjellë nga organet e OZN-es, andaj një aktivitet i pakësuar ishte i natyrshëm dhe një kujdes

më i madh ishte më se i nevojshëm. Edhe pse në krahasim me aktivitetin e mëhershëm të Komitetit të Ri Qendror vërehej ngecja. Komiteti i ri aktivitetin e vet e orientoi në formimin e komiteteve të reja të rretheve dhe të komiteteve komunale, që ishte njëra ndër detyrat parësore të saj. Në ndërkohë u formuan komitetet e rretheve në Gjakovë, në Prizren, në Istog, në Drenicë. Në Pejë ishte i formuar komiteti më herët. Komitetet e komunave u formuan në Kievë të Rahovecit, në Has të Prizrenit, në Ponoshec, në rrethin e Gjakovës, në Polac, në Gllanasellë në rrethin e Drenicës, në Klinën e Poshtme dhe të Epërme dhe në Runik.

Të gjitha komitetet kryenin detyrat që iu kishte caktuar komiteti Qendror. Por, një aktivitet më të dendur e zhvillonte komiteti i rrethit të Gjakovës. Ky rreth me punën e vet formoi edhe dy komitete rajonale. Kryetar i komitetit të rrethit të Gjakovës ishte drejtori i shkollës Sylejman Lleshi, anëtarë ishin: Zef Mekaj, profesor nga Shkodra, Skender Curri dhe Mavrush Nura profesor nga Gjakova, Dula Hilmiu e Murteza Kryeziu mësues, Nusret Zeka nga Shqipëria. Gati shumica e anëtarëve të këtij komiteti më parë i takonin partisë së juristëve të Sylejman Rizës nga Gjakova . Me një unitet të madh të gjithë këta anëtarë ia dolën të zhvillojnë një aktivitet dhe të kryejnë punë shumë të frytshme në organizimin e organizatës.

Në komitetin e rrethit të Drenicës dhe të Skenderajt, shfaqej një dukuri, e cila duhet të ceket, se në të dy komitetet, udhëheqësja e tyre ishte e angazhuar në organet e pushtetit të ri jugosllav, por në organizatën patriotike ilegale shqiptare “Besa Kombëtare”, që të gjithë ishin aktivist të dalluar. Kryetari i komitetit të rrethit Hilmi Zariqi, në të njëjtën kohë ishte edhe kryetar i Këshillit Popullor Krahinor dhe deputet i Kuvendit Popullor të Serbisë, përndryshe me profesion ishte tregtar i suksesshëm. Anëtarë të komitetit ishin edhe Ilaz Cungu, sekretar i komitetit të rrethit të PKJ-së, Hysen Thaqi, shef i sektorit për punë të brendshme të këshillit popullor të rrethit. Avdullah Rexhepi nga Vërbovci, nëpunës dhe Ibrahim Spahiu nxënës me gjimnaz të mbaruar nga fshati Broçne. Duke pasur parasysh përbërjen e anëtarëve të komitetit të rrethit të organizatës “Besa Kombëtare”, në rrethin e Drenicës, del e dhëna se të gjithë anëtarët e saj ishin në të njëjtën kohë edhe anëtarë të PKJ-

së, dhe në funksione të ndryshme të pushtetit. Ata në këtë mënyrë luajtën një rol të madh dhe patën një ndikim të pamohueshëm me plot sakrifica, ata ndikuan që Qazim Sabiti, që ishte nëpunës i organeve të OZN-ës në Skenderaj, që të lajmëroj organizatën për çdo aktivitet të mundshëm të organeve të pushtetit. Falë aktivitetit të Qazim Sabitit, të gjithë anëtarët e organizatës ilegale zhvillonin aktivitet pa fijen e drojës se do të zbulohen nga UDB-ashët. Ata lëviznin të lirë në terren, takoheshin ndërmjet veti në pikë të ditës. Me informata që sillte nga OZN-a, sektorit për informim i mundësoi që të depërtojë në sekretet më të thella të OZN-es. Në këtë mënyrë u zbuluan të gjithë bashkëpunëtorët e UDB-es. Bëhej me kohë njoftimi i pritave të shumta, që i venin organet e pushtetit si dhe bëhej me kohë njoftimi i çdo lëvizjeje që bënin njësitet ushtarake në terren. Qazim Sabiti me punën dhe aktivitetin e vet të dendur që bëri për organizatën ilegale ndikoi që organizata të ketë një jetë më të gjatë në rrethin e Drenicës. Bile, falë syçeltsisë së Qazimit shpëtoi nga zënia e sigurt nga organet e OZN-ës Muharrem Bajraktari. Aso kohe Koloneli Muharrem Bajraktari, vepronte e jetonte në Shqipërinë Veriore, në rrethin e Lumës. Organet e Sigurimit i kishin rënë në gjurmë, dhe plani u përpunua deri në detaje për zënien e tij. Në grupin e nxënies ishte caktuar edhe Qazim Sabiti, ndonëse ishte caktuar edhe një grup tjetër për të shkuar në takim me te. Qazimi si atdhetar që ishte, çdo gjë po përcillte me kujdes, dhe çdo gjë zbuloi me kohë. Informata e Qazimit në momentin e pikërishem ishte më e shpejt se veprimi i UDB-ashëve. Ata në rrugë e sipër për në takim me Muharrem Bajraktarin, u sulmuan nga forcat patriotike, dhe Muharrem Bajraktari i shpëtoi zënies së sigurt nga UDB-eja.

Komitetet përveç formimit të tyre në Dukagjin, e në Drenicë, ato u formuan edhe në Kosovë. Në Prishtinë vepronte komiteti i rrethit, por pas një pune të frytshme, ata u zbuluan dhe u likuiduan.

Bashkëpunimi i OPISH “Besa Kombëtare” dhe ONDSH-së

Qëllimet e gjithë ilegales së organizuar shqiptare ishin dhe mbetën uniteti në organizim dhe në veprim, mirëpo rrethanat politike impononin një

aktivitet të veçantë të grupeve. Për hirë se mundësia e bashkëveprimit ishte e pamundshme, edhe pse qëllimi suprem i të gjitha organizatave ishte bashkimi i të gjitha trojeve shqiptare, për të krijuar një Shqipëri Etnike. Ose siç do të thoshte Vasfi Samimi në librin “Nëna Kosovë” se “Çdo njeri duhet ta dijë se ne nuk duam as një Shqipëri të vogël as një Shqipëri të Madhe, por duam vetëm e vetëm një Shqipëri të vërtetë...” Qëllimi i tërë ilegales ishte që masat e gjera popullore të përfshihen në organizatën ilegale. Krejt e natyrshme ishte që një patriot apo një aktivist i zakonshëm të jetë anëtar edhe i organizatës “Besa Kombëtare”, por në të njëjtën kohë të jetë edhe anëtar i Organizatës “Nacional Demokratike Shqiptare” apo i ndonjë tjetre. Gjatë hulumtimeve kam hasur në shumë të dhëna që anëtari i një organizate kryen një aksion në një organizatë tjetër që plotësisht përkrah programin e saj, megjithëse as programet e këtyre dy organizatave nuk ndryshojnë shumë ndërmjet veti. Andaj hasim edhe në vështirësi se si të bëhet klasifikimi i tyre. Në dokumentet, që i ekspozon UDB-eja për organizatën e Pejës thuhej se ai grup i takon “Besës Kombëtare”, ndërsa në disa materiale e shkrime individuale hasim se ky grup i takon organizatës “Nacional Demokratike Shqiptare”. Mund të ndodhë, se dëshmitë, që bëhen nga të arrestuarit, për ta ruajtur njëri-tjetrin, dëshmojnë, edhe atë gjëja se ata nuk janë anëtarë të së njëjtës organizatë. Në bazë të të dhënave që kemi, mund të konkludojmë se dallime përçarëse nuk kishte ndërmjet tyre. Programet e të gjitha organizatave ilegale ishin vetëm një, pra programi kombëtar pa ngjyrimë ideologjike. Llogaritet se si personalitet në vete që paraqitet në vitet 1943-1946, me program dhe platformë për mbrojtjen e kufijve etnik dhe iniciator për formimin e organizatave ilegale ishte profesori atdhetar dhe strategu i lëvizjes Ymer Berisha. Ishte shok e mik i ngushtë i Kolë Bibë Mirakajt.

Me urdhërin e tij, Ymer Berisha erdhi në Kosovë si profesor i Gjimnazit “Sami Frashëri”. Qëllimi ishte që të përhapë sa më shumë idetë atdhetare për bashkimin e tokave shqiptare. Po ashtu prof. Ymer Berisha llogaritet si themelues edhe i organizatës Nacional Demokratike Shqiptare. Qëllimi i tërë kësaj ishte siç thoshte profesori, nëpër mes organizatave po bëhet masivizimi më i madh i shqiptarëve në frontet e

rezistencës. “ONDSH-ja” ka qenë organizatë e formuar në prapavijë, ku edhe zhvillonte aktivitetin e saj. “Besa Kombëtare” kryesisht mbështetej në grupet e ilegales, dhe me ta bashkëpunonte ngushtë, edhe pse edhe kjo veprimtarinë e vet e mbështeste në formimin e komiteteve në prapavijë. Hasim , edhe këtë, ndërmjet këtyre dy organizatave që anëtarët e tyre të mbajnë mbledhje të përbashkëta, zgjidheshin në vende udhëheqëse në të dy organizatat. Rasti i Kongresit të Pestë të NDSH-ës, ku si udhëheqës i saj u zgjodh prof. Ymer Berisha. Organizata “Besa Kombëtare”, vepronte kryesisht në territoret e Dukagjinit dhe përfshinte një pjesë të Kosovës. ONDSH-ja përfshinte një territor sa më të gjerë të Kosovës e të Maqedonisë Perëndimore. Thënë me një fjalë dallimi ndërmjet këtyre dy organizatave nuk ka ekzistuar, veç se në emërtime të ndryshme. Andaj nuk ka qenë fare me rëndësi se cilës organizatë i ke takuar, veçse ku ke vepruar dhe se sa ke vepruar. “DRITA E LIRISË”, revista e parë ilegale shqiptare në Kosovë

Pas Luftës së Dytë Botërore Kosovës do t’i mohohej hapur e drejta për vetëvendosje. Do t’i mohohej e drejta për t’u vetë përcaktuar për të ardhmen e vet. Në vend të krijimit të kushteve për vetëvendosje, në Kosovë më 8 shkurt 1945 pushteti jugosllav do të vendosë administrimin ushtarak. Një administrim i këtillë ushtarak në Kosovë kishte detyrë të veçantë paralizimin dhe shuarjen e çdo shprehjeje të pakënaqësisë së popullit kundër zgjidhjes së padrejtë të statusit të Kosovës. Mirëpo, kjo dëshirë e natyrshme dhe e drejtë legjitime dhe e patjetërsueshme e popullit shqiptar në Kosovë shkelej e mohohej hapur jo në heshtje por shoqërohej me forma gjenocidale kundër tij. Në këtë periudhë në Kosovë filluan të paraqiten në skenën politike në mënyrë më të organizuar edhe forcat nacionaliste shqiptare, të cilat kishin hetuar shumë më herët se komunistët serbosllavë po luanin lojën me hile për fatin e shqiptarëve në Kosovë dhe të viseve të tjera shqiptare që mbetën nën ish-Jugosllavi. Dhe, mu për arsye të mbetjes së Kosovës me dhunë në kuadër të Serbisë shprehja e pakënaqësisë si formë institucionale e demokratike ishte rreptësisht e ndaluar. Ata që patën guximin të shprehin revoltën lidhur me statusin e tillë të Kosovës u ndëshkuan rëndë. Atyre do t’u mbetej vetëm edhe një mundësi: organizimi ilegal i Lëvizjes

për Lirimin e Tokave Shqiptare. Në bazë të këtij organizimi, gjatë vitit 1945 u formuan dhe vepruan shumë organizata shqiptare ilegale-patriotike, siç ishin Organizata Nacional Demokratike Shqiptare, që njëherësh ishte vazhdimësi e Lëvizjes Kombëtare Shqiptare, si dhe organizata politike-ushtarake “Besa Kombëtare”, që udhëhiqej nga profesori i nderuar Ymer Berisha. Nga ana tjetër, grupi i të rinjëve pejanë që vepronte në kuadër të kësaj organizate, përveç aktivitetit që zhvillonte në kuadër të organizatës, si grumbullimi i informatave për veprimtarinë e armikut, evidencimi i bashkëpunëtorëve shqiptarë e të tjerë që punonin për OZN-nën, sipas mundësive mbledhte ndihma për trimat që luftonin maleve”. Megjithatë, e tërë kjo punë që po bënin do t’u dukej fare e paktë këtyre atdhetarëve të rinj. Ata shin të interesuar që të bënin më shumë dhe kërkonin forma e mënyra më të përshtatshme për të depërtuar deri te masat e gjera shqiptare. Me ndihmën e të riut - atdhetarit Viktor Gashi, i cili kishte marrë udhëzimet e duhura nga miku i tij Frano Çifllaku (Frano Çifllaku ishte nxënës në gjimnazin e Prishtinës dhe mbante lidhje me profesor Ymer Berishën dhe prof. Gjon Serreqin), doli propozimi i nxjerrjes së një reviste e cila me shkrimet e veta do të përkrahë dhe do të njoftojë opinionin e gjerë për lëvizjen ilegale e cila lufton kundër okupuesit dhe të gjitha synimet grabitqare jugosllave dhe do të propagandojë idenë e bashkimit dhe të organizimit të të gjitha forcave shqiptare për liri e pavarësi.

Organizata e të rinjve të Pejës dhe revista “Drita e lirisë”

Të rinjtë që aderonin në grupin e të rinjëve të Pejës, të inspiruar nga shpirti demokratik i moshës rinore dhe që ishin shumë larg nga realiteti komunist, kishin krijuar urrejtje ndaj armikut, pasi që ishin të zhgënjyer me premtimet e dhëna gjatë luftës. Ata ishin të dëshpëruar me pushtetin e instaluar okupues në Kosovë. I tërë ky angazhim, e tërë kjo veprimtari, grupit të të rinjëve që vepronin ilegalisht në gjimnazin e Pejës u dukej pak. Ata ishin të pakënaqur prandaj kërkonin rrugë e mundësi të reja për të bërë më shumë për popullin e tyre. Kështu do të lindë nevoja që organizata të ketë edhe shtypin e vet, me anë të të cilit do të shprehnin

idetë, qëllimet dhe orientimet e tyre e të vetë organizatës ilegale, duke synuar realizimin sa më të shpejtë të aspiratave kombëtare. U vendos që për një informim sa më të drejtë të popullit, të fillojnë nxjerrjen e një reviste e cila në fillim do të dilte dy herë në muaj e më vonë ndoshta edhe më shpesh. Organi i këtij grupi do të quhej “DRITA E LIRISË”. Anëtarët e grupit u pajtuan njëzëri për këtë emërtim dhe redaktor të revistës caktuan gjimnazistin Skender Rizaj, ndërsa anëtarë të redaksisë Viktor Gashin, Ramiz Kelmendin, Shefqet Kelmendin, Engjëll Berishën, Osman Bashën dhe Kamber Pajazitin. Pas marrjes së këtij vendimi anëtarët e redaksisë fillimisht mbledhnin punimet, bashkërisht i përpunonin ato, ndërsa redaktori që ishte caktuar nga shokët i merrte ato, i lexonte, i analizonte, i radhiste dhe pasi e kryente punën redaktoriale materialet e kompletuara për numrin e revistës i jepeshin Viktor Gashit.

Në librin “Një brez i veçantë” atdhetari Gashi shkruan: “Materialet ia dorzoja Frano Çivlakut. Ai e ngarkonte Jak Krasniqin për me e shtypë. Ai ato i shtypte me makinën e shkrimit të at Bernard Llupit. I shkruente në kishë, ndërsa frati nuk e dinte se ç’punë bëhej. Prej andej, gjithmonë duke rrezikue, Jak Krasniqi i shumëzonte në shaptilografin e komunës, jashtë orarit të punës, se aty punonte si nënpunës i rëndomtë”. Çfarë guximi, çfarë trimërie, çfarë sakrifice bënte vrulli rinorë në vitet kur çdo gjë ishte nën saçin e skuqur. Dhe pasi i kryenin të gjitha punët, revistën e përgatitur e merrte Frano Çifllaku, i cili ishte lidhje e ilegales me prof. Ymer Berishën dhe Gjon Serreqin. Ai një numër të caktuar të saj ia dorëzonte grupit që e përgatiste revistën - domethënë grupit ilegal të Pejës, ndërsa shpërndarja bëhej nëpërmjet Osman Bashës, ndërsa pjesën tjetër të revistës e shpërndante Frani me shokët e tjerë të ilegales. Vlen të theksohet se, u mor qëndrimi që të gjitha shkrimet në revistë të botohen me pseudonime dhe kjo mënyrë e kamuflimit të veprimit u tregua si shumë e përshtatshme edhe për mbrojtjen e veprimtarëve në rast zbulimi nga ana e agentëve të UDB-së, ngase nuk do ta kishin të lehtë t’i zbulonin autorët.

Në shkrimet e tija në revistë Viktor Gashi prezantohej me pseudonimin “Shpresa”. Ai për revistën siguronte informacione e lajme nga vendi,

por shpeshherë paraqitej edhe me shkrime e artikuj të ndryshëm, por nuk mbetej anash pa u prezantua edhe me ndonjë kritikë e vjershë patriotike. Ramiz Kelmendi që mbante pseudonimin “Hijet e lirisë” për revistën shkruante artikuj të ndryshëm, dhe, siç thotë edhe vetë, kishte shkruar madje edhe një vjershë, e gjetur pas shumë vitesh (pasi që ishin gjetur revistat nga arkivisti i Arkivit të Kosovës Hysen Azemi) ishte një befasi e këndshme edhe për vet autorin. Shefqet Kelmendi me pseudonimin “Leku” botonte vjersha të shkëlqyeshme dhe shokët jo ashtu kot e quanin Naim Frashëri i kohës. Skender Rizaj me pseudonimin “Fishkëllima” në revistë trajtonte tema të ndryshme dhe përgatiste faqën e fundit me lajme të shkurtëra nga vendi dhe bota. Pseudonimin “Agimi” e mbante Engjëll Berisha, i cili përgatiste vizatimet, skicat dhe karikaturat për të cilat temat i merrte nga jeta e përditshme dhe me një mjeshtëri të rrallë prezantonte padrejtësitë dhe torturat e shumta që i pësonin shqiptarët nga pushteti i ri komunist. Në revistë botoheshin kryesisht artikuj që trajtonin problemet aktuale, masakrimet, vrasjet, rrahjet, keqtrajtimet, aksionin e mbledhjes së armëve, grumbullimin e drithit, marrjen e kafshëve nga fshatarët etj. dhe për t’i botuar të gjitha këto redaksia jepte vlerësimin e vet në mbledhjet ku merrnin pjesë të gjithë anëtarët e grupit.

Duke i lexuar materialet e organizatës ilegale, dëshmitë e anëtarëve të grupit dhe tre numrat e revistës “Drita e lirisë”, mund të themi se gazeta kontribuoi shumë në aktualizimin e çështjes kombëtare, duke sqaruar shumë çështje të rëndësishme mbi okupimin dhe padrejtësitë e shumta që i bëheshin Kosovës dhe viseve të tjera të banuara me shqiptarë të cilët kishin mbetur nën ish-Jugosllavi. Që nga fillimi e gjerë në mbarim të daljes së kësaj gazete materialet e botuara në të shërbenin si direktiva dhe orientime të vetë grupit ilegal, por edhe si mbështetje për ngritjen politike dhe ideologjike të anëtarëve të saj. Ajo në vete ngërthente dhe trajtonte çështje politike dhe universin e kësaj reviste e përbënin atdheu, liria, koha, njeriu dhe mendësia. Botoheshin edhe kronika e lajme të ndryshme nga vendi e bota, vjersha me përmbajtje atdhetare, e edhe kritika që mëtonin të ishin shkencore, por duke e pasur parasysh moshën e autorëve mund të themi se ishin të përgatitura mirë. Mund

të thuhet po ashtu se grupi i të rinjëve ilegal të Pejës në rrethanat dhe kushtet e atëhershme të veprimit bënte një punë të cilës do t'ia kishin lakmi shumë veprimtarë ilegalë që kishin më shumë përvojë të jetës ilegale. Në bazë të analizave të shkrimeve në revistë shihet se në punën dhe veprimtarinë e anëtarëve të redaksisë mbretëronte një disiplinë e rreptë. Osman Basha tregon se, “Sipas këshillave të Viktor Gashit kishim për detyrë të mblidhnim sa më shumë informata për shtrirjen e forcave të pushtuesit të ri, të mblidhnim ndihma materiale e sanitare për trimat që luftonin në male. Mundësisht edhe të holla e ndonjë armë”. Dhe, sipas të gjitha gjasave, këta të rinj informatat që i mblidhnin për grupin i botonin në revistën e tyre.

Në kohën kur u botua revista luajti rolin e një megafoni në errësirën e heshtjes, në mënyrën më të drejtë zbulonte të gjitha padrejtësitë që i ishin bërë dhe i bëheshin popullit shqiptar në trojet e veta. Sa më shumë që organizohej lëvizja ilegale, aq më e nevojshme ishte të forcohej informimi dhe propaganda. Roli i shtypit dhe i informimit antijugosllav, në rend të pare, ishte demaskimi i ideologjisë dhe i propagandës komuniste që po zhvillohej nëpërmjet gazetave e revistave të shumta që botoheshin në serbisht e në shqip anekënd vendit.

Fillimisht thuhej se takimet e grupit këta të rinj i mbanin në shtëpinë e Skender Rizës dhe pas disa takimeve të shpeshta, në mbledhjen e nëntorit të vitit 1945, sipas rrëfimeve të një dëshmitari është thënë: “Ramiz Kelmendi apo Shefqet Kelmendi, nuk më kujtohet se cili propozoi shtypjen e një reviste, ku do të shkruanim për krimet e shumta që filluan të bëhen kundër popullit shqiptar, për vrasjet e panumërta të shqiptarëve për çdo natë në Tabe të Pejës dhe padrejtësitë e mëdha ndaj nesh. Të gjithë të pranishmit në atë mbledhje konsultative u pajtuan që revista të pagëzohet “Drita e lirisë”, organ i një fryme djelmoshash shqiptarë. Siç mund të shihet nga koleksioni i ruajtur i revistës, për kushtet e asaj kohe në pikëpamje teknike gazeta ishte e shtypur mirë, shtypej në letër të formatit A - 4, e kjo do të thotë se anëtarët e grupit angazhoheshin shumë që ana teknike të ishte e kapshme për lexuesin. Derisa i shfletoj revistat e një moshe 58-vjeçare, jam e emocionuar dhe këndshëm e befasuar, se si ajo letër e zverdhur u përballoi viteve,

errësirës e presionit politik të ish-Jugosllavisë.

Për situatën e tërësishme në Kosovë gazeta “Drita e lirisë” ka një rëndësi të veçantë dhe jashtëzakonisht të madhe jo vetëm pse më te fillon periudha e shtypit dhe e veprimtarisë botuese ilegale, por pse ajo ishte një burim i vetëm i informimit tek masat e gjera patriotike e liridashëse dhe merrte përsipër rolin e megafonit për popullarizimin e aspiratave dhe të lëvizjes për bashkimin e tokave shqiptare. Aq sa mundte gazeta përcillte ngjarjet dhe ecuritë politike dhe ngjarjet e rëndësishme që shqetësonin popullatën, e që menjëherë pas lufte ishin shumë dramatike e tragjike për popullin shqiptar. Këto ecuri politike në mënyrë të veçantë ishin të shprehura para dhe pas mbarimit të LDB-së. Për to shkroi kjo revistë, e cila veçmas i kushtoi rëndësi orientimit demokratik e properëndimor të shqiptarëve. Në pjesë të madhe të shkrimeve revista ua kushtoi kërkesave të shqiptarëve për vetëvendosje ngase ata pa dashjen e tyre mbetën nën ish-Jugosllavi. Revista vinte në pah të gjitha vështirësitë e mëdha nga shtypja, terrori dhe masakrimet fizike që bënin forcat çetnike-serbe me simbolin pesëcepësh në kokë. Rëndësia e revistës bëhet edhe më e madhe ngase pasqyronte gjendjen reale nën okupim dhe dhunën e pakrahasueshme që ushtrohej mbi popullin shqiptar në Kosovë. Të gjitha këto bënë që një numër i konsideruar lexuesish të përqendronin vëmendjen te kjo revistë, për t’u njohur me padrejtësitë e shumta që i bëheshin popullatës së pambrojtur shqiptare.

Si rezymim i krejt kësaj dhe, si konstatim përmbyllës, mund të thuhet se revista “Drita e lirisë” në radhë të parë ruan ecurinë evolutive të ngjarjeve tragjike që ndodhën në Kosovë menjëherë në vitet e para të pasluftës, sepse me përshkrimin objektiv të situatës politike në vend ajo do të bëjë informimin dhe do të mbrojë me vendosmëri edhe të drejtën e vetëvendosjes së popullit shqiptar. Revista jo vetëm që ishte një hallkë në zinxhirin e pakëputshëm të veprimtarisë ilegale, por luftoi me pendë për realizimin e qëllimeve kryesore dhe më supreme për bashkimin e saj me shtetin amë - Shqipërinë.

Meritë e kësaj gazete është edhe se ajo doli dhe informoi opinionin në një periudhë të jashtëzakonshme kur Kosova përpëlitej midis jetës dhe zhdukjes kombëtare.

Dënimet drakonike dhe metodat torturuese ndaj të burgosurve politikë

Pas zbulimeve të shumta që u bënë ndaj anëtarëve të organizatave ilegale në Kosovë e në viset tjera të banuara me shqiptarët në Jugosllavi, pasonin proceset e gjata gjyqësore dhe dënimet fort të mëdha e drakonike që u shqiptonin anëtarëve të tyre. Ndërsa për dhunën e torturat që u përdorën ndaj tyre në lokalet e hetuesisë, do të jetë një histori e veçantë.

Fillimi i vitit 1946, në Kosovë fillon me një valë të paparë ndjekjesh e arrestimesh. Hijet e zeza të UDB-ës e OZN-ës, shpërndahen dhe trokasin shtëpi me shtëpi, zënë pritrat. Fillojnë reprezaljet që do të mbetën kujtimi më i hidhur në histori. Kosova jetonte natën e Shën Bartolomeut pas së cilës do të lindin shumë procese gjyqësore historike, dëshmi e dhembshme e kohës nën robërinë Jugosllave.

Qershori i vitit 1946, mezi që kishte ecur një vit i “Çlirimit” nga fashizmi. Në Prizrenin legjendar përgatitej kontingjenti prej 27 vetave për të dalë në bankën e të akuzuarve dhe në emër të popullit, në të ashtuquajturin “gjyqin e popullit” të marrin dënimin. E duhet theksuar se pas këtij kontingjenti, që kryesisht përbëhej prej nxënësve e intelektualëve, ku më vonë do të pasohet nga dhjetëra e qindra të tjerë, po ashtu shqiptar të shkolluar, e liridashës, që grupe-grupe do t’i nënshtrohen “vëllazërim-bashkimit” jugosllav.

Procesi më i madh gjyqësor, dhe që zgjoi interesimin e masave të gjëra shqiptare, pa dyshim është “Procesi i At Bernard Llupit”, Kolë Parubit, Gjergj Martin, Marie Shllakut e shumë të tjerëve, që ishin bashkëpunëtorët e ngushtë të prof. Ymer Berishës.

Marie Shllaku ishte bashkëpunëtore e ngushtë e profesorit, me të doli në male, dhe kur u formua organizata patriotike ilegale “Besa Kombëtare”, në Kuvendin e Dobërdolit ajo mbajti procesverbalin në tubim.

Procesi i lartpërmendur filloi me 29 qershor 1946 dhe përfundoi me 11 korrik po të njëjtit vit, që dot thotë se zgjati gjithsej 13 ditë pa llogaritur ditët e hetuesisë e të tjera. Prokuror publik i këtij procesi, siç ishte bërë rregull si në çdo proces tjetër ishte Ali Shukriu. Procesi u mbajt në Prizren. Para trupit gjykues, që e përbënin kryetari i trupit gjykues-

Dragutin Janjiq, gjyqtar porotë ishte Ismet Mulla dhe Selajdin Ahmeti. Procesmbajtës ishte Branisllav Kijari. Mbrojtës të të akuzuarve ishin Bozhidar Zuleviq dhe Hysamedin Ejupi, Jovo Poznanoviq dhe Urosh Golluboviq me të vetmin avokat edhe ai ishte një rus i mbetur pas lufte këtu, Vlladimir Znamenski nga Gjakova.

Me 29 qershor, Prizreni i bukur kishte ditë zie. Para trupit gjykues të okupuesit, në bankën e zezë u ulën 27 të akuzuar shqiptarë. Ata akuzoheshin vetëm pse kishin dashur vendin e tyre, lirinë dhe një Shqipëri Etnike. Në një pyetje të një hetuesi drejtuar Marie Shllakut, se qe sa kohë ke filluar të merresh me politikë, ajo iu kishte përgjigjur “Po, që herët jam marrë me politikë, në qoftë se mund të quhet politikë dashuria e ime për atdheun, përpjekja ime qysh se di për vete për një Shqipëri Etnike, të bashkuar me pjesët e saja të shkëputura, Kosovën dhe Çamërinë” dhe ja pse u dënua me vdekje Marie Shllaku- Zhanë D’Arka shqiptare.

Para trupit të lartpërmendur gjykues u dënuan 27 veta:

1. Marie M. Shllaku, studente,(1922), Shkodër,13.07.1946. LP. neni3/1-2/2-4/2. (me pushkatim)
2. Bernard Filip Llupi, frat, (1886), Shkodër, 13. 07. 1946. LP. neni 3/7-11. (me pushkatim)
3. Kolë Tomë Parubi,profesor,(1905), Shkodër, 13.07.1946. LP. neni 3/1,2/1,4/1. (me pushkatim)
4. Gjergj M. Martini, mësues,(1917),Shkodër,13.07.1946. LP. neni 3/1-2/1- 4/1.(me pushkatim)
5. Marcel L. Vuçaj, nëpunës, (1923), Prizren, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/ 1- 4/1. (2 vjet burg)
6. Isa Nexhat Çavolli, profesor,(1913), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1-2/1- 4/1. (12 vjet burg)
7. Masar Hivzi Begolli, profesor, (1918), Pejë, 13. 07. 1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (lirohet)
8. Hamzë Niman Begolli, mësues, (1916), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (lirohet)

9. Muhamet I.Vokshi, nxënës, (1928), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/ 1- 4/1. (5 vjet burg)
10. Jusuf Haxhiymeri, nxënës (1927), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (1 vit burg)
11. Viktor Mark Gashi, nxënës, (1929), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1-4/1. (1 vit burg)
12. Frano Zef Çifllaku, nxënës (1928), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1,2/ 1,4/ 1. (5 vjet burg)
13. Jak Selë Krasniqi, nëpunës (1922), Ferizaj, 13.07.1946. LP. neni 3/1,2/ 1,4/1. (5 vjet burg)
14. Osman Bajram Basha, nxënës, (1931), Pejë,13.07.1946. LP. neni 3/1,2/1,4/1. (1 vit burg)
15. Skender Eshref Rizaj, nxënës, (1929), Pejë,13.07.1946. LP. neni 3/1,2/1,4/1. (1 vit burg)
16. Engjëll Fran Berisha, nxënës, (1929), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (1 vit burg)
17. Shefqet Rr.Kelmendi, nxënës,(1910), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (1 vit burg)
18. Ramiz J. Kelmendi, nxënës,(1930), Pejë, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 1/1. (1 vit burg)
19. Kamber O. Pajaziti, nxënës, (1929), Pejë, 13,07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (1 vit burg)
20. Sebë T. Mateja, nxënës, (1924), Prizren, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (5 vjet burg)
21. Jak Tadej Shahini, mësues (1919), Gjinovc, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (lirohet)
22. Gita Mjeda, punëtoe (1928), Prizren, 13. 07. 1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (lirohet)
23. Lucija Gj. Lekaj, shtëpiake, (1923), Shkup, 13.07.1946. LP. neni 3/1- 2/1- 4/1. (lirohet)
24. Sebë Petër Koliqi, furrtar, (1914), Prizren, 13. 07. 1946. LP. neni 11. (5 vjet burg)
25. Myftar B. Bala, bujk, (1914), Debërdolan, 13. 07. 1946. LP. neni 3/7 , 11. (12 vjet burg)

26. Binak Dema, (1871), Gllloxhan, 13. 07. 1946. LP. neni 11. (1 vit burg)

27. Gjergj Deda, bujk (1918), Dobërdolan, (Rahovec), 13. 07. 1946. LP. neni 1 (2 vjet burg)

Me 24 nëntor, në qytetin e Prizrenit, herët në mëngjes u pushkatuan katër martirët e kombit: Marie Shllaku, At Bernard Llupi, Kolë Parubi dhe Gjergj Martini. Procesi gjyqësor i 27 vetave ose “Procesi i At Bernard Llutit” nuk ishte as i pari e as i fundit për shqiptarët e Kosovës. Sikurse edhe në proceset e më parme kundër shqiptarëve dominonte mosha e re, dhe të gjithë ishin intelektualë, me shkollë të mesme dhe fakultete të mbaruara, kryesisht në perëndim.

Mjetet torturuese që përdorshin ndaj të burgosurve ishin të shumta dhe të lloj-llojshme. Në burgjet jugosllave, nuk kishte rregulla, ligje dhe askush nuk sanksionohej, po që se kalonte autorizimin. Hetuesit i kishin duart e lira, dhe e bënin atë që iu tekej ndaj të burgosurit. Çdo gjë, që përdorej brenda katër mureve ishte e përligjur. Por, të burgosurit që arritën të dalin nga ato kazamate, deklarojnë se janë aplikuar shumë metoda për torturim, duke filluar nga ato mesjetaret e deri tek ato më modernet. Që vetëm ti cekësh në letër të kap tmerri, e mos të flasim për ata që i kanë përjetuar dhunën dhe aktet gjenocidale sikur këto:

1. Rrahja me shkop apo shufër derisa të burgosurit i bie mishi,
2. Kruarja e plagëve të qelbëzuara me ndonjë dru,
3. Shpuarja e mishit me tel të nxehur,
4. Vënia e rrymës në veshë,
5. Futja e kripës në vende të plagosura,
6. Qëndrimi i gjatë në ujë të akullt,
7. Qëndrimi në podrum me minj apo gjarpërinj,
8. Lënia pa bukë deri në alivanosje ose deri në vdekje,
9. Lënia pa ujë me ditë të tëra,
10. Lënia pa gjumë me ditë të tëra,
11. Hedhja e zinxhirit të rëndë në qafë,
12. Vënia e prangave në këmbë e duar me orë të tëra,
13. Vendosja në qeli të vetmuar me muaj të tërë,

14. Lidhja e duarve nga prapa për dritare ose për ndonjë dru,
15. Shtrëngimi i gishtërinjve me pinceta,
16. Futja e gjilpërave ndërmjet mishit e thoit,
17. Varja apo qëndrimi me kokë të poshtë,
18. Qëndrimi i gjatë me fytyrë nga dielli apo drita elektrike,
19. Përgatitja e varrit me pushkë në gojë,
20. Ndikimi për të bërë vetëvrasje,
21. Vendosja në një dhomë me persona të sëmurë psikik,
22. Djegia e mishit me cigare,
23. Futja e ndyrësirave në gojë, ose e çorapeve të palara,
24. Torturat morale lidhur me anëtarët e familjes,
25. Aplikimi i jelekut (tortura më e tmerrshme për të burgosurit),
26. Rrahja me të burgosurit e tjerë,
27. Fyerja e rëndë nga ana e hetuesve,
28. Loja e përcjelljes në kufi,
29. “Loja” e vrasjes pranë varrit të hapur e shumë tortura të tjera.

Vrasja e prof. Ymer Berishës

Profesor Ymer Berisha u lind më 1912 në Gjurgjevik të Madh, fshat afër Klinës. Shkollën fillore e kreu në Krumë të Hasit, shkollën Normale e kreu në Elbasan. Fakultetin e Shkencave Natyrore, dega e Historisë- Gjeografisë dhe Akademisë Ushtarake e kreu në Romë-Itali. Pas kryerjes së fakultetit, u kthye në Shqipëri, dhe punoi si mësues në shumë fshatra të Shqipërisë Veriore. Më 1939, kur Italia e okupoi Shqipërinë, ai së bashku me xhaxhanë e vet Sejdi Berishën, kaloi në Kosovë. Më vonë, në Prishtinë filloi të punoj si profesor në Gjimnazin “Sami Frashëri” (1941-1944). Pas pushtimit të Kosovës më 1944 u arratis në malet e Drenicës dhe nga aty organizoi rezistencën e armatosur kundër pushtuesve të rinj. Prof. Ymer Berisha konsiderohet njëri ndër ideologët dhe krijuesit e platformës politike për mbrojtjen e kufijve etnikë të trojeve shqiptare të Kosovës dhe bashkimin e saj me Shqipërinë. Gjatë tërë jetës së vet ishte luftëtar i denjë kundër fashizmit e komunizmit (të kësaj ideologjie sllave).

Ai luftonte për Kosovës dhe për të gjitha trojet shqiptare, që ishin të copëtuara padrejtësisht nga shovinistët fqinjë dhe fuqitë e mëdha. Rrezikun kryesor e shihte tek shovinizmi serbomadh, që mbante Kosovën dhe aspiratat e saja nuk përfundonin me aq. Të njëjtin rrezik e shihte edhe në jugun e Shqipërisë, nga shovinistët grekë. Profesor Ymer Berisha njihte vetëm një ideologji, ajo ishte ideologjia kombëtare shqiptare, idealet e së cilës gjetën mishërimin e vet në Mbledhjen e Mukes dhe në vendimet historike të Bujanit.

Mendohet se iniciator dhe themelues i ONDSH-së ishte vet ai, po më 1945, në Kuvendin e Dobërdolit formoi edhe organizatën tjetër ilegale “Besa Kombëtare”. Në emër të kësaj organizate “Nga malet e lira të Dardanisë” i shkruan shefit të misionit ushtarak britanik në Shqipëri, gjeneralit Hadson, një letër me të cilën e njoftonte për terrorin sllavo-komunist mbi popullsinë shqiptare në Kosovë, dhe duke kërkuar ndihmë e përkrahje nga aleatët anglo-amerikanë. Si patriot që ishte, Ymer Berisha, do të angazhohet drejtpërdrejt në proceset e Kosovës, duke mbajtur kontakte me masën e gjerë shqiptare. Profesori i Gjurgjevikut, në vjeshtën e vitit 1944 do të vijë në Drenicë dhe do të bisedojë me Shaban Polluzhën, Sadik Zenelin, Jusuf Gradicën Rexhep Vojvodën dhe me shumë njerëz të tjerë autoritarë të kësaj ane e të Artakollit për fatin e Kosovës. Në Drenicë, me 28 nëntor do të mbajë një tubim me fshatarët e kësaj ane dhe aty do të thotë “ Nuk ka besë më me serbë, prandaj duhet të organizohemi dhe të luftojmë deri në bashkimin kombëtar”. Si intelektual i formuar që ishte, ai ishte njohës i mirë i rrethanave politike dhe qysh atëherë kishte shprehur dyshimin rreth realizimit të vendimeve të konferencës së Bujanit. Duke i njohur mirë këto rrethana, ai bënte përpjekje të vazhdueshme që shqiptarët në Drenicë, në Llapushë dhe në disa pjesë të Dukagjinit t’i bind për t’iu kundërvënë politikës okupuese me të gjitha forcat, madje së fundi edhe me kryengritje të armatosur.

Me fillimin e kryengritjes në Drenicë, Ymer Berisha do të thoshte se suksesi i saj do të varet nga zgjerimi i saj në të gjitha anët e Kosovës. Në Drenicë do të sjell armë dhe si deklaroi Hajriz Domaneku, në Obri kishte sjellë disa automatikë me të cilët luftuan deri sa u shua rezistenca e Drenicës. Pasi shuhet lufta e Drenicës, profesori prej këtu kaloi në

ilegalitet dhe kaloi në anën e Prizrenit, Podrimës dhe Rahovecit. Më vonë angazhohet në unitetin e ilegales shqiptare, dhe në territoret e Dukagjinit formoi komitetet e rajoneve, të rretheve e të komunave, që kishin të njejtën strukturë si në NDSH-e.

Më 22 tetor 1945, ai e informoi shefin e misionit ushtarak anglez, gjeneralin e zënë ngoje për përfundimin e luftës së Drenicës dhe për gjendjen në Kosovë. Por ky raport kishte rënë në duart e OZN-es, sepse korrieri ishte bashkëpunëtor i tyre. e që nuk ishte hera e parë që një njeri i tillë ishte infiltruar në radhët e lëvizjes. Profesori ishte i shqetësuar për situatën që mbretëronte pas aneksimit të Kosovës Serbisë. Sepse për nga përmasat, qëllimet, metodat që përdorshin, propaganda që zhvillohej, dhuna që zbatohej mbi shqiptarët ishte e njëlllojtë me atë që ushtrohej dhe përdorej në vitet e sundimit të dinastisë mbretërore të paraluftës. Përpara luftës shqiptarët ishin element destabilizues për Jugosllavinë, ndërsa pas lufte ishin separatistë, e çka jo tjetër. Duke e vërejtur pakënaqësinë e dëshirimin e popullit, Ymer Berisha vënë lidhje me të gjitha organizatat ilegale, që vepronin në Kosovë dhe intensivisht punoi për të bërë bashkimin e tyre. Sipas Gjon Serreqit, që i jep deklaratë hetuesit në burg, thotë se “ Me organizatën “Besa Kombëtare” të Ymer Berishës kemi pasur lidhje prej qershorit të vitit 1946, nëpër mjet të Rexhep Lushit, korrierit të Hilmi Zariqit. Aksione të përbashkëta nuk kemi pasur. Ata kanë kryer aksione në Dukagjin, kurse ne këtu. Ymer Berishën të gjithë ne e kemi nderuar si organizatorin më të aftë. Ai na pat njoftuar se është i ndërlidhur me Muharrem Bajraktarin me konsullin anglez në Tiranë, Hadsonin”, përfundon Gjoni para organeve hetimore. Këtë deklaratë ai e jep diku në orët e hershme të mëngjesit.

Ymer Berisha kishte lidhje të ngushta edhe me Ukë Sadikun dhe me të gjithë krerët e shqiptarëve në ilegalitet. Pas një aktiviteti të dëndur në fshatrat e Gjakovës, dhe pas një konsultimi që pati me Ukë Sadikun, atë, profesorin e njoftojnë se në malet e Lipovicës do të mbahet kongresi V i ONDSH-së, dhe ai ishte i ftuar të marrë pjesë në te. Sipas të dhënave që i jep Gojko Medenica, me 10 korrik të vitit 1946 në malet e Hereçit të Gjakovës, i rrethuar nga forcat e të ashtuquajturës “Mbrotjja popullore dhe e milicisë jugosllave”, u vra në udhëtim e sipër për në Kongresin V

të ONDSH-së, që mbahej në Lipovicë. Së bashku me përcjelljen bëjnë rezistencë, për të dalë nga rrethimi. Por prof. Ymer Berisha vritet me 8 patriotë, dhe 12 të tjerë plagosën rëndë. Së bashku me ta vritet edhe mësuesi Fehmi Kura.

Vdekja e prof. Ymer Berishën dhe e bashkëluftëtarëve të tij do të mbahet fshehur deri më 25 korrik 1946, kur do të mbahet Kongresi i Lipovicës. Atëherë zbulohet korrieri i rrejshëm (në të vërtetë ishte spiun i Spasoje Gjakoviqit), Rexhep Alush Carabregu, që një kohë të gjatë kishte luajtur lojën e korrierit duke bartur letra nga Shtabi II(Organizata nr.2) në Drenicë dhe “Besa Kombëtare” në Dukagjin. Nga trysnia që iu bë atij nga gjyqi popullor i kongresit në Lipovicë, ai pranoi se Ymer Berisha me ndihmën e tij kishte rënë në grackë dhe ishte likuiduar. Andaj gjyqi popullor e dënoi aty për aty me pushkatim edhe Rexhep Carabregun aty afër, ku mbahej kongresi.

Kongresi i Lipovicës i filloi punimet më 25 korrik 1946, dhe në këtë kongres u propozua që komandanti i përgjithshëm i ilegales shqiptare u emërua prof. Ymer Berisha, në mungesën dhe në padijen për vrasjen e tij për 15 ditë më parë. Pasi u zbulua likuidimi i Ymer Berishës nga ana e UDB-es, shtypi i kohës bënte njoftimin e shkurtër se u vra ballisti, antipopullori, antidemokratik Ymer Berisha, spiun gjerman, i cili ka qenë i shtyrë dhe i përkrahur nga reaksioni i jashtëm, ka qenë udhëheqës kryesor politik i të ashtuquajturës “Komiteti Nacional Demokratik Shqiptar” me të cilat ishin bashkuar spiunët fashistë, zogistë, irredentistë, ballistë dhe tradhtarët e tjerë, të popullit shqiptar, të cilët ishin bashkuar spiunët fashistë, zogistë, irredentistë, ballistë dhe tradhtarët e tjerë, të popullit shqiptar, të cilët ishin në shërbim të reaksionit të huaj”. Pa fijen e turpit, shtypi i kohës i mëveshte lloj-lloj epitetesh, duke filluar nga ato më të çoroditurat e deri tek ato më fyeset për një patriot e atdhetar siç ishte ai. Qëllimi i parë dhe i fundit i të gjithë këtyre të rënëve kishte vetem një emër dhe një synim, që të gjitha trojet shqiptare të bashkoheshin në një shtet etnik- Shqipërinë etnike.

Dilemat e ilegales shqiptare

Me vrasjen e prof. Ymer Berishës, Lëvizja popullore për Lirimin e Tokave Shqiptare, humbi strategun, ideologun, atdhetarin e trimin e pakompromis për bashkimin e tokave shqiptare. Ukë Sadiku e Gjon Serreqi mbetën pa këshilltarin e tyre. Kongresi i Lipovicës (V), u mbajt pa prezencën e tij. Në kongres gjatë punës u shtruan shumë pyetje, shumë detyra dhe lindën shumë dilema. Lëvizja u ndodhë para një udhëkryqi, illegalen shqiptare e pritnin ditë të vështira. Shumë grupe ilegale e jatakë të tyre u zbuluan, filluan gjithandej Kosovës e Dukagjinit procese të gjata gjyqësore, anëtarët e tyre dënoheshin me vite marramendëse burgimi, ata më autoritativë në popull i pushkatonin dhe i ekspozonin në qytete të ndryshme. Njerëzit likuidoheshin dhe humbnin pa gjurmë.

Terrori antishqiptar u intensifikua në zonat kufitare, për t'u shtrirë më vonë në tërë Kosovën. Përveç raporteve të rregullta serbe, maqedonase e malazeze, një rol të veçantë në këtë drejtim e kishin organet e “mbrojtjes popullore”. Organet e partisë e të pushtetit ekzistonin formalisht, sepse ligjin e bënin repartet ushtarake. Shërbimi i OZN-ës përgatiste listat me emra e mbiemra të njerëzve, që ishin më autoritativët te populli shqiptar, të cilët për një kohë të shkurtër likuidoheshin, burgoseshin ose mbylleshin në kampet e përqendrimit që u krijuan gjatë kësaj periudhe. Edhe pse ishte krijuar një situatë e rëndë, megjithatë, kërkesa u shqyrtua në shumë takime të ilegales, por në Kongresin e Lipovicës, u arrit kulminacioni i dilemave, të qëndrohet në Kosovë apo të dilet jashtë për një kohë të caktuar. Pikërisht në kongres lindën dy fraksionet e lartpërmendura. Një pjesë e ilegales vendosi të shkoj jashtë vendit, me qëllim që së paku të vazhdonin aktivitetin në një formë tjetër jashtë Kosovës dhe të shpëtonin nga likuidimet dhe të nxirrnin jashtë një potencial të konsiderueshëm njerëzish, të cilët për një kohë do të ishin pre e “pushtetit popullor” jugosllav. Në këtë rrugë, më 28 nëntor 1945, u nis Batalioni I me Hysen Tërpezën në krye (Komandant i Shtabit të Përgjithshëm), dhe grupi tjetër i ilegales i udhëhequr nga Adem Gllavica. Të dy këto grupe që u nisën për të depërtuar në kufirin grek,

që ishte krejt e natyrshme, ngase Greqia ishte vendi më i përshtatshëm për qëndrim.

Derisa këto dy grupe tërhiqeshin para ushtrisë jugosllave pjesa tjetër e ilegales që mbeti në Kosovë organizohej në grupe të armatosura për të bërë rezistencë forcave sllave që rirobëronin Kosovën. Kjo rezistencë udhëhiqej nga tri qendra kryesore: 1. Nga “Besa Kombëtare” në krye me prof. Ymer Berishën, 2. Organizata NO-2 e udhëhequr nga Ajet Gërguri, dhe 3. Komiteti Nacional Demokratik Shqiptar nga Halim Spahiu dhe Tahir Deda. Kërkesat për largim nga Kosova do të shtrohen përsëri në Kongresin e Lipovicës nga ilegalja e mbetur.

Gjysmë viti më vonë, në Kongres përveç shumë vendimeve të rëndësishme që do të merren, do të dominojnë edhe dy opsione kryesore: 1. Qëndrimi në Kosovë, pa marrë parasysh rrethanat dhe kushtet, dhe opsioni 2. mbështet zbarkimin e përkohshëm të komitetit në Shqipëri. Pjesa e cila u përcaktua që të depërtonte në Shqipëri, në rrugë e sipër u sulmua nga ushtria dhe organet e UDB-es dhe të OZN-es, një pjesë e madhe e ilegales u likuidua. Pushteti Jugosllav pas kësaj humbjeje të madhe të rezistencës trumbetonte zëshëm se në arrati, në vitin 1947, mbetën vetëm 33 persona. Edhe pse thuhej kështu në këtë “Rekapitullim” të shtetit jugosllav, mund të supozohet se simpatizantë e anëtarë të organizatave “Besa Kombëtare” e të “ONDSH_së” kishte më tepër dhe se organet e ndjekjes asnjëherë nuk arritën ti zbulojnë dhe ti asgjësojnë në tërësi, ndaj edhe më tutje formohen komitetet e reja në tërë trojet shqiptare në ish- Jugosllavi.

Nga kjo që u tha më lart mund të konkludojmë se populli shqiptar i Kosovës në periudhën ndërmjet viteve 1945-1947 e këndej, deri në ditët e sotme, bëri luftë të pandërprerë për mbrojtjen kombëtare. Sakrificat e popullit shqiptar për të qëndruar i pa- thyer në trojet e veta dhe për ruajtjen e genies kombëtare ishin të mëdha

Korrespondenca e OPSH “Besa Kombëtare” me personalitete të tjera të rezistencës shqiptare

Lëvizja e rezistencës shqiptare qysh prej ditëve të para të formimit dhe veprimtarisë patriotike të tyre, mbante lidhje të ngushta ndërmjet veti.

Sidomos, baza për korrespondimin e tyre ishte përkatësia kombëtare, ideologjia dhe tradita. Ato e ndihmonin njëra tjetrën dhe i koordinonin aksionet e tyre politike ose ushtarake. Lidhjet kryesisht mbaheshin me anë të njerëzve të besueshëm, por në raste më të shpeshta ato përcilleshin me gojë, e në raste të rralla edhe me shkrim. Rastet që mbaheshin me shkrim gjatë kalimit të kohës kanë pasur mundësi edhe të ruheshin, e sidomos ato letra që kanë rënë në dorë të organeve shtetërore jugosllave. Fatin e tillë e patën letrat, korrespondenca që ka pasur profesor Ymer Berisha me Ahmet Selacin, Ukë Sadikun. Me këtë rast vlen për ti veçuar letrat e profesorit që i këmbente me misionin anglez, respektivisht me gjeneralin Hadson.

Këto lidhje që mbaheshin ndërmjet organizatës “Besa Kombëtare”, dhe misionit anglez mbaheshin me sakrifica të mëdha, kryesisht ato udhëhiqeshin përmes lidhjeve, përmes ambasadave, që ndodheshin në Shkup e në Tiranë. Njoftimi me kohë për gjendjen aktuale dhe për terrorin që ushtronte pushteti serb në trevat shqiptare kishte një rëndësi të madhe. Sado pak faktori i jashtëm kishte një ndikim jo transparent në zbutjen e dhunës. Me 22 tetor 1945 prof. Ymer Berisha mbante një letërkëmbim të dendur me gjeneralin anglez- Hadsonin, në mes tjerash në një raport për situatën e rëndë politike në Kosovë i shkruante:

Shkëlqesi

Tërë populli i Dardanisë Ilire, me zemër të thyer për shkak të terrorit dhe të plaçkitjes nga ana e partizanëve, i dërgon me përulësi, nëpërmes shkëlqesisë suaj, qeverisë angleze këtë ankesë...” Ushtria jonë nëpër male është e gatshme për luftë. Me vete e ka me zemër e me shpirt tërë popullin. Por, fatkeqësisht, na mungojnë armët dhe pajisjet. Prandaj me vetëdijen e të vuajturit, presim çdo urdhër e ndihmë për ata që po vuajnë tash 11 muaj...”

Me këtë letër i bëhet me dije gjeneralit Hadson për vrasjet dhe torturat që i kishte bërë pushteti “demokratik e popullor” jugosllav ndaj shqiptarëve menjëherë pas “çlirimit”, për masakrën e Tivarit, të Dubrovnikut, për luftën e Drenicës, për vrasjet e 75 krerëve të saj, dhe

për rënien e 4 heronjve: Shaban Polluzha, Miftar Bajraktari, Mehmet Gradica dhe togerin Gani Agaj i Llaushës. Profesori e bënte me dije se mbi 4000 luftëtarë janë të gatshëm për luftë, por vetëm presin ndihmën nga perëndimi, për të vazhduar më vonë në letër:

“Ekselencë e nderuar, shqiptarët me përvullje u lutën fituesve anglo-amerikan që të intervenojnë në Kosovë e ta ndalin terrorin partizan, në mënyrë që të mos pranohen zgjedhjet nën shtypjen e armëve, sepse vetëm 2% me dëshirë votojnë për bashkëjetesë në Jugosllavi”

Në letër më tutje vihet në pah se si ushtria serbe ka mbytur 26.000 njerëz të pafajshëm, kanë djegur mbi 150 shtëpi, 6.000 familjeve shqiptare u është grabitur tërë pasuria. U bë rikolonizimi i tokave shqiptare. Nga populli me tradhti është bërë grumbullimi (mbledhja) e armëve. Meqenëse me sukses u krye ky aksion, në vend të lirisë së premtuar, filluan të robëronin atë, duke zbatuar mbi ta torturat e terror të paparë në historinë e popullit. Pasi i mbledhën armët, i burgosën të gjithë krerët, bajraktarët dhe personalitetet e njohura i hodhën në burgjet më të këqija, në të cilën shumë prej tyre vdiqën nga uria...I merrnin natën nga burgu nga 10-15 veta dhe duke luajtur me muzikë pas torturave të mëdha i vrisnin duke i rrahur e pushkatuar, duke i therur, duke i vrarë, e në disa raste duke iu rënë me çekiç në kokë, duke i u vënë nën thonj gjilpërat, duke u rënë brinjëve, duke ua prerë pjesët e trupit derisa ata ende ishin gjallë... Raporti që i dërgohet gjeneralit Hadson ishte shumë më i gjatë. Ai përmbante më tepër se 2500 fjalë. Këtë letër e nënshkruan profesor Ymer Berisha, si kryetar i organizatës “Besa Kombëtare”, ndërsa si anëtarë të këshillit të organizatës nënshkruajnë edhe Mulla Ilaz Broja, Hysen Bajraktari, Ndue Përlleshi, Feriz Boja, Ndrec Lleshi, Mehmet Aga, Sokol Dini, Shaqë Gaca, Zeqir Lutani, Bardhec Rogani, Jetullah Rrezalla dhe Zef Doda.

Përveç lidhjeve që mbaheshin me misionin anglez në Tiranë, ato ishin më të shpeshta me grupet e brendshme, e personalitete të dalluara kombëtare. Në një letër që i dërgon Ahmet Selacit, Berisha kërkonte që të dinte se sa njerëz ka nën armë, po që se dilet në luftë.

Vëllait, Ahmet Selacit-Kosovë

Organizata jonë “Besa Kombëtare” është interesuar me kohë të njohë të gjithë shqiptarët e mirë andej e këndeje dhe ty të kam çmuar si një patriot të vyeshëm dhe trim të rrallë për luftërat që ke bërë në Shalë të Bajgorës kundër armiqve të kombit shqiptarë... Merru vesh me bashkëpunëtorët e tu të tjerë dhe na njofto me shkrim sa luftëtarë, në rast lufte mund të dalin me armë në dorë në qarkun dhe në komunën tënde, sepse këtë do ta dijë kuvendi i parisë nga Shqipëri e Vjetër”

Kryetari i organizatës
“Besa Kombëtare”
Ymer Berisha

Lidhje të ngushta kryetari i organizatës “Besa Kombëtare” mbante me Pashk Bibën dhe me emigrantët e tjerë shqiptarë në Bari të Italisë. Por ajo që vlen të cekët për korrespondencën e profesorit janë edhe lidhjet e tij me Muharrem Bajraktarin. Ndërsa ky i dyti kishte lidhje me shumë oficerë anglezë që ishin pran shtabit kryesor të UNÇ_ të Shqipërisë

Me 6 korrik 1946 në emër të Muharrem Bajraktarit, Ymer Berishës i shkruante Pashk Bibë Mirakaj:

Komitetit
“Besa Kombëtare”
Kosovë

Me 26 shtator 1945 morëm një letër nga ju. Për mbledhjen në male me 3 nëntor, të cilën e ka kryesuar Muharrem Bajraktari, ju ka shkruar ai personalisht... Situata ndërkombëtare, shkurtimisht do të dukej kështu angloamerikanët pas fjalimit të Çerqillit të mbajtur me 5 mars 1946 në Kolehshin e Fulttonit në Vashington, janë deklaruar krejtësisht haptazi kundër Bashkimit Sovjetik, duke e njoftuar botën për rrezikun komunist që po i kërcënohet... Peticionin që na keni dërguar ia kemi përcjellë

me kohë gjeneralit Hadson, por ai tash gjendet jashtë Shqipërisë, sepse Anglia i ka ndërprerë të gjitha lidhjet me të ashtuquajturën qeveri e Shqipërisë...

Rroftë Shqipëria Etnike,
6 korrik 1946
Të fala të përzemërta
P.B. Mirakaj

Lidhjet me organizatat tjera nuk i mbanin vetëm Ymer Berisha, të njëjtën mënyrë të korrespondimit e mbante edhe Komiteti Qendror i ONDSH-së në Shkup, me konsullatën angleze në këtë qytet. Halim Orana që ishte përfaqësues i Shoqatës së Shqiptarëve pran Shtetit të Pavarur Kroat. Ai mbante lidhje të rregullta me kroatët dhe organizatën në Shkup. Po këto lidhje i zhvillonin edhe Gjon Serreqi e Ajet Gërguri me Muharrem Bajraktarin.

Në të gjitha këto lidhje që u vunë, kishin një qëllim të përbashkët që të koordinojnë punët në terren, të organizojnë aksione të përbashkëta kundër okupuesit sllav, për zbarkimin e anglezëve në bregdetin e Shqipërisë, ose për tërheqjen eventuale nëpër Greqi e Shqipëri.

KUSH ËSHTË ALBAN KRAJA

Gazeta “Rimini”, për rastin e senatorit Umberto Bossi-it, kundër shkrimtarit shqiptar Alban Kraja

Gjykata italiane hedh poshtë aktakuzën kundër shkrimtarit Alban Kraja.

Pas 8 vjetësh, gjykata italiane i ka dhënë fund çështjes, duke e cilësuar si të pabazë, aktpadinë e senatorit Italian Umberto Bossi, për fyerje kundër shkrimtarit shqiptar Alban Kraja, shkroi të shtunën gazeta italiane “RIMINI”.

Për 8 vjet rresht senatori Umberto Bossi i inatosur dhe i shoqëruar nga një sërë avokatësh të njohur italianë, akuzonte shkrimtarin e njoftun shqiptar Alban Krajën, për fyerje publike, përpara qindra miliona shikuesve, dhe dëmtim të prestigjit të tij si politikan, për rrjedhojë të të cilit senatori ka pasoja.

E tërë historia e kësaj ngjarje fillon në vitin 1997 më shpërnguljen e mijëra shqiptarëve nga Shqipëria në shtetin fqinjë-Italinë.

Tetë vjet më parë gjendja në Republikën e Shqipërisë ishte e katandisur, ku mijëra shqiptarë kishin tentuar që të strehoheshin në Italinë fqinje.

Asaj kohe Partia Lega Nord, e kryesuar nga senatori Umberto Bossi, deklaronte: “T’i qëllojmë dhe t’i vrasim në det, shqiptarët që kërkojnë të vijnë në Itali”.

Pikërisht pas këtyre shprehjeve raciste antishqiptare e antinjëzore, shkrimtari dhe publicisti shkodran me vendbanim në Itali, Alban Kraja, i ftuar në emisionin “Moby Dick” gjatë një transmetimi drejtpërdrejtë të televizionit “ITALIA 1”, në mes të tjerave, duke ju referuar këtyre kërcnimeve të Bossit, e kishte quajtur senatorin italian: “Umberto Bossi, është pijanec që nuk di se ç’thotë”.

Gjithsesi, pas 8 vjetëve, Alban Kraja, i mbrojtur mjeshtërisht nga Studioja Ligjore “Giunchedi” e Bolonjës, por i mbështetur edhe nga zgjuarsia e tij prej eruditi, i mbështetur edhe pa rezerva edhe nga qindra mijëra shqiptarë me banim në Siudhesën Apenine, arriti të hedhë poshtë dhe t’i gjunjëzojë aktakuzën ndaj tij në gjykatën italiane.

Kush është shkrimtari ALBAN KRAJA?

Lindi më 1970. U lind në Shkodër. Ka kryer dhe studimet e larta në degën Gjuhë Shqipe – Letërsi në universitetin “Luigj Gjurakuqi” në Shkodër. Është një ndër pionierët e shtypit të pavarur shqiptar.

Që nga viti 1993 banon në Rimini të Italisë ku ka botuar disa libra në gjuhën shqipe dhe italiane.

Tituj e veprave nga letërsia:

“24 perandorë e 4 papë shqiptarë në krye të Romës” - (italisht dhe shqip) “24 imperatori albanesi alla guida di Roma”(2004)

“Kosova - mbijetesa e një populli” - (italisht) ”Kosovo la sopravvivenza di un popolo”-1999.

“Skenderbeg - fushata e Italisë” - (italisht) “Skenderbeg -La campagna d’Italia”-2003.

**JETA LETRARE DHE ARTISTIKE
E STUDIUESIT TË MIRËNJOHUR SHQIPTAR,
MR. SCI. KADRUSH RADOGOSHI**

Kadrush Radogoshi lindi në Gjakovë më 15 Shtator 1948. Shkollën fillore dhe gjimnazin i kreu në Gjakovë, ndërsa Fakultetin Filozofik (Dega e Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe) e kreu në Prishtinë, ku i kreu edhe studimet pasuniversitare të letërsisë dhe mori gradën “Magjistër i shkencave filologjike” duke mbrojtur tezën “Poetika e romanit bashkëkohor shqiptar me tematikë të shekullit të XV”.

Prej vitit 1969 e deri në vitin 1981 punoi në arsim, kur e burgosën dhe e akuzuan në bazë të nenit famëkeq 133 alinea 1 të Ligjit penal të ish Jugosllavisë për vepër penale “propagandë armiqsore”, që nënkuptonte sanksionim të lirise së mendimit dhe fjalës së lirë.

Pas daljes nga burgu u ekskomunikua dhe iu mor e drejta e ushtrimit të profesionit të profesorit për 18 vjet me radhë. Persekutimi i tij politik nga burokracia politike e Gjakovës shpesh herë mori përmasat e linçit publik. Ishte fajtori kujdestar politik në Gjakovë.

Argumenti më domethënës për këtë është fakti se ishte i vetmi gjakovar në mesin e 237 izolantëve shqiptarë, kryesisht intelektualë, të arrestuar më 28 Mars 1989 e të dërguar fillimisht në Burgun e Leskovcit e pastaj të shpërndarë nëpër burgjet tjera të Sërbisë.

Në rastin konkret Kadrushi u dërgua në Burgun e Prokuplës. Motivacioni i këtij arrestimi ishte dyshimi se këta intelektualë, të cilët ishin shquar në kundërshtimin e rrënimit të autonomisë së Kosovës, mund të ishin të rrezikshëm për rendin kushtetues të ish Jugosllavisë.

Ky arrestim nuk ishte bërë me ndonjë vendim gjykatë, por me vendim policie të sugjeruar nga komitetet komunale të Lidhjes së Komunistëve të ish Jugosllavisë.

Duke qenë “i papërshtatshëm moralo-politikisht” për “sistemin e vetqeverisjes socialiste jugosllave” që i papërshtatshëm për t’u pranuar në Shoqatën e Shkrimtarëve të Kosovës nga viti 1981 gjer në vitin 1990. I tillë ishte edhe për redaktorët e të vetmes Shtëpi Botuese “Rilindja” (Libri i tij “Nekrologji për Sodomën” u censurua 7 vjet me radhë).

I papërshtatshëm “moralo-politikisht” ishte edhe për dy tre hartuesit hartuesit e antologjive ,të cilët e kishin monopolizuar të drejtën për hartimin e antologjive me përkrahjen direkte të politikës.

Në vitet 90 të shekullit XX ishte njëri ndër themeluesit e Sindikatave të Pavarura të Kosovës dhe njëri ndër udhëheqësit e tyre, në mesin e të cilëve pos Prof.Dr. Hajrullah Goranit ishin edhe Hamëz Jashari (hero i kombit), Agim Hajrizi (dëshmor i kombit) e shume të tjerë. Në vitet 1992 – 1997 ishte kryetar i Klubit Letrar “Gjon Nikollë Kazazi” të Gjakovës. Gjithashtu ka qenë redaktor i Revistës letrare “Shtigje” të botuar nga ky klub.

Ka shkruar poezi, prozë (tregime dhe romane), dramë, ese, kritikë letrare, artikuj studimorë për letërsinë dhe publicistikë. Ka fituar shumë çmime letrare për poezi e tregim në konkursset letrare të gazetave dhe revistave letrare të Kosovës. Në vitin 2003,me librin “Nëpër universin letrar” fitoi Cmimin “Pjetër Bogdani”, i cili jepej për veprën më të mirë letrare të botuar gjatë vitit në Kosovë.

Në vitin 2004 fitoi Cmimin Special të Festivalit “Sofra poetike Ymer Elshani”, ndërsa në vitin 2009 me librin poetik “Cabrat Antologjia” fitoi Cmimin për libër më të mirë poetik në Kosovë të botuar brenda dy Mitingjeve poetike, që mbaheshin në Gjakovë.

Deri tash ka botuar 15 libra letrarë të zhanreve të ndryshme letrare .Vlerat e veçanta të krijimtarisë letrare te Kadrush Radogoshit i kane vënë në spikamë keta shkrimtarë, kritikë e studiues të letërsisë: Akademik Prof Dr. Pajazit Nushi, Abdullah Konushevc, Rushit Ramabaja, Dr. Arben Hoxha, Mr. Sci. Hajdar Salihu, Mr. Sci. Kadri Rexha, Vasil Vasili, Prend Buzhala, Ismail Syl, Pal Ndrecaj, Mr.sci.Flori Bruqi etj.

Për vlerat e veprimtarisë letrare të këtij autori, në letra të veçanta dërguar autorit, janë shprehur edhe dy personalitete te veçanta: Ismail Kadare dhe Ukshin Hoti. Disa poezi të tij janë përkthyer ne gjuhën angleze, suedeze, rumune.

Në periudhën mars 2005 – mars 2007 ishte nënkryetar i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës, ndërsa në periudhën mars 2007 – mars 2009 ishte kryetar i saj.

Në këtë periudhë, si përfaqësues i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës,

Flori Bruqi

ishte anëtar i Këshillit të Librit (organ profesional) në Ministrinë e Kulturës së Kosovës.

I zhgënjyer me rrjedhat negative në Kosovën e pasluftës, së bashku me familje, emigroi në Kanada në vitin 2010.

“NJË HISTORI E KONTESTUAR”

Reagim i argumentuar dhe i domosdoshëm kundër një historie të sajuar, e cila derisa nuk është e vërtetë, nuk mund të quhet as histori. Kështu është vlerësuar libri i historianit Jakup Krasniqi, “Një histori e Kontestuar”, kritikë librit të Oliver Jens Schmitt “Kosova-histori e shkurtër e një treve qendrore ballkanike”.

Akademiku dhe historiani i letërsisë, Rexhep Qosja më pozitivën e këtij libri e ka quajtur fillimin siç ka thënë të praktikimit të reagimit në jetën tonë shkencore, pasi ky veprim ka qenë i rrallë duke mos shfrytëzuar faktet.

“Libri është i liruar prej retorikës, prej patetikes për të cilën ne vuajmë. Kudo ne vuajmë, vuajmë në shkencë, vuajmë në publicistikë, vuajmë madje edhe në politikë.

Flet me argumente dhe me argumente, me argumente pothuaj i ka demantuar i ka komprometuar shumë konstatime të këtij autori zviceran”, ka thënë Akademik Prof.Dr.Rexhep Qosja.

Për Ambasadorin e Shqipërisë në Kosovë, Islam Lauka, ftesës për debat të Schmitt Krasniqi i është përgjigjur me armët e tij të duhura si historian dhe argumenteve të autorëve të tjerë të huaj.

“Përdorë argumentet e historianëve, shkencëtarëve, albanologëve, studiuesve të huaj dhe kjo më duket mu është mënyra më e mirë për të kundërshtuar një të huaj sepse është i besueshëm”, ka thënë Lauka.

Ndërkohë autori i librit, Kryetari i Kuvendit të Kosovës, Prof.Dr.sc. Jakup Krasniqi ka thënë se libri i Schmitt ka qenë politik dhe i shkruar për qarqe të caktuara.

“Është një libër politik për qarqe të caktuara dhe që i kundërvihet një libri të një historiani që për mua është një nga librat më të mirë që është shkruar për historinë e Kosovës, për Noel Malkolmin “Historia e shkurtër e Kosovës” dhe mendoj se më tepër i është kundërvënë asaj libri sesa diçka tjetër”, ka thënë Krasniqi.

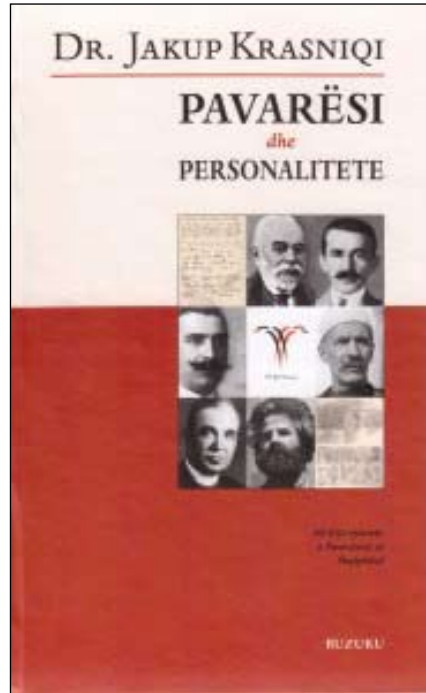
Schmitt është kritikuar shumë për ato që ka shkruar, të cilat janë cilësuar falsifikime në përpjekje për të krijuar një të ashtuquajtur histori alternative të shqiptarëve në këtë kohë pluralizmi. Libri është vënë në një vend me raportin e Dick Martit. Krasniqi ka thënë se libri i tij i botuar nga Shtëpia Botuese “Buzuku” do të përkthehet edhe në gjuhë tjera.

Jakup Krasniqi, lindi më 01.01.1951 në Negrovç të Drenasit, është politikan shqiptar, ish zëdhënës politik i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Studimet i mbaroi në Prishtinë në Fakultetin Filozofik dega Histori. Më pas i kushtohet punës si pedagog dhe krahas saj fillon veprimtarinë politike në ilegalitet. Në vitet 1981 deri më 1991 burgoset për arsye politike nga pushtuesi serb.

Ishte pjesëtar aktiv i LDK-së në Drenas e më vonë edhe anëtar i kryesisë së LDK-së. Angazhohet aktivisht në ndërtimin e strukturave të UÇK-së dhe zëdhënës i saj në kohën e luftës. Anëtar i delegacionit shqiptar në Rambuje të Francës. Ministër në qeverinë e parë të Kosovës. Pas zgjedhjeve të para në Kosovën e çliruar ministër për shërbimet publike.

Në zgjedhjet e lira pas pushtimit më 1992-1998 deputet në parlamentin e Kosovës. Tani është sekretar i përgjithshëm i PDK-së, kryetar i grupit parlamentar të PDK-së në parlamentin e Kosovës dhe anëtar i Grupit politik strategjik për negociata. Në seancën e parlamentit të ri të Kosovës më 9 janar 2008, dalë nga votimet e 17 nëntorit 2007, Jakup Krasniqi zgjidhet kryetar i parlamentit të Kosovës.

Aktivitete dhe funksione, të tanishme apo paraprake:

1972–1977, arsimtar në Fatos dhe Arllat;

1976–1977, arsimtar në Shkollën e Mesme në Drenas;

1979–1981, arsimtar në Arllat dhe pastaj në Shkollën e Mesme në Skenderaj;

1991–1994, arsimtar në gjimnazin “Skënderbeu“ në Drenas;
1995–1998, kryetar i Këshillit të Arsimit në Drenas;
1998–1999, zëdhënës i Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK);
1999, anëtar i Delegacionit të Kosovës dhe i Grupit Politik në Konferencën e Rambujesë;
1999–Janar 2000, ministër i Ministrisë për Rindërtim dhe Zhvillim;
2001-deputet në Legjislaturën e Parë;
Mars 2002 -dhjetor 2004, ministër i Ministrisë së Shërbimeve Publike në Qeverinë e Kosovës;
Tetor 2004-2007, deputet në Kuvendin e Kosovës, mandati II;
2004-2007, shef i GP të PDK-së në Kuvendin e Kosovës;
Nëntor 2007, deputet, mandati III;
Janar 2008- vijon kryetar i Kuvendit të Kosovës;
1973–1981, veprimtari politike klandestine (ilegale) në Lëvizjen Kombëtare të Kosovës;
1981–1991, i burgosur politik;
1991–1999, anëtar i kryesisë dhe kryetar i Lidhjes Demokratike të Kosovës (LDK), dega në Drenas;
1992–1998, deputet i Parlamentit të Kosovës;
1998–1999, zëdhënës i Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK), anëtar i Shtabit të Përgjithshëm, anëtar i Drejtorisë Politike të UÇK;
1999–2003, sekretar i Përgjithshëm i Partisë së Prosperitetit Demokratik të Kosovës (PPDK) përkatësisht Partisë Demokratike të Kosovës (PDK), Tetor 2005-vijon sekretar i Përgjithshëm i PDK-së, Nëntor 2005, anëtar i Grupit Politik Strategjik nga PDK, në bisedimet e Vjenës.

Libra

Kthesa e madhe Ushtria Çlirimtare e Kosovës, Shtëpia Botuese “Buzuku”, 320 faqe, Prishtinë 2006. ISBN 978-9951-08-059-6
“Kosova i a historical context”; Shtëpia Botuese “Eeuropinty”, 128 faqe, Prishtinë 2007; ISBN 978-9951-05-109-X

“Një luftë ndryshe për Kosovën”; Shtëpia Botuese “Buzuku”, 224 faqe, Prishtinë 2007; ISBN 978-9951-08-092-2

“Pavarësia si kompromis”; Shtëpia Botuese “Buzuku”, 208 faqe, Prishtinë 2010; ISBN 978-9951-08-116-6

“Kosova në kontekst historik”; Botim i dytë i plotësuar. Shtëpia Botuese “Buzuku”, 208 faqe, Prishtinë 2010; ISBN 978-9951-08-115-0

“Lëvizja për Republikën e Kosovës 1981-1991 sipas shtypit shqiptar”; Shtëpia Botuese “Buzuku”, 320 faqe, Prishtinë 2011; ISBN 978-9951-08-140-5

Guxo ta duash lirinë, Shtëpia botuese: “Buzuku”. Viti i botimit 2011.

Pranvera e lirisë ‘81, Shtëpia botuese: “Buzuku”. Viti i botimit 2011.

Flijimi për lirinë, Shtëpia botuese: “Buzuku”. Viti i botimit 2011.

NË VEND TË PËRKUJTIMIT PËR MIKUN, POETIN, ILJAZ PROKSHI...

Nga Prishtina më erdhi lajmi e pikëllueshem i vdekjes së shkrimtarit Iljaz Prokshi, i cili jo më shumë se një javë më parë, më saktë me 21 Prill, në një letër nga spitali i Prishtinës, ku kishte pesë muaj që vuante nga sëmundja, më shkruante ndër të tjera:

I nderuari dhe i dashuri Kolë,

Para 7 ditësh kisha një operacion në lukth dhe nuk kam patur mundësi të ju shkruaj...Kam bërë më mirë, por akoma edhe për disa ditë jam në spital....

Me respekt Iljaz Prokshi
Spitali i Prishtinës, 21. 4. 2007

Shkrimtari Iljaz Prokshi më shkruante se shpresonte të bëhej më mirë, dhe unë në letër përgjigje ashtu e urova megjithë zemër, por, ah... ja ku vjen një lajm i hidhur që më bëhet i pabesueshëm. Shkrimtari Iljaz

Prokshi mbylli sytë, ndërroi jetë, nuk është më ndër të gjallët, ndër ne që më së shumti hallakatemi e bëjmë më shumë zhurmë sesa pune, sikur jeta të mos kishte kurrkund një cak, duke harruar fjalët e Getës që thoshte “Jeta është e shkurtër e arti i pafundmë”. Por, Iljaz Prokshi ishte ndryshe. Bënte shumë punë e nuk i ndihej zani.

Iliaz Prokshi hyn ndër njerëzit e urtë e modest në jetë, por veç plot shkëlqim në art. Veprat që ka shkruar, mbi 15 libra me poezi, tregime e romane, si dhe ato të mbetura në dorëshkrim, e që do ta shohin dritën e botimit së shpejti, tregojnë pasionin e vullnetin e një jete që nuk shkoï humbur, sepse la shumëçka tek njerëzit bashkë me kujtimin, mirësinë e fisnikërinë e tij.

I shpreh ngushëllimin familjes Prokshi, kushurinje e të afërmeve në Fortesë të Drenicës, miqve e dashamirëve të tij, Shoqatës së Shkrimtarëve të Kosovës për këtë humbje të njeriut të tyre të dashur, por edhe kolegut tonë shkrimtar, kujtimin e të cilit do ta ruajmë sa të kemi jetë, shkruan miku ynë, publicisti, shkrimtari, regjisor i madh shqiptar, Kolec Traboini.

Me datën 28 prill 2007, pas një sëmundje të shkurtër vdiq shkrimtari, gazetari dhe publicisti i madh shqiptar, Iljaz Prokshi. Varrimi i të ndjerit u bë më datën 29 prill) në ora 13:00 në fshatin e tij Fortesë (Drenicë-Kosovë).

Iljaz Prokshi lindi në Fortesë të Drenicës, me 15 nentor 1949. Shkollën fillore e përfundoi me rezultate të shkëlqyera. Edhe në shkollën e mesme ishte nxënës i dalluar, duke u shquar për zgjuarsinë, vizionin dhe vokacionin prej krijuesi. Studimet i mbaroi në Fakultetin e Filologjisë, dega për Gjuhë dhe Letërsi Shqipe (Albanologji), në Universitetin e Prishtinës me nota të larta. Si gjatë shkollës së mesme dhe gjatë studimeve universitare bashkëpunoi me të gjitha gazetatat dhe revistat e kohës si gazetar dhe krijues. Më vonë punësohet në gazetën “Kosova” të Korporatës Energjetike të Kosovës, në Prishtinë, në fillim si gazetar, më vonë punon si redaktor përgjegjës i kësaj gazete.

Një kohë të gjatë bashkëpunoi si gazetar edhe me disa gazeta shqipe që dilnin jashtë Kosovës, si “Top Kultura”, “Spektri” në Zvicër, “Trojet Tona” në Nju Jork. Ishte moderator përgjegjës i blogut virtual “Floart-

Press” (tash Floripress).

Poezitë e para, Iljaz Prokshi filloi t’i botojë në gazetatat dhe revistat letrare të Kosovës më 1966. Ishte në moshë të re kur u paraqit në letërsi dhe vinte me një përvojë që e kishte arritur gjatë leximit të shkrimtarëve më modernë shqiptarë dhe të huaj.

Iljaz Prokshi i takon plejadës së krijuesve avangardë të Kosovës. Në konceptet estetike të tij shquhet me idenë e një fillimi të ri në letërsinë shqipe, duke krijuar një letërsi që është simbol i artit modern.

Pak kohë më vonë ai botoi edhe tregimet e para, gjithnjë në kërkim të rrugëve dhe mjeteve të reja letrare. Si student ishte shumë aktiv në jetën kulturore. Botoi poezi, tregime, reportazhe, recensione dhe ese për letërsinë. Fitoi pothuajse çdo vit çmime letrare, për poezi ose tregime, në konkurset letrare, që shpallnin gazetatat dhe revistat e kohës. Iljaz Prokshi, në konkurse të tilla, është nderuar prej çmimit të parë gjer në çmimin e tretë.

Botoi në gazetën “Rilindja”, revistën letrare “Jeta e re”, “Fjala”, “Bota e re”, “Zëri”, “Plejada”, “Koha ditore” dhe në disa gazeta më pak të njohura, që botohen në Kosovë, si dhe në periodikun shqiptar në Shkup të Maqedonisë, si “Flaka” dhe “Jehona”.

Për veprën e tij, si në poezi dhe në prozë, kanë shkruar kritikë të njohur të vendit, ndërsa rezonancë e të gjithë këtyre, është se, veprën e Prokshit e përshkon fryma e modernitetit.

Tek ky krijues, të shkruarit është gjithmonë në shërbim të kërkimit dhe të ideve filozofike, kurse në qendër të shqetësimeve të tij është njeriu, i rrahur mes erërave të absurdit dhe revoltës, kundruall një realiteti të hidhur, me kuptim, që qenia njerëzore t’i ikën karakterit negativ, të prezantojë ato vlera që shquhen për vizionin e një bote të freskët dhe të dëlirë, shenjuese për kohën dhe hapësirën.

Lexuesit e admirojnë letërsinë e tij, ndërsa kritika me gjithë këta të parët, i detyrohet vlerave dhe mesazhit poetik të kësaj vepre.

Poezi

Pike e bardhë ëndrre, Rilindja, Prishtinë, 1983

Satana në ferr, Fjala, Prishtinë, 1992

Fytyrë në pergamenë, Rilindja, Prishtinë, 1995

Psalm arbëror, Rilindja, Prishtinë, 1998

Sonatë e dhembshurisë, Lidhja e shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë, 2003

Është në botim e sipër përmbledhja me poezi “Kambanat e shurdhëra”, Shtëpia Botuese “Dukagjini”, Pejë. Ka përgatitur edhe tri vëllime të tjerë me poezi.

Tregime

Libri i kujtimeve, Rilindja, Prishtinë, 1987

Daullet e natës, Rilindja, Prishtinë, 1990

Vdekja në ëndërr, Rilindja, Prishtinë, 1996

Magjia e mjegullës, Lidhja e Shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë, 1997

Vajza e trëndafilave, Rozafa, Prishtinë, 2002

Pallati i Helenës, Prishtinë, 2003

Ka edhe dy libra të gatshme për shtyp me tregime.

Romane

Fundi i zemërimit, Rilindja, Prishtinë, 1997 (Për këtë roman, autorit iu dha çmimi letrar, si romani më i mirë i vitit, i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës, më 1997)

Dashuri në labirint, 2001. Ka të përgatitur për shtyp edhe dy romane, një libër me kritika dhe ese letrare, si dhe shumë shkrime publicistike.

“Floripress” boton disa poezi deri tash të pabotuara nga Iljaz Prokshi

BRAKTISJA E PIKËLLIMIT

Ç’u ngopa me heshtjen tënde
Ku rri e mërzhitur si Helena
Sa do të më pëlqente të shkoja
Prapë me ty në kino
Për ta shikuar filmin aq sensibil Kujt...

AMNEZA E DASHURISË

Do të mund të ishim njohur
As dje as sot dhe kurrnjëherë
Në stolin e shkrimit të mos shkruaj kurrë asgjë
Era t’i marrë fjalët e mia si gjethet e puthjes...

KAOS NË UNIVERS

Me pak dashuri s’harrohet dot kaosi
Me ngjyra jeshile vesh ëndrrën e humbur
Dua të ta them një meshë për miqtë
Universin ta kaj duke dëftuar dhembjen ...

IMAZHI I RREMË

Asnjëherë mes pîrgut dhe ferrit
S’mjaftonte të ndieja vetminë absurde
Lehtë ishte të rrish i vetmuar
Nën dritën e jeshile në të errët
Dhe a duhej të ik

JETA ROB

Tani po qan shpirti im
Apo patjetër duhet ta shprishë kaosin
Në mëngjes jeta rob të mos gdhijë
Të pi kafe para tëndes në kamp
Patjetër më duhet të zë rend për ...

PRELUD

Në altar kam shënjtëruar jetën
Dhe me pahir më kanë abuzuar
Apo m'i kanë fshehur dhe fjalët
Dita ikën me një baladë që nis
Me përdëllime e mbaron me lot
Në qiell...

LIBRI PA TITULL

I zhvendos dollapët e librave
Të thyej vrazhdësinë si etikë
A s'është kjo gjëmë e të pafatëve

Vetëm pranë unit tim e mallkimit
Ndiej fëshfërimën e gjetheve nga era
Ç'më plas një gaz i zemëruar i trishtë

Para marrëzisë qyteti hesht as di përse
Ndanë pyllit të vetmisë shpëtoj e çuditem
Me të dalë duke dëgjuar fraza të rreme
Nga ata që shkruakan natën pakuptim

Më infekton një hije para pasqyrës
Me zhurmë makabre s'hyhet në parajsë
As këmbë botës më kot nuk i sillem

Kuarteve të zymta ëndërrojnë të zhdukurit
Me orë seç vendos e zhvendos fotot e tyre
Kurrë më të mos jem robër në flakë

Ç'më vjen të rihap të gjitha dritaret e botës

Në ballinën e fundit të librit një varg ta vë
Kujtoj se mbaroi botë e apokalipsit

I radhis sërish ato të pakta hieroglife
Pa ndonjë estetikë varros kotësinë e mohimit
Më paskëshin mashtruar engjëjt dhe ëndrrat

Apo mbase një muzë e përgjunjur do më vijë

QIELL I DASHURISË

Në qoftë se më puth
do m'i fshish lotët kristal
do e ndiej aromën e një princeshe
mund te them se qenka "E shkruar"
sepse gjithçka ndodh këtu
veç dëborë sa nuk bie
Unë shëtis rrugëve
dhe një shi i bukur më lag
shikoj orën
akrepat kane kaluar 24-shin
të vetmuar kemi mbetur
duke u larguar si tej reve
ku mua me mbulojnë kujtimet
yjet dhe krahët e tu
Por bota si gjithherë e gjerë
mbetet shpesh pa fjalë

si pa fjalë një erë fryn
dhe shkund fletët e blirëve në qytet
kërkoj dikush të më flasë
një shpresë e çuditshme
shpërthen si llavë
tani i llaftaruar fshihem diku
duke u munduar të vij tek ty
e ti ik e ik si pa kokë a e di
apo gjen strehë
në qiellin e dashurisë sonë blu

SHËN VALENTINI I VETMUAR

(Rinës)

Si të thërras moj Rinë
kuptohet s'di çfarë të them
mendova se ke ikur
dhe me kot ia them sagës sime

S'do flas shumë për Shen Valentinin
për mua s'pat ditë të tillë
sikur të dy e ndjenim veten të vetmuar
si në një ishull të humbur
në detin e paanë

Karafili i djeshëm
ka nisur të vyshket mbase
bën një të mirë ndaç mor engjëll
më duaj si unë ty
le të shpëtojnë buzët pa u ngrirë

I lënë si një beduine
skaj botës në ekzaltim
i lënduar shpirtërisht si Shën Valentini

pres një fjalë
oh, një fjalë të këndshme
që të ma thuash

Mbase tretesh në mendime dhe ti
e unë rri i shqetësuar
duke kënduar e dashur

Kujtoj ata sy si deti
e dua të lahem me përmallim
kujtoj shikimet e buzëqeshura
buzët tua dhe flokët
kujtoj hapat e tu të ngadaltë
në këtë qytet të çuditshëm

Oh, nuk është çudi që një ditë
duke të puthur të digjem i tëri
e të falënderoj Zotin
që të zbulova në këtë shekull

Iljaz Prokshi “Vajza e trëndafilave”, përmbledhje tregimesh për fëmijë

Prozatori ynë i mirënjohur dhe poeti i dëshmuar, Iljaz Prokshi, ka bërë emër të shquar në lëmin e prozës dhe poezisë shqiptare, me dhjetra vepra deri në ditët e sotme.

Bën pjesë në radhët e shkrimtarëve tanë të njohur që nga ditët e para të studimeve të tij në Gjuhën dhe letërsinë shqipe. Ai është i matur me shkrimet e veta dhe përpiqet që të jetë sa më i afërt me lexuesit e tij të shumtë. Fuqimisht është i angazhuar që veprat e tij të jenë sa më kompozicionale. Rrëfimet e tij të rrjedhshme, spontane, përmbajtësore dhe të qëlluara lexohen me një frymë dhe me dashuri të madhe nga të vegjlit. Çdo tregim i tij ka një porosi të qartë patriotike, duke u bazuar

në ngjarjet tronditëse të historisë sonë të dhembshme të cilat na kujtojnë sërish se në çfarë golgotash të tmerrshme u gjend ky popull i vuajtur.

Iljaz Prokshi me vite të tëra ishte i angazhuar në afirmimin e letërsisë sonë kombëtare dhe me një elan vullkanik nuk pushoi asnjëherë nga qëllimi i tij sublim që artin letrar ta kishte njërën ndër dashuritë e tij kryesore jetësore

Autori i veprës "Vajza e trëndafilave" mbështetet në traditën tonë letrare të Rilindjes sonë kombëtare nga e cila e kishte thithur nektarin e dashurisë ndaj gjuhës dhe letërsisë shqipe.

Përmbledhjen e tij e fillon me "Mesharin" e Gjon Buzukut si vepra jonë e parë e botuar në vitin 1955, duke hyrë në lashtësinë tonë të errët, për ta përfunduar tregimin me një sukses të madh. Dhe na duket se po i shohim dialogët e personazheve kryesore të cilat zhvillohen para syve tanë, duke na kthyer me nostalgji në një epokë të ndritur kur lindi vepra jonë e parë letrare.

Shkrimtari me një imagjinatë të bujshme, arrin të na bëjë kureshtarë përkitazime kohën kur u krijuan veprat tonë të mirëfillta, që deri atëherë nuk kishim ndonjë dokument më të gjatë se Formulën e pagëzimit.

Iljaz Prokshi synimet letrare i arrin për mrekulli me formën e tregimit të shkurtër duke mbetur përherë i pa harruar në ndërdijen e lexuesve. Nga ky aspekt duhet shikuar aftësinë e tij si tregimtar i dalluar, duke na siguruar një dhuratë të tillë për të vegjlit tek të cilët fillon krijimi i identitetit kombëtar e njerëzor.

Në tregimin "Meshari" janë të fuqishme mendimet "Nëpër qiell tani nisi të fluturonte një shqiponjë dhe deshi të përpinte mallkimin që kishte rënë mbi të shkruarit e arbërit". "Sundimtarët megjithatë humbin gjithmonë, - i thashë". "Ofshana thellë dhe e dija se rruga që e përshkonin ishte një betejë nëpër errësirë, por që shpinte drejt dritës dhe shquante shkrimin shqip".

Tregimi për "Mesharin" e Gjon Buzukut është një qasje e re dhe e mirëseardhur ngase sërish bëhet fjalë për një vepër që i përket lashtësisë sonë qindrvjeçare dhe arealit tonë gjuhësor.

Në vijim kemi tregimin "Zogu i mbërthyer" ku autori hyn në lashtësinë e Dardanisë, duke ecur drejt realitetit tonë të hidhur i cili kishte filluar të

zbehej dhe nëpërkëmbej nga pushtuesi më i egër që e ka parë ndonjëherë raca njerëzore.

Okupuesi i tmerrshëm, që ishte lëshuar mbi ne si Apokalipsa më e përgjakshme, rëndonte si plumb edhe mbi shpirtin e tregimtarit tonë të devotshëm për çështjen tonë kolosale kombëtare.

Armiku ishte bërë si një demon që e gërryente dheun dhe atdheun shqiptar, ndaj në përmbledhjen e tij autori është i lidhur ngushtë dhe përjetësisht me fatin e pafat të këtij populli të lodhur dhe të robëruar nga fallangat famëkeqe serbe. Duke iu referuar gjendjes sonë aq të rëndë, ai ekzalton qëndrueshmërinë e pabarabartë të popullit ndaj armikut të përбетuar që rrinte si lubi mbi kokat tona.

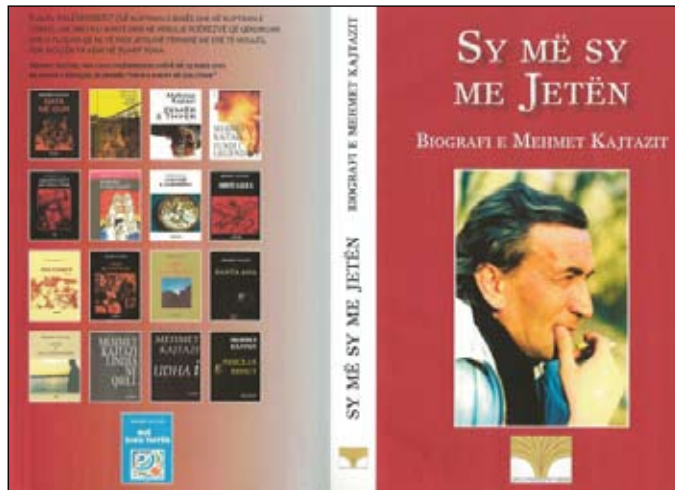
Ndër tregimet më të njohura është edhe "Hidhërimi i Pimit", kushtuar Teutës, mbretëreshës sonë të njohur që ka lënë gjurmë të pashlyera në historinë tonë ilirike, kur ajo në shpirtin e saj kishte vetëm një ëndërr-krijimin e shtetit tonë të athershëm.

Hija e Zezë, të cilën e përshkruan me maturi të madhe Iljaz Prokshi, donte ta gllabëronte gjithë qytetin dhe Ilirinë, që korrespondon me rënien e Perandorisë egjiptiane të udhëhequr nga Kleopatra, kur Oktavian Augusti i kishte dërguar atje forcat e tij të shumta.

Është mjaft simpatik dhe interesant edhe tregimi "Kusari", në të cilin Prokshi hedhë dritë se edhe kusarët duhej ta njihnin autoktoninë e tyre dhe vendin e dashur, duke u përpjekur që ta gjenin drejtësinë njerëzore.

Në tregimin "Lyra" shtrohen mendime të fuqishme filozofike, siç janë "Pak shëndet, pak lumturi dhe pak hapësirë", që na bëjnë të mendojmë për jetën tonë të përditshme dhe për shpirtrat e këqinj që sjellin kob, ngatërime dhe luftra të reja.

Tek "Vajza e trëndafilave" autori aludon në një mëshirë të madhe njerëzore ndaj pëllumbave si simbole të paqes së përgjithshme njerëzore. Dhe vajzës i dhemb shpirti për pëllumbin që nuk mund të flutronte. Këtë sëmbim shpirtëror të saj ai e përshkruan me vargun "Jashtë bënte ftohtë dhe vajza ishte vënë në pikë të hallit. Ishte preokupuar me shërimin e plotë të atij pëllumbi" (Halil Bogaj)

NË VEND TË FALËNDERIMIT

(Mehmet Kajtazi 1944-2003)

Në vend të falënderimit, me rastin e 7-të vjetorit të vdekjës së Mehmet Kajtazit.

Para se të flasim për jetën dhe veprën e shkrimtarit tonë të mirënjohur Mehmet Kajtazi, në emër të falënderimit për të gjithë pjesëmarrësit e këtij simpoziumi po japim citate nga fjala falënderuese që ka dhënë z. Mehmet Kajtazi më 29 mars 2002 me rastin e shfaqjes së dramës “Nata e Fundit në Goli Otok”: Fjala FALEMINDERIT (në kuptimin e bimës dhe në kuptimin e tokës), ua drejtoj sonte deri në përulje drejtë NJËREZVE që qëndruan dhe u flijuan që ne të mos jetojmë përherë me erë të mollës, por mollën ta kemi në duart tona”.

Mehmet Kajtazi u lind në vitin 1944 në Kllodernicë të Drenicës (komuna e Skenderajt). Një kohë punoi arsimtar i gjuhës dhe letërsisë shqipe në vendlindje, në Turqefc, në Runikë, në Klinë të Epërme dhe në shkollën e mesme “Isa Boletini” në Skënderaj, ndërsa, prej vitit 1973 ishte gazetar dhe redaktor i fejtunistikës në të përditshmen “Rilindja” dhe së fundi

deri në vdekje punoi si redaktor profesional për prozë në Ndërmarrjen Botuese “Rilindja”, Prishtinë. Më së shumti lëvroi reportazhin ku trajtoi tema të aktualitetit dhe të historisë. Ka botuar tregime, reportazhe dhe shkrime të ndryshme në revista dhe gazeta që botoheshin në gjuhën shqipe në Prishtinë, Tiranë, Shkup, Podgoricë dhe Zvicër.

Me krijimtari letrare merrej që nga shkolla e mesme. Ka shkruar kryesisht prozë për të rritur: romane, tregime, novela.

Pjesë nga veprimtaria e tij artistike janë përkthyer dhe botuar në frëngjisht.

Mehmet Kajtazi ishte krijues që ka shfrytëzuar ngjarje të vërteta, personalitete historike e figura tjera, por edhe situata të veçanta të gërshetuara me ndodhi e personazhe fiktive, të cilat në laboratorin e krijesit janë përpunuar artistikisht. Tema e fakte të realitetit tonë kombëtar e historik janë brumosur në një varg veprash letrare të Mehmet Kajtazit, të cilat me ngjyrim artistike janë fuqizuar”.

Mehmet Kajtazi ka botuar pesëmbëdhjetë romane dhe dy përmbledhje tregimesh, “ku kryesisht përpush katrahurat e mëdha të etnisë, sfidat, shpresat dhe udhët që e ngjiten në majat e mbijetesës. Pra në të shumtën, në fabulën e veprave të këtij prozatori gëlojnë luftërat, varrëtarët, nënat shamizeza dhe heronjtë, të cilët përcjellin nga një brez në tjetrin gjënimet e rrufeve, zinë e riteve mortore, kujet dhe prapë kumbimet e betejave dhe sërish kapërcimi i rrethakut të motjes. Të gjitha këto rrjedhin nga një rrafsh rrëfimor plot thyerje e kontraste dhe thuren me nje gjuhë që duket sikur mezi e bart baladën, vëren Rushit Ramabaja.

Mehmet Kajtazi ka botuar këto vepra:

“Nata në gur” (roman, 1984), botoi “Rilindja”, Prishtinë,

“Plaku dhe urat” (roman, 1986), botoi “Flaka”, Shkup. Nuk janë të rralla rastet kur një vepër letrare shkruhet si reagim ndaj një modeli pararendës të llojit të vet, duke tentuar njëherit që mohimin e atij modeli ta mbështesë në argumentet që ofron përmes veprës së rë...Një dukuri të tillë e ndeshim edhe tek romani i Mehmet Kajtazit “Plaku dhe urat”. Te ky roman, të bëjmë një paralele me konstatimet e deritashme, kemi tekstin që i shqipton situatat e jetës dhe tekstin që komenton këtë formë

të shqiptimit dhe artikulimit artistik. ... Romani "Plaku dhe urat" ka një kompozicion do të thoshim mozaik, ku tërësinë e rrëfimit e sajonnë reminishencat nga kujtimet e personazhit kryesor (Amnitore Fatorini). Pse është kompozicion mozaik kur pjesa më e madhe e rrëfimit realizohet në veten e parë? Autori mbase edhe qëllimisht ikën nga një mënyrë strikte e zhvillimit të veprimit dhe rrëfimit romanësor, Shkruante R. Musliu për romanin "Plaku dhe urat" më 22.11.1986.

"Zemër e Thyer" (tregime, 1987), botoi "Rilindja", Prishtinë, "Fundi i legjendave" (roman, 1990), botoi "Rilindja", Prishtinë, (Teatri Shqiptar "Kurora" nga Nyoni-i Zvicër (Theatre Albanais "Kurora" de Nyon) dramatizoi dhe shfaq romanin "Fundi i legjendave")

"Shqiptarët në Goli Otok" (roman, 1991), botoi "Dielli", Zagreb. Proza "Shqiptarët në Goli Otok" ka për temë tragjikën e të burgosurve politikë në kohën e inkuizicionit sllavokomunist, të njohur si periudha e Informbyrosë. Në gjithë veprën "Shqiptarët në Goli Otok" të Mehmet Kajtazit, shkruante Rushit Ramabaja, rrëfimi është ndërtuar në formë mozaiku, ku si në ekran ravijëzohen fatet njerëzore.

Teatri Popullor i Prishtinës ka inskenuar dramën "Nata e fundit në Goli Otok", sipas romanit "Shqiptarët në Goli Otok"-5 nëntor 1992 u shfaq premiera e kësaj drame dhe kjo dramë theu të gjitha rekordet duke patur mbi 300 repriza dhe është shfaqur në të gjitha trojet shqiptare dhe jashtë vendit. Drama "Nata e fundit në Goli Otok", sipas romanit të Mehmet Kajtazit, është dramë e dhembjes, dramë e ndërgjegjejes së vrarë, e mllefrit të frenuar, e zhgënjimit, e përpjekjes për ta mundur frikën, tmerrin, vdekjen, e përpjekjes për të tejkaluar vetveten, brenda greminave të thella shpirtërore të shkaktuara nga malli për lirinë e largët, që si fatomorganë sillet brenda grilave, shkruante Fadil Hysaj.

"Kodra e pajtimit" (tregime, 1993), botoi "Ylberi", Prishtinë, Duke lexuar tregimet e Mehmet Kajtazit, shkruante Rifat Kukaj, lexuesi gjithsesi do të provokohet me ngërthimet, psherëtimat, gjëmat dhe shpresën e njeriut tonë që nga kohërat më të hershme e deri më sot.

"Ushtimë e Alboderit" (roman, 1993), botoi "Shkëndija", Prishtinë. Zeqir Gërvalla lidhur me veprën "Ushtimë e Alboderit" shkruante: Trekëndëshi tredimensional i romanit "Ushtimë e Alboderit" janë

tri kohërat-në një kohë-Harmoni në shesh të Brukselit duke hyrë në dimensionin e katërt të ringjalljes së një kohe të Re të Ribashkimit tonë Kombëtar Shpirtëror e Tokësor në një rend të ri të Ballkanit-Evropës e Botës liridashësë e përparimtare nën Diellin e të gjithëve falë Zotit Një- Krijuesit të Gjithësisë

“Shote Galica” (roman, 1995), botoi Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë. Për këtë roman, Rushit Ramabaja shkruante: “Shote Galica” është një transponim i sukseshëm i njërës nga baladat tona kombëtare që në rrethakun e historisë sikur nuk po e presin njëra rjetrën

“Minatorët” (roman, 1995), botoi “Onufri”, Elbasan. Vangjush Saro shkruante: Vepër e frymëzuar drejtpërdrejtë nga ngjarjen në minierën e Trepçës në Kosovë, libër prej nga mesazhi i rezistencës, artistikisht dhe dokumentarisht, vjen e plotëson kuadrin e luftës për të drejtat kombëtare e qytetarëve. Autori i sjell kështu lexuesit një botë të pasur që vlon në galeritë e minierave, por me shumë në galeritë e shpirtit.

“Thikë në portokall” (roman, 1995), botoi Shoqata e Shkrimtarëve të Kosovës, Prishtinë,

“Gjeli i katedrales” (roman, 1996), botoi NB “Rilindja”, Prishtinë,

“Santa Ana” (roman, 1998), botoi NB “Rilindja”, Prishtinë,

“Guri i dallëndyshes” (roman, 1998), botoi NB “Rilindja”, Prishtinë,

“Lindja në qiell” (roman, 2000), botoi “Rilindja”, Prishtinë. Ngjarja e romanit “Lindja në qiell”, janë vitet tona të përgjakshme nën okupim, personazhet si Agon Zhuka, Adem Jashari, Curr Yjëzimi, Yllkë Dhogaqi, Gëzim Dushi e shumë të tjerë, i bëjnë jëtë veprës e që është shumë e afërt me kohën dhe traumat që i përjetoi populli ynë në Kosovë.

Mehmet Kajtazi me këtë roman tregoi edhe njëherë se është i lidhur ngushtë me fatin e kombit dhe historinë e tij, shkruante H. Perloka.

“Udha I” (roman, 2000), botoi “Rilindja”, Prishtinë,

“Ndezja e shiut” (roman, 2001), botoi NB “Rilindja”, Prishtinë, (Romani Ndezja e shiut u nderua me çmimin “Hivzi Sylejmani” të Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës, për veprën më të mirë në prozë në vitin 2001).

Edhe në këtë roman shkrimtari Mehmet Kajtazi preokupohet me kohë, hapësirat e ekzistencës e të etnisë shqiptare. Kjo unazë narrative-

kompozicionale-figurative ka zbritur shumë afër kohës sonë: kalvaret e golgotat e dëbimit masiv të shqiptarëve gjatë luftës së fundit, tek e nisë me Bllacën famëkqë, e vazhdon...

“Një diell tjetër” (roman, 2003). botoi NB “Rilindja”, Prishtinë, Edhe në këtë vepër autori, ashtu si edhe në veprat tjera, lëndën e merr nga jeta e përditshme në Kosovë, nga njerëzit e saj, nga problemet ekzistenciale me të cilat ballafaqohen shqiptarët, për ti bërë ballë gjithë katrahurave që ranë mbi ne nga pushtuesit e huaj tash e sa shekuj.

Romani “Një diell tjetër” i Mehmet Kajtazit paraqet tragjedinë shqiptare të viteve nëntëdhjetë, e cila triumfoi me luftën për çlirim. Duke u zhytur në dramën e etnisë Mehmet Kajtazi jep me ngjyra të theksuara kohën e aparteidit serb në vitet nëntëdhjetë të shekullit që lam pas.

Romani “Një diell tjetër”, siç vëren edhe shkrimtari i mirënjohur Rushit Ramabaja në pasthënie, i shkruar sipas modusit të ironisë së qëndrueshme, e shqipton dramën më të re shqiptare me një gjuhë e me një stil të mvetësishëm duke vendosur në një kompleks modern sintetizues.

Shkrimtari dhe miku ynë i mirënjohur z.Mehmet Kajtazi ndërroi jetë më 25 shtator 2003 në Lozanë të Zvicrës dhe u varros në Prishtinë më 27 shtator 2003.

Galaktika Poetike “ATUNIS”

Poetët janë paraprijës të agimeve zbardhëllim, janë muza dhe shpirti i ëndrrave shpresërim, janë fryma dhe muzikaliteti i fjalës shenjtërim, janë koloriti më i ndritshëm i qënësisë tonë qytetërim!

NJË SHËTITJE NËPËR POEZINË E DURSAKËS -MIMOZA LEGISI

Pasi bëra një shëtitje nëpër poezi vendosa t'i shkruaj pak fjalë lidhur me kërkimin që më zgjuan, si dhe interesimin e thellë, kur i lexova ciklet e poezive të autorës nga Durrësi, Mimoza Legisi. Përgjithësisht, janë poezi të arrira që shtrihen në një rrafsh poetik me një nivel të bukur artistik. Motivi, figuracioni, ndërthurja e bukur lirike e mendimit poetik janë përmbajtësore dhe të realizuara bukur. Plot ndjenjë, emocion, vrull, zjarr rinor, ku ngarendin në kahje të kundërta, dashuria për atdhe nga njëra anë, dhe dashuria për të bukurën, të dashurën.

Mimoza Legisi(Madri Lene)

Që të dyja këto në kushte e rrethana të jashtëzakonshme, që i shkojnë ndesh njëra-tjetrës pa guxuar të bashkohen, pikërisht shkaku i gjendjes në të cilën ndodhen të dyja përkrah njëra-tjetrës. Pra, është koha kur atdheut i dridhet trolli nën këmbë, sikurse edhe dashurisë së autorës:

“Te kërkova maleve, shkrepave, shkëmbinjve
Nuk u lodha aspak vec për pak mirësi
Veç, nuhata sado pak aroren e luleve
Ata shpirtit tim i dhanë pak qetësi.”

(Mimoza Legisi, ” Ah mirësi”)

që (siç mendoj unë)asaj i derdhet shpirti nga durimi i madh, i pambarim deri te:

“Mirësi, e lodhur po ndihem
Asnjë hap pa ty, nuk po mundem të hedh
Gjithë kjo botë e madhe që po mban njerëzine
Se shpejti do shkrihet... pa ty nuk ka vlerë.”

(Mimoza Legisi, ” Ah mirësi”)

Poetja Mimoza Legisi , përmes vargjeve na dërgon deri tek thellësitë e ndjeshmërisë së qenies, që herë-herë na del e thyer në mijëra copa, sikur një violinë, deri tek telat e hollë të shpirtit. Ose, deri aty ku lexuesi dëshiron me hy, pra atje ku dashurojmë deri në marrëzi, ëndërrojmë të jemi edhe kur s’mundemi me qenë. Ku vuajtja për gjënë e dashur është më e ëmbël, se sa humbja e saj krejtësisht:

“Ti, shko sot, shko
Unë do të ndjek me sy gjer në fundshikim,
Ofshamet e tua do i mbledh një e nga një
Do t’i mbajë pranë vetës si me të madhin kujtim”.

(Mimoza Legisi, “Ti, shko sot ,shko”)

Pra, dashuria e madhe e Mimosës për Lokën , me gjithë ç’përfshinë kuptimi i saj në vargjet sublime që të bëjnë të qashë:

“Shpesh, po vajtoj për ty, Loke,
Kur të kujtojë plagët e trupit,
Që akoma nuk të janë mbyllur
Të marra prej shkjaut,
Që zemër nuk pati
Me të dhunuar barbarisht!
Mëshirë s’kishte
Me t’i këput krahët
Duke të vlarë djemtë,
Bijat dhe fëmijet!
(Mimoza Legisi, “Kosovë”)

Është po aq vështirë, pikërisht sikur të këmbëngulësh për të gjetur një të vërtetë të pastër, të saktë, të kthjellët. Dhe, po kështu kur besojmë se e kemi gjetur, sakaq e vërteta për gjenocidin serb ndaj shqiptarëve të Kosovës, ndërlidhet në vargjet:

“Pesha e gjakut të bijve të tu.
Por... Ti qendron Burrneshë.
Mes klithmave të ujqërve,
Që s’pushojnë netëve të pa henë
Duke bredhur mjegullnajave.
Ai harron, Loke se shqipet nuk tremben
Prej atij qe zemër nuk ka,
E gjak njeriu nuk qarkullon damarve të tij.”

(Mimoza Legisi, “Kosovë”)

Autorja Mimoza Legisi me poezitë e saj përpiket që të gjejë shteg në një ambient të zhurmshëm. Ka pasion qetësinë shpirtërore, frymëmarrjen e lirë, ç’prangimin deri në diafragmë, që përndryshe është pasion i kërkimeve të ambienteve të shurdhëra. Ç’poete e pangopshme !

“Ne shtratin e vdekjës, nëse me shikon
Me shkruaj, Dashuri të lexojë fjalët e tua
Te me vije vdekja e zezë, plot me ëmbelsi
Dhe sytë, mi mbyll, me fjalët e shkruara.”

(Mimoza Legisi, Me shkruaj, dashuri”!)

Kur them kështu, mendoj në atë, sepse në poezitë e saj nuk shohim përveç se një hijeshi të ndërthurjes lirike të mendimit, po aq artistik dhe metaforë desiluzionuese, dëshpëruese, shqetësuese:

“Me sill letrën tende, me fladin pranveror
M’i stolis fjalët e shkruara me ngjyrat e saj

Kopshteve të lulëzuara shetitje kur te dal
Të ndjejë Dashuri... që afër të kam.”

(Mimoza Legisi, “Me shkruaj, dashuri”!)

Por, që i japin poezisë së saj zjarr, erupcion, shtytje, nostalgji për vëllanë,
që për Mimosën janë përballje që lënë gjurmë të thellë në shpirtin e
saj:

....“S’ don shpirti i shkretë të largohet shpateve të largëta.
Ku ndoshta as ujë nuk shikon ,edhe ndoshta as hije.
Do ia kishte enda të shëtiste fushave të gjelbërta.
Dhe të freskohej në mesin e verës me ujin e lumenjëve.

Sa do të donte shpirti i plagosur mos të rrinte i vetmuar.
Donte të gëzonte dhe ai ketë jetësi shumë të tjerë.
Tu zgjonte ç’do mengjes dhe të përqafonte Diellin e ngrohtë.
Dhe mbremja ta zinte duke numëruar yjet në qiell”.

(Mimoza Legisi, “Ne rrugën e Largimit”!)

Përgjithësisht poezitë e Mimoza Legisit, të (ri)lexuara janë të ndërtuara
bukur e mirë mbi realitetin shqiptar, e të vërtetën në përgjithësi. E,
të ndërtosh poezi në këto dy dimensione, në këto dy plane, pra, mbi
zhgënjimin dhe të vërtetën, ose, të vërtetën zhgënjyese po të duash,
është një betejë e ashpër, kjo shifet në këto vargje :

....“Fort po me kallet , shpirti e zemra
Tek shoh trojet, shkrumb e hi
Dua te hap derën, të hyjë brenda
E te shoh fëmijet e mi,

E t'i mbledh, të gjithë rreth vetes
Djem dhe vajza siç i kisha
Te shuaj mallin edhe dhimbjen
E me gëzim t'me niste dita..."

(Mimoza Legisi, "Vajtojë gurët e Truallit tim")

Dhe, pikërisht këtu është ambivalenca e ndjesive të autorës që e shtyp këtë betejë. Betejës që i hyn dhe ia del mbanë, Mimoza Legisi. Pikërisht duke i strukturuar poezitë në këto dy principe:

"Unë jam gjithëmonë pranë teje, në mbremje dhe agim
Jam aty ku dhimbja të ngacmon trupin tend të njomë,
Unë do jem pranë teje për te të kënduar kengët e tua të lumturisë
Dhe gëzimin në sytë e tu unë do e sjellë përgjithmonë.

Ti, zemër largoje trishtimin fytyrës tende të embël
S' dua që loti yt të lagë fytyrën e bukur,
M'i mbaj sytë e qeshur tek puthin gëzueshem gjithë botën,
Dhe unë do të shkatërrojë gjithçka që ty s'te bënë të lumtur."

(Mimoza Legisi, "Jam Engjelli Yt")

Prishtinë, 6 mars 2014

FLORI BRUQI, NJË PIKË LOTI QË NË OLIMP LIND!

Nga ZEF PERGEGA

DHURATA NGA PRISHTINA

Tani mbi tavolinën time të vogël kam një dhuratë të madhe. Shpesh fjala “dhuratë” kuptohet si vlerë materiale, pas së cilës ne shqiptarët jemi të dhënë me mish e shpirt. Vlera materiale nuk ka as zemër, as shpirt dhe as konvertim njerëzor. Megjithëse, për dhuratën ka një mijë e një fjalë, edhe unë bashkohem me të tjerët, që të mos fshihen nga dialogu reciprocitetet. Po unë në këtë rast e kam fjalën për një dhuratë tjetër, të veçantë që më erdhi nga Prishtina. “Zëri im Prishtinë” kishte mbërritur tani në kryeqytetin e lirë, në adresën e një fisniku, në ballin e derës, ku lexohet Flori Bruqi. E ai me solli dhuratën më të këndshme të vitit 2012, dy librat që mbajnë firmën e tij “Olimpi Shqiptar” dhe “Nëse kam ditur të guxoj”. Gjithë mozaiku i krijimtarisë së tij është një akademi elitare në themelin e krejt amfiteatrit letrar dhe historik të olimpit shqiptar. Kësaj dhurate iu bashkangjiti edhe një urim me rastin e festës së Pashkëve. Këtë muaj marsi i shkrova Florit ende pa shkruar dëborë: “Me shëndet festën e Pashkëve. Qofshin të bardha ditët për Ju familjen dhe një rilindje për Kosovën. Po ashtu si një shenj i dallur dhe i veçantë i krijimtarisë tuj në Enciklopedinë shqiptare!” E ai pa vonesë ma ktheu: “...Çdo festë fetare është kampanë zgjimi për bashkimin tonë kombëtar nëpërmjet artit dhe kulturës!”

Duke lexuar këtë urimin e Florit, i cili kurrë nuk vonon dhe kurrë nuk paragjykon, më bën të mendoj se gjumin më të rëndë dhe zgjimin më të vontë e bëjnë akademikët tanë. Ata më së shumti i ngajnë murgjërve të pergamenteve, që janë mësuar me dhomat e errëta. Po Flori Bruqi ka zgjedhur një rrugë tjetër. Ta pastrojë fytyrën e gurëve të harruar nga myku i mohimit. Të ia kthejë tiparet fisnike olimpit shqiptar. Të ia kthejë lavdinë e vjedhur duke u ndalur në çdo hap, në çdo frëngji, në çdo shesh gladiatorësh, në çdo poltron sundimtari e perandori. Madje

me një sy te veçante shikon edhe njerëzit që luajnë kumar me vlerat. Ai nuk ka bërë as më shumë dhe as më pak, por atë që nuk e ka bërë askush në këtë gjysëm shekulli të fundit: Ti kthejë zërin e kthjelltë Olimpiti Shqiptar. Flori Bruqi, si argjendar i kualifikuar i penës dhe i fjalës, po i lidh zërat e vjetër me zërat e rinj, duke themeluar për të parën herë Orkestrën kombëtare të Olimpiti shqiptar. Ai vetë si dirigjent dhe si violinë e parë shkon zbathur, për t'i ndeshur me mirë shputat me dheun e vet në unison me orën e mirë të kombit tone, dhe ky është guximi, të cilin mund ta lexojmë në pllakën e vendosur në hyrje të kodikëve të olimpiti tonë. S'ka dhuratë më të bukur në fytyrën e gurit të latuar me daltën e tij dhe të mendimit shqip, dhe pa mëdyshje mund të themi bashkë me një zë se, Flori Bruqi është një fenomen enciklopedik, i cili jo vetëm ka krijuar sfondin dhe këndin, por ai na jep edhe këndin e olimpiti, të cilin për çudi nuk e mban sekret.

Ai dhuron për të gjithë shporta me bekime dhe ashtu si amerikanët nuk punon duke pritur kthimin e tyre.

TE LËVIZESH GURËT E RËNDË PËR T'JU DHËNË RËNDËSINË

Flori Bruqi është një nga miqtë e mirë të miqve të fjalës së lirë dhe besnik i qëndron kurajos civile dhe qytetare. Ai bashkëbisedon me njerëzit në mënyrën më të shpejtë. Gjatë këtyre viteve që bashkëpunoi me revistën e tij "Floripress" nuk e pashë njëherë që t'i kërkoje ndihmë justifikimit. Ko fjalë mbart mikrobe anti-njerëzore, ndaj ai e ka braktisur nga kulla e genit të tij dhe nga brazdat e arës së florinjtë. Ai është një urim i fjalës lashtë dhe një bekim i fjalës së re. Një mekanizëm i çuditshëm që i lëviz gurët e rëndë, të kohrave për t'iu dhënë rëndësinë e duhur. Një medalje e artë që ai ia kthen historisë në pavionin e munguar. Flori me sa e kuptoj unë është një pikë loti që lind lirinë, një dhimbje poetike për çdo martir, një lis i fisit të kombit që kujdeset për rrënjët e tokës së vet. Nuk është pak të kujdesesh për rrënjët se aty e ngrenë çerdhen krimbat e armikut. Nuk e kam vënë re Florin të turfullojë nëpër mikroфона e tribuna karriresh dhe të thotë se kjo është prona ime e lavdit, por në

këtë muzeum veprash janë në të gjithë princat e fjalës, janë kumbarët e pajtimit, janë ata që shkuan, janë heronjtë e lirisë, janë dhe ata që në duar mbajnë hostenin, për ti qëlluar ciklopët mohues në syrin e verbërisë. Mbi të gjithë këta kodikë të letërisë dhe kulturës, që kanë brenda palcën dhe mjaltin e identitetit shqiptar ka edhe një mistike të shpirtit të Flori Bruqit ,që i thërret personazhet në darkën e universit të mendimit, për të vazhduar misionin e pavdeksisë së fjalës shqipe. Për ta bërë këtë ai ka zgjedhur tryezën e gurtë të Olimpiti Shqiptar. S’ka më bukur dhe me pastër! Flori nuk e ka resektin për njerëzit formal, sikur njerit ti ndezës një cigare në kalim apo si një përshëndetje ditore rutinore. Ky autor që të mahnit me sjelljet e tij prej qytetari e prej oborrtari sarajash kosovare është ndoshta i vetmi, që i ka nderuar aq shume krijuesit shqiptar, këtë gjerdan brezash të lidhur me gojtana vargjesh, duke ua nxjerrë në dritë veprën e tyre në shërbim të shoqërisë. Ky det i madh i zhytur i thesareve vjen e del në suprinë me spirancën e kapitenit të parë Flori Bruqi dhe anija e ngarkuar me botën e mistershme që përmban xhevahire, lundron drejt bregut, për tu ankoruan në limanin e olimpiti të vet. Në këtë kontekst figurativ, por edhe realist Flori Bruqi shfaqet si nje Robinson Kruzo që duhet “shtrydhur” të flasë akoma për historitë dhe sakrificat që e lartësuan shqiptarin në shtegtimin e bukës si një dëshmitar i zërit të veçantë të kombit të tij. Flori Bruqi i vret ankthet, për tu dhënë jetë ëndrrave plot prille. Ai është një sy vështrimi mbi strehë të bregut, duke u ngritur mbi pikën më të lartë të olimpiti, të mësojë se ç’fare fshihet mes zotave. Dhe zbret përsëri bregut me durim e pasion të madh në shpirt, të cilit i jep guximin dhe forcën e e gjunjëve, për të mbledhur margaritarët e hedhur. Ky njeri ka gjithmonë një temë në mendje, siç e ka bujku farën në trastën e mbjelljeve, ai ka një mesazh në zemër, siç ka bilbili këngën e pranverës, ai ka një shpërthim në letrën e bardhë, siç e ka sythi nën lëkurë të lëngut të trungut. Ai është punëtor pa bujë, siç është blea në hoje nektari. E fjala shqipe duhet të ketë më shumë mjeshtra popullor të fjalës dhe ekselence elitare, që spikasin në gjeometrinë e syrit të Flori Bruqit, i cili valon gjurmët e hartës ilirike.

NE QYTETIN PA REKLAMA

Kur dëgjojmë fjalën “Olimp” i gjithë përfytyrimi ynë ndesh mbi muret e lartë, mbi kollona të lashta, ku kalojnë princa me shpata, mbi kulla vrojtimi, ku zjarri i lëshon flakë zjarrit të malit përballë, mbi dritare që varen legjenda e mirë si vela të shqyera nga furtunat e kohës, dhe ai ndalet në dhomat e torturave të burgut ne kala... Me etjen e mendimit tim u mundova të çapis pakës në “Olimpin Shqiptar” të Flori Bruqit, për të përjetuar sado pak këtë magji të vlerave njerëzore, në fakt në atë vend ku realisht u takon burrave të kombit. Në ecjen time kishte shumë njerëz dëshmitarë. Të parin “takova” Naim Kelmendin, i cili më pyeti: “Kah po shkon o mërgimtar?! “Të marr vesh pak për Olimpin Shqiptar?!” “Kalo djathtas dhe ngjitu në atë kodër. Aty është një tabelë e madhe e shkruar nga qielli. Dera është hapur dhe s’ke nevojë të trokasësh. Flori Bruqi të pret. Ai me zellin dhe sensin e tij prej intelektual i ka vënë shenjën më pikante mendimit shqiptar dhe analizës letrare!” triumfi E hedh vështirimin dhe kureshtjen time mbi këtë qytet pa reklama, që të lën pa gjumë. Mijra mrekulli të një bote që flet herë me zë të fortë e herë me zë të brishtë. Pak me tutje “takoj” një mërgimtar shqiptar me emrin Eshref Ymeri, që kishte udhëtuar nga Santa Barbara e Kalifornisë, i cili me përshëndet në gjuhën angleze, si për të më ngacmuar kujtesën, kur në Detroit shkëmbyem disa fjalë për letërsinë... E ai më thote: “... Me një çiltërsi befasuese Flori Bruqi krijon me vargjet e veta një botë psikologjike e intelektuale të njeriut në të përpjetat dhe tatëpjetat e jetës së përditshme. Ai nuk e shikon jetën si fushë me ngjyre trëndafili!” “-Po ai trëndafil dhe zambak e ka fjalën!”- ia ktheva, duke rrufitur një kafe malli “-Ngjyra e trëndafilit është ngjyra e romantikës dhe e optimizmit, por Flori Bruqi në lirikën e tij ka si synim të ia heqë jetës njerëzore petkun e së keqes që e shëmton. Përgatitja e tij erudite, analizat shumë përmasore, formimi i tij nacionalist e radhisin këtë autor në plejadën e njerëzve më të shquar të kombit shqiptar...!” Fryma e Olimp të mbush që të mos ndalem. Ec dhe mendoj nga të gjitha drejtimet, sepse ne çdo stacion që ndaloj ka një të veçantë që të tërheq. Krijimtaria e sotme ka më tepër tonë lavdi se mesazhe artistike dhe analizë letrare.

Flori Bruqi

Ne ishim mësuar në monizëm të dëgjonin vetëm sirenën e partisë dhe treni ideologjik na e hidhte mazutin e zi fytyrës sa të gjithë ishim të zinj. Kritika në letërsi e në art i ngjan një dige të shpartalluar që ka marrë përpara me lumin e baltës edhe gjeneratorët e drites. Librat po shkruhen me pare dhe per pare me vjedhje të tmerrshme. Veprat artistike janë të pakta. Karroca e ndryshkur e politikës e ka zvetnuar shpirtin e kulturës të popullit dhe të intelektualit. Flori Bruqi vozit me rremat e krahëve të tij. Ai ka një busull në frymezimet e ngjarjeve me kulmore të kombit tonë, me një shenjtëri mbrenda qënies shqiptare. "...Vete modestia që buron nga cikloni letrar i shkrimtarit Flori Bruqi është pjesë e fletëve në 30 libra. Një modesti që nuk tejkalohet dhe as para prezantohet. Libri i Flori Bruqit synon të paraqesë një dritare në këtë valëzim mjegullor që ndeshet edhe në ditët me diell!" - shkruan shkrimtari Fatmir Terziu. Si përfundim i këtij udhëtimi të shkurtër në Olimpën Shqiptar mund të them se Flori Bruqi me veprën e tij madhore nuk është plagjaturë servile e politikave dhe kukullave të fryra mbi karrike pushteti, por ai shëron si misionar tokën e djegur të kombit të tij ashtu si Nana Terezë që shëroi plagët e të varfërve të botës nëpërmjet shpirtit të humanizmit. Guximi, nderimi dhe talenti janë bërë një në fuqinë mendore të Flori Bruqit dhe ai është një arkitekt i ngritjes së qytetit të kulturës kombëtare shqiptare.

Detroit, 31 Mars 2013

DY PENAT SHQIPTARE

Prof.Dr.Rasim Bebo

Dy djem të rinj, Dritero Agolli dhe Ismail Kadare, u rritën, u edukuan, u shkolluan me kulturë të lartë në B. S. dhe e filluan aktivitetin bashkë me P. K.Sh. e me udhëheqësin e saj Enver Hoxhën. Ata shkruanin për jetën e re, për njeriun e ri, për luftën e klasave, për diktaturën e proletarjati, luftën civile, për eliminimin e figurave “reaksionare” dhe nuk flitnin për pushkatimet, burgjet dhe internimet, për përhapjen e sigurimit deri brenda familjes. Shkruanin për Titon, Stalinin, Maocedunin e tj. volume pas volumesh botoheshin brenda dhe jashtë atdheut. Fjalët e bukura rrjedhshmëria e përsosur e gjuhës shqipe u përhap anë e kënd botës. Kjo është meritë e këtyre dy figurave për gjatë kohës pas Luftës së Dytë Botërore deri sot.

Përpara se të hynim në demokraci, aty para vitit 1990, ndodhi vizita e parë e familjes Strauss. Shansin për të realizuar një hop të ri në Shqipëri, e kanë pasur katër njerëz: Ramiz Alia, Ismail Kadare, Sali Berisha dhe Fatos Nano. (E. Z., “Iliria”, 21-12-06. Ky shans u krijua në vitin 1985, pas vdekjes Enver Hoxhës. Në qoftë se Ramiz Alia do të pranonte rrugën e ndjekur nga Tensiao Pini në Kinë, atëherë do të kishte futur në burg të shoqen e Enverit me gjithë pasuesit e saj më besnikë. Ndërkohë do të fillonte reformën në bujqësi etj. Por Ramiz Alia u step, duke u justifikuar, se e ndalonte kushtetuta. Straussi i tha: “Se edhe kalaja ka një deriçkë që del nga prapa saj”. Nga pikpamja strategjike, kjo përputhej jo vetëm me interesat afatgjata të Shqipërisë, por edhe me ato të fuqive perëndimore. “Ti do të jesh i pari nga liderët e vendeve lindore që do trokasësh në dyert e Europës, dhe ajo me siguri do të mirëpresë!” i shpjegoi Alisë atëherë ish kryeministri i Bavarez. Por Ramizi shkoi drejt kolapsit në vitet 1990-1991.

Në atë kohë iu dha shansi Ismail Kadaresë ta udhëhiqte vendin në drejtimin, ku populli kishte aq dëshirë të shkonte drejt-Europës. Emri i tij ishte në kopertinen e librave më të lexuara të asaj kohe dhe ndërkohë përmendej aq shumë si udhëheqesi i ardhshëm i Shqipërise

në tubimet e mëdha të dhjetorit 1990. Por Kadare zgjodhi poltronën e kryeintelektualit në Paris, në vend të barrës së udhëheqësit të popullit të tij.

Nën drejtimin e Ramiz Alisë, atë vend e zuri Sali Berisha në mars 1992 dhe në vitin 1997 erdhi në fuqi Fatos Nano. Këta kanë patur tendencën për të ngatërruar shtetin ligjor me shtetin e kontrolluar personalisht prej tyre. Një ditë ata do të largohen përfundimisht nga politika. Dhe dhëntë Zoti që në krye të punëve të Shqipërisë të dalë një udhëheqës që do të realizojë një hop të ngjashëm me atë që realizoi shekullin e kaluar Ahmet Zogu. Kohën e fundit kanë ndodhur dy evenimente të mëdha për vendin tonë dhe ju dy zotërinj të ajkës së kulturës nuk keni marrë pjesë në tre mbledhjet e Shqatës: “Qendra e Studimeve Pellazgjike”. Në Tiranë më 15-4-2011 dhe 21-10-2011. Në Paris më 2-1-2012. Kjo Shqatë ka si qëllim kryesor studimin e qytetërimit pellazg dhe të vlerave të tij. Këtu fillon pika kulminante e urrejtjes greke për kundra pellazgo-shqiptarëve, se zbulohen të vertetat e manipulimeve. Po kështu as u interesuat për rezolutën çame që qeveria e Tiranës, nga presioni i grekut nuk e miratoj për të dytën herë. Një bashkëkohësi juaj i privilegjuar po ashtu si ju, Koço Dano, u tregua atdhetar i vërtetë, i kërkoi qeverisë dhe parlamentit që të miratonte rezolutën çame, se Çamëria është tokë shqiptare dhe nese nuk e miratonin, atëhere duhet të thonin, rroftë Napoleon Zerva...

Dr. Noel Malcolm botoi librin: “The Cam Albanians of grecece – A documentary Stori” (Shqiptarët Çamë të Greqisë – tregim i dokumentuar), i cili shpalos të dokumentuar tragjedin Çame, informon opinionin ndërkombëtar mbi krimet që ushtroi Greqia ndaj shqiptarëve të Çamërisë. Ndërsa ju, Dritero dhe Kadare heshtët se jeni pasardhës të Enver Hoxhës që groposi Kosovën dhe Çamërinë dhe ju vazhdoni me hirin e tij edhe në demokracinë komuniste.

Në këto dy dekada që kaluam, asnjërit nuk i nteresonin kujtimet e Agolli të një niveli të ulët komunist fanatik: “I cili kujton më 5 nëtor 2011 si u hoqën prangat e sigurimit nga duarte e tij” Këtu ka filluar enciklopedia e vërtetë, kur pa prituri e pa kujtuar drejtori i Punëve të Brëndëshme të Tiranës në mënyrë më konspirative, u vendosi autoriteteve gishtin mbi

emrin e Agollit, që do të thoshte se atë e prisnin prangat dhe se nuk do te vendosej në atë forum. (Fjala për t'u zgjedhur antar i pleniumit të K. P. të Tiranës) ... Në të qindën e sekondës dhe kjo marrje fund, ishte reagimi i vetë Hysni Kapos, duke deklaruar shprehjen se asgjë nuk e pengon Dritero Agollin për të qënë në listën e njerëzve që do të përfaqësojnë autoritetin më të lartë politik të kryeqytetit”. (Shkruar në “Standard”).

Euforia. Dritan Hila shkruan: “Çfarë është Kadareja për mua! Disa letra të nisura dikur nga shkrimtari Ismail Kadare bashkëshortes së Enver Hoxhës ... rizgjuan nervin e saj të thashëthemeve. Është çasti ideal që mediokër, punëkoti, shkarashkrues, cmirëzinj, megallomanë, vesexhin, tashmë... ka kohë që zvetësohen, ... Çfarë ka qënë Kadareja për ne si komb, dhe unin e secilit shqiptar... Një Ismail Kadare si ky që kemi, e që e quajmë se është pasuri botërore, se është ndër pak gjërat e vyera që ky popull ka nxjerë në një qind vjete pavarësi. (Illyria 8-10-2012, f. 28).

Elvira Dones thotë: “Jemi shumë pak kritik ndaj Ismail Kadaresë. Duhet të pushojmë së adhuruari në mënyrë kaq të përlur, atë dhe punën e tij”.

Sul Starova shkruan: “Nacionalizmi shqiptar, që nga fillimi i shek XIX e deri në ditët e sotme, ka një karakter islamofobik, që pasqyrohet qartë te veprat e Kadaresë. Orientalizmi i tij dhe mënyra se si ai e përhap islamofobinë nacionaliste tek llojet e tjera të ksenofobisë, është për tu çuditur dhe për t'u alarmuar”. (interneti). Prof. Dr. Vedat Shehu shkruan: “...analizat e Kadaresë, këtë radhë duket sikur bashkë me krimin në Ballkan, tregojnë me gisht edhe kriminelet: klika politike serbe dhe greke që janë në një aleancë politike pseudo ortodokse të fshehtë anti shqiptare. ... Kjo aleancë e nëndheshme ka si synim strategjik eliminimin e kombit shqiptar. (Forëarded Message 18-8-2011).

Ismail Kadareja më 3 mars 1992, në një debat në “Le Figaro” na thotë se: Islamizimi është një fatkeqësi kombëtare e shqiptarëve. Islamizimi është një nga pengesat kryesore që Shqipëria të integrohet në Perëndim”. (Forumi horizont 28-12-2002).

Të njëjtën gjë thotë dhe historiani grek Eleftherias Nikollaidhis:

“Islamizimi përbën rrezikun vdekjeprurës për kombin grek”. (Janine 1979). Kështu bashkohen në një mendje për t’i shërbyer “Megali Idesë”.

Ismail Kadare kur u intervistua nga revista “Noor” në Francë tha: “... Edhe para ardhjes së turqëve në ishëm mësuar me bashkejtesën e dy besimeve të krishtera. Më pas u bënë tri besime, s’kishte arsye të ndryshonin. ... Sot nëpërmjet fesë së Islamit, Turqia përpiket përsëri të ndikojë dhe të modifikojë konceptin tonë të jetës sociale. Perandoria otomane duket se po vjen në një tjetër formë”. Ju zoti Kadare citonit, se Hajnrih Bel ka thënë: “Gjuha ime është djepi im”. Kuptohet që djepi dhe kombi janë një. (“Illyria” “Ne diktature ...”, 20-5-2013, f. 24).

Z. Ismail Kadare, unë, artikullshkruesi ju pyes? Si do të ishte harta politike sot në Ballkan, sikur ne shqiptarët do të vazhdonim të luteshim në kishat serbe të Savës dhe në kishat greke në gjuhën e këtyre dy kombeve?! A do të ishin asimiluar prej tyre? Shqiptarët u bënë myslimanë për të ruajtur individualitetin dhe identitetin e tyre kombëtar. Prof. George Shtadtmuller thotë: “Islamizimi tek shqiptarët nuk ishte religjioz, por i llojit juridik dhe ekonomik”. Z. Kadare, ju shkruani me penën tuaj të artë: “...Prej 20 vjetësh shoqëria shqiptare përpiket të ndërtojë identitetin e saj kulturor, social e politik, që i përshtatet. Por pamvarësisht mjaft rindërtimeve të xhamive a po të kishave, unë nuk shoh ndonjë ndryshim të rëndësishëm në zakonet e bashkëpatriotëve të mi”. (po aty me 20-5-2013, “Illyria”, f. 24)

Ndalo Z. Kadare!. Në këto 20 vjet që folët ju, Prof. Agim Shehu jep alarmin se greku po e kthen Shqipërinë e Jugut në arkivol dhe është gati t’i vërë drasën e varit përsipër, ndërsa shoku i juaj Agolli shprehu shqetësimin se ka frikë mos vdes shpejtë dhe i marrin eshtrat e trupit të tij, për ushtarë grekë...

Prof. Dr. Eshref Ymeri Thotë: “... Janullatosi është guvernatori faktik në Shqipëri i shovenizmit grekokaragjoz, kurse qeveritë shqiptare që hipin e zbresin nga pushteti në Tiranë, nuk janë gjë tjetër, veçse një turmë kukllash të fëlliqura që na kanë nxirë dhe po vazhdojnë të na nxijnë faqen para opinionit ndërkombëtar. “(Janullatosi guvernator grek në Tirane”, 7-9-2011).

Ai ka përgatitur me kohë mbi 145 priftërinj të grigjës së tij. Ata kanë braktisur shqiptarizmin. Ata kanë shkelur mbi gjakun e martirëve ortodoksë shqiptarë të masakruar e të vrarë nga Janullatosit e mëparshëm.

Janullatosi urdhëron të mbushën sarkofagërt me eshtrat e shqiptarëve për ushtarë grekë. Tani numurohen rreth pesë qendra “varrezash” rreth tyre po ngrihen kisha, manastire, hotele luksoze, po kthehen në vende pelegrinazhi e tubime të sillogjeve “vorio-epirote”. Do të konsiderohen si “tokë e shënjtë greke”, si “vende të heroizmit grek” si “Tabu greke”. Ju Zotërinj Agolli dhe Kadare, që nuk shkruani, dhe nuk e bëni problem të madh kombëtar këtë deshqiptarizim të vërshimit grek në Shqipëri, por heshtni siç hesht qeveria shqiptare me Akademinë e Shkencave dhe jeni bërë palë me grekun, gjallë ose vdekur qofshi, keni marrë vulën e turpit dhe dënimin kombëtar.

Gjokë Gjonlekaj shkruan: “Për pothuajse tri dekada, Ismail Kadare është kandidat serioz për Çmimin Nobel. Shkrimi i parë kundër tij u botua në pranverën e vitit 1997 në revistën amerikane “The Ēeekly Standard”. Autori Stephen Sēartz në shkrimin e tij i bënte thirrje Fondacionit Nobel, që Ismail Kadesē të mos i jepej Çmimi Nobel. Mē 6 nëntor 1997 Noel Malcolm botoi një shkrim në revistën e madhe letrare amerikane: “The Neē York Reviev of Books” kundër Ismail Kadesē. Ai e cilesonte Ismail Kadarenē si shkimtari mē i madh i botēs komuniste pas Solzhenitsy-it, ndērsa në paragrafin e dytē e krahasonte me Zhdanovin. Për botimin e poemēs “Mēsuesit e Atit” (Stalinit) pērkthyer në anglisht, botuar kur ishte 18 vjeç.

Nga Nebil Çika lexojmē: “Nē shkojmē në pērvjetorin e 100 të pavarēsisë kombētare me një histori të falcifikuar... Nuk besoj se ka shqiptarē të pranojē pretendimin se Kristo Frashēri, Arben Puto, Ismail Kadare, Dritero Agolli etj., që mund të jenē ftuar nga Akademia, janë mē të mirē apo mē të pranueshēm se i pa ftuari Qosja. Nē raport me historinë janë të gjithē “qose”, për shkak se veprat e tyre intelektuale i kanë shērbyer në mēnyrēn mē kriminale diktaturēs dhe diktatorit. ... Po pranuan Puton në tribunēn e pērvjetorit të pavarēsisë, do të pranojmē edhe Haxhi Qamilin si patriot, por edhe gjyqin spcial të Enver Hoxhēs, ku ai ishte dēshmitar,

jo si krim, po si drejtësi. Po pranuar Kristo Frashërin, kemi pranuar edhe historinë e falcifikuar të Shqipërisë, ku xhaxhai i diktatorit tregohet si firmëtar i pavarësisë. Po pranuar Kadarenë, duhet të pranojmë “rrënjët e partisë” apo faktin që firma e Enver Hoxhës “ishte vetëtimë”. Po pranuar Agollin, do të pranojmë edhe gjithë krimet e Lidhjes së Shkrimtarëve, ku ai ishte për një kohë të gjatë kryetar etj. (Lajme Ditore, 4-7-201). Shqipërisë nuk i kanë munguar Figurat kombëtare që në kohën kur konsolidohej shteti shqiptar, luftonin për të zënë vend në Lidhjen e Kombeve dhe kundra ushtrive dhe propagandës serbo-greke. Flamurin për mbrojtjen e kombit e rrëmbyen: Noli, Konica, Tromara, Peci, Petro Nini, Çekrezi e shumë të tjerë. Sot, në këtë situatë kritike për gjatë dy dekadave, qeveria shqiptare ka arritur në tradhtinë më të lartë që i pranon grekut se Çamëria nuk ekziston dhe pranon revanshin e emisarit të saj Janullatos që rrinë këmbëkryq në Tiranë dhe një ditë do të kërkojë se Shqipëria nuk ekziston dhe ta quajë tokë greke, siç po e quan Shqipërinë e Jugut.

Sot plejadën e vjetër e kanë zëvendësuar figurat noline si: Prof. Dr. Eshref Ymeri, Prof. Dr. Vedat Shehu, Prof. Dr. Sami Repishti, Prof. Agim Shehu Gjeneve. Prof. Dalan Luzaj, Prof. Ruben Avxhiu, Prof. Dalip Greca, Prof. Dr. Mathieu Aref. Prof. Dr. Terziu, Mr. sci. Flori Bruqi, Prof. Ajat Nuro. Në Shqipëri: Prof. Lutfulla & Liljana Peza, Mjeshtëria e Madhe Vilhelme Vranari, Reshat Kripa etj. Me publicistikën e tyre bëjnë të ditur gjëndjen e atdheut, që greku pasi e ka uzurpuar kishën noline kërkon të uzurpojë Shqipërinë. Nëse tenton sipas fjalëve të greko-nazistit Kosta Papas, që Shqipëria është toke greke dhe do ta sulmojë me forcat ushtarake, atëhere e kanë për të pësuar sipas mësimit që morën në betejën e Izmirir 1919-1923, që u shpartalluan nga plumbi, zjarri dhe deti.

Agim Shehu Thotë: “Shkretëtira dëgjon gjësimet mbi të edhe kur duket se nuk ka veshë. Koha që vonon aq sa diçka anësore humbet, diçka tjetër brenda saj e pjek më mirë. Për Atdhenë zëri i tij nuk është lutje lotësh për gjëra të vogla, por është klithmë që kullon gjak. (Fisnikëria “Helveto - Ilire”.

Përderisa këto dy firma, Agolli & Kadare, i puthin dorën Guvernatorit Janullatos si dikur Enver Hoxhës me taserën e PS në xhep, vazhdojnë si antikombëtar në shpirt dhe për këtë mallkuar qofshin!

FLORI BRUQI, INTELEKTUAL I SHQUAR

Nga Kozeta Nushi

Nëse merr në dorë librin publicistiko – shkencor “POLEMIKA SHQIP” , botuar në Prishtinë, në vitin 2009, librin e intelektualit të shquar, Z.Flori Bruqi, i njohur nga mediet si shkrimtar dhe publicist, po nga unë, Kozeta Nushi, i njohur si shpirti, pasqyra e kombit, zbulon shumë të vërteta rrëqethëse mbi masakrën e Reçakut, aty ku më 1999 u krye krim kundër njerëzimit.

Sipas Z.Flori:

KRIMI E KA EMRIN KRIM.

SHPIFJA E KA EMRIN SHPIFJE.

MASAKRA E KA EMRIN MASAKËR.

E KËSHTU ME RADHË.

Në këtë libër jepet gjithashtu një listë e gjatë emrash të të vrarëve shqiptarë, me ditëlindje dhe vende ku janë masakruar, apo vrarë, në luftën e fundit më 1998-1999 në Kosovë, nga ish ushtria, policia apo paramilitarët serbë.

Në librin: “GUXIMI SHQIPTAR” – botuar në vitin 2008, në Prishtinë, Z.Flori Bruqi ringjall kombin etnik shqiptar, popullin e lashtë pellazgjiko – iliriko – shqiptar.

Shumë interesant është shkrimi:”NAPOLEON BONOPARTI DHE SHQIPTARËT”

Një mbresë të veçantë të lënë shkrimet: ”HERO NË LUFTË, HERO NË PAQE, RAMUSH HARADINAJ.”

“RAMUSHI – VIKTIMË E SITUATËS (NEO) KOLONIALE”; “ÇAMËRIA, EPIRI I VERIUT DHE GJENDJA SOT”- është një tjetër temë e fortë që Z.Flori Bruqi prek me penën e tij të fuqishme, duke bërë që t’ju erren sytë, t’ju merret goja dhe të skërmisin dhëmbët shumë shpifës e falsifikatorë të vërtetash historike.

Z.Flori Bruqi është shumë i drejtpërdrejt, sepse e thellë dhe e fortë është dashuria e tij për kombin. Me duart dhe penën e tij të fortë, Z. Flori Bruqi çan terrin dhe sjell Diellin.

“OLIMPI SHQIPTAR” (PIKËPAMJE, KRITIKË, VLERËSIME, POETIKË)- është një tjetër libër i nxjerrë në dritë. Përmendja e Z.Fatos Arapi në këtë libër, më sjell në mendje një kujtim të fshehur në sirtarin e mendjes sime:

Isha në një panair libri, në Tiranë, ku fatmirësisht merrnin pjesë shkrimtarë shqiptarë dhe kosovarë. Para se të hyja tek porta e panairit të librit, Z.Fatmir Toçi, drejtor i Shtëpisë Botuese “Toena” më fton të ulem së bashku me të dhe me z.Fatos Arapi, në një tavolinë.

Në momentin që z.Fatmir Toçi paguan për ne të tre, z.Fatos Arapi me thjeshtësi më pyet se, ku punoj aktualisht. Unë i përgjigjem se punoj si mësuese në Fitore.

- Të pëlqen të vazhdosh të shkruash? – më pyet sërish.
- Po, - i them. – Është një pasion i lindur tek unë dhe më i fortë se unë.
- Si je nga gjendja ekonomike? – më pyet pa më vënë në siklet.
- Jam shumë mirë, po jo aq sa për të paguar publikimin e librave të mi,
- i përgjigjem me sinqeritet.
- Atëherë duhet t’i bësh nervat çelik, - vazhdon ai, po me sinqeritet. – Vetëm kështu, talenti yt, në atë mjedis ku jeton, nuk do të shuhet.”

– Këtu mbaron edhe ky dialog, që mua më kujtohet, ndërkohë që lexoj librin: “OLIMPI SHQIPTAR” Të z.Flori Bruqi.

“NËSE KAM DITUR TË GUXOJ” – është një tjetër libër shkronjë art, i këtij gjeniu të letrave shqipe.

Ndër kritikët e shumtë që përmend, gjej dy kritikë të drejtë e të rreptë:

- Z.Fatmir Terziu dhe Prof.Dr.Eshref Ymerin, të cilët i njoh më shumë se të tjerët. Ndjem mirë nga ky fakt.

Shumë kumbon përshkrimi, që Z.Flori Bruqi i bën figurës madhore të presidentit historik, Dr.Ibrahim Rugovës.

Nënë Tereza, - nderi i kombit shqiptar, - ringjallet sërish në shkrimet e tij.

Z.Flori gjithashtu shkruan për Z.Naim Kelmendi, i cili më 25 Shkurt, 2014, në orën 2:27 të mbasdites më shkruan: - “Përsëritet, e nderuara Kozeta! Lexova poezinë tuaj:” KU T’I GJEJ RRËNJËT E TUA KOSOVË?”

Të lumtë për një poezi të arrirë artistikisht. Të përsëritet me përzemërsi-

Naimi, botues i “Rugova Art”, Prishtinë, duke ju uruar gjithë të mirat. Më mbas marr një tjetër urim: - “Suksese në të tjera poezi”,- nga z.Vladimir Rama. Midis të tjerash ai shkruan:- poezia juaj ka një kuptim të gjerë, atë të një kombi dhe të një flamuri të përbashkët. – Dhe, kështu ai më përshëndet fort, sepse sipas tij, është një kontribut i veçantë në realizimin e kësaj dëshire të përbashkët.

Urimet për këtë poezi, që Albania Press e publikoi me flamurin e shtrenjtë shqiptar, duke ngazëllyer shumë shpirtin tim të brishtë, janë të shumta.

Në një kohë që z.Ferhat Ymeri më dhuron një urim shumë fisnik: - “FLUTURIM TË MBARË NË UDHËTIMIN TËND ARTISTIK DHE ATDHETAR!”,- unë ndjem keq, si një fëmijë i zënë në faj për këtë shkrim të padërguar tek “TRIBUNA SHQIPTARE”, - ku pashë të publikuara për herë të parë dy tregimet e mia të para internetike.

Mirëpo duke qenë se si tip, kam nevojë për mbështetje, për një urim, për një fjalë të ngrohtë, nga këto urime ndjem me të vërtetë shumë mirë. Lotët e dhimbjes për padrejtësitë këmbehen me lotë gëzimi, nga përkujdesi i fjalëve të zgjedhura nga mirësia e shpirtit në lidhje me personin tim.

Dhe meqenëse mendoj se në jetë është shumë e rëndësishme, ta ndash, si bukën ashtu edhe gëzimin, me ata që kanë nevojë, po pa e tepruar, se gjella me kripë e kripa me karar- thotë populli ynë i mençur.-

Unë kam dëshirë të ndaj me ju, që do të keni mirësinë të lexoni këtë shkrimin tim edhe një mesazh të dërguar nga vëllai im z.Lirio Nushi: - “ E shtrenjta motërza ime e vogël! Më krenon çdo moment, kur shoh që zemra jote fluturon me shqipet, edhe pse je kaq larg atdheut tënd. E di shumë mirë se lutjet e shkrimeve të tua të fundit, janë një forcë universale që bekojnë Shqipërinë tonë të “mizëruar” nga “errësira e padijes” mbi të vërtetat e mëdha të kombit tonë. Dhe krahët e shqipes tënde në Fluturim, janë të vogla të mbështjellin brengat e mëdha të një kombi të tërë që “rënkon i heshtur”. Sepse shqipet e vërteta janë të vetmuara...!

Po jam i sigurt se forca e zemrës tënde, do të marrë fuqi kur t’i bashkohen miliona të tjera në ajri.

Të përqafoj me mall dhe e di sa pak kohë të ngelet për t'i shkruar këto rrjeshta, sepse vogëlushët e tu Ëilliam e Cesare(Uiliami dhe Çezare) të shpejtojnë frymëmarrjen nga përkujdesja e madhe që duhet t'ju japësh.

Ti je kranaria më e madhe e jetës sime...

Duke dashur të shkëputem nga fjalët e vëllait tim, tre vjeç më të madh se unë, po vazhdoj të shkruaj me pak fjalë për një tjetër libër të Z.Flori Bruqi. Për librin “TRIUMFI SHQIPTAR” .- të botuar në “Rugova Art”, i cili sjell mjaft të dhëna për krimet dhe tmerret serbe ndaj shqiptarëve autoktonë, që nga Sanxhaku i Nishit, deri ku shtriheshin shqiptarët në trojet e tyre etnike.

Shumë i fuqishëm është shkrimi: “ARDHACAKËT SLLAVË, ARMIQ TË PËRBETUAR TË KOMBIT TONË”, apo “PËRPJEKJET SLLAVE PËR SHFAROSJEN E SHQIPTARËVE”

Mirëpo z.Flori shkruan: “PUTHJA PËR FEMRAT, MË E RËNDËSISHME SE SEKSI”. – Për këtë, si femër, i jap të drejtë.

Me një interes të jashtëzakonshëm për çdo lexues është shkrimi:” KUVENDI I ISNIQIT, NJË SHEKULL MË PARË, SOLLI BESËLIDHJEN SHQIPTARE”.

Ja, kjo është një përmbledhje shumë – shumë e vogël për Z.Flori Bruqi.

Po unë e respektoj më tepër, për respektin njerëzor që tregon ai ndaj kujtdo, që për një arsye ose tjetër, lidhet me të. Pasi, nëse në jetën e përditshme nuk di të sillesh me fisnikëri ndaj personave që të rrethojnë, gjithë ato që shkruan, sado vlerë që të kenë, shumëzohen me zero.

Brescia- Itali
27 shkurt, 2014

TË GJITHA VEPRAT E MIA KANË SI LAJTMOTIV ÇËSHTJEN SHQIPTARE

Flet shkrimtari, poeti dhe publicisti Flori Bruqi:

Flori Bruqi lindi më 29 qershor të vitit 1952 në Isniq të Deçanit, Republika e Kosovës.

Studimet e Defektologjisë i kreu në Universitetin e Beogradit, ndërsa ato postdiplomike (Magjistraturë) në Universitetin e Prishtinës - në Fakultetin e Kulturës Fizike dhe Sportit (2004). Është kandidat potencial për Doktoraturë nga Fiziologjia kineziologjike në Universitetin e Prishtinës (2013). Bashkëpunon me shtypin e përditshëm e periodik të vendit dhe të jashtëm që nga viti 1974 e në vazhdi. Është anëtar i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës (2000). Është menaxher i kompanisë “Flomed” nga Prishtina dhe menaxher gjeneral për Kosovë në distribucion të preparateve farmaceutike të “Schulke-Mayr-”it të Gjermanisë dhe “Borer Chemie AG” të Zvicrës.

Biografia krijuese e shkrimtarit, poetit e publicistit Flori Bruqi: ka botuar mbi 30 libra 21 fejtone publicistiko-shkencorë në gazetën “Rilindja” të Prishtinës, në periudhën 1974-1982., si dhe mijra punime shkencore në gazeta, revista shkencore si dhe në shumë ëeb faqe interneti (2003-2013). Shkrimtari Flori Bruqi është nga miqtë e kolegët e mij më të nderuar, respektuar dhe të mirë, prej më shumë se një dekadë. Me Florin përvec bashkëpunimit krijues, kam pasur fatin të kemi qenë në disa Festivale Poetike në Kosovë. Qershorin e viti të kaluar ishim në Festivalin Drini Poetik, Prizren e cila më dha mundësinë që unë, ta intervistoja këtë shkrimtar poet e publicist të talentuar e mirënjohur që dashuria për atdheun, çështjen kombëtare, arrtin dhe letërsinë e signifikojnë shumë produktiv e dashamirës. Për më shumë lexoni intervistën.

-Kam shfletuar dhe lexuar me interes të veçantë biografinë e aktivitetit tuaj krijues.

Sinqerisht jam ngazëllyer nga mjeshtëria e kulturës profesionale që ju lëvroni në zhanre të ndryshme. Cila ka qënë eksperiencia juaj e parë me poezi, prozë, publicistikë, përkthim, esse, monografi....apo....?

Raimonda Moisiu dhe Flori Bruqi

Po nga viti 1973 datojnë publikimet e mija letrare në shtypin e kohës. Mbase këto fillime kanë qënë të suksesshme duke fituar edhe çmime letrare në konkurset e ndryshme letrare atëbotë, por do të thosha se në publicistikë dhe eseistikë u mora nga viti 1974 e deri me 1980, duke publikuar 21 fejtone në gazetën e atëhershme të përditshme “Rilindja”, pra shkrime dhe tema të kësaj natyre. Atëbotë një përkrahje morale dhe nxitje për t’u thelluar më tutje hullive të këtyre fushave të shkrimtarisë,

kisha nga Jusuf Gërvalla, Sedat Dida, Vehap Shita, Ymer Shkreli etj. Më vonë disa “smirëzinjve” ju “pengonte” suksemi im publicistik i theksuar, më tepër te gazetaria investigative, ku kam qenë më i guximshëm dhe më i ndërtuar, pra shkrimet e mia u pengonin edhe disa sejmënëve të devotshëm të komunizmit jugosllavë, të cilët ishin poltronë të atij sistemi, duket edhe kujdestarë për ta stigmatizuar fjalën dhe shprehjen e lirë, të cilët bukur shumë herë intervenonin për “embargot” publicistike ndaj meje dhe shkrimeve të mia. Për ta argumentuar këtë, kësaj i shkon më së miri një thënie e shkrimtarit tonë të mirënjohur, Ramiz Kelmendit se, “shqiptari të fal gjithçka, por jo dhe suksesin!”.

- Do të thotë se ju keni nisur aktivitetin krijues që në moshë të re. Kjo duhet të ketë qënë me të vërtetë emocionuese dhe inkurajuese. Çfarë mendoni se ju ka frymëzuar për të shkruar?

Libri im i parë i botuar doli në vitin 1995, dhe është ai me poezi “Zjarri i diellit”. Pas këtij libri poetik vjen i botuar romani “Vrasja e liridonëve”, me 1996, e që u kushtohet tri personaliteteve të kombëtarizmit: Jusuf Gërvallës, Kadri Zekës, Bardhosh Gërvallës, të vrarë me 1982 në Untergruppenbach të Gjermanisë nga sigurimi i atëhershëm jugosllav, sepse ata ishin veprimtarë të kauzës sonë kombëtare. Më vonë, në këtë vazhdë të botimeve pasojnë veprat tjera, pra romanet si: “Dorëzeza”, “Gjarprinjtë e pallatit”, “Tokë e djegur”, “Pallati i Akeronit” dhe vepra tjera poetike dhe publicistike dhe të zhanreve të ndryshme. Të gjitha veprat e mia kanë si lajtmotiv çështjen shqiptare si dhe çlirimin definitiv nga cerberët e Serbisë, por të shtjelluara në temën romanciere. E them tash, pas kaq vjetëve se, sinqerisht jam dhe i kënaqur për shkak të vlerësimeve nga kritika letrare e kohës, ngase këto vepra janë vlerësuar dhe cilësuar për tematikën dhe për nivelin artistik të tyre, janë vlerësuar sigurisht nga profesionistët e kësaj fushe. Mbase këto vlerësime janë të botuara dhe në shtypin e kohës dhe përmbajnë gjithmonë të vërtetën e thënë mbi vlerat e këtyre veprave, pa kozmetikë pa elozhe, por të vlerësuara saktësisht dhe objektivisht.

- Si keni arritur ju të procedoni “në udhëtimin tuaj krijues”, të jeni kaq kreativ, ku ka një shtrirje të gjerë të kombinimit të fakteve historike, kujtesës, miteve, marrëdhënieve ndëretnike, kombëtare, evropiane, veçmas asaj ballkanike, që perceptojnë vlerën e madhe të edukimit kuptimplotë të vetëdijes njerëzore, në marrëdhënie me të shkuarën, të tashmen e të ardhmen. A mund të na jepni disa mendime rreth tyre?

Duke u bazuar në historinë e bujshme shqiptare dhe duke i njohur rrjedhat tona historike dhe të popujve tjerë përrreth nesh, në shumë vepra të mia janë shtjelluar faktet historike, etnike, antropologjike, kulturore etj, si dhe raportet në mes të këtyre popujve dhe historisë së tyre. Nga kjo del dhe vërtetohet lashtësia jonë dhe prejardhja në hapësirat ballkanike, që në shumë nga këto vepra të mia kjo temë zë vend qëndror dhe është shtjelluar nga shumë aspekte.

- Zoti Flori Bruqi keni shkruar qindra artikuj shkencorë dhe studimorë, për historinë ballkanike e botërore, të botuar në organe shtypi në Shqipëri, Kosovë agjensioni Floart press, e gjetiu. Mund të na tregoni diçka në lidhje me strategjinë tuaj për këto vepra, dhe a ka ndonjë gjë tërheqëse që ju shprehni nëpërmjet tyre apo ka diçka tjetër më tej se kjo...?

Puna publicistiko-shkencore edhe përkundër vështirësive të saj, ka arritur të më stimulojë në thellimin e këtyre studimeve, duke shfrytëzuar burimet arkivore në vend dhe jashtë tij. Qëllimi im i gjithmonshëm ka qenë që ta nxjerrë të vërtetën për tematikën në fjalë, prandaj edhe këto tema të këtyre zhanreve janë mbetur një kontribut imi mbase po shprehem “modest”, duke dashur që ta vlerësojnë të tjerët në të ardhmen. Ndërsa sa i përket agjencionit “Floart press”, mund të them lirisht se është një ndër gazetatat elektronike ndër më të lexuarat, më e hapura dhe më e debatuar, më e pavarura në trevat shqiptare. Aty ka shkrime të duarta nga shkrimtarët e afirmuar dhe ata fillestarë pa dallime. Agjensioni “Floart Press” ka rreth 200 bashkëpunëtorë anë e kënd globit, ku me shkrimet e tyre kontribuan që të ketë sa më shumë lexues. Këtë e vërtetojnë rreth 1.200’000 klikime ...

... që do të thotë se shënimet tuaja nënkuptojnë bashkëpunimin tuaj të ngushtë me një sërë burime dhe arkiva të ndryshme, si brenda dhe jashtë Shqipërisë, Kosovës, veçmas në Ballkan. A keni hasur në vështirësi nga këndvështrimi i një protagonistit në gjetjen e tyre?

Nuk them se nuk ka pasur vështirësi, sepse është në natyrën e punës, por ato i kam kapërcyer gjithmonë, ngase në rend të parë si synim parësor njeriu ka qëllimin e arritjes së rezultateve në akëcilën fushë, në rend të parë me interes për opinionin. Tek unë kjo ka qenë çytje dhe më ka motivuar që të mos ndalem pavarësisht se sa dikujt kjo dhe mund t'i ketë "penguar".

- Duke pasur parasysh faktin se ju jeni të njohur në nivel kombëtar e ballkanik, dhe këtë e tregon kontributi tuaj, përveç sa përmendëm më sipër, keni vëllime poetike, në prozë reportazhe, përshkrime, artikuj kritikë dhe ese etj.

Mund të them se leximi i veprave të bënë të njohur dhe pikërisht këto kontribute të miat letrare, publicistike, mbase ma kanë krijuar emrin tek opinioni ynë lexues, kjo tregon për suksesin e veprës sime letrare dhe asaj publicistike. S'do të shtoja më shumë por them se jam respektues ndaj lexuesve të mi. Secili nga lexuesit e veprave të mia, qofshin ato poetike, romanet apo publicistike dhe të tjera, kudo qoftë ata, u jam mirënjohës, i vlerësoj dhe e çmoj vlerësimin e tyre.

- Me sa di unë keni shkruar shumë lirika dashurie. Çfarë ju ka shtyrë të shkruani poezi të tilla? Ç'është dashuria për ju? Kur një burrë e ndjen se është i dashuruar dhe cili është sekreti që fuqishëm ka influencuar në poezinë tuaj?

Kam shumë miq shkrimtarë e shkencëtarë nga Shqipëria e Kosova. Disa edhe nuk janë në mesin tonë si Mehmet Kajtazi, Iljaz Prokshi, Rifat Kukaj, etj e që me siguri se kanë pasur ndikimet e tyre pozitive në krijimtarinë time letrare, poetike e publicistike...Ndër të gjallët do të veçoja Akademik Prof.Dr.Fatmir Terziun, Akademik Namik Shehun, prof.Dr.Eshref Ymerin, prof.Naim Kelmendin, Vullnet Maton,

Raimonda Moisiun, Faik Xhanin, Kolec Traboinin, Vasil Qesarin, Përparim Hysin, Prof.dr.Shyqri Galicën, Rushit Ramabajën etj.

- Cilat janë disa nga idetë apo temat që ju shtjelloni në poezitë tuaja? A janë ato autobiografike? Çfarë është idealja përreth poetëve në mënyrë që të dalin poezi të arrira?

Të gjithë personazhet, qoftë në poezi apo në prozë, romane etj, janë personazhe reale të kohës dhe hapësirës sonë etnike. Vlenë të veçoj se në të tre romanet e mia, sikur janë “Dorëzeza”, “Pallati i Akeronit” dhe “Pallati i gjaraprinjve”, personazhet janë realë, por të shkruar me emra artistik. Figurativisht ata janë në mesin tonë. Një numër personazhesh edhe janë gazetarë, shkrimtarë, politikanë dhe luftëtarë të tri luftërave çlirimtare, ata janë të prekshëm. Romanet e mia kanë stigmatizuar dukuritë negative në shoqëri si dhe bartësit e tyre në kohën e monizmit. Pothuaj të gjitha romanet e mi kanë bazë të mirë edhe për t’u bërë skenar filmash, dramatizime etj, ndoshta dhe mund të bëhen në një të ardhme, sepse tematika e këtyre veprave del nga jeta jonë nga ambienti ynë nga koha jonë e jetuar si shoqëri dhe si individ, por e cila kohë ka lënë gjurmët e veta, jo vetëm historike, por edhe psikologjike në njeriun e këtij nënqielli, gjithmonë i tragjizuar nga pushtuesit, në përkjejet e tij për liri dhe pavarësi kombëtare.

- Nga poet në prozator, studues, publicist, kritik letrar dhe esseist? A i shihni këto zhanre si sfidë?

Jo, përkundrazi do të thosha se e përplotësojnë njëra-tjetrën. Në rrugën time krijuese këto mbase e kanë pasuruar krijimtarinë duke e theksuar poashtu gamën e preokupimeve të mia krijuese. Qenësorja është që të gjitha këto zhanre të krijimtarisë sime kanë ecur sukseshëm.

- Cila është sfida për të shkruar një tregim apo roman? Zhanrin e tregimit dhe romanit e “bëtë ju të vinte te ju”, apo është preferenca tuaj?

Dihet se krijimi i romanit nuk është sikur p.sh është krijimi i poezisë dhe në të kundërtën. Romani merr më shumë kohë dhe ka ligjësitë e

veta të krijimit, por unë them se në të shumtën unë preferoj romanin si zhanër dhe e kam shkruar. Puna ka dalur e suksesshme ngase kanë shkruar pozitivisht për këto romane.

- Ju i paraqesni personazhet tuaj nga jeta reale në përshtatje me kohën e situatën, apo anasjelltas?

Personazhet e romaneve të mija janë nga jeta reale, ngase ata janë njerëz, por që në krijimtarinë artistike ata marrin emra artistikë apo të imagjinuar, duke dashur që të mos “zbulohen”, sepse tashmë janë emra fiktivë letrar dhe jo realë, por të bëmat e tyre janë reale dhe kanë ndodhur në realitetin tonë në një kohë dhe në një hapësirë. Kjo mendoj se e ka pasuruar lëndën e romaneve të mija dhe mbase ato mbajën vulën e disa ngjarjeve me domethënie për një kohë të jetuar. Besoj se lexuesi do ta gjykojë këtë kur t’i ketë lexuar.

- Një nga gjërat që kam vënë re në librat dhe shkrimet tuaja reportazh është përshkrimi i vendeve, natyrës dhe pozicionit gjeografik të tyre. Pra, sa e rëndësishme është kjo në krijimtarinë tuaj?

Kuptohet se përshkrimet që juve keni gjetur në veprat që potenconi, përbëjnë si të thuash një bazament të ngjarjeve të shtjelluara në ato shkrime. Përshkrimet e kësaj natyre pasurojnë rrëfimin dhe krijojnë një imazh më të saktësuar për lexuesin. Ato, pra përshkrime e natyrës, vendeve, etj, i japin jetë dhe e dinamizojnë rrëfimin apo shkrimin e një vepre.

- Sa kohë keni që shkruani? Çfarë iu ka tërhequr në artin e të shkruarit? Cila është eksperiencia më e mirë që keni përjetuar kur shkruani? Po më zhgënjyesja? Cilat janë emocionet tuaj, kur shkruani?

Mund të them se secila vepër shkruhet me emocion, pavarësisht se krijuesi që në fillimet e shkrimit të një vepre letrare, të një tregimi, të një poezie etj, i vë si të themi ato spirancat e krijimit të ngjarjes, apo të pikave ideore kah do të ecën ngjarja. Është e vërtetë se kam ndjerë

në të shumtën emocionin e një magjie që të jep shkrimi kur krijon. Ndjenjën e zhgënjimit nuk e kam përjetuar, jo për tjetër, por mbase kur krijuesi krijon veprën ai ka një qëllim parësor që e shtynë atë ta krijojë atë vepër. Unë ndjehem mirë me atë që kam arritur ta krijojë dhe tua transmetojë lexuesve.

- Ju keni një karrierë gjithashtu në publicistikë. Me këtë dëshiroj të di, se si ju harmonizoni aktualen mbizotëruese historike, sociale e politike, në kurriz të pavarësisë tuaj intelektuale. A mund të na përshkruani momente nga eksperiencia tuaj në librat, essetë dhe artikujt publicistikë?

Nuk do të ndalesha tek momentet, por në tërësinë e veprës së krijuar janë mbarsur temat e shtjelluara, ato në publicistikë janë të kohës sonë, të hapësirës sonë, të mendësisë sonë, dhe të psikologjisë sonë jetësore. Ka dhe tema nga historia, mbase për t'i ndrikuar disa aspekte ngjarjesh apo personalitetesh etj, që janë e gjurmës sonë si komb në kohë, në data, në ngjarje të mëdha apo të vogla qofshin ato. Ato sikur më grishin kujtesën për t'i shtjelluar ngarendas në shkrimet e këtij zhanri të shkrimtarisë.

- Si ka ardhur ndryshimi juaj më herët, nga poet, prozator në suksesin tuaj si publicist?

Thënë të drejtën veten e shoh më të sendërtuar në zhanrin e romanit. Sikur më ka dhënë më shumë mundësi të të shprehurit, të të rrëfyerit, por gjithmonë me nivelin e gjuhës artistike të rrëfimit. Ndoshta, them sipas përshtypjes sime, jo larg këtij suksesi qëndron edhe poezia dhe publicistika.

- Si ndjeheni kur jepni intervista?

Them sinqerisht fare mirë sepse intervista është dhe një rast tjetër i komunikimit më lexuesin, mbase nxjerrë për lexuesin në të shumtën dhe aspekte tjera, të panjohura ato që i interesojnë lexuesit për akëcilin person krijues.

- Mesazhi juaj për inteligjencën shqiptare, kosovare dhe talentet e reja.

Më e rëndësishmja është vlerësimi i drejtë i vlerave krijuese të kudoqoftë dhe vlerësimi i sinqertë i punës së njëri tjetrit kudo në hapësirën shqiptare dhe pastaj njohja e këtyre vlerave edhe nga jashtë. Ne kemi çka t'i prezentojmë edhe botës nga vlerat tona krijuese por duhet që ta kundrojmë drejtë vlerën e secilit dhe pa grupe dhe paragjykime klanesh e interesash të ngushta.

- Çfarë dëshironi të shtoni?

Asgjë më shumë, vetëm të ju falenderoj për misionin tuaj në prezantimin e vlerave artistike për lexuesin, suksese në punën tuaj.

Bisedoi: Raimonda MOISIU

BIOGRAFIA:

Flori Bruqi lindi më 29 qershor të vitit 1952 në Isnij të Deçanit, Kosovë. Studimet e Defektologjisë i kreu në Universitetin e Beogradit, ndërsa ato postdiplomike (Magjistraturë) në Universitetin e Prishtinës - në Fakultetin e Kulturës Fizike dhe Sportit (2004). Bashkëpunoi më shtypin e përditshëm e periodik të vendit dhe të jashtëm që nga viti 1974 e deri me tash ("Bota e re" - Prishtinë, "Rilindja" - Prishtinë, "Danas" - Zagreb, "Dello" - Lubjanë, "Dnevnik" - Lubjanë, "Vequer" - Maribor, "Le Mond", "Corriera della Sera" etj). Është anëtar i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës (2000). Është menaxher i kompanisë "Flomed" nga Prishtina dhe menaxher gjeneral për Kosovë në distribucion të preparateve farmaceutike të "Schulke-Mayr-"it të Gjermanisë dhe "Borer Chemie AG" të Zvicrës. Flori Bruqi, mbrojti punimin e magjistraturës me titull "Dallimet në disa ndryshore fiziologjike ndërmjet studentëve sportistë dhe jo sportistë, para dhe pas vrapimit 400 metra para komisionit shkencor - të Fakultetit të Kulturës Fizike dhe Sportit në Prishtinë, në përbërje - Prof. Dr. sc. Hasim Rushiti, kryetar, Prof. Dr. Hysni Daka, mentor, Prof. Dr. sc. Mustafë Aliu, anëtarë. Magjistri i tashëm i shkencës së "Fiziologjisë kineziologjike", Flori Bruqi ka zbatuar një metodologji të avancuar shkencore gjatë këtij hulumtimi të tij në 22 parametra morfologjikë-fiziologjikë duke përdorur kriteret e avancuara të "Programit biologjikë ndërkombëtar" të Ëeiner-it dhe Louri-esë ; "Praktikumin e antropologjisë biologjike" të Buzin-ës më bashkëpunëtorë ; "Parktikumin e fiziologjisë sportive", të Heimer-it më bashkëpunëtorë ; "Udhëzuesit Kombëtarë të Asociacionit Shëndetësor Amerikan" etj. Punimi i magjistraturës të Flori Bruqit, është vlerësuar lartë nga komisioni shkencorë dhe i cili ka shfrytëzuar burime më të reja të literaturës (citon 49 referenca librash më të rinj nga kjo lëmi shkencore) si dhe ka përdorur 17 ëeb-adresa portale relevante që merren më këto hulumtime të "Fiziologjisë kineziologjike" botërore. Veprat publicistiko shkencore Deri më tash ka botuar këta libra : 1. Zjarri i diellit, poezi, Prishtinë, 1995. 2. Ndërgjegjja, roman, Prishtinë, 1995. 3. Vrasësit e liridonëve, roman, Prishtinë, Tiranë, 1996. 4. Ringjallja,

roman, Tiranë, Prishtinë, 1996. 5. Gjarpërinjtë e pallatit, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996. 6. Dorëzeza, roman, Tiranë, Prishtinë, 1997. 7. Tokë e djegur, roman, Shkodër, Tiranë, Prishtinë, 1998. 8. Burri dhe gruaja, libër shkencor, Tiranë, Prishtinë, 2000. 9. Pallati i akereonit, roman, Tiranë, Prishtinë, Neë York, 2000. 10. Vademecum DDD, libër shkencor, Prishtinë, 2002. 11. Struktura faktoriale e dimensioneve antropometrike dhe fiziologjike, Prishtinë, 2004. 12. Ndikimi i sportit në personalitetin e njeriut, libër shkencor, Prishtinë, 2004. 13. Delinkuenca e të miturve dhe ushtrimet fizike, Prishtinë, 2004. 14. Vademecum për preparate higjienike të “Schulke – Mayr” – it, libër shkencor, Prishtinë, 2004. 15. Dallimet në disa ndryshore fiziologjike ndërmjet studentëve sportistë dhe jo sportistë para dhe pas vrapimit 400 metra (Punim magjistrature, Prishtinë 2005). 16. Antropometri-Jakov Milaj “Raca shqiptare”, recension i zgjëruar i botuar në Floart, 2005. 17. Si ta njofim internetin, Flomed, tetor-2005. 18. Sëmundjet infektive seksuale, Floart, tetor-2005. 19. Udhëzues i shkurtër i preparative dezinfektuese, Flomed, 2006. 20. Merruni me sport dhe ushtrime fizike për t’u relaksuar, Floart, janar 2006. 21. Kosova nuk është i berzë e zezë, Floart, dhjetor 2005. 22. Fshtësitet dhe të vërtetat për virusin avian’, Flomed, 2005. 23. THE ECONOMIC ASPECTS OF SPORTS RECREATION AND HEALTH, Sport ritmi-zemrës, janar 2006, etj. 24. DETERMINANTAT SOCIO-PSIKOLOGJIKETË USHTRIMIT FIZIK (Hulumtim socio-psiko-kineziologjikë më studentët e Universitetit të Prishtinës), Flomed, 2006. 25. Guxim shqiptar, Prishtinë, 2008. 26. Olimpi shqiptar, Prishtinë, 2009. 27. Polemika shqip, Prishtinë, 2009. 28. Triumfi shqiptar, Prishtinë, 2009. 29. Delikuenca e të miturve në Kosovë në periudhën 203-2004, Prishtinë, 2012. 30. Nëse kam ditur të guxoj, Prishtinë, 2012. Etj. Ka botuar 21 fejtone publicistik-shkencore në gazetën “Rilindja” të Prishtinës, në periudhën 1974-1982., si dhe mija punime në shumë ëeb faqe interneti (2003-2014).

Kandidati për Doktor i shkencave kineziologjike z. Flori Bruqi, poet i afirmuar, studiues i letërsisë, shkencëtar i Kineziologjisë Sportive, është autor i tridhjetë librave, zhanresh letrare dhe shkencore.

Vepra letrare-poetike dhe studimore e tij, në një mënyrë ose tjetër, me

kohë ka zgjuar interesim të lexuesit dhe studiuesit, veçanërisht të kritika e mirëfilltë letrare dhe shkencore.

Kështu ajo si ndërthurje estetike vitale, shqiptare dhe evropiane, ka qenë mjaft shpesh pikë e fortë referimi, objekt observimi dhe analize nga studiues të shumtë të profileve akademike.

Është editor i Agjencionit “Floripress” si dhe bashkëpunëtor i dhjeta web faqeve në internet.

Bashkëpunoi më shtypin e përditshëm e periodik të vendit dhe të jashtëm që nga viti 1974 e deri me tash (“Bota e re” - Prishtinë, “Rilindja” - Prishtinë, “Danas” - Zagreb, “Dello” - Lubjanë, “Dnevnik” - Lubjanë, “Vequer” - Maribor, “Le Mond”, “Corriera della Sera” etj).

Është anëtar i Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës (2000).

Është menaxher i kompanisë “Flomed” nga Prishtina dhe menaxher gjeneral për Kosovë në distribucion e preparateve farmaceutiko-kimike të Fabrikave “Schülke-Mayr-”it të Gjermanisë dhe “Borer Chemie AG” të Zvicrës.

VEPRA TË FLORI BRUQIT

1. Zjarri i diellit, poezi, Prishtinë, 1995.
2. Ndërgjegjja, roman, Prishtinë, 1995.
3. Vrasësit e liridonëve, roman, Prishtinë, Tiranë, 1996.
4. Ringjallja, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996.
5. Gjarpërinjtë e pallatit, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996.
6. Dorëzeza, roman, Tiranë, Prishtinë, 1997.
7. Tokë e djegur, roman, Shkodër, Tiranë, Prishtinë, 1998.
8. Burri dhe gruaja, libër shkencor, Tiranë, Prishtinë, 2000.
9. Pallati i akereonit, roman, Tiranë, Prishtinë, Neë York, 2000.
10. Vademecum DDD, libër shkencor, Prishtinë, 2002.
11. Struktura faktoriale e dimensioneve antropometrike dhe fiziologjike, Prishtinë, 2004.
12. Ndikimi i sportit në personalitetin e njeriut, libër shkencor, Prishtinë, 2004.
13. Delinkuenca e të miturve dhe ushtrimet fizike, Prishtinë, 2004.

- 14.Vademecum për preparate higjienike të “Schulke – Mayr”– it, libër shkencor, Prishtinë, 2004.
- 15.Dallimet në disa ndryshore fiziologjike ndërmjet studentëve sportistë dhe jo sportistë para dhe pas vrapimit 400 metra (Punim magistrature, Prishtinë 2005).
- 16.Antropometri-Jakov Milaj “Raca shqiptare”, recension i zgjëruar i botuar në Floart, 2005.
- 17.Si ta njohim internetin, Flomed, tetor-2005.
- 18.Sëmundjet infektive seksuale, Floart, tetor-2005.
- 19.Udhëzues i shkurtër i preparateve dezinfektuese, Flomed, 2006.
- 20.Merruni me sport dhe ushtrime fizike për t’u relaksuar, Floart, janar 2006.
- 21.Kosova nuk është i berzë e zezë, Floart, dhjetor 2005.
- 22.Fshehtësitë dhe të vërtetat për virusin avian’, Flomed, 2005.
- 23.THE ECONOMIC ASPECTS OF SPORTS RECREATION AND HEALTH, Sport ritmi-zemrës, janar 2006, etj.
- 24.DETERMINANTAT SOCIO-PSIKOLOGJIKE TË USHTRIMIT FIZIK (Hulumtim socio-psiko–kineziologjikë më studentët e Universitetit të Prishtinës), Flomed, 2006.
- 25.Guxim shqiptar, Prishtinë, 2008.
- 26.Olimpi shqiptar,Rugova-Art,Prishtinë,2009
- 27.Triumfi shqiptar,Rugova-Art,Prishtinë,2009
- 28.Polemika shqip, Rugova-Art,Prishtinë,2009
- 29.Nëse kam ditur të guxoj, Rugova-Art,Prishtinë,2012
- 30.Delikuenca e të miturve në Kosovë në periudhën 2003-2004,Prishtinë,2012
- 31.Vademekum për dezinfektues të “ Borer chemie AG”,Prishtinë,2013
32. Vademekum për dezinfektues të “Schülke-Mayr”,Prishtinë,2013

PËRMBAJTJA:

MES SHKULMAVE TË NGROHTËSISË	
SË NJË SHPIRTI HUMANIST,	7
NJË MOZAIK NË LETËRSI,	13
AGU E FRESKON BALLIN NË KROJET	
POETIKE TË FLORI BRUQIT,	20
ME ZEMËR E SHPIRT PËR ATDHEUN,	23
POPULLI I KOSOVËS – UÇK-JA DHE NATO = LIRIA E KOSOVËS,	25
LETËRSIA DHE PSIKOLOGJIA,	28
MUNGESA E SHQIPES NË HARTËN E PËRDITËSUAR TË ENCIKLOPEDISË SË KULTURËS	
INDOEVROPIANE,	32
NGJASHMËRITË E SHQIPES ME GJUHËT INDO-EVROPIANE,	59
DOKUMENTET E HERSHME TË SHQIPES,	92
NUK ËSHTË E RËNDËSISHME ÇFARË MENDON QOSIQI?!,	103
ATA U VRANË PËR KOSOVËN E LIRË...,	116
NGA ILIRËT DRI NË LUFTËN E KOSOVËS...,	119
FILLIMET E LETËRSISË SHQIPTARE,	135
PËLLUMBI I PAQES...,	151
TREGIM I JETUAR,	167
KUSH ËSHTË FRROK KRISTAJ,	178
VISAR ZHITI RRËFEN GJYQIN: SI MË DËNUAN PËR POEZITË,	183
JETA E CENSURUAR NË POEZINË E FRAN TANUSHIT,	196
VALDETE BERISHA, VJEN PARA LEXUESIT ME VËLLIMIN E RI POETIC,	198
POETI I SFIDAVE: NAIM KELMENDI,	201
ZEF MULAJ: TRUNGJE TË PRERA,	213
EROSI DO T’IA SHKELË SYRIN NGAHERË SHKRIMTARËS FLUTURA AÇKA?!,	226
SHTEGTARI DHE SHKRIMTARI I LIRISË: RASIM SELMANAJ,	239
PYETJET DHE PËRGJIGJET NË LETËRSI SHQIPTARE,	247
SHUMËDIMENSIONALITETI SHKENCOR DHE KRIJUES I ERUDITES,	282
SHQIPTARE PROF. DR. SABILE KEÇMEZI BASHES,	308
KUSH ËSHTË ALBAN KRAJA,	340
JETA LETRARE DHE ARTISTIKE E STUDIUESIT TË MIRËNJOHUR SHQIPTAR MR. SCI	
.KADRUSH RADOGOSHI,	342

Diademë letrare

“NJË HISTORI E KONTESTUAR”, 345

NË VEND TË PËRKUJTIMIT PËR MIKUN, POETIN ILJAZ PROKSHI..., 349

NË VEND TË FALËNDERIMIT, 360

NJË SHËTITJE NËPËR POEZINË E DURSAKËS -MIMOZA LEGISI, 365

FLORI BRUQI, NJË PIKË LOTI QË NË OLIMP LIND!, 370

DY PENAT SHQIPTARE, 375

FLORI BRUQI, INTELEKTUAL I SHQUAR, 381

TË GJITHA VEPRAT E MIA KANË SI LAJTMOTIV ÇËSHTJEN SHQIPTARE, 385

BIBLIOTEKA:

Feniksi

REDAKTOR:

Naim KELMENDI

RECENSENT:

Prof.Dr. Eshref YMERI

Prof.Dr.Rasim BEBO

Zef PËRGEGA

BALLINA DHE DIZAJNI:

Çajup KAJTAZI

SHTËPIA BOTUESE

RUGOVA ART

PRISHTINË

2014

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

821.18.09

Bruqi, Flori

Diademë letrare : (kritikë, gjuhësi, pikëpamje,
poezi) / Flori Bruqi. - Prishtinë : Rugova Art, 2014. -
399 f. : ilustr. ; 21 cm. – (Biblioteka Feniksi)

Biografia : f.394

ISBN 978-9951-536-52-3

Vepra të Flori Bruqit

- 1.Zjarri i diellit, poezi, Prishtinë, 1995.
- 2.Ndërgjegjja, roman, Prishtinë, 1995.
- 3.Vrasësit e liridonëve, roman, Prishtinë, Tiranë, 1996.
- 4.Ringjallja, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996.
- 5.Gjarpërinjtë e pallatit, roman, Tiranë, Prishtinë, 1996.
- 6.Dorëzeza, roman, Tiranë, Prishtinë, 1997.
- 7.Tokë e djegur, roman, Shkodër, Tiranë, Prishtinë, 1998.
- 8.Burri dhe gruaja, libër shkencor, Tiranë, Prishtinë, 2000.
- 9.Pallati i akereonit, roman, Tiranë, Prishtinë, New York, 2000.
- 10.Vademecum DDD, libër shkencor, Prishtinë, 2002.
- 11.Struktura faktoriale e dimensioneve antropometrike dhe fiziologjike, Prishtinë, 2004.
- 12.Ndikimi i sportit në personalitetin e njeriut, libër shkencor, Prishtinë, 2004.
- 13.Delinkuenca e të miturve dhe ushtrimet fizike, Prishtinë, 2004.
- 14.Vademecum për preparate higjienike të “Schulke – Mayr” – it, libër shkencor, Prishtinë, 2004.
- 15.Dallimet në disa ndryshore fiziologjike ndërmjet studentëve sportistë dhe jo sportistë para dhe pas vrapimit 400 metra (Punim magjistrature, Prishtinë 2005).
- 16.Antropometri-Jakov Milaj “Raca shqiptare”, recension i zgjëruar i botuar në Floart, 2005.
- 17.Si ta njohim internetin, Flomed, tetor-2005.
- 18.Sëmundjet infektive seksuale, Floart, tetor-2005.
- 19.Udhëzues i shkurtër i preparateve dezinfektuese, Flomed, 2006.
- 20.Merruni me sport dhe ushtrime fizike për t’u relaksuar, Floart, janar 2006.
- 21.Kosova nuk është i berzë e zezë, Floart, dhjetor 2005.
- 22.Fshehtësitë dhe të vërtetat për virusin avian’, Flomed, 2005.
- 23.THE ECONOMIC ASPECTS OF SPORTS RECREATION AND HEALTH, Sport ritmi-zemrës, janar 2006, etj.
- 24.DETERMINANTAT SOCIO-PSIKOLOGJIKE TË USHTRIMIT FIZIK (Hulumtim socio-psiko-kineziologjikë më studentët e Universitetit të Prishtinës), Flomed, 2006.
- 25.Guxim shqiptar, Prishtinë, 2008.
- 26.Olimpi shqiptar, Rugova-Art, Prishtinë, 2009
- 27.Triumfi shqiptar, Rugova-Art, Prishtinë, 2009
- 28.Polemika shqip, Rugova-Art, Prishtinë, 2009
- 29.Nëse kam ditur të guxoj, Rugova-Art, Prishtinë, 2012
- 30.Delikuena e të miturve në Kosovë në periudhën 2003-2004, Prishtinë, 2012
- 31.Vademekum për dezinfektues të “Borer chemie AG”, Prishtinë, 2013
- 32.Vademekum për dezinfektues të “Schülke-Mayr”, Prishtinë, 2013

ISBN 978-9951-536-52-3

